P. Kiss István

Jeruzsálemi Utazás

A bevezetést és a jegyzeteket írta

PÁSZTOR LAJOS

Roma 1958

JERUZSÁLEMI UTAZÁS

ANONYMUS

PÁSZTOR LAJOS MUNKÁI:

1. Temesváry Pelbárt és Laskai Ozsvát az egyházi és világi pályáról, Budapest, 1937.
2. A magyarság vallásos élete a Jagellók korában, Budapest, 1941.
3. A máriavölgyi kegyhely a XVII-XVIII. században, Budapest, 1943.
4. A Vatikáni Levéltár, Budapest, 1945.
5. Károlyi Sándor önéletrajzának ismeretlen részlete, 1698-1703, Budapest, 1945.
6. Lajos Kossuth nel suo carteggio con Adriano Lemmi, 1851-1852, Roma, 1947.
7. Lo storico ungherese del Risorgimento italiano, Gustavo Frigyesi e il suo carteggio con Garibaldi, Roma, 1947.
8. La guerra d'indipendenza italiana del 1848 e il problema dei soldati ungheresi in Italia, Milano, 1948.
9. Giorgio Asproni e l'opinione pubblica italiana sulla guerra d'indipendenza italo-ungherese, Palermo, 1949.
10. La confederazione Danubiana nel pensiero degli Italiani e Ungheresi nel Risorgimento, Roma, 1949.
11. L'attivitá missionaria del P. Bernardino Silvestri Min. Conv. e la sua relazione sulla Moldavia (1688-1697), Firenze-Quaracchi, 1949.
12. Two Franciscan Christmas High Masses containing Hungarian shepherd plays, Firenze-Quaracchi, 1950.
13. La concezione politica di Pacifico Valussi, Roma, 1950.
14. Eretici inglesi a Napoli al principio del Seicento, Napoli, 1950.
15. Roma e gli Ungheresi, Roma-Innsbruck, 1951.
16. Osservazioni sull'Edizione Nazionale degli Scritti di Mazzini, Roma, 1953.
17. I cardinali Albani e Bernetti e l'intervento austriaco nel 1831, Roma, 1954.
18. Le prime esperienze politiche di Antonio Montanari. Contributi alla idea del'Unitá d'Italia nel '31, Faenza, 1956.
19. L'Archivio dei Governi Provvisori di Bologna e delle Provincie Unite del 1831 (P. Pietro Pirri, S.J. közremüködésével), Cittá del Vaticano, 1956.
20. L'intervento austriaco nello Stato Pontificio nel 1832 e i cardinali Albani e Bernetti, Faenza, 1957.
21. Fay Latour-Maubourg e la rivoluzione del 1831, Bologna, 1957.
22. La riforma di Gregorio XVI della Segreteria di Stato. Contributo alla storia delle riforme nello Stato Pontificio, Firenze, 1958.

P. KISS ISTVÁN

Jeruzsálemi Utazás

A bevezetést és a jegyzeteket írta

PÁSZTOR LAJOS

ANONYMUS

ROMA 1958

Szüleim és István öcsém

emlékének

és

Feleségemnek

BEVEZETÉS.

Kevesen írtak a XVIII. század végén oly szép, ízes magyarsággal, mint P. Kiss István. Neve mégis szinte teljesen ismeretlen, még a tudósok előtt is. Irói sorsa a legmostohább. Nem elfelejtés az osztályrésze: meg sem ismerték. Munkája, 1766-1768-ban megtett szentföldi útjának leírása, a legszebb magyar nyelvű útleírások egyike, csak most jelenik meg. 1913-ban egy rövid tanulmány (Sebes Gyula: Szentföldi magyar utazás a XVIII. században, Földrajzi Közlemények, 41.k. 120-127.l.) foglalkozott ugyan a művel, a kéziratot őrző gyöngyösi ferencrendi kolostor tagjain kívül azonban alig figyelt fel reá valaki. Mi 1942 nyarán, amidőn első alkalommal kutattunk az értékes gyöngyösi ferencrendi könyvtárban, ismertük meg.

Az 508 lapból álló, negyedrét alakú, bőrkötéses, szép, kódexírással, négy különböző betűtipussal nem is annyira írt, mint inkább rajzolt kézirat már külsejével is magára vonja a figyelmet. Az egyes lapok betűtükrét körülvevő keretek még változatosabbak, még többfélék, mint a betűtípusok. Méltán sorolható a mű a legszebb XVIII. századi kéziratok közé. Még jelentősebb azonban belső értéke. Történész és irodalomtörténész, stíluselemző és nyelvész, vallástörténész és néprajzkutató egyaránt fontos anyagot találhat benne.

P. Kiss István életéről nem sokat sikerült felkutatnunk. Azonkívül, amit maga mond el útleírásában, szinte csak szerzetesi működésének egyes állomásait állapíthattuk meg az egykorú ferencrendi névtárakból.

« Én, méltatlan por és hamu, sőtt férgeknek eledele, Pater Kiss István, magyar édes hazánknak nemes városában, Jász-Berénybe, Urunk 1733.-dik esztendejében Mintszent havának 18. napján jöttem e tsalárd világra, s egy fertály óra alatt egy anya kettősöket szült sok nyomoruságoknak megízlésére », —

írja útleírása elején. Iskolai tanulmányait a pesti piaristáknál végezte, majd 18 éves korában, testvérével együtt, belépett a ferencrendbe. Novicius Szécsényben lett, pappá 1757-ben szentelték. 1798-ban bekövetkezett haláláig, Gyöngyös, Jászárokszállás, Kecskemét, Szécsény, Jászberény, Léva, Fülek, Eger, Szeged és Nagyszőllős ferences zárdáiban működött, legtovább Kecskeméten, Szegeden és Jászberényben. Mindegyik helyen több ízben is. Bárhol legyen is, egy a feladata: a hívek lelkiszolgálata. Majdnem mindenütt ő az ünnepi hitszónok, a keresztúti ájtatosság vezetője, s az egyes ferences vallásostársulatok irányítója. 1772-ben Kecskeméten ő az iskolafelügyelő is.

Az elmult századok embereinek legerősebb mozgató ereje, a vágy Krisztus földi életének színhelyét és az Örök Várost látni, késztette két alkalommal is útra. Először, az 1750.-i szentévben, Rómába, 1766-ban pedig Jeruzsálembe. E második útját örökítette meg könyvében.

Az út főbb állomásai a kecskeméti ferences kolostortól a Szentföldig: Gyöngyös, Nyitra, Galgócz, Pozsony, Bécs. Grác, Laibach, Trieszt, Velence, Zante, Alexandria, Ptolemais és Jaffa. Pénze nem volt, rendjének előírása szerint nem is vihetett magával. Nincsen sok útipoggyásza sem: egy breviárium, egy imakönyv, nyolc térkép, egy pár zsebkendő, egy « téntás kalamáris » s némi papír úti jegyzetei számára; ez minden, amit magával vitt. Nem panaszkodott azonban szegénysége miatt, egyedül a papír kevés voltát sajnálta. Bécs és Palesztina leírásánál ki is emelte ezt. A papír hiánya is hozzájárult, hogy rövidre fogta mondanivalóját: « Nem bátorkodtam ezen tsászári s királyi jeles nagy városról rövid íráskámban valami dítséretet béiktatni, mert arra elégtelen írótollam, erőtlen lehetőségem, nem is nyújtódzik annyira papirosom, erre is alig tehettem szert... » — írta Béccsel kapcsolatban.

1766 május 10.-én indult útnak egy « klastrombéli alkamatosságon ». Az utazás nem volt akkoriban egyszerű. Kezdetleges volt az útieszköz, s az út is « göröngyösebb », mint ma. Alig indultak el olyan óriási vihar kerekedett, hogy « a künn lévő gyenge baromfiakat megemésztette », s nem sokkal utóbb « eltöre a kocsinak egy kereke » ugyhogy gyalog kellett men-

niök egy darabon. S alig sikerült megjavítani a kereket, az csakhamar újra eltört, s « a kocsiról hirtelen lefordulánk » még szerencse, — irja — hogy nem a tíz lépésre lévő híd közepén, « máskép a magas hídról a sebessen folyó mélységes Szikintze vizében bizonyossan elmerültünk volna ».

Bétsben « délelőtt tiz óra tájban felülénk a királyi delizsántz fedeles hintajára » s csakhamar « sebessen kergették a pósta hámosokat a domborékos csinált uton ». Figyelmét megragadta a « pósta trombitás legények » öltözete is, « kik nem olly tzudaron öltözködnek, mint Magyarországban, leginkább az Alföldön, a póstakotsisok, kiket inkább kanász inasoknak gondollyák lenni a járt s költ utasok, mint póstalegényeknek ». A XVIII. században még nagy problémát jelentő, tengeri utazást Triesztnél kezdte meg. Átszállt a « velentzei csajkára » a « csajka gállyátskának tulajdon urához, Johannes Baptista Grandi nevezetűhöz ». Az utazás jól indult, « gyenge szeletskével », de Velence közelében « imé iszonyú sötét felyhők kerekedtek, tömöttek voltak lárma szélvészekkel, zápor kő essőkkel, mennykövekkel... kevés híja volt, hogy a tengernek örvényiben mind gályástól együtt le nem sodortattunk ». S alig lábaltak ki az egyik viharból « új, hirtelen való, sebes és forgó fuvallás vetett bennünket a veszedelmes habok seregibe és ezekkel kellett hartzolnunk... én egészlen felindultam... vérrel vegyest tsaknem lelkemet kiadtam ». Velentzében « gundulán » és « nagy bastimentum fregáta gállyán » utazgat, s csak mikor Alexandria felé másodizben is hajóra szállt, otthagyva immár « Grándi Baptista olasz hajósnak trabakuláját », lett kegyesebb a tenger az utazókhoz. Mikor csaknem négyhónapi utazás után, szeptember 4.-én, megérkeztek Palesztinába, örömmel ad hálát az Urnak. « Tellyes napot megújult friss élettel töltöttem, megszabadulván a tengeri félelmes habok közül, ahol sem étel, sem ital úgy nem hasznos, mint szárazon a sok, szörnyű és szivet rettentő ingadozások végett. Most pedig mind éjjel, mind nappal megvagyon az nyugodalom és szaporodik az előbbeni erő », írta Ptolemaisban. Innen ugyan a következő állomásig, Jaffáig, ismét tengeren kellett utaznia, de most már nem aggódott. « Itt bátorságos reménységünk lehetett a szerentsés tengeri utazásra, mert mindenütt tsak a tenger szélein, néha tíz, tizenhat lépésnyire valánk az földtől, ugy ragadtattunk ».

— Jaffából Rámába már « bé-szamaraztunk », a « szamár paripák »-at utóbb öszvérek váltották fel, s azok vitték őket Jeruzsálembe, hová szeptember 8.-án érkeztek meg.

Fáradalmai nem akadályozták meg azonban, hogy útja során ne érdeklődjön minden iránt. Utazása közben megmegállt a városok nyüzsgő utcáin, «piartzai»-n a « nyalka öltözetű » polgárok között, s bár többször hangsúlyozza, hogy «nem szemfüleskedésre » jött, élénk érdeklődéssel fordult minden felé. Útikönyvében éppen úgy megelevenedik a táj, melyet beutazott, mint a föld népe, mely közé eljutott. Utjáról csak kisebb részben számol be olvasmányai alapján, nagyobb részt közvetlen tapasztalatait örökítette meg. Munkájának jóleső frisseséget biztosít, hogy tapasztalait, benyomásait azonnal feljegyezte, s útjáról, egészen a Szentföld eléréséig napló formájában számol be.

Több város szépsége megragadta, különösen Pozsonyé, Pécsé, Rómáé, a legjobban azonban, úgy látszik, Velencét szerette meg. A « nevezetes Szent Márk evangélista városába » fáradtan, kimerülten érkezett. Tarsolya lapos, nem az huzta le a vállát, a rövid tengeri út során átélt vihar « három halálos veszedelme » törte össze. Aki partralépett, az révkereső, nyugalmat, biztos fedelet váró utas volt. Amikor azonban a kapucinusoknál történt, s finom humorral megörökített kaland után, végre megpihent a S. Francesco della Vigna kolostor « legvigabb, levegő-lélegzetet vidámító helyén », — Velence városa soha nem várt csodálattal töltötte el, úgy hogy nem gondol többé arra, mint útja során máshol, hogy kevés a papirosa, s a lagunák városáról oly részleteséggel számol be, mint koráig egyetlen magyar sem tette. Velencéről történeti háttért is ad, mit egyébként csak Jeruzsálemnél tett még. A szótárában még « mesterség »-ként szereplő művészet Velencében ragadta meg legerősebben, s ez az érzés annyira eltöltötte, hogy a Szentföldről hazatérőben ismét megállt száz napra a csodás városban. Gazdag szókincse Velence leírásában bontakozik ki talán legjobban. Érdekli minden: a templomok, az oszlopok, « kerekdét és fáin írások » az egyházi zene és ének éppen úgy, mint a doge-palota, vagy a velencei ünnepek.

Nem haladt el szótlanul utazása alatt a természet szépségei

mellett sem. A XVIII. században az a táj volt a kedvelt, ami hasznot hajtott, amely élelmet nyujtott az ember számára. P. Kiss István sem írt egyetlen tájról sem oly szépen, mint a dús gabonatermő vidékről. Palesztinában járva kiemelte ugyan, hogy « Betulia gyönyörű hegy tetején vagyon », de Galileának már a « hasznos hegyeit » dícsérte, s Jerikóról megjegyzi, hogy « rodhatt falu », « de bezzeg szép az határa. » —. « Mi áprilisnak 16. napján voltunk Jerikóba és már ott a tiszta búza egészen megérett vala: magos, úgyhogy fejem tetejét érték a tiszta búzafejek és a vastag, gazdag kalászok ». Naim városának is « jó, hasznos és kövér az földgye. Mondhatom, hogy lovagolván a földnek puha kövérségében, az ló mindenütt fél-szárig tapodott. A gyönyörű nagy szemű, tiszta búza most is olly bővségessen terem ». « Meg nem írhatom e földnek és Galilea tartományának szép voltát, hasznos hegyeit, mezeit, völgyeit, gyümöltseit ».

« Nemes jász nemzetének » szeretete, a magyarsághoz való ragaszkodása végighúzódik egész munkáján. Nem mulaszt el szinte egyetlen egy alkalmat sem, hogy hazájáról ne beszéljen. A látottakat minduntalan a magyar tájjal, a magyar viszonyokkal veti össze. Oktat, ha idegenben jobb példát talált, s büszkélkedik, ha valamiben a magyar a jobb. Egyszer a magyar folyókra gondol, s a Duna, Tisza, Dráva, Vág szépségét emlegeti; máskor a budai Gellért-hegy, vagy a Víziváros kapui jutnak eszébe. Bécsben a « sugáros tornyú » Szent István templom várost-magasztaló szépsége mellett különösen a magyar gárdistákról emlékezik meg: « az magyar gárdisták, királyi személlyeket őrző gavallérok Béts várasának olly ékességi, mint annyi magyar angyalok, vagy khinai tollakkal tündöklő aranyos pávák röpdösnének a tágas utzákon, a népes piartzakon. Nints aki nyomok után is nem szemeskedne, reájok és utánnok nem tekéntene. Ha paripákon hánytattyák kartsú testeket, égi vitézeknek láttatnak lenni ». — Triestnek, « Istria fényes csillagának », magyar kereskedelmi kapcsolatait emeli ki: « Magyarországból ide szállíttyák a témétalan sok búzát, vasat, drótot, dohányt, mézet, rezet, bort, pálinkát és több afélit, ki tudná mind sommában foglalni ».

Mikor Zánté szigetén szélmalmokat látott, ismét csak haza

gondolt: « Vaj ha Magyarországban is illy formákra építenék a szélmalmokat! Mely hasznos volna! Nem igen költséges, de alkalmatos és hasznos ». Alexandriában érkeztekor pedig elmondja, hogy oda « a szárazföld tapodása nélkül is » el lehetne jutni Szegedről, sőt onnan négy év alatt meg lehetne kerülni az egész földet, s azután « ismét Szegeden ugranék ki a vár alatt való Nepomucénos szent János képénél, vagy ahol tetzene, ha mingyárt a boszorkányok szigètinél is ». Jeruzsálemben a keresztút Pieta-képét olyannak találta, mint a felvidéki, sasvári Fájdalmas Szűz képét, Betlehemben pedig a Szent Ilona építtette templom ablakait a szegedi Havi-Boldogasszony templomáéhoz vélte hasonlóknak.

P. Kiss István nem mondja meg, mikor írta művét. A szövegből azonban majdnem teljesen pontosan kikövetkeztethetjük az időpontot. I. Ferenc koronázásának említése biztosan mutatja, hogy az útleírás csak 1792 után, a szerző életének utolsó éveiben fejeződhetett be. 1792 utáni évekre mutatnak azok a részek is, ahol a jakobinusokat támadja. A bretagnei képviselők 1789 májusában alapították meg Versaillesben a club bretont s ezt a klubot nevezték utóbb a jakobinusok klubjának, miután a francia nemzetgyülés, Párisba költözve, 1789 novemberétől a párisi St. Honoré utcában lévő Szent Jakab domonkos kolostorban kezdte tartani üléseit. A hamar nagy jelentőségre szerttevő klub különösen az 1792-94-es években játszott fontos szerepet a francia forradalomban. A mozgalom nem volt azonban hosszú életű. Robespierre bukása döntő csapást jelentett a jakobinus párt működésére is: 1794 novemberében szervezetét feloszlatták, s bár titokban még egészen a század végéig folytatta tevékenységét, régi erejét s jelentőségét többé nem tudta visszanyerni sem Franciaországban, sem másutt. A magyar jakobinus mozgalom bukása, Hajnóczi és társainak elfogása és kivégzése (1794-1795), a mozgalom franciaországi hanyatlásával szinte egy időben volt. A jakobinusok eszméivel is szembeszálló Kiss István így művét 1792-1795 körül írhatta, ill. fejezhette be.

Ezen időpont mellett szól a kézirat szövegének egy másik helye is. Útja során, Nagyboldogasszony napján, Alexandriában hallgatott szentmiséről ugyanis így írt: « ... valóban hal-

mozva, tele volt az Úr Istennek szent háza, minnyájan térden állva, mint a megtestesült angyalok imádkoztak, énekeltek, nem ollyan kanászossan, mint itt, Alsó Magyarországban... ». Ott azonban csak Szegeden müködött és pedig az 1784-1791, és az 1792-1795. években. Tehát a férfi kor delén, 33 éves korban megtett út naplója, a mai szövegében csak mintegy negyedszázaddal később, közvetlenül a szerző halála (1798) előtt készült el.

Útjáról, élményeiről, benyomásairól napló formájában számol be, egészen a Szentföld eléréséig. A Szentföld leírása során azonban megváltozik előadásmódja, Mondanivalóit most már tárgy szerint csoportosítja, függetlenül attól, hogy mikor járt a leírt helyen. Az előtérben a tárgy, a szent hely áll, amiről ír, s saját személye háttérbe szorul, bár a tárgytól független önálló megjegyzések, magyarországi visszaemlékezések e részné! is gyakoriak.

Palesztina eléréséig a Szentírásból és az egyházatyáktól vett idézetektől eltekintve, csak egyszer utal forrására, amidőn a helyes szentmise-mondással kapcsolatban az alig egy emberöltővel korábban élt hires velencei egyházjogászra, Gaetano Meratira hivatkozik. A Szentföld leírásáig valószínűen teljesen önállóan írta le útját.

P. Kiss István tudta, hogy koráig Franciscus Quaresmius írt legrészletesebben s legalaposabban a Szentföldről. Kétszer is említi őt. Munkáját (Elucidatio Terrae Sanctae historica, theologica, moralis, I-II, Antverpiae, 1639) azonban már csak egyszer követte, s éppen akkor, amidőn egyáltalán nem tett róla említést: Joppe (Jaffa) bemutatásánál. A szentföldi kegyhelyek leírásánál a főforrás a soha nem említett Conrad Hietling műve (Peregrinus affectuose per Terram Sanctam et Jerusalem, I-II, Graecii, 1713). Hietling szoros követését többnyire csak egy-egy személyes élmény, önálló megjegyzés beszúrása szakítja meg. S ha olykor Jaffán kívül is hasonlít a leírás Quaresmiuséra, annak oka abban rejlik, hogy Hietling igen sokszor csak Quaresmius művét kivonatolta. Már Sebes Gyula kiemelte, hogy P. Kiss István ismerte Hietling művét, de ő csak azt vette észre, hogy P. Kiss kéziratát Hietling művéből vett (kitépett) hét képpel, ill. térképpel illusztrálta, forrásul

Quaresmius művét tartotta. Pedig szerzőnk Hietling munkájából ismerte meg többnyire azokat az írókat is, akiket a Szentföld leírása során idéz, és pedig anélkül, hogy művüket elolvasta volna. Igy pl. Jeruzsálem leírásánál Josephus Flaviust, majd Szűz Mária halálával kapcsolatban Melito püspököt, a II. században élt negytekintélyü görög egyházi írót, sőt a magyar Temesvári Pelbártot is. P. Kiss István nem is tudta, hogy a Hietling alapján említett Pomerius nem más, mint Temesvári Pelbárt, a XV. század végén élt híres magyar ferencrendi hitszónok, akinek művei századokon át külföldön talán még ismertebbek és kedveltebbek voltak, mint Magyarországon; ő csak annyit tudott róla: « egy bölcs író ». Quaresmius többször is idézi Temesvári Pelbártot, különösen a Szűz Máriáról szóló híres könyvét, a Stellariumot. Quaresmius azonban csak Hietlingnek volt forrása, szerzőnknek nem!

Az eredetiség modern értékelése hosszas fejlődés eredménye. Az írói eredetiség sokáig csak a nyelvi kifejezésre terjedt, a mű szellemi lényegére nem. A XVI-XVII. századi magyar könyvek, bár jórészben idegen, főleg latin, munkák fordításai, sokszor egyáltalában nem jelzik az idegen szerzőt: a fordító teljesen elfoglalja az író helyét, pedig csak a magyar nyelvi kifejezési forma az övé. P. Kiss István ugyan már a XVIII. század végén irt; könyvéből azonban, — mind a külső forma, mind a belső tartalom tekintetében — minduntalan kitűnik, hogy gondolkodásával sok tekintetben visszanyúl nemcsak a XVI-XVII. századba, de egészen a középkorig. A középkori kéziratszerző pedig — tudjuk — idézetre idézetet halmoz nem annyira azért, vagy nemcsak azért, hogy olvasottságát mutassa, hanem inkább azért, hogy írásának minél nagyobb hitelt szerezzen. Azokra akart P. Kiss István is hivatkozni, kiknek neve tekintélyesebb volt. Nem idézte tehát Hietlinget, hanem a sokkal ismertebb Quaresmiust, s a régieket: Josephus Flaviust, Szent Jeromost, Szent Ágostont stb.

Nem *Baedekert* akart készíteni. A szentföldi kegyhelyek kivételével soha nem törekedett arra, hogy pontosan, részletesen leírja a bejárt helyeket. « Utas », « *peregrinus* », és nem történész, nem « *historikus* », hangsúlyozza többször is, így mindjárt útja elején, Pozsony leírásánál. « Méltó volna — írja junius 22.-én — hogy itt ezen nemes magyar aranyalmát, Po-

zsony várát és jeles pompás városát írásommal magasztalnám, de, mivel az országnak gyöngye, félek hogy a gyöngy-házat rövid írásommal béka tekenővé ne változtassam. Úgyis tudva vagyon annak mind nagysága, mind gazdagsága, mind pedig a többi magyarországi városok között legnemesebb méltósága... Én útnak eredek, Bétsnek sietek, mert nem *historikus*, hanem *peregrinus* utazó vagyok ».

Művével használni akart a magyarságnak, s ezt többször hangsúlyozza is. De nemcsak növelni akarta honfitársainak tudását, ismereteit, hanem javitani is akart sok korabeli s általa helytelennek tartott szokáson: « ... imitt, amott írásom közibe bézártam ollyanokat, mellyekkel egy kis lelki-halászatot is tehessek a világnak tágas tengerében: aki beakadott hállotskámban, hála légyen az Istennek, aki pedig a tenger örvényében maradott, majd úsznak azok is halálok óráin a partra, az Itéllő Bíró előtt nagy számadásra ». Célja, hogy « amiket láttunk, hallottunk, tapasztaltunk, tanultunk a sz. helyeken, azokat magyar hazánkban a mi édes nemzetünkkel közölhessük mind szóval, mind írással. Ugyanez a nyomós és hasznos ok indított arra, hogy amit először deák nyelven írtam, utazásom felől kibocsátottam, azokat magyar haza nyelven is írásban foglallyam, hogy legalább a csendessen balitélet nélkül olvasóknak, vagy a könyvet olvasni hallgatóknak lelkijavokra s hasznokra lehessek és őket is e szent helyeknek távul-való tiszteletére felébreszhessem. Mi némellykor sokat használnak illyen kicsiny és együgyűen irott könyvek is az olvasóknak. És bár ollyan heves buzgósággal olvastatnék minden jó könyv, aminémű sz. szándékból irattattak ».

Hogy számított olvasóközönségre mutatják gyakori megszólításai is a « Kegyes Olvasóhoz », melyekkel nagyrészt hitelt igyekszik szavának biztosítani: « Édes jó atyámfia, Kegyes Olvasó, hitelt adgyál beszédemnek, mert úgy vagyon, amint írom »; — « Oh... Kegyes Olvasó, bizony úgy tapasztalnád, amint írom ». Nem művének irodalmi értékelésével, hanem állításainak erkölcsi igazságokra való alapozásával adott súlyt szavainak. Ez érlelte önmagában is meggyőződéssé a hitet, hogy munkája nem hiábavaló: « Ha az én írásomat meggyalázzátok, nékem az illyen mérges itélettel, mardosó beszéd-

del semmi kárt nem hoztok, hanem magatok fejére az Istennek jövendő büntetését ezzel szaporíttyátok, haragját sokasíttyátok ».

P. Kiss István eszménye az evangéliumi ember, aki mindenben Krisztus parancsait igyekszik követni. Életprogrammja egyszerű: « Vesd az Urra gondodat és ő eltáplál tégedet, nem ád az igaznak örökké habozást » (54. zsoltár, 23. vers). Az úttal kapcsolatos szenvedéseket így természetesen örömmel viselte: « nem azért írom ezeket, — hangsúlyozta a tengeri út viszontagságaival kapcsolatban — mintha sajnossan vettem volna a szenvedést, mert örömmel, jó kedvvel tűrtem, hanem tsak azért, hogy ezek így történtek velem, hála Istennek ». Megelégedett a legkisebb jóval is, s korholólag emelte fel szavát az örökké zugolódó elégedetlenek ellen: « Oh fájdalom, mindenekben válogatunk, ételbe, italba, ruházatba, lakásba, előljárókba, papokba, barátokba, egyszóval mindenekbe, még az üdőben is. Mert, ha szárasság vagyon, esőt kivánsz, ha esőt bocsát az Úr, szárazságot óhajtasz. Ha sár vagyon, poros utat, ha poros, nedvességet akarsz. Ha kősziklás utakon jársz, azt mondod: jobb az homok, ha kősziklás útrúl erdőbe jutz, a térséget dícséred, a magyar és tót homokot gyalázod. Ha szél fúj, az is baj, ha verőfény, az is jaj előtted. Oh, gyenge viaszom! A természet alkotója is, úgy szólván, alig tud kedvedre járni ».

Az emberi gyengeség látása önkéntelenül is alázatra indítja s teljes megadásra Istennel szemben. « Kérlek, ha jó keresztény vagy, magad mond el a Miatyánkot. Benne feltalálod: *Fiat voluntas tua,* légyen te akaratod..., mert csak egy féreg ember vagy, egy erőtlen pondrék eledele, aszszony, kisaszszony, de nagy bűnös vagy. Mindezekben gántsot ne keress, mert magad is telesden-tele vagy görcsökkel, csomókkal és fülig vagy hibákkal. Hidd el úgy vagyon, amint írom, azért ne bosszonkodgyál író tollamra ».

A fösvénységgel s fukarsággal szemben az alamizsnálkodást hírdeti, s Szent Anna és Joachim példájára utal: « Ezek a szent személyek az ő jószágaikból bévett kincsei[ke]t három részre osztották. Az egyik részből tisztességesen éltek és tellyes udvari tselédit táplálták. A másik részét az Isten dütsősségére fordították. Az harmadik részét a szegényeknek, szűkölködőknek, az Isten szerelméért, magok üdvösségekért, elosztogatták.

Vajha ezt követnék azok, kiket az Úr Isten megáldott világi mód szerint jószágokkal, gazdag jövedelmekkel. De, oh lelki fájdalom, inkább dibdábságra fordíttyák, hogy sem lelkek üdvösségekre. Sokszor, akiknek bőven adnak emberi tekéntetért, azoktól szenvedik a tetemes gyalázatokat. Jól mondgyák azt a magyarok, jót tett helyébe jót ne várj! Ezt is utánna lehet mondani: felhörpenti nálad gyakran az levet, akkor hizelkedik, fújja az követ, de mihelest megemészti darab kenyered, azonnal motskollya ártatlan fejed ».

Nem elég kereszténynek lenni, keresztényül is kell élni. Dorgálja azokat is, akik számára a földi javak, az anyagi jólét előbbre valók, mint Isten: « nem igen kapnak ők az illyetén szent dolgokon; abban örvendeznek, mentől kövérebb, hentessebbek, mind a férfiak, mind az aszszonyok. Ezek a keresztények a keresztnek ellenségei, se házokba, se synagogájokba, se homlokon, se vállokon, se mellyeken meg nem szenvedik a keresztnek csak jelét is. Oh, nagy keresztények! Ihol a vakondokok, a sötétség fiai, kiknek istenek az ő hasok és életeknek vége kárhozatos ». Ezek elé a szerzeteseket állítja, mint példaképet, akik « szenvednek földön, vizen... de mindenkor szelídségnek lelkével, a békességes türedelemmel elszenvednek, mert elméjekben és szívekben tartyák a szent Pál mondását...: Nem méltók e mostani üdők szenvedései a következendő dücsősségre, melly megjelentetik mibennünk ». Sűrűn hangsulyozza, hogy az örök boldogságot nem a mulandó, földi javak adják: « Tudva légyen nálad, nem üdvözét téged sem finnyás étel, sem édes ital, sem éjjeli s nappali bál, sem ugrós tántz, sem az haj-lisztezés, haj-sederítés, sem az nyalka botránkoztató módi, meg módibb kevély moszka öltözet, lengyeles veres bokrétás csapka, hanem, — a te alázatos kéréseddel, ha megnyered, — a Krisztus sz. vére hullásának érdeme üdvözíti lelkedet, ez világosíttya meg homályos lelki szemeidet ». — « Mondhatom, bizonnyal, szégyen amiket tselekesznek a világnak kényes fiai. Ugyan főszédelgést indit a sok kenyőtsöknek szaga a bűnösöknek ortzáján és fodorított haján. Annyira ment már ez a kényes kendőzés, hogy még a varga legények is egy rankba vannak a nemes ifiakkal... Oh hívság! Oh emberi gonosság! Hol vagyon az igaz keresztényi alázatosság! ».

Názáretben, Krisztus szülőházának meglátogatásakor, sza-

vai mögé bújtatott intéssel mutatja be « a házat, mellyben lakott, a kutat, mellynek vizéből ivott, az asztalt, mellyen ebédkor tápláltatott; de nem mutattya sem a bálos házat, mellyben valaha tántzolt, sem a kávés házat, mellybe valaha nyalakodott, vagy piliátot jádzott, sem a kertet, mellyben kuglizott, hanem a méhely házat, mellyben Jóseffel serényen, izzadással munkálkodott ».

A magyar viszonyokra gondol legtöbbször akkor is, amidőn korholó, intő szavai általánosságban hangzanak el. Néha azonban egyenesen meg is mondja, hogy figyelmeztetése a magyarsághoz szól. Laibachban járva így ír: « Amint megértém, híre sints itt az Isten és szentek ellen való káromkodásoknak és szörnyen tsudálták hallván azt, hogy Magyarországon számtalanon vannak és egyetemben káromkodnak a gazdagok a szegényekkel, az urak a koldusokkal, a tisztek a parasztokkal, a megőszült vének a szél-eszű ifiakkal. És azt kérdezék tőlem, mi a büntetések az illyen ördögi ajakú, lustos nyelvű káromkodóknak? Én elbámultam s elpirultam, nem tudván a feletetet reá feladni ».

Sok mindent kifogásol a férfiaknál is, az asszonyokat azonban még többször bírálja; különösen hiúságukat, és « szemfüleskedés »-üket. « Nézze a világ, ez jelenvaló időben mit cselekesznek a magyar fejér-személlyek? Mint lépnek bé az Isten házában? Arany, ezüst, drága gyöngy, biborbársony fejeken, kevély ruha testeken, undok mocsok lelkeken, roszsz imádság nyelveken ». — « Ihol, mire viszi az aszszonyokat az mindent hallani, látni, tudni, kostólni, szaglani, tapasztalni. Amire reá köti magát, mindaddig nyughatatlankodik, míg meg nem szerzi, ha mingyárt kárhozatos is. Ha minden esztendőben újabb, meg újabb módi érkezik, de az a szemfüles, vágyi aszszony, vagy katzki leányka megszerzi. Tudom jól, nem keresztényi alázatosságból ».

Elitéli a kacérságot, a bujaságot is. « Ám láttya a világ, hogy az fogadók, a káves házak, a vásárban némelly sátorok ugyan bokrossan, dupla, triplássan tartyák az illyetén, ártatlan lelkeket megcsaló, Delilákat. Sokszor, oh fájdalom, még az erős Sámson felszentelt személyeket is jégre terítenek alakos hizelkedésekkel és tsak akkor vészik észre magokat, midőn szemtelenül elvesztették lelki szemes világosságikat ».

Isten szeme mindent lát, figyelmeztet: « Te is, édes atyámfia, haszontalan bujkálsz a te gonosságodnak elfödözésére. Lát az Isten, akármint födözzed, mentegessed hamisságidat, de utolér végtére is, ha igazán meg nem térsz ». — De nemcsak fenyeget, vigasztalni is akar: a bűnös igazi bűnbánattal könnyíthet lelkén. « Álly meg itt, bűnben viaskodó, és kérjed az áldott Jésust szent vére hullásáért, hogy a te lelkedre is, ha nem többet, legalább egy csöpp vérét öntse, és bizonyossan meggyógyúl sebes egy lelked, ha ezer, meg ezer halálos vétkekkel meg volna is sebesítve, csak ezt jelentsd meg a te lelkiatyádnak és kérjed könnyhullajtással az irgalmas Úr Jésust, szent vére hullásának érdemiből gyógyítsa meg bűnös lelkedet. Meglásd, hogy tellyes lészesz lelki örömvel és vigassággal ».

Az élet azonban rövid: « Hallod ezt, Kegyes Olvasó? Bizonyossan meg kell halnod, mindeneket el kell hagynod. Vallyon kész vagy-e ma az halálra? Ha nem, kérlek, vald meg, mikor lészesz kész, hátha ebben az holnapban, vagy ebben az folyó hétben meg kelletik halnod. Kérlek, ne vesd kotzkára a te drága egy lelkedet, jobbítsd meg gonosz életedet, gyógyítsd meg sebesült lelkedet. Azután élly csendességben Istennek dütsőségére, ebben az mostani darabos rossz világban embereknek épületére. Mond meg: mit nyertél annyi bálos tántzaidért, annyi hívságos hegyes beszédeidért, annyi szúrdáló szavaidért, annyi ártatlan személlyeknek meggyalázásiért? Mit vettél ajándékba a te lelked ellenségétül? Te jobban tudod, mennyi titkos gonosságokat elkövettél? Mindezekért és illyetén ezer, meg ezer vétkeidért, te légy magad lelki ismeretének visgálója ».

Mindezeket az intéseket és dorgálásokat elsősorban azért tartotta P. Kiss fontosnak, mert « szoros a kapu keskeny az út, melly az életre viszen, s kevesen vannak, akik azt megtalállyák ». Igaznak, szentnek kell lenni, hogy üdvözülhessünk. Az örök boldogságot külső körülmények, lélektelen cselekedetek nem biztosítják. « Nem az hely tészi az embereket szentekké, hanem a szentéletű emberek szentelik az helyeket. Mit használ a jerusálemi szent városban lenni, abban lakni és ottan rosszul élni? Ám, nem Jerusálemben lakni, hanem... szentül élni, hasznos és üdvösséges ». De ha a kegyhelyek önmagukban igazzá nem is tudják tenni az embert, az életszent-

ség kialakitásához mégis hozzásegithetnek. Érezte ezt maga Kiss István is, amikor megérkezett a Szentföldre: « Azt véltem, irja, hogy az egekben vagyok. Illyen ám a szent helyeken lakni, mert bizonyossan még a szent hely is, ha meg nem szenteli az embert, de bizonyossan emelgeti és felindítja a szent dolgok véghez vitelére ».

Életprogrammjának fontos pontjai az alázat, az alamizsnálkodás, a szenvedéseknek örömmel való viselése, az állandó megelégedettség, a « szent » életre való törekvés, a túlvilági életre való állandó készület. Sokszor int, sokszor korhol is, de a « lélekhalászatban » is minduntalan megnyilvánul emberszeretete. Nem bántani akart, csak javítani. Intelmei, tanácsai végigvonulnak az egész művön, többnyire hozzákapcsolódnak azonban a város- s tájleírásokhoz. Műve igy nem válik elvont elmélkedéssé, hanem mindvégig érdekes, élvezetes útleírás marad.

« Értelmes s folyamottyán folyó magyarsága » szép stílus és gazdag nyelvkincs alakjában jelentkezik, főleg önálló benyomásain, élményein alapuló leírásaiban. Kifejezései önkéntelenek, zamatosak, találóak. Képei keresetlen egyszerűséggel örökítik meg benyomásait. Többnyire csak apró mozaikokban mutatja be az egyes városokat, a díszes épületeket, a nyüzsgő utcai életet. Eleven leírást ad azonban igy is, s stílusa frissen gördül, képekben, hasonlatokban, jelzőkben gazdag. Egyes szóalkotásaival meg is előzi korát.

Részletmegfigyelései közül legszebbek természeti képei. Festőien érzékelteti a nap egyes szakait. A reggel, délelőtt, délután és az este a nap sugarainak kibomló, sátorrá szélesedő, majd lehanyatló vonalaiban tűnik elénk. « A piros hajnal hasattakor meg szüntem az éjjeli nyugodalomtól ». « Mikor az napnak fényes sugári a magos hegyek teteit fényekkel kezdék fejtegetni ». « Gyönyörű piros festékkel vonta be az napnak fényes sugára a hegyeknek bértzeit ». « Már kiterjesztette sugáros sátorit az melegítő fényes nap ». « A fényes napnak le-enyészte előtt ». « Bé alkonyóban lépett az üdő ».

Jelzőit néha halmozza egy-egy kép vagy tulajdonság érzékelhetőbbé tételéért. Szókincse ilyenkor is gazdag és változatos; például: « több ezeren füstösködnek fortélyos, álnokos, ala-

kos, ravasz, hízelkedő, képmutató, tündérkedő, nyelveskedő, csalfa cselekedetekkel ». Másutt: « Hogy ha... merő kevélységből, maga-mutogatásból, emberi tekéntetért tzifrálkodol, tollaskodol, fodroskodol, kenyőtsel piroskodol, illatoskodol, bizonyos, hogy az illyetén cselekedeted lelked veszedelmére lészen ».

Máskor találó, egyéni tulajdonságokkal ruházza fel fogalmait: « farkasbőrrel prémzett lelki üsméretek », « döbbentő nagy tábor », « visszatekeredő viz », « árnyékos tsalárd világ », « szemetes rossz élet », « darabos rossz világ », « simaéletű keresztények ». Néhol az igekötők szokatlan kapcsolásával teszi érdekessé, újjá a szöveget: « meglátogatással feltiszteltem », « megtartozkodtam ez napon e jeles városban », « erejétől megszakasztott » stb.

Gyakoriak alliterációi is: « szegény szerzetünk szükségeiért », « szerafikus szent szerzetben », « szerzetebéli szent személynek », « kereskedő keresztény kalmárok », « kóstolt keserű könnyhullajtásnál », « földnek feketeségét felül-haladgya », — hogy csak néhányat emlitsünk közülük.

Sajátos hasonlatokkal is sűrün találkozunk: « csatakosak maradtunk, mint a vízbe bugdácsoló buvárok », « úgy élnek, mint zokogó gerlitzék », stb.

Szókincsében a ma is élő szavak mellett találunk sok kihalt, csak egyes vidéken élő, értelemváltozáson átment szót, úgyszintén néhány olyat is, melyeket ő alkot vagy használ először. Gyakoriak olaszból átvett szavai is, melyek közül nem egy másnál nem is fordul elő.

Az alapul szolgáló latin szöveg nem tünt el azonban átültetésében nyom nélkül. Az egyszerű, világos, magyaros mondatokat nem egyszer bonyolult szerkezet, idegen mondatfűzés váltja fel. Körmondatai ilyenkor aránytalanok, stílusa latinos. De azért Hietling könyvéből is többnyire jó stilusérzékkel, gazdag fogalomtárral fordított. A távolálló, nem élményekkel, hanem történeti s helyrajzi adatokkal zsufolt latin szöveget általában magyaros mondatfűzéssel, bő szókinccsel helyesen oldotta fel. A Hietling művéből sikeresen fordított részek stílusa sem olyan szép azonban, mint önálló fejezeteié. A legszebb szentföldi rész, Názáret leírása, önálló is. Hibás fordítással, az eredeti szöveg értelmének félreértésével csak egy-két esetben

találkozunk, de hibás fordítása elárulja azt is, hogy nem tudott görögül.

Forrásához nem akart pontosan ragaszkodni: az átvett adatokat s leírásokat nem egyszer megszakítják saját élményei, önálló elgondolásai, egyéni színes hasonlatai. S fordítása talán sohasem szolgai: szószerint ritkán fordított, szövegét többnyire átdolgozta, a latin szavak értelmét színesen, változatos, gazdag szókinccsel igyekezett visszaadni. Fordítási elvét saját szavai jellemzik legjobban: « Magyarra így fordítám, de más szavakkal is lehet. Kinek mint tetszik, úgy fordítsa », — írja az első jeruzsálemi királyok latin sírfeliratának fordításakor.

* * *

Az útleírás kiadásában hűen ragaszkodtunk az eredeti szöveghez: az volt a célunk, hogy minél jobban megőrizzük a szerző irásmódját. Éppen úgy meghagytuk tehát a közhasználatban ma már alig ismert, vagy már nem is használatos, szavakat, mint az egyes szavak régies formáját (pedid, váras, ujatz), valamint a ma már csak a családnevekben megőrzött kettős betűket, mint pl. a ts, tz, melyek — bár nem kizárólagosak a szövegben még ugyanazon szavak írásánál sem — igen gyakoriak.

Egy-két változtatást azonban mégis kellett tennünk, különösen a szöveg olvasásának megkönnyítése és a szerző helyesírásának egységesítése érdekében. Igy csökkentettük a nagy betűket, melyek, mint a 18. századi szövegekben általában, a mi szövegünkben is igen gyakoriak köznevekben is, s a mai helyesírás szerint módosítottuk az ékezeteket és az írásjeleket. A szöveg helyes tagolása elengedhetetlen feltétel volt a szöveg olvashatóvá tételéhez. Szerzőnk ugyanis egészen következetlen az egyes irásjelek használatában.

Egybeírtuk az összetett szavakat, amelyek az eredeti szövegben vagy teljesen külön, vagy kötőjellel állnak. Kötőjelek egybefüznek sokszor egymástól teljesen független szavakat is, így azokat általában elhagytuk. Megtartottuk a mássalhangzó előtti *az* névelőt, de egyszerűen a-t írtunk az *a'* helyett. Elhagytuk továbbá a kettős o-t, amely egyébként csak a gyoónás,

gyoóntat szavakban fordult elő, de azokban rendszeresen. Egyes, magától értetődő, rövidítéseket feloldottunk minden jelzés nélkül. Igy. pl. J. K. = Jésus Kristus; s. = szent; t. vagy t. dő = tisztelendő.

Ha a fentieken túlmenően is szükségesnek, célszerűnek véltük a szöveg módosítását, különösen a helyesírást illetően, változtatásainkat pontosan jelezzük, vagy magában a szövegben szögletes zárójellel, vagy pedig a jegyzetekben az eredeti írásmód feltüntetésével.

IHS

A' Kegyes Olvasóhoz.

Meg-irá Szent Pál Apostol az Romaiakhoz ki-botsátott Levelének 15. Részében: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Valamik meg-irattak: a' mi tanitságunkra irattak. Adná a' Kegyelmes Ur Isten! hogy Ez az én rövid Irásom is haßznos Tanitságokra lenne a' Kegyes Olvasóknak. Elößör meg-tanúlhatnák, hogy: ha e' Földön-lévö Jerusálem-Városában fáradságos, sőt Szenvedésekkel terhes útazás: Mennyivel-inkább az Isten

Városában, a' Mennyei
Boldogságban: Melly-
rőll azt hirdette Maga
a' Meg-Testesült IGE:
A Diebus Joannis Bapti-
sta usque nunc Regnum Coelorum vim pa-
titur, & violenti rapiunt illud. Mat: 11.
Mék erőszakoló János Napjaitól-fogva mo-
stanáig Mennyek-Országa erőszakot szen-
ved, és azt az erőszak-tevők ragadgyák-el.
És ha Magának az Ur JESUSnak; a' Szent-
Városban Szükség-volt szenvedni; a' mint
Maga mondotta az Emausban utazó Két-
Tanitványokk O stulti, & tardi corde ad cre-
dendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophe-
tæ! Oh balgatagok, és késedelmes Szivüek
mind azoknak el-hitelére, mellyeket a' Prófé-
ták Szóllottak! Nem kellett Szenvedni a' Kri-
stusnak, és úgy menni-be az ő Ditsőségébe: Te-
hát nékünk sem adatik ingyen az Isten-Országa,
hanem Szenvedések-által nyerjük-el ott az örök
életet. Másodszor meg-tanúlhattyák: Földön, s Vizen
mennyi a' Szenvedés: Harmadszor: a'
Szent Helyeknek, Hajdani, és
mostani Tiszteletit, hogy távul
lévén tőlök; leg-alább Szent-fi
gyanságokkal Tiszteljyék a' Szent
Földet mellyet az Ur meg Szentelt

JERUSÁLEMI UTAZÁSA

PATER KISS ISTVÁNNAK

Szerafikus Szent Ferentz Atyánk szerzetében
a Magyarországi Üdvözítőnk Provinciabéli
prédikátornak.

Útnak eredett a ketskeméti kalastromból a palestinai szent helyekre és a jerusalemi Szent Várasba a mi Urunk Jesus Kristusunknak koporsója őrizetére májusnak 10-dik napján a Szűz Anyának, Jésus, egyetlen egy fia születése után 1766. esztendőben és septembernek 8-dik napján szerencsésen bé is utaza.

Feljegyzi naprúl napra tellyes utazását, értelmes s folyamottyán folyó magyarsággal az Úr Istennek nagyobb ditsőségére, a Sz. Várasnak tiszteletére és e könyvet halkva olvasóknak lelkek épületire. Először deákul írva, most már magyar haza nyelvre ugyan maga-által forditva, vajha halmos hasznokra.

IHS.

A KEGYES OLVASÓHOZ.

Megírá Szent Pál apostol az rómaiakhoz kibotsátott levelének 15. részében: *Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt;* Valamik megírattak, a mi tanúságunkra írattak. Adná a kegyelmes Úr Isten, hogy ez az én rövid irásom is hasznos tanúságokra lenne a kegyes olvasóknak. Először megtanúlhatnák, hogyha e földön lévő Jerusálem városában fáradságos, sött szenvedésekkel terhes az utazás, mentől inkább az Isten városában, a mennyei boldogságban, mellyről azt hirdette maga a megtestesült Ige: *Diebus Joannis Baptistae usque nunc regnum coelorum vim patitur et violenti rapiunt illud.* Mat. 11 [v. 12]. A Keresztelő János napjaitól fogva mostanáig mennyek országa erőszakot szenved és azt az erőszaktévők ragadgyák el. És ha magának az Úr Jésusnak a Szent Várasban szükség volt szenvedni, a mint maga mondotta az Emausban utazó két tanítványoknak: *O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt prophetae!* Óh balgatagok és késedelmes szívűek mindazoknak elhitelére, mellyeket a próféták szólottak. Nem kellett-é szenvedni a Kristusnak és úgy menni bé az ő ditsőségébe? Tehát nékünk sem adatik ingyen az Isten országa, hanem szenvedések által nyerjük el ott az örök életet. Másodszor megtanúlhattják: földön s vizen mennyi a szenvedés? Harmadszor: a szent helyeknek hajdani és mostani tiszteletit, hogy távul lévén tőlök, legalább szent kivánságokkal tisztellyék a Szent Földet, mellyet az Úr megszentelt.

Az Úr Jésus szent neve légyen ez irásnak kezdete, közepe és vége.

ELŐÁLLÓ BESZÉD.

Nintsen bátorság! sem égben, sem paraditsom kertében; annál kevesebb e tágas földnek kerületében, mert az égből az Úr Istennek szent színe elől a Világosság angyala levettetett; Ádám a gyönyörüségnek paraditsom kertéből kiűzettetett; Judás e földi világon az Úr Jesus iskolájából örökre elveszett, kárhozatra esett. Ezeket azért írám előre, hogy senki magának ne hizelkedgyen a szent helyekről és a Szent Várasról — mellyben egész igyekezettel szándékoskodok járulni s utazni — mondván: ez a felséges Istennek e földön legszentebb várossa, itt legszentebből lehet ez világon élni! Mert nem az hely tészi az embereket szentekké, hanem a szent életű emberek szentelik az helyeket.

Mit használ a jerusálemi Szent Várasban lenni, abban lakni és ottan roszul élni? Ám nem Jerusálembe lakni, hanem abban szentül élni, hasznos és üdvösséges. Noha ugyan ezen jerusálemi szent helyeknek tiszteletére vágyódik szívem, lobbadozik lelkem, mellyeket a testben megjelent Isteni Felség, a mi Urunk és Megváltónk maga jelenlétével megszentelt vala, mindazonáltal rettegek, hogy tőrében ne fogják lelkemet a Szent Lélek Istennek ezen szavai, mellyeket szóllott vala a bölts által: Kerestem őtet és fel nem találtam (Cant. 3. v. 1.).

Megvallom, hogy minden utazásimban foglalt szarandokságimnak egyenes és fő czéllya egyedül az, hogy az Isteni Felséget szeretettel felkeressem és a legszentebb helyeken dítsérhessem, magasztalhassam az menynek és földnek mindenható Urát, Istenét. De, amint ő szerelmes, úgy szinte tsudálatos is, mert amikor nem kerestetik, hamar feltaláltatik és fel nem találtatik, mikor szorgalommal kerestetik. Erre nézve, ha szinte az első emberrel, Ádámmal, mi egy napon teremtettünk volna is e földön és a mi életünk százezer esztendőkre terjedne e világon, mégsem volna elegendő és méltó szorgalmatos keresés arra a nagy ditsőségre, minémű vagyon a mennyei Jerusalem városában, melly bennünk meg fog jelenni.

Imé! most üdőm s erőm vagyon harmintzhárom esztendős koromban keresni az Istent és az ő sz. országát. Most a kellemetes napokat kezeimben tartom, mellyekbe keressem őtet. Felkeresem tehát azt, kit szeret az én lelkem, megteként em e földön azokat a szent lábnyomokat, mellyeket az emberi testben megjelent Isten tapodott; a téjjel és mézzel folyó földet; azt a nevezetes földet, mellyet az Isten Fia, a tisztaságos Szűz Anya és a szent apostolok lábok nyomaival megszenteltek s megditsőítettek. És tellyes utazásomban szenvedő nyomorúságokat mind vizen, szárazon, mind tengereken és kősziklás hegyeken a Mindenható Úr Istennek nagyobb ditsősségére, ezen rövid és csekély irásban feláldozom és e könyvet olvasóknak igyenes szívből kívánom, hogy szerentséssen felmehessenek az mennyei Jerusálembe, melly ditsőséges, boldog lakó városa a Fölséges Úr Istennek és az ö ditsőült szenteinek.

Romában eresztett esedező levelemnek formája, mellyet írtam a főtisztelendő pater Jósef Maria de Vedano nevezetű generális kommisáriusnak, ki ez üdőbe a Szent Ferentz szerzetének második előjárója vala. A levelet útnak botsájtám a ketskeméti klastromból 1766. esztendőbe, mártiusnak 9. napján, a végre, hogy szent engedelmet vehessek romai levél által azon helyekre indulni, mellyeket maga az Úr Jésus szentséges lábaival tapodott; azon szent várasban, mellyben vért öntött, halált szenvedett és ditsőségessen feltámadott az élő Istennek és a Szűz Anyának egyetlen egyszülött Fia. A levél deákul lévén írva, magyar haza nyelvünkön imigyen hangzik:

Fő Tisztelendő Generális Kommissárius Atyám! Nagy érdemű és kettős tiszteletre méltó Előjáróm!

Mint lángoll szivemben a kivánság azon szent helyeken a Felségesnek szolgálatot tenni, mellyeken testben megjelent a mi Urunk és Megváltónk, nyilván mutattya első levelem, mellyet 1764. esztendőben karátson havában, főtisztelendő pater Paschális a Warizio generális kommissárius atyánknak Romában írtam vala, hogy méltóztatna engedelmességnek levelét küldeni az jerusalemi utnak elindulására, de meg nem nyerhettem.

Mivel mostanában az én provinciámban előjáróimtól értettem, hogy t. pater Jents Imre, ugyan a mi Megváltónk provincia-béli concionátor, septemberbe engedelmes levelet vévén Rómából, az ő bontakozó és igen gyenge ereje végett nem itéltetett alkalmatosnak lenni a szentföldi terhes szolgálatokra, én azért ujonnan lábaihoz ereszkedem főtisztelendő atyámnak, mint előjáromnak és térdhajtással azon esedezek, hogy nékem mint

izmossabb és erőssebb természetűnek engedelmességnek levelét kegyessen nyujtasson az utazásra és a Szent Várasban való lakásra.

Már a vér atyámfia pater Kiss László — kit velem együtt, egy óra alatt egy anya szült mint ikarokat e világra; a szerzet és provincia is ugyan együtt egy órában mindkettőnket szerzetes őltözetben fogadott — már a Szentföldön vagyon.

Méltóztassék Főtisztelendő Generális Kommissárius Atyánk, az Úr Istennek nagy szeretetéért engedelmes levelet kegyessen Rómából küldeni, a végre, hogy én is a testvéremmel együtt a Szent Várasban az Úr Istennek neve ditséretére járulhassak. Melly atyai kegyességét az Úr Isten, kinek nagyobb ditsőségét keresem, fogja megjutalmazni. Én pedig addig is, míg a szent helyekre jutandok, szerentsés és üdvősséges életéért Főtisztelendő Atyaságodnak és az őrök életre boldog által meneteléért 50 sz. áldozatokat az Isten oltáránál bémutatni magamat szorossan kötelezem. És ezzel minden tőlem kitelhető tisztelettel magamat ajánlom, maradván Főtisztelendő Generális Kommissárius Atyánknak.

Die nona martii 1766,

alázatos és engedelmes szerzetes fia,
PATER KISS ISTVÁN

Az első levelemre ezen válasz adatott Rómából a pater generális kommissáriustól:

Mivel a palesztinai szent helyeken tellyes számja vagyon a mi szerzetes személlyeinknek és többen ott nem élhetnek, hanem tsak azok, kik e jelenvaló üdőben bent laknak, vagy azok, kik már most az oda-való utazásban fáradoznak, most azért nints olly mód, hogy bétellyesitcsed a te buzgó kívánságodat. Ezzel szerafimi szent áldásomat szeretettel reád adom és maradok Tisztelendő Atyaságodnak,

Rómában 1764-ben, 28. decemberben

Ezen romai levelet a ketskeméti klastromban vettem kezemhez 15. januáriusban 1765. esztendőben. Mindazonáltal meg nem hidegült bennem a Sz. Földhöz való forró szeretet, sőtt terjedett a tüzessen lángolló kívánság szivemben; leginkább támogatta reménségemet igen tisztelendő páter Sipos Márton provinciális közben-vetése, a különös ajánlása a főtisztelendő Jósef Maria de Vedano generális kommissárius atyához, ki is kegyessen meghajtván szivét és azonnal Rómából elküldötte az obedientiális, vagyis engedelmességre szolgáló levelemet, mellyet magyar nyelvre [fordítva] értelmessen így adom eleibe a kegyes magyar olvasónak:

Frater Jósef Maria de Vedano, Szerafikus Szent Ferentz Atyánk szerzetének Generális Kommissáriusa, az Úrban minden kisebb atyafiaknak kész szolgája, a Krisztusban kedves szerzetes atyámfiának, Pater Kiss Istvánnak, magyarországi keményebb rendtartáson való üdvözétőnk provinciabéli konczionátornak üdvösséget és szerafimi szent Áldást.

Azokra a szent helyekre, mellyeket a mi Urunk Jésus Kristus, az emberi testnek formájában öltözvén, maga szent lábaival tapodott, életével, halálával és tulajdon szent vére öntésével megszentelt és amellyeket a mi szent szerzetünk, szinte kezdetétől fogva, a Felséges Istennek bölts rendelésébül és Szerafikus Szent Ferentz Atyánk érdeméből, szorgalmatos őrizése és gondviselése alá vett, — az Anyaszentegyháznak gyarapitására felállitatott Romai Szent Gyülekezetnek parantsolattyára és legközelébb kieresztett kárdinálisi bölts rendelésire, sőtt az egész szent szerzetünknek mind hajdani, mind újonnan kibotsájtott Romában tartatott generális kapitulomi végezésiből, — tsak azokat a szerzetes személlyeket szoktuk engedelmesség által béereszteni a szent helyeknek tiszteletére és őrizetére, kik az ő tulajdon páter provinciáliusok, diffinitoriumnak bizonysági szerént, tökélletessebb, ájtatossabb, az igaz hitben álhatatossabbak és a józan erköltsökben próbáltabbak szoktak lenni.

Mivel pedig Te, amint hozzánk küldött leveledben irtad, élő és lángoló kivánsággal gyulladozván, az emlétett szent helyeken való lakásra tőlünk engedelmességre szükséges levelet alázatos esedezéssel kértél, mindezekre a te lelki vigasztalásodnak eleget akarván tenni: e jelenvaló levelünknek erejével engedelmet adunk, hogy a jerusalemi Szent Várasba és ott-való custodiánkba bémehess, olly formán, ha bétellyesíted a következendő rendeléseinket. Külömben ezen mi levelünknek tellyességgel semmi ereje és foganatossága nem lészen, és mindenek előtt semminek tartassanak.

Először tehát azt akarjuk: haszontalan légyen mindenek előtt a mi levelünk, hogy ha már ennek előtte a Szent Földön laktál, vagy e jelen való üdöben a te provinciádbéli szerzetes személlyek, ketten, vagy hárman ottan lakójul vannak, de nem értyük azokat, kik mint apostoli missionáriusok a keresztény hiveknek szolgálnak. Ezek után arra is kötelezünk: minek-előtte utaidat elkezdgyed; ezen levelünknek végén irásba bizonságot hozzál magad felől, hogy a szent helyeken hasznos szolgálatot tenni alkalmatos lészesz, a provinciálisodtól, a diffinitóriumbéli szerzetes atyáktól, kiknek lelkek üsméretit szorossan kötelezzük, hogy a szent helyeken való szolgálatokra vagy hasznos, vagy haszontalan lészesz. Azt is tudtára adgyuk a páter provinciáliusodnak és parancsollyuk, hogy a te meneteledről gondoskodgyon: tégedet szükséges őltözettel ereszen útra, és mind szárazon, mind vizen való élelmedről rendelést tégyen, kivévén a pénzzel való utazást, az elkezdett utadat pedig semmiképpen ne hátráltassa, hatsak ellenkező törvények mást nem javallanának. Te is a feltett tzélodtól semmiképpen elállani ne bátorkodgyál, a mi generális rendelésünknek büntetése szerént. Parantsolyuk azt is, hogy béérkezvén a szentföldi custódiába, ott három esztendőket a tisztelendő páter custósnak, mint jerusalemi gvardiánnak, engedelmessége alatt, amennyire tőled kitelhetik, úgy maradgy, hogy először másfél esztendeig az alábbvaló helyeken lakni köteles lészesz, hatsak más rendelést nem végez felőled a jerusalemi páter gvardián az ő tanátsossival együtt. Bételvén az három esztendő, törvényes büntetés alatt köteles lészel a te provinciádba viszszafordulni, hanem ha a szentföldi tanátsos öreg szerzetes atyáknak helybenhagyásiból továbbvaló megmaradásra szabadságot nem vészel. Mindezeket bételyesítvén az Úr Jésus ségétsége légyen veled, kit azon az helyen, ahol lábai állottak, imádgyad, könyörögvén a közönséges katolika, romai, igaz Anya Sz. Egyházért, a mi szegény szerzetünk szükségeiért és mi érettünk is, méltatlanokért.

Költ Romában az Ara Coeli nevezetű klastromban, martiusnak 14. napján 1766. esztendőben.

FRATER JÓSEF DE VEDÁNÓ Kommissárius Generális. L.S.
Parancsolattyára a főtisztelendö atyának:

PÁTER FRÁTER ANTONIUS A FUNDO,
Generális titok-őriző, manu propria.

Ezen engedelmességnek levelét legelőbbször kezemhez vettem igen tisztelendő páter provinciális Sipos Mártontól, illyen rövid írással írván Egerből Ketskemétre:

Ahová heves óhajtással kivánkozott, azt a főtisztelendő páter generális kommissáriustól megnyertem; tudniillik: azon szent tartományokban Istennek szolgálni, ahol a Kegyelmesség, a mi Urunk és Megváltónk kegyeséggel megjelent. Melyre nézve ezeket csendes titokban tartván, úgy intézze dolgait, hogy az jövő gyöngyösi gyülekezetre megjelennyen. Magamat ajánlván az oltárnál való szent könyörgésiben, maradok tisztelendő p. concionátornak, Egerbe 18. apr.[rilis] Urunk 1766. [esztendejében] kész szolgája páter SIPOS MÁRTON, provinciális. Általküldöm az romai engedelmességnek levelét, hogy a klastrombéli érdemes előkelő szerzetes atyák magok neveit a levélnek sarkára feljegyezzék s írják.

Az jámborságrul való bizonságtétele mind a t. p. provinciálisnak, mind a ketskeméti klastrombéli szerzetes atyáknak illy formával tétetett fel az romai levélnek allyára, a Sz. Provinciának nagy petsétyével megerősítvén a tett bizonyságot:

Mi alább megirattak: a magyarországi Üdvözitőnk Provinciájának Páter Provinciálissa, Páter Custossa, ez Provinciabéli tellyes Diffinitorium, nem külömben a ketskeméti klastrombéli előkelő Atyák, bizonyságot tészünk és hittel is erősittyük, hogy nagyon tisztelendő, páter Kiss István, a ketskeméti klastromba Isten Igéjit hírdető szerzetes pap és Atya, jó erköltsökkel és minden szükséges s kivánt jámborságokkal úgy bővelkedik és fénylik, hogy a szent helyeknek jó szolgálattyára, és a Szent Custódiának is hasznára alkalmatosnak itéllyük és ajánlyuk lenni.

Elöször a tellyes, egyben gyülekezett diffinitórium igy jegyzette fel különösen, kiki maga nevével a bizonyság-tételt.

Az első: A felül említett tisztelendő P. Kiss Istvánt a szent helyeknek ájtatos szolgálattyára hasznosnak itéllem lenni. WAXMÁNSZKY JAKAB, Diffinitor, manu propria.

Az második: A feljegyzett P. Kiss Istvánt, mivel alkalmatosnak itélem, az elmenetelre javallom. Fr. KRAJCSINYOVSZKI KAPISZTRÁNUS JÁNOS, Diffinitor, manu propria.

Az harmadik: Hasonlóképpen ugyanezen P. Concionátort a szentföldi szolgálatokra alkalmatosnak itélem, FRÁTER TELEK JÓSEF, Diffinitor és Generális Lector, manu propria.

Az negyedik: T. P. Kiss István concionátort a Szentföldnek szolgálattyá-

ra igen serénynek itélem lenni, FRÁTER ADJUTUS KVICSALA, Custos, manu propria.

Az ötödik: Már a megnevezett, ájtatos és jó példás t. p. Concionátort azon szent szolgálatokra elegendőnek bizonyítom lenni, P. KERNHÓFER GYÖRGY, Provincia Attya és Diffinitor, manu propria.

Az hatodik: Minden szükséges és kivánt jó erköltsökkel fénylő feljegyzett P. Kiss Istvánt a sz. földi helyeknek szolgálatira alkalmatosnak lenni lelki üsmérettel itélem, 30. maj. 1766-ban, PÁTER SIPOS MÁRTON Provinciális Szolga, manu propria, azaz tulajdon kezével.

A ketskeméti klastromban pedig így írák fel a bizonyságtételt:

Hogy Tisztelendő Páter Kiss István a mi klastromunkból való concionátor, a felülemlített szent helyeken való szolgálatokra alkalmatos légyen, mi alább feljegyeztettek, a klastromnak gvárdiánnya és az előkelők, s öregebb páterek bizonyságot adunk.

Ketskeméten, 10. májusban 1766. esztendőben.

FRATER PATER MEGYEI PÉTER, Gvardián, m.p., F. P. TELEK JÓSEF, Gen. Lector és Diffinitor, m.p., F. P. FARKAS JAKAB Vicárius, m.p., F. P. BODÓ NORBERT, m.p.

A ketskeméti klastromból útnak eredvén egész a Szent Városig, Jerusalemig, többnyire mindennapi utazásomat eképen irogattam és jegyzettem fel, amint következnek e könyvetskében. Kérem a kegyes olvasót meg ne itéllyen, mert nem más-végre, hanem egyedöl az Isten dicsösségére írom.

Én méltatlan por és hamu, sött férgeknek eledele, Pater Kiss István, magyar édes hazánknak nemes városában, Jász-Berénybe, Urunk 1733.-dik esztendejében, Mint Szent havának 18. napján jöttem e tsalárd világra és egy fertály óra alatt egy anya kettősöket szült sok nyomoruságoknak megizlésére. Én elöbb látám meg a világosságot, a szent keresztségben Szent Mátyás apostol nevét vettem, hogy jövendőben reám is esne a sors a sz. helyeknek meglátogatására. A testvéremnek pedig Sz. János evangyélista nevét feladák, hogy a szerelmes tanítvánnyal a Kereszt alatt állyon. Minthogy olly igen egy formájúk voltunk születésünktől fogva, hogy szüléink is külömbözést közöttünk külömben nem találhattak, hanem az én jobb kezemre veres pántlik köttetett megüsmérésre.

Üdővel felnevelkedvén, mindketten egyszínű köntösökben gyenge életünknek kezdetétől fogva az hatodik iskolákig együtt tanultuk minden iskoláinkat. Megérvén a Nagy Jubilaeumat, a Szent Esztendőt, 1750-nediket, a mi üdvösségünkért sok fá-

radságokat felvállalt Megváltónknak szeretetéért az római szent várasba örömmel utaztam a szent apostoloknak és sok ezer mártyroknak koporsói látogatásira és a jubilaeumi nagy bútsúnak megnyerésére; melly utazásomat Pestről indulván három holnapok alatt gyalog és többnyire meszté-láb szerentsés pállya-futással oda és viszszatérve elvégzettem.

Viszszajövet, ismét ugyan Pesten a tisztelendő ájtatos iskolákat tanító, jó szerzetes atyáknál folytattam tanulásomat. Elvégezvén az ékesszóllásnak tanulását tizennyoltz esztendős korunkba mindaketten testvéremmel együtt, egy akarattal és szent igyekezettel lévén, a szécsényi klastromba, az alázatos szerzetben, mellyet szerafikus nagy Szent Ferentz, a szegényeknek igaz patriárkája szerzett, bémenvén, szerzetes köntösben öltöztettünk, hogy jövendőben a lelki nyereségnek munkálkodásiban Istennek, keresztény hiveknek szolgálhassunk. A próba esztendő után hitünkkel petsételvén az holtig szerzetben való megmaradást, a fellyebb való szükséges tudományokat megvilágosításunkra Urunk 1757. esztendőben elvégzettük; és igy mindaketten, egy nap, egy órában, a papi méltóságra, méltóságos Migazi Kristóf, az-üdei váczi kegyelmes püspök ő Excelenntziája által, legelőbbször szentelvén és papokat rendelvén, mi is felszenteltettünk és legelső felszentelt papjai lettünk a mostani kárdinális ő Eminentiájának: tudniillik áprilisnak 9.-dik napján, nagyszombaton. Az első szent áldozatinkat bémutatván, érkezett a szerzetesi változásunk üdeje, tisztelendő pater Marada Bertalan provinciálisnak kormányzása alatt a galgóczi klastromba. Én Gyöngyösre rendeltettem, ahol is három esztendőkig folytattam prokurátorságban hivatalomat. Ezeket bétőltvén, már a szentföldi és a jerusalemi Szent Várasban a Kristus Jésus Szent Koporsóját és több szent helyeket őriző szerzetes atyáknak Magyarországban esendő, szent alamysnájokat egybenszedni szándékoskodtam; de az Ur Istennek szent rendeléséből, az akkor fellyebb-való előjárómnak, t. pater Kernhófer György provinciálisnak intézéséből nemes Jász-Árokszállásba, nagymező várasba, concionátornak tétettem, ahol csak egy esztendőt töltvén, a provinciának legfőbb klastromába, a gyöngyösi prédikálló székbe, concionátornak rendeltettem. Két esztendőket elvégezvén, Ketskemétre változtam a testvéremnek, p. Lászlónak helyébe, ő pedig Gyöngyösre az én

helyembe. Ketskeméten 3 egész esztendőket és 10 napokat számláltam az Isten igéjit hirdető concionátori hivatalba.

Ebben a klastromban lévén, meg nem szünt gyulladozni a forró kivánság bennem a palesztinai Szentföldet és helyeket nemcsak látni s tisztelni, hanem a nevezetes és szentebb városokban, — úgymint: Názáreth városában, ahol megtestesült az Ige; Bethlehemben: ahol a Szűztöl született, az angyaloktól énekekkel dütsőíttetett, az alázatos pásztoroktól meglátogattatott, az napkeleti Mágusoktól leborulva imádtatott, megajándékoztatott, nyoltzad-napra környül-metéltetvén Jésus nevet vett; Jerusalembe: ahol, óh fájdalom! kegyetlenül megostoroztatott, megpökdöstetett, tövissel megkoronáztatott, megcsufoltatott, végtére a Golgota hegyén, két latrok között, mint latrok fejedelme keresztre-feszíttetett és ugyanott érettünk szent vérét, életét s lelkét szeretettel adta s feláldozta, de harmadnapon halottaiból feltámada és 40 napok alatt sok ízben megjelent, és végtére a Szent Városnak által-ellenében, az Olajfák hegyének tetejéről tanítványinak szemek láttára tsudálatosan menybe felméne, lába nyomait a kősziklán hagyván örök emlékezetre, ezeken és több szent helyeken — az én mennyei Atyámnak, az én Üdvözítő Jésusomnak és jövendőbéli igaz, itéllő Birámnak, éjjel és nappal kitelhetőképen szolgálni. Ugyanezek indították szivemet mind a szeretetre s mind az utazási szenvedésekre: mellyekre nézve kétszeriben botsátottam levelemet az római szent várasba: az elsőt főtisztelendő Paschális a Varizio, szerzetünknek akkori generális kommissáriussához 1764.-dik esztendőben, Karátson havában; de engedelmet nem vehettem, amint már fellyebb megírám.

Midőn illy bészegezett szándékkal tellyes volna szivem: azonban a testvérem is, pater László szinte hasonló buzgóságtól vezettetett és Rómában irván, vigasztaló levelet és engedelmeskedést nyervén a szent helyekre bémenni, minden üdő-vonogatás nélkül útnak ereszkedett Urunk 1765.-dik esztendejében mártiusnak 19. napján a gyönygyösi klastromból, minden pénz nélkül, mint én.

Az Úr Jésusnak szentséges nevében megindulván, 37 napok alatt szárazon és tengeren utazott és szerentsésen a Szent Városba béjutott, ahonnét nékem septembernek 27.-dik napján vigasztaló egy levelet külde, mellyet 1766-ban, 19.-dik má-

jusban, Ketskeméten kezemhez is vettem. Elolvasván csakhamar viszszanosztam az levélre és kivánt minden pontaira feleltem; de azt meg nem írtam, hogy én magam is már Rómából engedelmeskedésnek levelét vettem a bemenetelre, Urunk 1766. [esztendejében] 25. áprilisban.

Kezemhez vévén a római engedelmes levelet, bizonyval írhatom, megteltem örömmel: nem iszonyodván semmi utazási nyomoruságoktól, tüztől, viztől, tengeri pirátáktól, pogányok markától, éles damaskusi szablyáktól, sőtt magától se a kegyetlen haláltól, hanem alázatos hálaadással voltam szentséges oltári áldozattal az Úrhoz és négy napi szent exercitiumat tartván felkészültem a hoszszú útra, az ezer és ezer nyomorúságoknak sokaságára, támétalami türedelemnek békességes elfogadására. És illyetén intentiót, szent szándékat tettem, mind szivvel, mind nyelvvel, mind pedig írott betűkkel.

Feltett szándék és ajánlás a szent várasi utazásra.

Én Mindenható és Teremtő Uram, Istenem! a te nagyobb dütsősségedre, az makula nélkül való Szűztől fogantatott és született Isten Igéjének szeretetéért, a mindenkoron Szeplőtelen Szűz Máriának tiszteletére, a földön győzedelmesen vitézkedő, igaz és egy közönséges apostoli, római Anyaszentegyháznak magasztalásáért, a keresztény fejdelmeknek megegyesüléséért, az eretnekségnek kiirtásáért, a szerafikus Szent Ferentz atyánk szerzetének lelki és testi szükségiért, az én provinciámnak az isteni szolgálatokban állandó megmaradásáért, a megfeszített Názáreth-béli Jésusnak keserves kinszenvedésiért, hogy az én magyar, édes nemzetemért és hazámért is méltóztatott meghalni a palesztinai szent helyeken, ezeknek hálaadásáért, az igaz római szentséges pápáért, a kardinálisok sz. gyülekezetiért, az Anyaszentegyházban minden apostolkodó püspököknek boldogulásiért, minden felszentelt papi méltóságban és szerzetekben lévő lelki atyákért, minden koronás keresztény fejedelmeknek üdvösségekért, kivált az római birodalombéli koronás tsászárért, magyar hazának koronás királynéjáért, felséges Mária Theresia magyarok annyáért és tellyes austriai házért, hogy az erős és hatalmas Isten segedelmet

nyújtson nékik az eretnekségnek kiirtására, az apostoli országnak pedig felmagasztalására; hogy édes hazánkat a kegyelmes Isten mentse meg éhségtől, döghaláltól, fegyveri vérontástól és pogányok markától; hogy szerentsés kormányozása légyen a szent provinciámnak; a nemes jász nemzetemnek és városomnak boldogulásáért; minden vér-szerént való atyámfiaiért, szinte a 10-dik gráditsig; minden velem jó-tévőkért, kik voltak, vagynak, és lésznek, mind élőkért, mind holtakért; azoknak a lelkek üdvösségiért, kiket én papi kötelességem szerént feloldoztam és fel fogok oldozni, halálra elkészítettem és jövendőbe fogok készíteni.

Azért, hogy az irgalmas Isten öntse belém az igaz buzgóságot a lelkeknek szolgálni, úgymint a prédikállásban, a gyóntatásban és egyéb lelki munkálkodásimban; azért, hogy állandóságot vehessek az Istentől az ő szent szolgálattyára, mert jobb az isteni szolgálat a világi fejedelemségnél; a purgátóriumban szenvedő szent, rab lelkekért, az én boldog kimulásomért, és végső kegyelemért, és mindazokért, kik magokat szent imádságimban ajánlották, és én nékik igéretet tettem, feláldozom, bémutatom minden utazásimban való szenvedésimet, a sz. helyeken minden jóságos tselekedetimet, a Kristus Jésus kinszenvedésinek minden érdemivel, a Boldogságos Szűz Máriának és minden szenteknek esedezésivel, egybekaptsolom, bémutatom ezerszer és többször, és légyenek mindezek kedvesek az Isten előtt mennyben és földön. Amen.

Szent Ágoston doktor írja: *Quid quid agant homines, intentio judicat omnes.* Az embernek szándéka tészen itéletet. Kérem azért az én őrzőangyalomat, vigye Isten eleibe az én feltett szándékimat, hogy mindazokat úgy vegye a kegyelmes Isten, amint szívembe öntötte, és én bémutattam. A Kegyes Olvasó is azon buzgósággal olvassa, amint én kiadám az ő lelke üdvösségére és az Úr Istennek nagyobb dìtsőségére.

Útnak indulok már szárazon s tengeren.
Jésusnak nevében angyal vezérellyen,
Mint Tóbiás mellett, velem is úgy légyen,
Hogy czethal torkától engemet megmentsen.
Mivel Jerusalem, napkeleti részen,
Vagyon tengeren tul, most a török kézen.
Ki hatszáznyolczvanhat mértföldeket teszen,
Mellyeket utazó most tárgyul felvészen.
Kit Isten kegyelme mindenkor intézzen.

AZ UTAZÁSNAK KEZDETE.

Üdvözétőnknek születése után 1766. esztendőben májusnak 10. napján a ketskeméti Szent Miklós klastromából a felséges Úr Istennek gondviselő segétségéből, az őrző angyalomnak vezérlése által útnak indultam t. pater Telek Jósef akkori diffinitorral, mint tökélletes életű, példás szerzetes, tanult atyával együtt, a klastrombéli alkalmatosságon, szinte Jász-Berényig. Czegléd mező várasában a tisztelendő plébánus úrnál, a mi szerzetünk érdemes confrater atyánknál ebédeltünk; de szombat lévén mindketten kolátzióval megelégedtünk, noha minden szeretettel és gazdálkodással jelentette atyai irgalmasságát, mint szegény utazókhoz. Éjjeli nyugodalomra béjutánk az jász-berényi klastromban; itt is megelégedtünk egy rövid kolátzióval, szombat estvée lévén.

Májusnak 11, 12, 13.-ik napjai

Megmaradtam az jász-berényi klastromba három napig, mellyben az előjáró tisztelendő páter Kanyó Jakab szerzetesi szeretettel látott és fogadott. A klastrom alkalmatosságán ez napok alatt kirándultam Jákó halmára vér szerént való atyámfiaihoz tisztelendő páter Turi Márk concionátorral. Különösen Bódi Ferentz, helység kántorát [kerestem fel], kinél is ebédelvén, délután a helységen kivül lévő Kálváriát megtiszteltem. Az üdő alatt olly szörnyű villámlások, égi tsattogások, menykő hullások, jégessők voltanak, szinte egy óráig tartván, hogy minden künlévő gyenge barom fiakat megemésztett. Ennek vége lévén, atyámfiaimtól, a tisztelendő plébános úrtól válét vévén viszszatértünk a jász-berényi klastromba, és két nap ott maradtam.

Májusnak 14. napján

Nemes Jász-Berény haza-városomban minden testvérimtől és jóakaróimtól bútsút vévén, délután Jász Árok-Szállásban hajtattam Dóka Mátyás confráterunknak érdemes házához, ahol két napokat töltvén, úgymint májusnak 15-16. napjait, megtiszteltem a tisztelendő plébános urat, Tót Albertet,

kinek úri asztalánál ebédelvén, délután minden szives jóakaróimat megköszöntöttem, társul vévén magamnak t. páter Molnár Ádám ottlévő concionátort: bőven nyújtották volna irgalmas adományokat, de senkitől egy fillért fel nem vettem; nem is lehetett a szent regulámnak sérelme nélkül, sőtt az római engedelmes levelemben is erőssen tilalmaztatott minden pénz-béli alamysnával való utazásom; meg is tartottam pontrul pontra a parantsolatokat, vagy tilalmakat.

Májusnak 17. napján

A gyöngyösi klastromban béérkeztem Dóka Mátyás confráter alkalmatosságán Pünkösd szombattyán délelőtt 11. órakor, és a szerzetes ebédlő táblának ülésiben a tellyes familiát és egyben gyült tiszteletes diffinitoriumat alázással tiszteltem; engedelmeskedő levelemet bémutattam, hogy érdemes neveiknek feltételivel megerősitenék, amint a levélben való parantsolat tartya. Úgy is lőn, kiknek fő-hajtással illendő hálákat nyújtottam.

Amelly rövid üdeig Gyöngyösön mulattam, szükségképpen kelletett azomban a nemes várasba az érdemes úri jóakaróimat látogatásimmal megtisztelnem, különössen a tekéntetes consiliáriusnak, Almási Pálnak úri házát, ki is a Kristus Jésus sz. koporsója fölött mondandó 3 sz. áldozatokat kívánt, irásban tévén az intentiókat: én ugyan a pénzt fel nem vettem, hanem a tisztelendő páter Kernhóffer Györgynek, mint az akkori Sz. Föld komissáriussának a sz. földi kaszszában béadattam. Nemkülömben a nemes Jásság és Kúnságnak fő notáriussa, Dósa Gergely úr, 100 rhénes forintokat a Szent Földön lévő szerzetes atyáknak adván, ezeket is az emlitett kaszszában tétetni ajánlottam. Én magamnak csak egy fillért fel nem vettem úti szükségeimre, hanem egy fehér bátog skátulát csináltatott tekintetes Almási úr, mellyet hálaadásul vettem a breviáriomnak és igen tsekély hólmimnak, úgyhogy két fontot sem nyomott minden örökségem. Tekintetes boldog emlékezetű Almási János úrnak özvegye, tekéntetes Borsi Anna nagyaszszony, vátig ajánlotta alkalmatosságát és szeretettel kész irgalmas szolgálattyát, de megköszönvén a szivességet, mivel érdemes t. páter diffinitorral, Waxmánszky Jakabbal, igen tekélletes, sze-

En méltatlan por; és hamu; Sőt Férgeknek elsőbbike Pater Kiss István: Magyar édes hazánknak Nemes Városában Jász-Berénybe Urunk 1733-dik Esztendejében, Mint Szent havának 18. Napján jöttem á Halárd Világra, és egy Fertály óra-alatt egy Anya Kétségeket Szült sok nyomorúságoknak meg-ízlésére: En előbb láttam-meg á világosságot: á Szent Keresztségben Szent Mátyás Apostol Nevét vettem: hogy jövendőben reám-is esne á sors á Sz. helyeknek meg-látogatá-sára: A Testvéremnek pedig Sz. János Evángyélistá nevét fel adák, hogy á Szerelmes Tanítványal á Kereszt alatt állyon. Mint hogy olly igen egy formájúk voltunk Születésünktől fogva hogy Szüléink-is külömbözést közöttünk külömben nem-találhattak, hanem az én jobb kezemre Véres pántlikát kötteték meg-ismérésre.

Szent Ágoſton Doktor irja: Qvid qvid agant homines, intentio judicat omnes. Az embernek Szándéka; tészen ítéletet. Kérem azért; az én őrző Angyalomat, vigye Iſten eleibe, az én fel-tett Szándékimat, hogy mind azokat, úgy vegye a' Kegyelmes Iſten, a' mint Szivembe öntötte, és én be-mutattam. A' Kegyes Olvaſó-is, azon buzgóſággal olvaſſa; a' mint én ki-adám az ő lelke üdvösségére; és az Ur Iſtennek nagyobb Ditsőſségére.

Útnak indúlok már Szárazon, s Tengeren.
JÉſusnak Nevében Angyal vezéreljen:
Mint Tóbiás mellett; Velem-is-úgy légyen.
Hogy Czet-hal torkától; Engemet meg-mentſen.
Mivel Jerúſálem; Napkeleti Részen:
Vagyon Tengeren túl; Most a' Török kézen.
Ki-hat-száz-nyolczvan hat Mért-földeket téſzen.
Mellyeket útazó Most-tárgyúl-fel
vészen. Kit Iſten Kegyelme; Mindenkor intézzen.

lid és jámbor szerzetessel, szinte Galgótzig utaztam. Bétöltvén azért májusnak 18, 19, 20, 21, 22. napjait a gyöngyösi klastromban, válét vettem mind a klastrombéli szerzetes atyáktól, mind a várasban szives jóakaróimtól; szent imádságikban magamat ajánlván, útnak ereszkedtem az őrző angyalnak vezérlése alatt.

Májusnak 23. napján

Jó-idején reggell, a fényes napnak felserkenésekor, az Úrnak nevében megindultunk és nyoltz óra előtt már Hatvan városában érkezvén a tisztelendő pater caputzinusok templomában a szerentsés utazásomnak folytatásáért szentmisét áldoztam, az én mennyei gondviselő Sz. Atyámnak és az őriző angyalomnak vezérlésében magamat ajánlottam. Igy útnakeredtünk Hatvanból és dél-tájban a Bagi Völgy-ben lévö vendégfogadóhoz jutottunk a Vadaskert mellé. Itt egy jó, magyar tejet szopó, irgalmas vendégfogadós elegendőképen mutatta hozzánk, mint utasokhoz és pénzetlen szegény Sz. Ferentznek fiaihoz irgalmas adakozását. Kinek az Úr Isten ezer jókkal légyen megjutalmazója e földön, menyben pedig örök élettel. Délután úgy igazíttattuk útnak a kotsi rúdgyát, hogy tekéntetes Magócsi János úrnak egy rövid üdeig tiszteletet mutathassunk Rátóton. Úgy is lőn, és innét a vátzi klastromba napnyugta tájban béérkeztünk szerentsésen, mellyben t. pater Gulyás Ignátz, gvárdián lévén, szeretettel fogadott. Másnap t. p. Németh Pál concionátorral minden templomokban az Oltári nagy Sacramentom imádására járulván, magamat utazásommal együtt az Úr Jésusnak megnyilt tágas öt szent sebeiben bémutattam, alázattal bézártam; viszszatérvén a klastromba a szerzetes ebéd után

Májusnak 24. napján

folytattuk utunkat és Szent Háromság vasárnapjának szombath napja lévén, a Duna szőke vizének partyán feküvő Szob helységbe nap leenyésztekor béjöttünk és a plébánián tisztelendő Nozdrovitzki úrnak hajlékában nyugodalmat vévén, jó korán reggel a szentmiseáldozatot bémutattuk a Mindenható Istennek, és így

Májusnak 25. napján

Léva felé vettük utunkat. Dél előtt, a kis sarlai határban, eltöre a kotsinak egy kereke, gyalog béballagtunk az faluba hárman: úgymint az emlitett érdemes p. diffinitor és egy Márton nevezetű ifiú, ki a pruszkai novitziátusban igyekezett a szerzetes ruhába felöltözni és az alázatos fráterek közé számláltatni. Bészállottunk a helységnek törvénybirájához, Molnár György nevezetű jámborhoz, ki noha a Kalvinus tudománya szerint élt, de mégis mind ebédetskével, mind a keréknek helyre állitásával hiven mutatta irgalmas tselekedetit. Délután lovat nyergelvén, a jámbor törvénybiró vezér kalahuzzá tette magát, megelőzvén kocsinkat, hogy bátorságos útra igazítana. Alig halasztottuk el a falut és imé: a kerék ismét darabokra szakada és mi a kotsiról hirtelen lefordulánk. Az Isten különös gondviselése őrzött, hogy tiz lépésnyire az hídnak közepén nem történt a szerentsétlenség, máskép a magas hídról a sebessen folyó mélységes Szikintze vizében bizonyossan elmerültünk volna.

Hálákat adván azért a kegyelmes Istennek, hogy szent angyala által örizetben tartott az halálos veszedelemtől, viszszafordulván az irgalmas férfiú és új kereket eresztett a tengelybe; igy szerentséssen bémentünk az lévai klastromba, ahol a tisztelendő p. gvárdián, Gyarmati János, mind új kereket készitett, mind magunkat nagy szeretettel vett, és májusnak 26. dik napját itt tőltöttük és a tiszteletre méltó jóakaróinkat megtiszteltük. És igy

Májusnak 27. napján

az reggeli szent Áldozatot bémutattuk a kegyelmes Istennek hálaadásul és Nyitra városa felé léptettünk. Ebédre Verebély nevezetű mező, érseki várasba, a mi szeretetreméltó confráter urunk úri házánál meg is elégedtünk bő asztalánál. És ismét Nyitrán, a püspöki várasban, estve megszállottunk a Boldog Aszszony provinciabéli tisztelendő atyáknál, kik tetézve voltak irgalommal és ajánlották hozzánk szerelmeket minden szükséginkben. Fél nap mulatván ebben a nevezetes hajdani püspöki várasba, és az hegytetőn, kősziklán épittetett várban, a fő templomat megszemléltem, melly méltó mind emlékezet-

re, mind márvány-kövekből álló belső diszességéért. A püspöki jeles épületet, a tisztelendő páter piárista tanító szerzetes atyáknak fényes épületit megtekintvén, viszszatérénk a magyar t. pater concionátorral és a szerzetes ebédlő-táblánál t. pater Zátsek János gvárdián kitelhető kegyességgel jelengette hozzánk szeretetét. Ezen alkalmatossággal 4 tanult ifiak a tisztelendö páter piaristák ájtatos iskoláiból magokat jelentvén a szerafikus szent szerzetben való béállani szándékjokat. Tisztelendö páter diffinitornak tellyes biztos hatalma lévén, a sebesi novicziátusba küldötte őket, én írván az ő biztos úti levelüket. Ezek meglévén

Májusnak 28. napján

a szerzetes ebéd után Nyitráról Galgótznak kormányoztuk tengelyinket; utunk tágas lévén, ugyantsak estendén bé is iktattunk, noha egy-kevéssé szívem keservével, mert szinte bémenetelünk előtt a volt magyar gvárdián, t. páter Kósa Benedek, és a sz. theológiának lectora, p. Matók Jósef, jász-berényi születmény, mindketten Kassára változtak; az első szent törvény tanítójának; a másik pedid szent theológia lectorának.

Májusnak 29. napján

ugyanezen Galgótz várasában és provinciámbéli klastromunkban tartottuk és üllöttük az Úrnapi ájtatosságot, pompás processióval, ágyuknak hangja zengésivel; de semmi magyar éneket nem értvén, se magyar angyali verseket magyarul nem halván, gondoltam, hogy magyar édes hazámon túl volnék, idegen tartományban. Noha a várasba annyi a magyar, hogy egy jó magyar concionátornak vigasztalása lehetne a magyar halgatóiba, úri és köz-személlyekből.

Májusnak 30. napján

Megviradtakor megindula és maga klastromába méne t. pater Waxmánszki Jakab diffinitor, kivel Gyöngyöstül fogva nyájas és hasznos utazásom vala szinte Galgótzig; nem kevés bánattal láttam tőlem eltávozását. Én pedig több napokat tőltvén az galgótzi klastromban, minden szerzetes atyáknak kü-

lönös hajlandóságit tapasztaltam hozzám mutatott szeretetekben; főképen t. páter Qvicsala adjutusnak, mint provincia érdemes custósának, a p. gvárdiánnak és páter Bonifácius concionátornak, páter Victor Miklós, megélemedett szerzetes atyának, kivel felballagtunk a galgóczi várba, azon Boldogságos Szűz Mária jeles képének tiszteletére, mellyet magyar hazánknak nevezetes, igaz királlya, Korvinus Mátyás tiszteletben tartott, amint a felül-való írás bizonyíttya. Ugyanezen kegyes és jeles Boldog-Asszony faragott képe előtt, a posonyi várban, 10 magyarországi felséges királok a Szent Koronával megditsöíttettek. Ezeket is az rajta feljegyzett írás bizonyságul a nézőknek mutogattya. Ezen ékessen munkáltatott, faragott kép által annyira vonatik az Istentől a reá nézők szive, — látván itt a Magyarország Pátrónájának díszes képét, — hogy a reá nézők magok megvallyák a belsö szent indulatokat a Boldogságos Szent Szűznek tiszteletére; amiket magam is próbálva tapasztaltam és tellyes életembe szivembe zárni eltekéllettem. Ugyanezen kegyes képet a Magyarország bírája, méltóságos gróf Erdődi, mint minden kintsei között legdrágalátossabb kintset, az galgóczi, Vág vize fölött, ékes hegytetőn épitetett, kultsos várában helyheztetni méltóztatott, olly ájtatos rendeléssel, hogy, örökös fundácziót a kápolnában helyheztetett Boldogságos Szűznek oltára és képe előtt tévén, mindennap szentmise-szolgálat áldoztatik és a klastrombéli szerzetes atyák közül egy káplány örizetet tészen a szent képre, éjjel s nappal a Várban lakván; bizonyos napokon pedig az Istennek öreg szegénnyei sz. alamysnát bőven vesznek a sz. mise halgatása és bémutatása után.

Leereszkedvén az vár hegyéről, bétértünk a tisztelendő plébános úr köszöntésére, innét a klastromban, ahol megmaradtam 31. májusban és a következendő juniusnak napjaiban, úgymint 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. - ben. A huzamos ittlétemnek az a nyomós oka vala, hogy amidőn a római generális kommissáriustól vett engedelmességnek levelét a gyöngyösi diffinitóriális gyülekezetben az előkelő szerzetes atyák magok neveinek való aláírásival megerősítették, a provincia petséttyével akkor meg nem jegyzették; melly fogyatkozást a nyitrai klastromba vettük észre. Minek okáért azt itéltük egyetembe, és a tisztelendö p. custos is, hogy mentül

előbb postán a római levelet Gyöngyösre a tisztelendő páter provinciálisnak viszszaküldgyük a petséttel-való megerősítésre: amint úgy is lőn; és oda-viszsza fordulván az engedelmes levél, addig sok napok eltőltek, úgyhogy én kintelenítettem a klastromban üdőt tölteni, azomban minden kegyeséggel voltak hozzám szerzetes társaim, sőtt méltóságos gróf Berényi Tamáshoz Bódog nevezetű várában tiszteletére elküldöttek: ki is tellyes udvarát és magát szent emlékezetekbe ajánlotta. Meg is tselekedtem a Szentföldön minnyájokért, valakik magokat méltatlan imádságimban ajánlották.

Ezen napok alatt, amint az engedelmességnek levele tartya, és a tisztelendő p. provinciálisnak rendeléséből, Galgótzon új palástot és hábitust készítettek, mellyekért a ketskeméti klastrom tartozott eleget tenni. Mindezek meglévén, naponként óhajtva vártam a postán viszszaküldendő római engedelmeskedésemnek levelét. De sok napok után nem győzvén várni, nem is tudván mire vélni, hogy annyira késedelmeskedik, hogy azért szívemet megnyugosztallyam az gondos habozásoktól, imé!

Juniusnak 15. napján

személyem szerént Gyöngyösre viszszaindultam volna tsak gyalog, de a galgóczi p. gvárdián Benkovits Farkas könyörülvén szomorú sorsomon, a klastrom alkalmatosságát rendelte, úti-társul adván t. p. Bonifácius Duchony tót concionátort, és egy fráter Jakab névű tertiáriust szolgálatunkra, ki is bétellyesítette fráteri kötelességét. De mivel a tisztelendő páter provinciális, Sipos Márton, a mi szerentsénkre a szétsényi klastromba bizonyos dolognak elintézésére vala, tovább nem mentünk Szécsénynél, ott találván ő tisztelendő atyaságát, ki azt vallotta, hogy igen nagy üdőre vette kezéhez az engedelmességnek római levelemet, és minden hátráltatás nélkül a petsétet reányomatta és Galgótzra póstán küldötte.

Ezen utazásnak illy rendelése volt. Galgótzrul kijöttünk 9 óra tájban és ebédre érkeztünk a nyitrai klastromba, innét Györöd nevű helységbe, a tisztelendő plébános úr hajlékába, ki is minden gazdálkodással és irgalmassággal volt hozzánk, éjjeli nyugodalmat is engedvén. Másnap, úgymint

Juniusnak 16. napján

ezen Györöd nevü helységből idein reggel útra vonódtunk és Lévára ebédre hajtattunk, ahol ismét a pater gvárdián Gyarmati János újította hozzánk való hívségét és 4 mértföldnyire jó 4 lovakot kotsival együtt engedett, hogy gyorsabban végezhetnénk el kezdett utunkat, amint is szinte Hont helységbe hajtottunk, éjjeli nyugodalomra a confraterunk hajlékában. Elfogyván a sötét éjjel,

Juniusnak 17. napján

hajnal fénnye elé adván magát, úgy intéztük az indulatot, hogy Balassa-Gyarmatra béérkezhessünk a sz. mise áldozatinkkal együtt. Amint lelépvén a kocsiról, azonnal sz. misét mutattam bé az Úr Istennek a Szent Feliciánus oltárán és kevés üdeig késvén a plébánián, utunkat folytattuk. Úgy 4 óra tájban a szécsényi klastromba bévonakodtunk, ahol is a t. páter provinciálist tisztelvén, tellyes vigasztalást vettem, hogy már Galgótzra küldötte levelemet és bátran viszszatérhetek. Mindazonáltal juniusnak 18.-dik napján megtartóztatott bennünket, a Káprási erdőben ebédelvén ő atyaságokkal együtt mi is, mind az hárman.

Juniusnak 19. napján

felserkentett az hajnali ragyogó tsillag és felébredvén, az oltári szentséges áldozathoz készültem, és bémutatván a vérontés nélkül való sz. áldozatot, útnak ereszkedtünk. Az áldozatot pedig felajánlottam az élőkért és holtakért, az igazakért és bűnösökért, a velem jótévőkért és minden ellenségimért, hogy minnyájoknak hasznos és üdvösséges légyen az Úr Jésus Kristusnak szent vére kiöntése. Engem pedig minden lépésimben úgy segétsen, hogy szent helyekre angyala által szerentséssen bévezessen. Vége a szentmise szolgálatnak, de tsak kezdete az utazásnak. Felülénk azért egy négy lovas alkalmatos szekérre hárman: úgymint tisztelendő p. Bonifácius, t. páter Birovszki Ferentz, a tisztelendő p. pronvinciálisnak titoknokja, ki látogatására jöve velünk Lévára szerelmes attyafiainak, és én harmadik; a fráter pedig egyedül, a galgóczi alkalmatos kis lógós kotsin. Száraz falatozásra az Ipoly vizes partyára leteleped-

tünk, közel Ipoly-Ság mezőváraskához, ahol édesdeden ese az rövid tracta; megelégettünk egy szép zőld fának terepékes kiterjedett híves árnyékával. Vatsorára ugyan csak bényomódtunk a lévai klastromba, az jó kegyes gvárdiánhoz, de bezzeg az délutáni útba olly igen megtsapott a sebes zápor, hogy egy únyira terjedett szárasság nem volt öltözetünkbe: csatakosok maradtunk, mint a vízben bugdácsóló buvárok. Mi mindezeket szelid tűréssel az Isten szerelméért a feltett szándékomnak ajánlása szerént elszenvedtük.

Juniusnak 20. napján

Megtartózkodtam a klastromban, egyedül az Úr Istennek megigért gondviselésében vetettem egész bizodalmamat, ki azzal biztattya szolgáit az 54.-dik zsoltárba: Vesd az Úrra gondodat és ő eltáplál tégedet: nem ád az igaznak örökké habozást (versus 23). Én pedig egyedül az Úrban bizom; sem aranyom, sem ezüstöm és nintsen legkissebb fillérem az előttem álló hoszszú utamban való táplálásomra. Kérém azért az én édes mindenható mennyei Atyámat, ki az égi madaraknak is eledelt ád, mint szegény Szent Ferentz fiának és nékem méltatlannak visellye gondomat, küldgye el szent angyalát, hogy szerentsésen, mint ifiú Tóbiást Ráges városába, engem pedig Jerusalem szent városába békével bévezessen, nem a szemfüleskedésre, hanem az ő szent nevének dicséretére, Szent Fia koporsójának őrizetére, a sz. helyeknek tiszteletére, és sok szenvedéseknek eltürésére. Ugyancsak fel is készültünk, és én a p. gvárdiánnyal a klastrom alkalmatosságán, a galgótziak magokén.

Juniusnak 21. napján

A piros hajnalhasattakor megszüntem az éjjeli nyugodalomtól és az Isten oltárához készültem bémutatni a makulátlan Bárányt, és így útnak ereszkedtünk; szintén egy huzomba Nyitrára érkeztünk, Brezovits úrnak úri asztalánál tellyes vigasztalással ebédeltünk, az Úr Istennek szeretetéért minden irgalmassággal voltak hozzánk. Ki magát, az Úr, és kedves élete párját, Gyárfás Susannát és egyetlen egy magzattyával a sz. helyeken való jövendő esedezésimbe ajánlotta: fel is vállaltam,

de el se mulattam a sz. igéretet. Felkelvén az úri táblától, estvére béfuttattunk Galgótzra, tellyes vigasztalásommal, mivel már ott volt postán szárnyallott római engedelmes levelem, mellyet kezemhez vévén, szerelmes csókkal illetem az én sz. provinciámnak és egész szerzetemnek pecséttyeit és megujitottam a felül megjegyzett szándékimat, és az jó szivű szerzetes atyámfiaitól elbúcsúzván, magamat sz. könyörgésikben ajánlván. Másnap, úgymint

Juniusnak 22. napján

szintén vasárnap vala. Először az Isten felszentelt házában minden méltatlan ájtatosságomat elvégezvén, a sz. mise áldozatot bémutattam az élő Istennek. Felülénk hárman az lévai klastrom lógós kocsijára, úgymint p. Gyarmati János, az lévai gvárdián, és fráter Jakab butsányi tertiárius, és szinte Bécsig együtt utaztunk. A sárfüi t. plébános úrnak házához telepedtünk, ki is, mint jó lelkiatya és buzgó plébánus, megmutatta, hogy amelly felebaráti szeretetet halgatóinak javallott, azt maga példával tellyesíti, mert valóban becsülettel, szeretettel látott, fogott, úri asztalánál jó ebédjével tartott bennünket. Kinek az Úr Isten adgyon holta előtt bővséges testi áldást, halála után lelkének örök boldogulást. Ezen jó úri szerelmes plébánustól behajtottunk Posony királlyi várasba. Éppen jelen vala felséges Mária Therésia apostoli királyné aszonyunk.

Mi beállottunk a tisztelendő páter Szent Ferentz atyánk fiainak kalastromába, mellyben meg is mutatták, hogy igaz fiai a sz. patriárkának, mivel úgy láttak bennünket, mint édes atyafiak. Én is meglátogatással feltiszteltem tekéntetes consiliárius urat, Gosztonyi Jósefet, páter Bolla Kázmérral, magyar consiliáriusok concionátorával, örvendetes köszönetet vivén Gyöngyösről szerelmes tekéntetes párjától, Kada Annától, és úri magzatitól, nem külömben tekéntetes Almási úri háztól.

Méltó volna, hogy itt ezen nemes magyar aranyalmát, Posony várát és jeles pompás városát írásommal magasztalnám, de mivel az országnak gyöngye, félek, hogy a gyöngyházat rövid írásommal béka tekenővé ne változtassam. Úgy is tudva vagyon annak mind nagysága, mind gazdagsága, mind pedig a többi magyarországi városok között legnemessebb méltósága,

a felemelt templominak, a szerzetes atyák és apátza szüzek klastrominak sokasága, a fényes palotáknak, magos épületeknek gyönyörködtető czifrasága. Netalántán hibáznék az ő ditsiretiben. Ditséretet tégyen felőle az angyali Szent Korona, melly magas várában őrizet alatt tartatik a hozzá foglalt királyi kintsekkel, Sz. István király palástyával, királyi páltzájával, arany almájával és kettős keresztével együtt. Magasztallya azt országnak felséges palatinusi lakása, ékesitse lelki főpásztora primása, az ország birája, és minden aki e várast szemeivel látta, vagy láttya, dücsösséges állapottyát tapasztallya, borait, gyümőlcseit kóstolgattya, virágos kerteiben magát mulatgattya. Én útnak eredek, Bétsnek sietek, mert nem históríkus, hanem peregrinus, utazó vagyok.

Juniusnak 23. napján

melly napon Szent Iván köteles böjtye tartatott az igaz engedelmes római kathólikus kereszténeknél, ezen nemes királyi várasból, — az isteni szent szolgálatot elvégezvén, — szinte reggeli 7 órakor, abban az órában, mellyben felséges koronás király aszszonyunk királyi fényes udvarával megindula, mi is utat vészünk. A Duna partyára állunk vala, de először a felséges királyi hintók béállottak a többi pompás hintókkal együtt és szerencsésen által repültek a Dunának járó hídgyán. Viszanozta útyát a repüllő hid és mi a több utasokkal béállottunk az járó hídban, szerentsésen átal vitettünk az Úr Isten szerelméért, és az egyenes, csinált királyi úton minden zökkenés nélkül Béts felé nem ballagtunk, hanem futva úgy vágtattunk, hogy délelőtt Fissemény mezővárosban megállapodtunk Ferentz nevezetű vendég-fogadósnál, ki mindketten, törvényes párjával együtt, mint páros galambok csaknem epe nélkül lévén, szíves szelidséggel és felebaráti szeretettel nemtsak szállást adtak, hanem az irgalmas Istennek szeretetéért, mint szükőlködő és pénztelen Sz. Ferentz fiait ebéddel és jó kedveskedésekkel vendégeltek, sőtt utiköltséggel is kináltak, de semmiképpen azt el nem vettem az engedelmes római levél és regulám tilalma szerént. Meghálálván a szeretetet megalázott szívvel, szent könyörgésimben őket bézárni magamat hiven köteleztem.

Megujítottuk nyugodalommal az lovakat és innét egy-huzommal Béts városa kapui előtt termettünk szinte 5 órakor. Bé is mentünk volna a belső vár kapuján, de olly sűrű zápor omlott a felyhőkből éppen a váras fölött, hogy az lovak szügyig és fellyebb állottak az nagy robajjal kifolyó essőviz folyásában. Ennek megszünete után megvisgálták, feldulták kocsinkat, és egyebet semminél nem láttak, engedelmet adának a bémenetelre. Mi tehát törvényünk szerént a tisztelendő páter franciskánusokhoz a Szent Hierónymus klastromába bészállottunk, ahol mind az előjáró páter gvárdián, mind a többi szerzetes személlyek nem szivességet, hanem kész szivvel való igaz hivséget mutattak és ajánlottak. Itt mulatván legelőször is a könyv-tartók és árosokhoz járultunk, az lévai klastrom szükségére száz forint ára jeles könyveket: úgymint az 4 Sz. Doktorok, és több Sz. Atyák munkáit válogatni s igaz áron megszerzeni. Felviradván

Juniusnak 24. napján

szintén Keresztelő Sz. János születése ünnepe napján sz. misénket feláldoztuk, a Bétsen felül való Hideg nevezetű hegyre — ahol a tisztelendő páter kamaldulenzesek, mint sz. remeték, isteni szolgálatokban legszentebbül foglalatoskodnak, az hallgatásban, az elmélkedésben, az éjjelli s nappali éneklésekben, könyörgésekben töltik üdejeket; kiket nem embereknek, hanem eleven szenteknek, vagy megtestesült angyali személyeknek mondanád, ha őket látnád; kiket én megszemlélvén, annyira fellobbantam szivemben, hogy hozzájok képest nem is szerzetesnek, hanem egy haszontalan féregnek itéltem magamat lenni, — feljöttünk: és sorban vezettek a szerzetes házikókban, ahol kinek-kinek különös virágos kertetskéje vagyon. Ezeket látván csaknem földi paradicsomnak gondoltam lenni az lakóhelyet, az lakosokat pedig földi angyaloknak. Mindnyájan szép tiszta fejér köntösben öltözködnek. Méltán is, mert fejér öltözet a tiszta ártatlanságnak igaz köntösse. A miénk pedig föld-szint mutat, mert az alázatosságot jelenti. Elvégezvén a látogatást, a szerzetes asztalhoz vezettettünk, ahol merő szent volt minden mozdulások, szeretet minden cselekedetek, hasznunkra fordult minden szó-beszédgyek. Velünk méltóztatott lenni a

fő tisztelendő páter generális vicáriusok, ki is magyar vérből eredett a mi édes hazánkba, kinek szép szerzetes adományit is vettük. És lejövén az hegyről, a városba gyalog béballagtunk, kik másnap visszanozták a látogatást, a klastromba minket felkeresvén: úgymint a kettős tiszteletre méltó két fő előljáró atyák, a p. minister és generális vicárius.

Juniusnak 25. napján

Koránt reggel a lévai p. gvárdián és vele egyetemben a tertiárius fráter Jakab is visszatértek Magyarországban, én pedig Bétsben megmaradtam mindaddig, miglen a tisztelendő páter szentföldi kommissárius indulásom felől rendelést tészen. Azonba én egy páter Salvator Jagvemond nevezetű szabaudiai francia tartományba született klastrombéli szerzetessel több ízben ezen jeles városba kimentem a diszes templomoknak szemlélésére, és ott a sacramentomok imádással mutatott szeretetére és üdvözlésére.

Bévezettek magyar gárdistáknak roppant palotájába is, ahol minden tekéntetre-méltókat mutogattak. Felkerestem jász-árokszállási gavallér Petes András praetoriánus hadnagy urat, ki, hogy megüsmértesse hozzám kész hajlandóságát, Sz. Péter és Sz. Pál apostolok ünnepe napján az emlétett páterrel magyar ebédre szóllított: véghez is ment a jó magyar étkek feladása minden tisztelettel, mellyet dupla köszönettel meghálálván, bévezetett a páter délután a királyi ditsősséges palotákban, mellyeknek ékessége bizonyos az, hogy felül nem haladta a Salamon pompás épületit, noha itt is érzékenyül mulatoz a látás és semmiben unalmat nem szenved.

Ugyantsak Bétsben mulattam juniusnak az 26, 27, 28 és 29.-dik napjain is. Szüntelen a nagy klastromban az isteni szolgálatokban folytattam kellemetes üdeimet. Ezen kalastromnak hoszszasága 178 lépésekre terjed, szélessége tsak 60-nat mutat. Nem bátorkodtam ezen tsászári s királyi jeles nagy városról rövid iráskámban valami dítséretet béiktatni, mert arra elégtelen iró tollam, erőtlen tehetőségem, nem is nyujtódzik annyira papirosom; erre is alig tehettem szert. Ám számtalanok, kik ezt írásokkal, leleményes módi, meg módimos figurás elme-szüleményes szókkal, beszédekkel tsaknem az har-

madik égig magasztallyák. Tsak az is elegendő most tőlem, hogy az magyar gárdisták, királyi személlyeket őriző gavallérok, Béts várassának olly ékességi, mint annyi magyar angyalok, vagy khinai tollakkal tündöklő aranyos pávák röpdösnének a tágas utzákon, a népes piartzokon. Nints aki nyomok után is nem szemeskedne reájok és utánnok nem tekéntene. Ha paripákon hánytattyák kartsú testeket, égi vitézeknek láttattnak lenni.

A Szent István temploma és annak sugáros tornya annyira magasztallya a nemes várast, hogy a felyhők közül nézi a több magassan felemelt, nagy, kevély tornyokat, templomokat, hat, hét, nyoltz-rétű úri palotákat. Az utzák éjjel s nappal tellyesek szebbnél szebb hintókkal, fel s alá sétáló urakkal, polgárokkal, kalmárokkal, lakosokkal, jövevény utasokkal, zsidókkal: egyszóval többen kétszázezer embereknél magyarországi hizott marháknak kövérivel, több ezer, meg ezer ürüjivel töltik gyomrokat, tobákjával tömik orrokat, kenyerével táplállyák magokat. Abban leginkább épültem, hogy nagy benne az irgalom, mivel sehol rongyos, tzudar koldusokat elől nem találtam; ám olly vigyázat alatt vannak, hogy bokáig érő torkos köntösökbe béfödöztetnek, gazdag ispitályokba zárják bé öreg megaggott életeknek pállya-futásit, végső napjait. Némely templomi földi menyországnak mutogattyák magokat. A zsibvásáros piartzain kevés költséggel tisztes öltözettel béfödözheti magát a szükölködő és czandra helyett fáin posztó palásttal takarhattya bágyatt tetemit, és úgy szólván tsak a madarak tejét fel nem találhattya a szemes vásárló benne. De jobban tudgyák ezeket, kik benne huzomos üdőket töltöttek: én tsak mint jövevény és szarándok megvillámlottam ezen nemes tsászári városban, Európának paradicsomába.

Juniusnak 30. napján

Olly rendelést tett a t. páter sz. földi komissárius, p. Rudolfus Cvigler, hogy kiküldvén prokurátorát, p. Kryzologust, a fő posta-házhoz megtudni elérkezését a trieszti delizsántznak, ki szinte azon órákban béhajtott: és igy ezen a napon délelőtt tiz óra tájban felülénk a királyi delizsántz fedeles hintajára négyen; úgymint kremziri két könyvárosok, egy ké-

ménysöprő mester és én, szegény szentföldi szarándok. Noha azok hárman 42 forintokat fizettek az ülésekért; a két kremziri Triesztig, az olasz söprő mester Lábock várasig, mindazonáltal nékem engedődött az fő-ülés és mindenütt megmutatták emberi kegyességeket. Az olasz, minthogy Lábochban özvegy asszonnyal sz. házasságban szándékoskodott lépni, egy sz. mise áldozatot kért, mellyet fel is mutattam az Úr Istennek, és két huszast nyújta: de én minthogy semmiképen el nem vettem, a conductornak adá, ha szükségem lészen valahol, tegyen eleget. Én az első delizsántzon Grétzig mentem, mert addig szokott járni a bécsi conductorral: ezen Szogner Ferentz a vigyázó vezér, talpig jó, egy táts ember, ki megüsmértette velem érdemes tselekedetit.

Kijövén Bétsből utolsó juniusba, az helyesen csinált posta úton, mellynél jobbat gondolni nem lehet, olly sebessen vágtattak a bétsi lovak, hogy egy óra alatt a legelső postára, a Traj-Kirkin nevezetű mezővárosba béugrattunk ebédre. Mivel pedig nékem se pénzem, se eleségem és tellyességgel semmim nem volt, egyedül az Úr Istenben helyhesztettem szükséges táplálásomat, és az jövendő jótévőimért imádkozgattam. Noha az utitársok is eleget tettek volna az ebédért, de látván egy úri utazó posta prefectus, hogy megvonám magamat, tudakozta, hogy honnét való páter légyek és hova czéloz utazásom. Rendre elbeszéllém ő kegyelmének és imé azonnal parantsolatot tett, hites párjával együtt, hogy nékem elegendő ebédet rendellyen a vendégfogadós. Úgy is lőn: megadák árát az jó ebédnek. Ihol a kegyelmes Úr Istennek szent gondviselése! Ezen felül egy huszast nyoma markába a conductornak, hogyha másnap is így megszorulok, légyen az ebédemre. Az irgalmas Isten ezer annyit öntsön érette és örök életet. Az adott sz. alamysna megmaradott a conductornál, mert bővebb az Isten marka a pénzes erszénynél a Szent Ferentz fiaihoz. Én valóban tapasztaltam ezen tött utamban, mert mindenütt felindította sziveket az jó tévőknek és tápláltatott az ő szolgái által.

Meglévén az austriai fris ebéd, felkészültek a posta legények és olly sebessen kergették a posta hámosokat a domborékos csinált uton, hogy meg se zökkene a terhes delizsántz, az Lajta mellyéki Németh Új-helybe találánk fel magunkat.

Ezen szép városnak felséges egei, az hegyek fölötte lévén, ártalmat okoznak tavaszi üdőben, egyébkor friss a levegője. A városnak felét Magyarországhoz hasíttya az Lajta folyó vize; másik felét pedig Alsó Austriához. Itt amidőn az delizsántzról leléptem volna, egy kin-álló szögben úgy megsértém hüvelykes ujjamat, hogy levonatott a bőr, és harmadnapi kötés után szolgálhattam sz. misét.

Ismét ezen gazdag és jó keresztény városból a következő postára nyargaltak a posta trombitás legények, kik nem olly tzudaron öltözködnek mint Magyarországban, leginkább az Alföldön, a posta kotsisok; kiket inkább kanász inasoknak gondollyák lenni a járt s költ utasok, mint posta legényeknek. Leszállván a posta háznál Najkirkhin helységben, vagy Újfaluban, de merő városnak vélnéd azt lenni a szép épületekre nézve. Itt a vatsorát elvégezvén; mivel az hegy tövében vagyon az helység, és az hegyes völgyes út itt következik, nyoltz izmos stájer lovakat ragasztottak a delizsántz eleibe, és két személyekkel is megszaporoda a társaság, egész Grétzig velünk utazván. Már viradtakor Mertz-Schlagh nevezetű mező-városban vitettünk. Itt vagyon legszékső városa Austriának, és benne egy klastroma az austriai provinciának. Mivel az ujjam sérelme miatt szentmisét nem szolgálhattam, ugyantsak jelen voltam egy sz. áldozatnak bémutatásán, és ennek vége lévén, útnak mozdultunk, elhagyván az austriai kies földet, — mellynek hegyei, mezei, vizei, vadgyai méltók a ditsiretre, — bémentünk Styriába.

STYRIÁNAK KEZDETE.

Juliusnak 1. napján

Az unalmas ülés még ki nem fárasztott és az Úrnak angyala szerentsésen bévezetett Styria, vagy Stájer Országban, melly felemelt kősziklás hegyekből áll, de kies, magos fenyvesekkel, hasznos vas hámorokkal, üveg hutákkal, külömbféle erdei vadakkal, szarvasokkal, őzekkel, vadsertésekkel, madarakkal igen bővelkedik. A föld népe, amint kinéztem, együgyű szívű, takarékos; az ország úttyát mindenütt jó gondviselések alatt

tartyák, bátorságos az még az éjjeli utazóknak is; az ebéd nálok nem 12 órakor, hanem nyoltz, kilentz óra tájban vagyon, hogy estvélig munkálkodhassonak. Disztelenség bennek az nyakokon lévő szörnyű nagy gelyvaság; mint egy-egy czipó, de ők ezt diszesnek tartyák; hihető, hogy a mérges, hideg, salétromos viz-italtul vagyon.

A styriai hegyekből sok folyóvizek vészik eredeteket. A Mura folyó vize mellett kezdénk utazni, mihelyest béléptünk az országban, és egy nap, egy étzaka partyán jártunk. Ez olly sebes folyású, hogy jókora köveket is szemünk láttára elsodrott. Nagy számmal rajta a deszkametző, és külöm-külön-féle mesterséges malmok, mellyek igen hasznosok a föld népeinek. Ez nap Muripunt városában érkeztünk délre. Én a t. páter minoritáknál megelégettem kolátzióval, mivel Sarlós Boldog-Aszony ünnepének böjtye tartatott szerzetünknek törvénnye szerént. A klástromi gvárdiány, volt provinciális, igen megmutatta, hogy irgalmas szerzetes, jó lélekkel fogadván. Panaszolkodott nagy szegénységekről, hogy az esztendőben a szörnyű és emésztő tűz hamuba borította egész klastromjokat, templomjokat, melly károkat magam is szomorúan láttam, de már most ellőbbeni új formába öltözik.

A várasnak vára is vagyon, egyetemben felemelt két, három rétű házai, egésséges levegő ege és mindene. Délután két óra tájban megmozdulván, Pekkau nevezetű faluba érkeztünk, ahol posta is vala. Az utas társaim a vendégfogadóba gazdagon vatsorálván, én kurta egy kollátzióval megelégedtem az öreg fogadósnénak irgalmából, kinek párját irgalmasságra nézve alig találtam ez útban. Önként ajánlotta az feladott jóízű kollátziót az Isten szerelméért, és 10 óra tájban nyugodalmas szobát rendele a rövid álom kóstolásra: és két óráig éjfél után csendess nyugodalomban valánk, azon tul megindulván, már 5 órakor reggel Grétz várasának kultsos kapuja előtt találtuk fel magunkat.

Juliusnak 2. napján

melly napon Sarlós Boldogságos Sz. Szűz ünnepe tartatott, Stájerországnak anya-városába, Grétzben, bémentünk nap-kelet után. Noha Styriába nem üllő ünnep, mint Magyarország-

ban, édes hazánkban, én mindazonáltal, mint ünnepet, úgy szenteltem, mert bémenvén a tisztelendő pater franciskánus Sz. Ferentz fiainak klastromába, lelkem ismeretét sz. gyónással megujitottam, a szentmiseáldozatban Ur Isten Bárányának ditsőséges sz. testével és vérével megerősitettem; a nagy oltárnál bémutattam a vérontás nélkül legszentebb áldozatot, mellyet elvégezvén, tudakozóttam az igen tisztelendő Sebaldus Khol, provinciánkban 1760.-dik esztendőben érdemes generális visitátor kommisáriusunk, volt előjárónk felől, kit az apátza szüzeknél mondottak lenni fő praesidensnek; ez napon ugyan a klastromban vala orvosságokkal élvén, kit tisztelettel köszöntöttem. Szivesen is látott és jó huzomos üdeig velem beszélvén, sok jeles ditsiretekkel magasztalta mind Magyarországot, mind a provinciámat, ajánlván magát méltatlan imádságimban. A közönséges asztal előtt tiz óra tájban szerzetes ebéddel megelégettem, és a posta házhoz ballagtam, minthogy minden bagácsiák a trieszti delizsántzra pakoltattak, a bécsi pedig a tenger mellyékivel visszaindula. Mi felülvén a triesztire, kinek conductora, Wentzel nevű prágai cseh nemzet vala, igen helyesen szóllotta a deák nyelvet. Többnyire hatan voltunk bent a hintóban, hetedik az első bak-ülésben, hol igen kies az ülés; ez mindent láthat.

GRÉTZ STÁJER ORSZÁGBA.

Méltó ezen nemes várast ditséret alá venni, mivel már tovább vagyon édes hazámtól. Valóban meg is érdemli, nem tsak e rövid irásban foglalt ditsőséges emlékezetet, hanem Tulliusnak iró tollát. Ám az kies térség, mellynek kezdetén vagyon épitve, vonogattya az úton járó jövevényeket az érzékenyes örömre. Az alatta folyton folyó patakoknak hangos tsörgési örvendeztetik az idegeneknek füleit. Az Mura vizének folyása sok ezer hasznot önt mind az utasoknak, mind a környéken álló várasoknak, legfőképen Grétznek és az ő lakosinak. Bővelkedik ezen folyó fris kövi halatskákkal, sok rendbéli mesterséges malmokkal; az ő partyain szebbnél szebb zöldellő kertek tellyesek virágzó és gyümöltstermő fákkal. A várast különössen ékeséti és diszesé tészi a magassan álló kő-

sziklás hegy, mellynek oldalai gyönyörködnek terepés és sürő zöld fákkal. Tetején az erős bástyákkal, izmos és temérdek dupla kőfalaikkal, erős felvonó lántzos kapui a várnak; bent a tiszt uraknak és fegyveres vitézeknek felvont palotái, ugró kút-forrási, ki szögesztetett vastag ágyui.

Az alsó váras környös-körül vagyon véve egészlen erős kőfalakkal. Az utztzák mindenütt szép tágassággal mutogattyák az felemelt fejér négy, öt rétű palotájukat. Az ablakok előtt ujabb, meg ujabb leleményű figurákkal a vas rostélyok. Majd minden ház falain jeles írások, a szenteknek üveg alatt tartatott képei, dupla lámpások éjjel égvén és világoskodván előttök. A piartzai négyszegletű tágassággal fogadgyák a pompás hintókat, a kontyos és bokrétás lovakat, az módi öltözetekben sétáló úri személyeket. A tanuló ifiaknak számja felülhaladgya a fél ezeret. A fegyveres vitézek gyönyörködve sétálnak az utzákon. A mester-emberek tzimerei friss elme szülemény figurákkal mutogattyák, hol s mi mesterséggel keresik élelmeket a várasnak szorgalmatos polgárjai. A népes piartzon minden alatson áron találtatik, leginkább a friss erdei vadak, s madarak. A kenyérnek s bornak semmi szüksége. A felemelt magos tornyok és roppant templomok, szerzetesi klastromok ugyan mozgattyák s emelgetik az utasok szemeit az reájok nézésre. Az érdemes város lakosinak szép erköltsei, viseleti, emberségi, társalkodási, békességes maradási ugyan tartóztattyák az utasokat a megmaradásra. Mi is tovább maradnánk, de hosszú az utunk, el kell mennünk, nints mit tennünk, mert királyi delizsántzon vagyunk, a bak meg vagyon terhelve, a lovak már kivezetve.

Béfogák az erős stájer lovakat és útnak eredtünk. Megfújván a posta legények az ugrós stájer nótát, sebes nyargalva elhagyánk ez országnak egy arany almáját épen 12 órai harangozás után. Beszaladtunk a szomszéd postára Ern-hauzen városba, melly noha nem nagy, de emberiséggel tellyes minden lakossa. Ékes az ő temploma, jó szivű a plébánus ura s lelki pásztora, gazdálkodó a vendégfogadóssa, ahol jó vatsoránk vala. Itt mint egy 10 óráig mulatván az jó stájerek között, azután folytattuk utunkat, de alig haladtuk el a várost és imé tizenegy óra előtt szörnyű égi-háború szélvészszel együtt, a

csattogások között a menykövek hullása, a zápornak sebes omlása rettentett bennünket, de bévonván az hintónak ablakjait, szent könyörgésekkel gyámolítottuk postai utunkat. Azonban tsakhamar elszunnyadván a vastag vatsorától az conductorunk az külső elő-ülésben, hihető többet öntött a garatra, — vettem is észre hogy nem utálya a Nóé plántálása gyümöltsének nedvességét, ugyanez ásztatá meg őtet, — azért a kocsi eleirül lefordula, és csak az lába ujjain keresztül méne a terhes delizsántz. A szent neveknek felkiáltása után megállapodtunk, a sérelmes lábú béüle közébünk és viratig az hegyek oldalain csendessebben ballagtunk.

Juliusnak 3. napján

Hajnalhasattakor béjutottunk Marpurg városában és a Dráva vize partyára. Itt szépen megviradván gyönyörű piros festékkel vonta bé napnak fényes sugára az hegyeknek bértzeit. Én a tisztelendő pater minoritáknak templomában a conductor vigasztalásáért szent áldozatot mutattam, ki is egész Triesztig semmi fájdalmat nem érzett az ő megsértődött lábán, és az Úr Istennek hálákat adott a vigasztalásért.

Ez a váras is méltó a ditséretre, mert igen jó szelid keresztények, bor-termesztő kapások, szántók s vetők és fáin mesteremberek lakják a várost. Négy a templomjok: egy a t. p. minoritáké, másik a t. p. kapuczinusoké, harmadik a parochiális, negyedik *ex voto*. Itt láttam meg a Dráva folyó vizét. Széles mint a Tisza, igen erős kőhid vagyon által rajta. Sebességére nézve hasonlít a Vág folyó vizéhez, de mélységesbb. Gyönyörű szöllö hegyekkel körül vagyon a váras kerítve, jó borával nem méltatlanul ditsekedik. Az egész váras olly kies helyen nyújtódzik, hogy minden részeire széles tekéntetre és valóban királyi vagy fejedelmi lakóhelyet érdemlene. Az alsó részén vagyon Styria Országnak. Már itt nintsenek golyvás nyakú stájer aszszonyok. Vass vármegyétől és Regede városátul gyalog is tsak fél-napi ugró földnyire esik. A Dráva melléke sokkal kiessebb föld a Tisza környékén kiterjedett homokos, butzkás mezőségnél: mert ezek majd mindenekkel bővelkednek. Tsak hire vagyon az eretnekségnek, mindenütt igaz-szivű katholikusság magasztallya az mennyek s földnek Urát és Istenét.

Ezen jó várasból utaztunk mindenütt friss posta utakon, és Fejsztriz nevezetű mezővárasban sebes menetellel csakhamar bévágtattunk. Nem érdemli meg ez is a gyalázatot, mert tágas utzáin szép kőházak, palotás magas épületek is vannak. Én a t. p. minoriták klastromában ebédeltem, délután pedig igen kies, terepés ritka zöld tölgyes erdős helyeken általmenvén, egy vontatós hegy alá hajtottunk. Ámbátor tekélletességben vannak is az utak, de az meredek hegy azt hozta magával, hogy leszállánk a királyi delizsántzról, minnyájan per gyalog ballagtunk fel a hegynek tetejére. Az hintót nyoltz izmos stájer lovak [húzták] mint egy-egy tevék, olly magas és erőssek, mégis tiz pár jármos ökröket ragasztottak az lovak eleibe, és minden 20-30 lépésnyire pihentették e vonó marhákat. Mindazonáltal ugyantsak 10 óra tájban bévonódtunk Czille városába, és egy vendég-fogadóban vatsoráltunk. Ez is jeles egy váras, szép, hegyes és mezős földön feküszik. A t. p. kapuczinusok klastroma benne a váras szélin az hegynek oldalában, kik fő-tiszteletben tartatnak a buzgó igaz keresztény néptől. Innét csakhamar útnak vette magát a nagy delizsántz, Frantz nevezetű várasnak igazíták kantár-száron a nagy erős lovakat. Egy nagy fedeles hidon mentünk által a sebessen leugró Száva nagy folyó vizén. Ezen tul már kövecses a tartomány.

Juliusnak 4. napján

Reggel hat óra tájba béjutottunk már Kránytz Országba az iszonyú kősziklás hegyek közé: hihető bővelkednek szarvasokkal és őzekkel, mivel ez erdőkben sok házaknak külső falain tiz, tizenkét és több szarvasoknak ágas-bugas szarvai felfüggesztve bisztattyák az úton-járókat a bátorságra. Az ország utai ugyan kipallérozottak és domborékosok, de bezzeg egy hegyről a másikára kelletik nagy erővel felemelkedni. Gyönyörű márvány sugáros oszlop emeltetett fel az határon: arany irásokkal jelenti Kránytz Országnak kezdetét, hizelkedik mindeneknek, biztatván kegyességgel az általmenőket. Mi is szerentsésen által-léptettünk.

Béhajtottunk a postára Ozvald helységbe. Szinte Szent Udarlik püspöknek üllő ünnepét szentelték, és én az egyben sereglett ájtatos kereszténeknek sz. misét énekeltem. Mondhatom,

a buzgóság gyulladozott a sokaságban, melly csendessen, melly isteni nagy félelemmel, mind szegénnye, mind gazdagabba, viselte magát az Isten házába, melly zengellő ének szókkal magasztalták az oltári Nagy Sacramentomban elrejtetett Isteni Felséget; úgyhogy magamat is buzgóságra lobbantottak. Mert a szó indittya, de a példa ugyan vonogattya az kivánt jóra az embereket.

Elvégezvén a szent szolgálatot, Póthpéts nevezetű postahelységben érkeztünk ebédre; de minthogy péntek nap vala, a posta mester úrnál egy kevés alutt téjjel megelégettem. Hála Istennek! Innét elindulván, a kisebbik Száva folyó vize mellett találtuk fel magunkat két óra tájban. Szent Isten! melly sebes ugrásokat tészen itt a kissebbik Száva vize! Ezen a földön még a köveket is sodorván sodorja; az lápokat pedig ugyan ragadgya: lehetetlen volna embernek által-lábolni élete elvesztése nélkül. Ezek a két Száva folyóvizek öntik be magokat Nándorfejérvár alatt a Dunába. A Dráva vize pedig Eszéknél, a Tisza Szalán-kementnél, Titelen alól, a Duna pedig a Fekete Tengerbe ugrik. Igy már láttam Magyarországnak négy jeles folyó vizeit, az ország czimerét, úgymint Tiszát, Dunát, Drávát, Szávát. Mind az négy nevezetes Európában. Által költözvén a sebes Száván, nem fölötte meszsze látzattak az kárinthiai hegyek; igen magosak, az felyhőket meghaladgyák Klágenfurt városa fölött, kiknek által ellenében lévén, szemléltük az iszonyú magas havasokat, és nyár lévén akkor, szemünk láttára sűrűven havazott és olly hideg szelek sértegettek bennünket, hogy ki-ki a téli köntösével födözgette fázlódó tagjait: én pedid egy palást alatt ugyan dudorogva üldögéltem és detzegve imádkozgattam az üveges hintóban, és így könyörgésimmel melegítém szivemet.

Már közelíténk Láboch városához, amellynek megláttára öröm indula fel bennünk. Ennek határa kezdetén láttunk egy három-kőlábú akasztót, avagy a gonoszok palotáját, mellyen függött egy volt posta legény, ki éjjel leugorván az lova hátáról, megoldozgatta nagy csendessen a delizsántz bakjárul az ládák kötelit, az ládákat leereszgette, azokat felhasogatván iszonyú tetemes károkat tett mind az levelekbe, mind az ott elrejtett arany s ezüst monétákba. Azonnal kivilágosodott: mindeneket kivalván, felfüggesztetett a többi posta legényeknek intésekre.

Itt erőssen tartoznak a posta trombitát retsegtettni mind éjjel és nappal, és a lőtt dolgot előbeszélleni.

Bészállottunk Láboch városában négy óra tájban. Én azonnal béjelentettem magamat a klastromunkban, ahol a páter gvárdián szent tsókkal adá fel az áldást mondván: *Pax tecum*, békesség veled, és kollátzióra megtartóztatott. Ebben az lábochi klastromban igen megépültem lelkemben, látván az érdemes szerzetes lelkiatyákat és fráterekt igaz Szent Ferentz fiainak lenni: ormótlan, vastag, kopott, foltos habitusokban, közönséges kötél kordával általövedze, majd minnyájokat halvány ortzával, lefüggesztett tekéntettel, minden piros szín nélkül, alázatos állapotban, az ebédlő asztalnál mint annyi sz. pátriárkákat tsendesen kollátziózni. Az fráter lajkusok mint a szelid bárányok megvonták magokat. Ugyhogy mind ezeket jól szivemre vévén azt gondolám magamba és el is pirulván: most látok szerzetes barátokat és én nem vagyok szerzetes barát. Szintén jelen volt a bavériai provinciából a generális kommiszárius visitátor, ki mint egy apostoli személy úgy láttatott előttem lenni, és vége felé a kollátziónak, felszabadította a szent hallgatást, egy érdemes *provinciae* páternek és más actuális kustósnak és nékem méltatlannak tekintetiért. Soha nem hallottam olly fontos igéket illy alkalmatossággal, olly diszes deáksággal, mint ezen bölts és nagy szerzetes atyától dispensálni: ezt gyönyörködés volt hallani, Tulliusnak, vagy Plátónak mondtad volna lenni. A páter gvárdián különös skutellákban készítette nékem úgymint utasnak a jó izű kollátziót, meg is szaporította, mivel semmi eledelem ebédre alutt tejetskénél egyéb nem vala. És vége lévén az asztalnak, egy jámbor öreg embert rendele a posta házhoz velem jönni a delizsántzhoz.

LÁBOCH KRÁNYITZ ORSZÁGBA.

Ezen nemes Láboch városáról, mivel Krányitz Országnak anya és fő, királyi s püspöki várossa, ha utas nem volnék ditsősséges emlékezetet írnék; mert igen hassonlit Grétz városához, szintén úgy fekszik a várnak tekéntete, magassága és

kettős vastag kőbástyája, mint Grétznek. Tsak az ártalmas benne, hogy reggel az iszonyú ködök szorgosan és vastag sötétséggel béboríttyák, az Lábok folyó vizének párolgó gőziből vévén származattyát a büdösség. Egyébaránt a nemes várast ékesitik a roppant templomok és majd mindnyájoknál a kettősen felépítetett rezes, bátogos, czifra, bőven megaranyozott sugáros tornyok, az levegőben emelt 4-5-rétű palotás, czirádás épületek. Az ő gazdag piartza, melly szünet nélkül tellyes olaszországi extrafáin gyümőtsökkel, és Krányitz Országnak termékeny határiból ide hordott javaival, mezei, erdei, vizei s állatival.

A városnak lakosi krányitzok; de egyetemben pereg a nyelvek a táts szózaton is, olaszul rebegnek. Olly jó katholikus keresztények, hogy vándorló (szent hit ellen való) tudományt nem hallgatták, semmi eretnekséget meg nem szenvedtek magok között se országokba, se városokba. Sokféle benne a szerzetesi kalastrom, mind a férfiaké, mind az apátza szűz leányoké. Vagyon apostoli püspüke sz. káptalannyal együtt. A sok deákságokkal magasztallyák a várast. Amint megértém, híre sints itt az Isten és szentek ellen való káromkodásoknak, és szörnyen tsudálták halván azt, hogy Magyarországban számtalanon vannak és egyetemben káromkodnak a gazdagok a szegényekkel, az urak a koldusokkal, a tisztek a parasztokkal, a megőszült vének a szél-eszű ifiakkal. És azt kérdezék tőlem, mi a büntetések az illyen ördögi ajakú, lustos nyelvű káromkodóknak? Én elbámultam s elpirultam, nem tudván a feleletet reá feladni. Minden reggel tellyesek a templomok a mester emberekkel, és senki a kézi munkához nem fog sz. mise hallgatás előtt. Az úri személyek úgy vannak az Isten házában, mint megtestesült angyalok földi menyországba. Itt tanulhatnának némelly magyarok; kiknek Isten ő Sz. Felsége világositsa meg füstös elméjeket az isteni, igaz és buzgó szolgálatokban.

Ezen ditséretre méltó jó keresztény királyi városból estve vége felé, 7 órakor útnak eredtünk és 10 órakor bejutottunk Óber-láboch mezővárosba. Mindenütt négy fegyveres magyar gyalog katonák vigan talpallottak a delizsántz mellett, remélvén a jó áldomást: nyertek is, mert érdemesek voltak arra, s többre is, a sok útonálló haramiaságtól őrizvén a terhes deli-

zsántzot. Mivelhogy itt nagyok az hegyek, bokrosok a fenyvesek, éjjel és nappal ólálkodnak az utasok rabolásira és a portékás szekereknek felzsákmányozására. De gyakran utol is érik ő-keméket, amint az országuttya mellett mutogattyák a sürő akasztófák, kerekek, nyársak, mellyek illyetén virágszálokkal ugyan büzhödnek; a szelek nagy robajjal a száraz csontokat csörgetik és az utasokat a vigyázásra serkentik.

Ugyanezen esztendőben történt tavaszkor egy Laszer nevű faluban, amellyben a posta mester lakott vala: bérohantak tizenketten az haramiák és egyenyest a posta házhoz rohantak fegyveres markokkal: feltörték a háznak ajtaját és bent minden almáriumokat, ládákat, szekrényeket felprédálták. Egy szóval minden kintseitől, ruháitól megfoszták a posta mestert; maga személlyét pedig vérbe-keverték, földhöz szögezték. Hajadon leányai lévén, ezeket ketten-hárman fojtogatták. A siralmas csatarázásra felébredvén az jó magyar friss gyalog katonák, azonnal ellenek tódultak és egy fiatal ujatz recluta, látván a szűz leányoknak veszedelmes sorsokat, egymásután mind az három haramiát az leányok előtt agyba-lövöldözte. Ismét fordult a többieknek öldözésire, ezek közül is hármat pokol fenekére külde; az hata elillanta, kiket megkapdosván, hogy az lábok a földet ne érje, mind az hatot felaggatták. Magam is szemeimmel láttam a posta mester urat, de már akkor jó formán kigyógyula a sebekből, a leányi, reggel lévén, kávéval jó szivvel akartak kedveskedni, de még sz. mise áldozatomat nem végzettem.

Juliusnak 5. napján

Ugyantsak ebből a Laszer nevű helységből utunkat folytattuk, mindenütt fegyveres magyar gyalog katonák őrizete alatt, és délelőtt éppen 10 órakor Odll-sperg mezővárasba hajtottunk, és itt sz. áldozatot tettem. Mivel igen hegyes tartomány ez, sok helyeken gyalogoltunk a delizsántz előtt, és úgy léptünk fel a magas hegyekre. Elvégeztem sz. mise-áldozatomat; minthogy szombat vala, megelégettem egy rövid kollátzióval, és egy pohár hideg viz italkával.

Meglévén a szombati ebédetske, Prébolth mezővárosba rándulánk, ahol ismét új posta lovak ragasztattak a hintó eleibe,

és két friss katona: az egyik elől, a másik hátul lépdegéltek őrizetünkre. Mi is többnyire gyalog menegéltünk az nagy hegyek oldalain, éppen a következendő postáig, Kornyal helységig. Felérkezvén a magos, és kaptatós kősziklás hegynek tetejére, már megláttuk a velentzei tengert zöldelleni. Megvallom: minden vérem irtózott ezen látásra, eszmélkedvén azon, minémű veszedelmes utazások lésznek a velentzei tengeren, minthogy a szélessége tsak 20 magyar mértföldnyire terjed, a hoszsza pedig Zánté szigetig kétszáz mértföldnyire nyujtódzik. Én olvastam is, tapasztaltam is, hogy egész Európában egy tenger öbliben sintsenek nagyobb veszélyek a gállyásoknak, mint ez velentzei szoros tengeren: mert ha igen sebes a szél, iziben a kősziklás hegyek oldalaihoz ragadtatnak és hajótörést, tenger örvényében való merülést szenvednek és tsak az halak gyomraiban talállyák fel koporsójokat, amint majd elő fogom hozni én is a veszélyeket.

Ezen része Krányitz-országnak jobbadon kősziklás, követses, mezőtlen, erdőtlen, vizetlen, sovány, silány; a föld népe igen gyáva, tzudar, a kenyérbe is alig falatozhat kedvére. Az hegyre vontató ökrökre mint terh-hordó szekereknek szükségek vagyon és így [hasznos] minden pár riska ökör, amellyeket egy-egy rongyos, de izmos, terenyes talpas kránytz leányzó hajtogat, kik vagy mezétláb, vagy fa czipelősökbe bugdátsolnak, sikoltonak az ökrök mozdultatásira. Minden pár marhátul egy-egy márjás adatik az felvontatásért; itt mindenütt hat garas vagyon egy máriásban, [melyet] tsak azért [hívnak így], hogy Szűz Mária képe rajta.

A gabona vetemény igen ritka és ahol látzatik is, minden gazdának szántó földetskéje kő rakásokkal bekeríttetik, szintúgy a kaszálló rétetskék is. Itt legszükebb a víz, noha más egyébbel is nem bővelkednek köveken kivül; azért inkább szaxóniának, kövecses országnak, mint kránytznak neveztethetnék. De mégis ditséretes bennek, hogy jó keresztény katholikusok, ha tsak nem útonállók. Az hegyek oldalain minden pállya-futáson egy-egy sugáros kétlábú akasztófa és hatával függönek az rodhattak rajta és ritkán vannak gyümölts nélkül mind télen, mind nyáron; de büdös a gyümöltse és ling-lóg a szelektől, le nem hull, mert lántz a csutkája. Az illyen útonálló haramiák leginkább Horvátország széleiről, vagy épen a tö-

rök grányitzokrul — a bosnyákok — rohannak; tudván, hogy Triesztből éjjel s nappal szünet nélkül a tengeri portékát hordozó terhes szekerek utaznak: ezeknek felkóborlására sietnek a dühös haramiák.

Közelitvén a posta helyre, fölötte nagy szomjuságot szenvedtem, sehol vizre nem találván; mihelyest béértem a posta házba, legottan az Isten szerelmeért egy ital vizért esedeztem: de a posta mester úr víz helyett jó szivűen egy pár pohár bort nyújtott kezemben; melly irgalmasságáért azt kivánom most is, hogy Utolsó Itélet napján ezen örvendetes szókat hallhassa, az Itélő Birónak jobb részén álván: szomjuhoztam, italt adtál; azért jöjj Atyámnak áldotta az örök életre. Szinte mindazoknak is, kik velem utaimban irgalmasságot cselekedtek.

Ezen legszékső szomszéd postától Trieszt felé indultunk. Már nem volt szükségünk az őriző jó katonákra, mivel egymást érték a terhes szekerek, kik Béts felé más országokban portékákkal felfelé nyomódtak. Feljutván az hegynek legmagassabb tetejére, tövöstől megláttuk Trieszt városát, mind gyümöltsös kertivel és termékenyes szöllő hegyeivel együtt, és úgy láttatott, hogy mi fél óra alatt a váras kapuja előtt fogunk állani, azomban két egész órákat töltöttünk az hegyről való csendes leballagásban, mivel olly mesterséges tekervények vannak az országútnak elkészítetésében, hogy épen minden tántorodás nélkül leszállhatnak az hegyről szinte a bástyákig. És így mi az Úr Istennek nagy és szent gondviselése által napnyugat előtt 7 órakor, erőssen meglántzolván a kerekeket, békével bémentünk a tenger szélén feküvő ékes tágas utzájú új-várasba, Triesztben. De az kapu előtt kinek [-kinek] nevét és személlyének minéműségét a tiszt irásban vette, semmit nem kérvén egyebet.

Mi azért a postaház előtt békességessen megállapodtunk és az Úr Istennek rövid szókkal hálákat adtunk. Leginkább én köteles voltam erre, hogy Bétstől fogva hetvenhat magyar mértföldeket minden pénz nélkül utazván, szerentséssen Triesztben érkeztem. Légyen azért az Úrnak szent neve áldott mind örökké, hogy a szárazon gondomat viselte.

Meglévén ezek, az jó utitársoknak tiszteleteket, és velem közlött igaz felebaráti szereteteket becsülettel megköszöntem,

szintén úgy az konduktornak is, Ventzel úrnak; azután holnom alá fogám a bátog skátulámat, melyben minden örökségem vala. Itt egy jelenlevő egyházi ifiú petrinus pap atyától tudakoztam a t. frater miserikordiánusoknak klastromát, hol légyen? Ez igen helyessen szóllotta az deák nyelvet és ajánlotta kész szolgálattyát: levezetett a kívánt klastromba; noha fél óráig tartott a menetel, mégis vezérem lett. Ihol az irgalmas lelkiatya mint mutattya meg, hogy nemtsak jó keresztény, de igen jó pap is!

Főhajtással elváltam kegyes társaimtól és az érdemes postamester úrtól: leléptettünk az Irgalmas Szerzetesek klastromában. Itt szorgalmatosan felkerestük az előjárót, ki több szerzetes társaival együtt a tenger szélin, mingyárt a kalastromjok alatt beszélgettek, minthogy nints meszszebb 30 lépéseknél a tenger az ő klastromjokhoz. Már vége lévén a kollátziónak, ugyantsak a t. előjáró megmutatta, hogy irgalmas szerzetes: mivel az nap semmit nem ebédeltem, megelégített.

Vége szakadott az kollátziónak. Az Oltári nagy Szentségben elrejtett Vezérem és öt ditsőséges, szent sebekkel tündöklő, szerelmes Jézusomat imádtam és ő Isteni Szent Felségének hálákat adtam, hogy az tengernek innentső partyára vezetett. Kértem, hogy tulsó partyát is szerentsésen tapodhassam Joppé városában, melly Triesztől fogva tsak hatszáz magyar mértföldnyire vagyon a tenger vizein is; hát szárazon, földön mennyire menne a száma?

Mivelhogy Bétstől fogva Triesztig hat éjjeli, hat napi-való ülés által megdagadoztak lábaimnak fejei, az irgalmas fráterek éjjelre béborították mind szeretet kenetével, mind papirosra mázolt fejér krétával és így virattig meglappadott minden dagadás. Ebben a klastromban találtam egy magyarországi franciskánusra, ki a Sz. László provinciájából jött és a tengeri gállyákon káplánságot hajhász vala magának; ezzel egy vendégszobában vala nyugodalmam. Az ifiú papnak is megköszöntem jóvoltát. Megmaradtam fáradott testemnek, de fáradhatatlan szivemnek nyugodalmára; mert ámbár a test erőtlen, kész lészen mégis a szivem és lelkem a több utazásokra is az Úr Istennek nagyobb ditsőségére, az elől említett szándékom és megírt intentzióm szerént.

Juliusnak 6. napján

Megtartózkodtam ez napon e jeles városban. Vasárnap lévén szentmiseáldozatot a klastrom előjárójának kérésére az német prédikátzió után, — mellyett a páter t. kapuczinusok közül való kontzionátor hírdetett, — tiz órakor [mutattam be]. Mihelest elvégezvén az irgalmas szerzeteseknél az ebédet, minden isteni jótéteményekért hálákat adtam mennyei sz. Atyámnak és útra készülgettem. Délután mindenütt a tenger szélein kerestem a velentzei alkalmatosságot.

Előmbe jöve egy bizonyos szinogalliai olasz, barókás világi petrinus abbáte, uri pap, látván idegen országból való személlyemet, — jól beszélvén deákul, tudtára adám szándékomat, hogy velentzei gállyát, vagy csajkát hajhászszok, — azonnal önként magát szivességével ajánlotta a felkeresésre. Ihol itt is az jólelkű papi úri személy megüsmértette velem, hogy tiszta lélekkel bír az utasokhoz; hihető, hogy buzgón elmélkedett az Úr Jésusnak mondásán: Utonjáró voltam és szállást adtatok. Utánna indultam, ki mind kalahuzom, mind talmácsom lött és hamarsággal feltalálta az velentzei csajkát a kissebb kikötő rév-parton.

Ezen úri felszentelt jólelkű papnak kezei tsókolásával megtettem az hálaadó tiszteletet és tőle elválván siettem az Fekete Sas vendégfogadó házhoz, ahol szállva valának az velem utazó könyvárosok és ugyanezekkel visszatértem a portétzába, vagyis kikötő rév-helyhez, a csajka gállyátskának tulajdon urához, Joannes-Baptista Grándi nevezetűhöz, ki minden személytől négy máriást kére. Nékem egy fillérem sem vala, semmit néki nem igérhettem, noha Ventzel konduktornál uti költségnek három huszast nyújtának, de én semmi hasznát nem vettem, ugyan Triesztben maradott mind az három huszas; még most is ott vagyon, ha Ventzel konduktor a szegényeknek ki nem osztogatta. Megparantsolta Grándi Baptista, hogy korán reggel a tenger partyán megjelennyünk. Én azért úgy intéztem magamat, hogy betellyesítsem szavait.

Juliusnak 7. napján

Nagyobb részét az reggeli szent solozsmáknak el is végzettem és szinte a napnak fényes sugáros felserkenésekor éppen

ott termettem, amelly helyre parantsolta az velentzei olasz. Szintén már akkor fel is emelték a vasmatskát, a vitorlákat terjesztették, botsájgatták. Meglátván engem, hogy az Úr Isten szerelméjért adnának engedelmet a csajkájokban való bémenetelre, kiknek szivek megpuhula, fülök megnyila szép kérésemre és béugratának a gállyátskába. A kremziri könyvekkel kereskedők tovább nyujtózván, a Fekete Sasnak árnyékos szárnyai alatt maradának. Minek előtte a tágas tengeren utnak indullyak, méltó e várasról emlékezetet tenni. Tehát rövideden író tollam alá vészem.

TRIESZT VÁROSÁNAK LEÍRÁSA.

Triest városa magyarul, olaszul is így neveztetik, deákul pedig Tergestum. Ezen nemes város, Isztria országnak legfőbb anya városa, a velentzei tengernek északi partyán igen kies helyen telepítetett, felséges Mária Theresia királyné aszszonyunknak uradalmi birtokában. Három néki a kikötő rév partya: a kissebb csajkáknak kettő a portétzája, kőfalakkal béfoglalva, hogy a tengernek haragos habjai sem a csajkákat, vagy hajókat, sem az hajósokat a tenger örvényében ne merítenék. A nagy vitorlás gállyákat még most nem igen bátorságos helyre fogadgya, de erősen készül; nem is könnyen lészen mássa olly kikötő hellynek és lázárétumnak a velentzei tengeren és annak partyain, ha tökélletes készíttetését eléri. Ide egész Európából bészállhatnak és kiköthetnek a kereskedő gállyák.

A tenger szélein mindenkor annyi a sok nép, hogy tolakodás nélkül nehéz a menetel. Az idegeneknek fölötte ártalmasok a tenger vizeinek szagos és büdös párolgási, hogy a gyengébb gyomrúak purgátzió nélkül is hánytatást szenvednek, fő-fájdalmat éreznek. Jól megvisgálván a várost, láttam az hegy oldalában az roppant vastag bástyákkal keríttetett várát, mellybe a püspöki residentzia az káptalanbéli pap-uraknak felemelt fényes épületivel nem kevéssé ditsőítik a kultsos várat. Ugyan az vár elein vannak a tisztelendő páter jesuitáknak tisztességes lakó helyei, pompás templomjok, tágas kollégiomjok, az iskolákkal és számos deákokkal együtt. A katholika rész-

rül vannak az alsó várasba a tisztelendő páter minoriták, páter kapuczinusok és az Irgalmasságrul neveztetett szerzetes fráterek. Minnyájoknak ékes temploma, felvont tornya. A görög részről az unitusoknak és a nem uniáltaknak templomjai, tornyokkal együtt. Nem tsuda, mert sok itt a görög-nemzetbéli kereskedő. A plébániai templom [szolgál] mind a kránvitzoknak, mind az németeknek, különösen pedig az olaszoknak is.

Merő gyönyörködtető úri sétálás vagyon csendes üdőben a tenger szélein, látván a sok gállyákat, csajkákat ki- és bé sebessen repülni a várasnak kikötő rév-helyeire. Távul úgy láttatnak az nagy bastimentum nevezetű 23 vitorlájú gállyák, mint annyi roppant tornyos templomok. Jönnek ide Európának majd minden részeiről a kereskedésre, ide hoznak és innét hordanak külöm-külömbféle partékákat. Jelenlétemben egy nagy gállya veté le vasmatskáját, teles-tele lévén tekenős békákkal. A másik pedig hollandiai stokfissal, vagy tőke halakkal, és így ezek látásival elmulattya magát az henye szemfüles ember, leginkább tele erszénnyel, minthogy egymást éri a kávés ház és az mulatozó filegória, az játékos bótok.

Magyarországból ide szállíttyák a támétalan sok buzát, vasat, drótot, dohányt, mézet, rezet, bort, pálinkát és több afélit; ki tudná mind sommában foglalni. A váras fölötte nagyul és czifrán épül, legfőképpen Therésia városa, mellynek gyönyörű egyenlő tágas utzái, három-, négy-rétű palotás házai, kinekkinek vas rostélyos ablakai, kifüggesztett lámpásokkal. Ditséretes benne, hogy levegő ege nem egésségtelen, ugyan azért bővelkedik fa-olajjal, jó fekete istriai borral, külöm-külömbféle gyümöltsökkel, czitrommal, pamaránt sal és egyéb föld termékenységével. Itt készíttetnek az fáin rosólisok, sirupposok.

A nemes városnak lakosi többnyire három szakaszban, háromféle nyelven szóllonak: úgymint istriai kránvitzok, németek és olaszok. Görög kereskedők is számosan vannak. Többnyire egyik a másikától a nyelvet megtanullya. Vettem észre, hogy tökélletesek az katholikusok, mert vasárnap a templomok látogatásaiban töltötték idejeket és az Oltári nagy Sácramentum előtt seregessen ájtatoskodtak. Vasárnapokon nem igen szokták itt a városi polgárok a gálás, káfés, bálos házakat gazdagítani, ugyanazért a piartza bőves mindenekkel. Drága,

de nem nyalka az öltözetek. Az Isten házába még az nagy urak is nem szekereken vonattyák magokat, hanem gyalogolnak a Kristus Jésussal, ki minden esztendőben Názárethbül Jerusálembe négyszer utazott az ő Szent Annyával és Szent Jóseffel, de nem hintón, hanem mindenkor gyalog, noha 24 magyar mértföldnyire vagyon a Sz. Várastól. Már itt hagylak Triest városa, Istriának fényes tsillaga a tenger partyán és majd béugrok Grándi Baptiszta Jánosnak három vitorlájú csajkájába, hogy az Úrnak nevében a széles, hoszszas, habos, haragos tengerben s annak nedves hátán folytassam utamat.

A TENGERI UTAZÁSNAK KEZDETE.

Mihelest béugrottam a gállátskába, azonnal térdeimre ereszkedtem, artzra borultam, az Úr Jésusnak sz. feszületét édes tsókkal illettem, mondván: *Dux viae meae, amor meus, Crucifixus est.* Az én utamnak Vezére a megfeszíttetett szerelmes Kristus Jésusomnak képe. És ismét megújítottam az előre megírt szent szándékokat. És így minden pénz nélkül, egy falat kenyér nélkül, csak egy palásttal, egy skátulátskával, hatszáztizennégy mértföldnyire igazítám az Úr Istennek szent szerelméért örvendetes utamat, bizakodván egyedül az Istennek gondviselésében, az őriző szent angyalomnak vezérlésében. De először generális sz. gyónás által megujítottam lelki erőmet, úgy mentem az tengerre, mintha soha többé ki nem lépnék a szárazföldre.

Igen gyenge szeletske lengedeze: noha szélnek eresztették az három vitorlát és minthogy terh-hordó volt a gállyátska, lehetett rajta evedzővel is segéteni, de ugyan tsak mégis keveset haladtunk. Én imádkozgattam, ők pedig evedzettek, és Piránó nevezetű istriai, hajdani kerített városba — mellynek régi mód szerént faragott kövekből épült vára is vagyon — szándékoskodtak kikötni. Nékem tellyes szándékom vala, hogyha a vasmatskát levetik, töstént bémegyek a városba és sz. mise áldozatot mutatok bé a mennyek s földnek, tengernek Ura Istenének és szinte 12 óráig semmit nem kóstolván, de nem is volt mit, éhjommal tartóztattam magamat a sz. mise szolgálat kedvéért, de csökkent reménységem, mást rendelt az Úr Isten, ámen. A várostól alig voltunk egy ágyú lövetnyire, imé iszonyú sötét felyhők kerekedtek, tömöttek voltak lárma szélvészekkel, zápor kő essőkkel, mennykövekkel. És dél felől olly sürű és szörnyű csattogás, sebes szél-fuvás hirtelen támada; a mérges tengeri habok csaknem elboríták a gállyácskát és kevés hija volt, hogy a tengernek örvényiben mind gályástól együtt le nem sodortattunk. Engem a gállyások a csajkának fenekére botsájtván, bézártak egy röjtök tömlötz forma szur-

dikba, magok pedig felül veszőttek a nagy robajjal csapdosó habokkal és ellenséges szélvészszel, egyetemben jajgattak a szabadulás felől; amint azután megvallották, csaknem kétségre borultak. Én pedig térden-állva, a két szemeimet kendőtskémmel békötvén erősen, a feszületet markomban szorítván, mint az hóhér előtt álló rab, úgy vártam a keserű halált, a tengerben való merületet. Levetették a vasmatskát, de tsak úgy hányta, vetette terhes gállyánkat a feldulladott habnak rettentő ereje, mint egy üres kabak-tököt.

Megtsendesedvén az haragos szélvész, megszelidültek a zavarékos dühös habok is; itt egy rövid vigasztalást érzettünk: fel is emelték a vasmatskát kevés örömvel, hogy a kikötö révpart helyre bévezessék a gállyát. És imé, óh fájdalom! új, hirtelen való sebes és forgó fuvallás vetett bennünket a veszedelmes habok seregibe és ezekkel kellett hartzolnunk. Ismét bézártak a sötét szurdikba, mellyben már tsak az elmerülést lestem, felkészülvén az halálra. Mivel két egész óráig tartott az habokkal való nagy hartz, én egészlen felindultam, és, *sit venia*, vérrel vegyest tsaknem lelkemet kiadtam. Hasonlót szenvedtek a többi tengeri hajók is.

Az tenger partyáról seregestől nézték a városnak lakosi, mint lészen elmerülésünk, miképpen juthassonak a parthoz hányandó portékákhoz? Azomban a kegyelmes Úr Isten megszüntette a kettős veszedelmes szélvészt. Nagy nehezen béevezének a kikötő bátorságos rév-partra. Én is kivitetvén a szárazra, bémentem a tisztelendő páter minoriták templomában, hálaadásul artzra borultam az Oltári nagy Szentség előtt, hálákat adék, hogy megengede gyarló életünknek. Szentmisét nem szolgálhattam, mivel már két órát is meghaladta a délután való nap futása. A szerzetes jó atyák, amit adhattak, jó szivességgel nyujtották az olasz hideg ebédetskét.

Megtartózkodtunk ez napon, de nem is lehetett útnak ereszkednünk, mert rettenetes nagy esső-szakadás következett a szélvész után. A kalastromban nyoltz lelkiatyák valának. Tsinos mind templomjok, mind kalastromotskájok: Sz. Antal tiszteletére vagyon épitve. Nálok maradtam vatsorán, ez éjjeli nyugodalomra is; gyönyörű tükrös szobát rendeltek, szinte átallottam benne az étzakát eltölteni, alázatossabb czellát kértem nyugodalomra.

Juliusnak 8. napján

Jó hajnalban felserkenvén reggeli hálaadó könyörgésimet a solosmákkal együtt igen elvégesztem és a napnak sugáros felugrása után a szerentsésebb utazásért ditsőült Páduai Sz. Antal érdemeivel bémutattam a tengerek Ura Istenének a szentséges áldozatot, és igen csendes lelki üsméretet érezvén, méltatlan elmélkedésemmel ujabb, meg ujabb örömet vettem a következendő nyomorúságoknak türedelmére. Ennek vége szakadván, egy asztalnok ifiúval kisétáltam a tisztelendő páter franciskánus atyámfiaihoz, kik egy olasz mértföldnyire voltak a várostól; azaz kétezer közönséges igaz lépésekre, igen kiés helyen, közel a tenger szélihez.

Ebben a monostorban vala az novicziátus, vagy ujatz szerzeteseknek öltöző helye, de tsak egyetlen egy volt a noviciátusba. Béjárultam az előjáró gvárdián szerzetes rejtekében, kinek egész leereszkedéssel jelentém mind huzomos, előmben tett utazásomat, mind abban adandó szükséges ügyemet és kérvén, hogy legalább Velentzéig az tengeri habozás között lenne mihez nyulnom, segedelemmel lenne kevés kenyérkével. Ki igy felelt könyörgésemre: Kedves Atyám! Se kenyerünk, se lisztünk, se buzánk, nem adhatunk egyebet, ha nem ezeket. Adott tehát 3 itze istriai fekete bort, 5 friss érett fügét és 8 sárga baratzkot. Ihol a szent szegénység! Magam is tapasztaltam, mert egyebet vetett asztalokon nem láttam. Én azért hálaadással nyúltam az adott szent adományhoz és bémentem a városban a tisztelendő páter minoritákhoz, velek együtt ebédelvén, kik tehetségek szerint megmutatták a szerzetesi kegyes szeretetet, mint utazóhoz.

Estvélig a klastromban Istenemnek szolgáltam és vatsora is meglőn. Bémentem az Úr Istennek sz. házában, kitelhetőképpen égig botsátottam fohászkodó könyörgésimet a boldog tengeri utazásért, és tiz órakor előáll egy az hajós inasok közül, mondván, hogy azonnal mennyek és lépjek bé a gállyátskába. Alig hágtam fel, mingyárt felvonták a vasmatskát, kiterjesztették, szélnek eresztették az 3 vitorlát, útnak botsátották a gállyát. Kedvező szél eredvén napkeletről, jó messze repültünk virattáig, úgyhogy megvilágosodván legalább 10 magyar mértföldnyire láttatott az legmagassabb istriai hegy is,

ahonnét elindultunk. Én ugyan egy falat kenyér nélkül, egyszóval, hála Istennek, semmim nem volt az egy Istenemen kivül, de ez volt mindenem.

Juliusnak 9. napján

Az reggeli áldozó könyörgésimet felküldém az egekben a zsoltáros solosmákkal együtt és többnyire az Úrnak szolgálatiban töltöttem délig az üdőt, az rövid órákat. Délelőtt, amint a kedvező szél jó formán ragadta a gállyát, igen közel hozzánk, mintegy nyil-lövésnyire, egy rettenetes nagy delfin, vagy tzeth-hal láthatóképen felemelte magát a tenger mélységéből. Én ezt látván, azt véltem, hogy valami elsillyedett gállya ütődik fel a tenger méllységes örvényéből. De az látást így magyarázák az hajósok, — kik között egy helyes deák vala —: Atya, áldott atya, meg ne debbenj! ez nem egyéb, hanem nagy delfin, czeth-hal, ki azért ugrándozik, hogy magánál kisebb halakat fogjon a tenger felső szinén. Azt mondhatom felőle, hogy amidőn az farkával megcsapá a tengert, úgy láttatott az farka, mint egy dunabéli hajónak nagysága. Álmélkodtam ezen látáson és, ha az hajónkat érte volna az farka vágása, bizonyos az, hogy felfordította volna az gállyánkat. Ezután tiszta üdő lévén, éppen száz hajótskákat láttam az tengernek tágas hátán, amint bizonyossan számba vettem. Nem csuda, mert Velentzében nyoltzezer az halász, amint hiteles embertől értettem.

Elérkezett az ebéd ideje, nem volt mihez nyulnom. Az hajósok rostélyon apró tengeri halatskákat pirítának, nékem is egyetskét nyujtának, egy nehány falat kenyeret is egy pohár itallal együtt. Az irgalmas Isten jutalmazza meg nékik. Vége szakatt az ebédnek és az asztal után való hálaadásnak. Tsakhamar az éhszaki részről, a tyroly országi hegyekről terhes, fekete felyhők elboríttyák a tengert és az tegnapelőtti zürzavarban merültünk. Legkissebben sem volt külömb az első és második veszedelemnél, sőtt nagyobb, mert még 8 mértföldnyire voltunk Velentzétől. Itt is bézártak az hajó allyára, a sötét kamarátskában és kész voltam az halálra, de megszünvén az tengeri boráska, igen kedvező szelünk érkeze az hajó puppájáról, úgyhogy rövid üdő alatt béragada az legelső velentzei határra, Lidó nevű tengeri városba.

Ezen városba tartóztattak fél óráig, miglen a practikát kinyerték a bémenetelre: tudniillik olly biztonság-mutató levelet, hogy mi semmi pestises országból nem jöttünk. Ezt kezeihez vévén Grándi János csajkás úr, néki ereszté a szélnek hajóját, egyhuzomban hirtelen Velentzében repültünk a Szent Márk evangélista kikötő helyére. Egybevonták és tekergették a vitorlákat, leveték a vasmatskát, minden veszedelemen kívül valánk. És én nagy hálákat adtam a felséges Úr Istennek, hogy már Triestől fogva 24 magyar mértföldeket haladtam tizenhat óra folyások alatt; hogy három halálos veszedelmek közül kiszabadított; hogy egy fillér nélkül már ennyi meszszeségnek határira bévezetett; hogy szárazon és vizen angyalát rendelte őrizetemre; hogy illy nevezetes Szent Márk evangélista várasában szerentsésen béjönni kedvezett.

VELENTZE VÁROSÁBAN BÉMENETEL
1766. esztendőben.

Amidőn ezen híres, nevezetes, az egész világon a tenger vizei között legmesterségessebben épült nemes Venetzia, magyaról Velentze várasában béjöttem 9. juliusnak napján, Grándi Baptista János olasz hajósnak trabakuláján, az három árbotzfájú vitorlás terh-hordozó gállyátskáján, öt hajós legénynyel és egy élemedett, koros életű jó deák velentzei olaszszal, az napnak elenyészete előtt hat óra vala: az olasz órák szerént huszonkettőt vert a Sz. Márk tornyában.

Megmutaták mint idegen jövevénynek legelőbbször is a Szent Márk evangélista roppant templomát. Nem tudtam annyi sok klastromok közül, mellyik legyen a Sz. Ferentz fiainak temploma és klastroma, mellyben a Sz. Földre igyekező páterek szoktak megszállani, ahol a tisztelendő páter sz. földi kommiszáriusnak lakása vagyon. Megmutaták a kikötő helyhez által-ellenben lenni a tisztelendő páter kapuczinusok klastromát. És egy tengeri gundula nevezetű ladikon bizonyos ifiúval bévitettem magamat a klastromba.

Isten irgalmazzon nékik: igen mostoha szeretettel és hideg szívvel fogadának. Először ugyan kapuczinusnak véltek lenni,

minthogy már akkor nevelődött és három holnapos volt a fekete tömpe szakállkám. A szakáll tekéntetéjért betsületes vendég-czellába rendelének. Alig nyogottam három minutáig, bécsuszamodik egy tisztelendő ősz-szakállú atya, azt kérdé: kapuczinus vagyok-é? É ami voltam, annak vallottam magamat: hogy jövevény és a Sz. Földre utazó. Ezt hallván töstént alábbvaló szobába vezete. Itt is tsak annyi üdeig maradtam; ismét hozzám jön egy pirók ritka szakállú, azt mondá: Nem vagy te kapuczinus. Felelém: Te mondád, igen-is nem vagyok. Azonnal kivezet a szobából az legalsó folyosóba, a legalábbvaló helyre és ott megmaradván; de úgy is tsak ugyan hozának egy kis kenyeret és lőrét. Az Isten áldgya meg őket: mert útonjáró voltam, szállást adtak, éhen voltam, ennem adtak. Azért bémentem az Úr Isten sz. hajlékába, hálákat küldöttem a magos egekbe minden isteni, velem közlött gondviselésért. Estve lévén nyugodalomnak adám magamat, mivel csak egy szerzetes lélek sem jött felém, mert kitanulták tőlem, hogy nem vagyok kapuczinus, noha szakállkám vala. Én mindezekért meg nem itéltem az jó szerzetes atyákat, mert hihető: nem szokás nálok más jövevény szerzeteseknek szállást adni, noha más tisztelendő páter kapucinusok mindenütt jó szívvel mutatták hozzám szerzetesi szereteteket, Isten áldgya őket.

Juliusnak 10. napján

Jó idején az hajnali fényes tsillaggal felserkentem, az reggeli, Úr Istenhez nyújtandó hálaadásimat és solosmáimat elvégzettem. Sz. misét sem szolgálhattam: imé két fráter lajkus zörget az ajtón, megszóllítnak olaszul, mondván: *andiamu*, gyerünk a franciskánusokhoz, és ültetének egy fedeletlen ladikba. Olly sebessen evedzettek a két izmos fráterek az utzákon lévő tengerbe, hogy mentül előbb nyakokrul lerázhassanak: éppen örvendeztem frisseségeken. Jó kedvvel is elmentem, mert tegnap szinte három szobám is volt, most pedig reggeli főszeretettel ladikkal szolgálnak a kitakarodásra. Az Úr Isten fizesse meg minden tapasztalt és hozzám mutatott gondoskodásokat.

Midőn már közelitenénk a Sz. Ferentz kalastromához, szinte előnkbe ütközött a klastromnak páter prokurátora, fedeles

gundulában ülvén. Ez amidőn meglátott, magához vett, nagy és igaz szeretettel megölelvén feladá az én rothadandó homlokomra a békességnek csókját, mondván: *Bene venisti Pater Reverende,* Isten hozott Tisztelendő Atya! és így tisztelendő fráter kapucinus szerzetesektől vált vettem, szives fáradságokat tisztelettel megköszöntem.

Félbeszakasztá útra indult szándékát a tisztelendő páter prokurátor; bévezete a nagy klastromba, melly neveztetik Szent Ferentz klastromának a szöllőnél és tisztelendő páter gvárdiánnak kegyessen bémutata, ki minden szivességgel azt mondá vala: Tisztelendő Atya, egész kalastrom, mellyet látsz, a tiéd, úgy maradgy közöttünk, mint tulajdon klastromodban. Ez épen reggeli 7 órakor vala. Ez ám az igaz szeretet!

Meglevén ezek, azután béjelentett maga a tisztelendő páter gvárdián a tisztelendő páter kommisszáriusnak, páter Dominikusnak a Venetiis, ki a szent városban is, Jerusálemben, hat esztendeig sz. földi kustos és főtisztelendő gvárdián vala. Ez megölelvén, megtsókola és a páter guárdiánnak szerelmes szárnya alá ajánla. Ez is feladá a békesség csókját és mindaketten igérvén a rólam való gondoskodást, az római engedelmeskedésnek levelét is tisztelettel csókolták. Bévezetének a Sz. Földre igyekezőknek legnemessebb tractussában.

Ezen szakasz épittetett különösen a Sz. Földre menendő pátereknek számokra és nyugodalmaira. A klastromnak napkeleti részén vagyon, legvigabb levegő-lélegzetet vidámító helyen. Fundamentuma letétele után egész tökélletességre jött 1754.-dik esztendőben. Ennek folyosója szünetlen zárva tartatik és senki a Sz. Földre utazó patereken kivül bent nem lakhatik. A felső, harmadik rétű épületben az archivummal, vagy titkos irásokat foglaló tágas szobával együtt szép, csinos, egészlen megmárványositttatott, még az padolattyai is. Kilentz czellái vannak. Ezek fölött pedig a főtisztelendő páter kommiszszárius titoknokjával együtt: kettőjüknek diszes czellájuk vagyon.

A kalastromnak nagy könyvtartó háza is itt vagyon, mellyben ötvenezer forintokat érő könyvek vannak üveg alatt, almáriumokba rendessen helyhesztetve és hajdaniságokkal elintézve. Az alsó folyosón vagyon az ebédlő-ház, gyönyörű ékes kápolna, több haszon-vevő czellákkal, konyhával, mind zöldséges, mind virágos kertetskékkel felékesítve. Világi ifiú a

szolga legény. A fölső folyosón 8 ablakok kedveznek világossággal és a tengeri részről nyárban vidámító szellő közli itt a friss levegő eget a czellákban. A folyosónak hossza 50 lépéseket mutat a sétálóknak.

Letelepedvén az kirendelt szerzetes czellámban, felkészültem az oltári szent áldozat bémutatására, mellyben nagy hálákat adtam az én gondomat viselő szerelmes Jézusomnak és az őrizö szent angyalomnak hozzám mutatott jótéteményiért. A szerzetes asztalnál harmad napig, mint új vendéget, dupla portzió étellel értettek. Ez nap mind az gyönyörű roppant klastrom templomát, mind a klastromnak kiterjedett nagyságát közönséges, jóforma lépésimmel megmértem. Az erős faragott kövekből épittetett templomnak belső világosságában találtam 112 jó közlépéseket. A szélessége terjed 40 lépésekre. Az oldalkápolnák, az egész templomnak padimentuma fejér és fekete márványkövekből tarkássan és fortélyossan ki vagyon rakva. Magyarországban legfőbb templom lenne. A klastrom öt különös szakaszokra osztatik és minden székső folyosóban 200, azaz kétszázat léptem, a szélességen pedig 150, százötvenet. Öt közötte a veteményes és virágos, puszpángos kertetske. Egy részét napkeletről a tenger vize mosogattya, habja csapdossa és itt négyezer lépésnyire vannak a városbéli felemelt palotás házak tőle, mivelhogy Velentze különös szigetetskéken úgy feküszik, mintha az egész város a vizből eresztené fel a nagy roppant szép palotákat.

A Szent Ferentz atyáknak ajándékoztatott sziget egy magyar mértföldnyire vagyon tőle, mellyben egy alázatos épületű klastromunk és templomunk vagyon, 20 szerzetes személyekkel. Magam is meglátogattam őket. És amelly száraz páltzáját Sz. Ferentz Atyánk a földben béplántálta vala, azonnal megfogant. Még most is fennál az töve. Adának az fából keresztetskének valót.

Láttatnak a klastromból északi rész felől a nagy havas tyroly országi hegyek: többnyire hives szellőket ereszt a várasra derék kánikulában is. Szükséges is, mert igen heves vérűek a város polgári. Ezen nagy klastrom annak előtte tellyes vala szerzetesekkel és háromszázan szolgáltak benne a felséges Istennek és a keresztény hiveknek. Most nintsenek fellyebb nyoltzvannál. Midőn béiktattak a klastromban, már jelenvoltak

két bétsi szerzetesek: az egyik páter Robertus Arbeszer, a másik fráter Joákhim lajkus, valaha tzipe-varga vala; a sz. alamysnával, — melly Némethországban koldultatott a sz. földi szerzeteseknek, — utazának bé. Én örültem hogy útitársaim lehetnek a tenger habjai között, kik már voltak bent ennek előtte is a Szent Városban.

Juliusnak 11. napján

Délután az emlitett bétsi páter konduktorral — így szokták nevezni a sz. alamysna vivőket, — fedeles gundulába ültünk, melly a Sz. Földre sietö pátereké. Kimentünk a tsudálatos tengeri várasba, nem szemfüleskedésre, hanem arra a nagy bastimentum fregáta gállyára, melly bennünket is befogadott az elvitelre. És a páter kézhez adta a bétsi alamysnás ládákat Petrina Ágoston kapitány úrnak, dalmata nemzetnek. Tudni kell, hogy minden tengeri gállyának legfőbb vezérét, tisztét, gállyás kapitánnak szokták nevezni; azaz gállyában első főparantsoló, mint a keritett várban a commendáns, városban a főbíró.

Felhágván gráditsokon az roppant nagy gállyában, tsak elbámultam az épületen, a gyönyörű tengeri fa-palotán. Mivel annak előtte tsak távúról szemléltem az tengeren uszkáló és röpdöső gállyákat, ugyan visgálás alá vettem e nagy alkotmányt. Nagy, mert hoszszasága nagy hatvan lépésnyi. A szélességének belső világossága jó tizenöt lépésekre terjed. Az hátulsó részét nevezik puppának. Ez 5 kontignátzióra, vagy öt különös rétekre vagyon épitve, igen pompássan.

Az első része a gállyának neveztetik prórának, azaz gállya orrának: itt 4 az contignátió. A közepe pedig 3 nagy contignátiós. Az puppájában vagyon a szép ebédlő ház, mint egy pompás palota ki vagyon fáinnan írva szebbnél szebb figurákra, és diszes képekkel kirajzolva, festékkel megvilágositva. Az ajtaja merevén velentzei fényes tükörrel béborítva. Az hátullyán hét, egy-egy ölnyi, cristály jó üvegablakok. Az ebédlő palotának oldalaiból két nagy kerekes ágyuk szögellenek ki az ellenség ellen, noha mind egyetemben öszvességgel 34 az oldalain az hadakozásra való, piráták, vagy tengeri tolvajok ellen. Szintén úgy 34 a tengeri buváros hajósok is. Vannak katonái minden hadi készülettel 34. A nagy vasmatskák; úgymint kettő az

puppán, kettő az prórán. Olly vastag a vasmatskát tartó kötele, hogy azt két arasztommal által nem foghattam. Ez legfáinabb kenderből vagyon eresztve, bőven megszurkosítva, a hoszszasága ötszáz könyöknyi. Ötszáz arany az ára. Hát az többi kötelek az árbótz fákon, és körös-körül a lájtorjás kötelek? Három a nagy árbótz fája, mind hármas, hármas a legtisztább veres fényű szálakból, egymás tetején hasonlók a magos tornyokhoz. A négy szögletű, négy nyüstös sűrő vászon vitorlái, vagyis szélfoglaló abroszai 23; kinek-kinek különös nevek vagyon: úgymint *majesztró, contra-majesztró, mediána, parochettó, tigettó, papafigó* és a többi. Ez a gállya legelőször most készült el. Most állott bé a tengeri kereskedésre, mellynek elkészülte kerekedett, amint maga az kapitány úr mondotta, hetvenkétezer dupla tallérokban az 34 ágyukon kivül. Mikor kivonattattak a sátor vitorlák 23 számmal, azt vélted volna, hogy egy nagy roppant bazilika templom tornyostól.

Az illyetén nagy kereskedő gállyának *bastimentum* az neve és kinek-kinek különös titulussa vagyon, vagy nevezete. Ennek neve *Caesarea Fregáta* és a Nagy-Boldog-Aszszonynak tiszteletére vagyon felszentelve; az ő oltárja is azt mutatá ki. Nem is volt ennek mássa egész a velentzei tengeren, úgyhogy tódultak annak nézésére minden kikötő helyeken, de még aegyiptusi Alexandriában is. Az legnagyobb hadakozó gállyában, mellyet neveznek *návé,* 86 ágyúk szoktak lenni. Ezer fegyveres katona embereket befogad minden készülettel és eleséggel, s itallal, amint beszéllették némely érdemes és hiteles úri személyek.

Mi ezen fregát gállyában béírva valánk 112 személyek, és a temérdek sok partéka, eleséggel együtt. A kapitány úrnak fia, Petrina István, benne az nótárius: különössen az pilóta, vagy hajósi tudományokkal tellyes, tanult személy. Mint kormányoztassék a gállya, és mi veszedelmek vannak a tenger örvényében, minémű szelekkel fuvalhassa, mint kell a gállyát vezetni, minden órában mennyi az menetel? - egy summában kelletik a pilótának több tudományokkal tartani. Vagyon az nagy gállyákon kápolna, káplány, orvos doktor, áts, faragó mester-ember. Az több hajósok is soha henyélve nintsenek: fel vagyon közöttük osztva mind a kormányzásnak, mind a több hivataloknak rendtartása; kik mindeneket mérték

szerént tselekesznek. Ez a mi kapitányunk a legnevezetessebbek közül való és többnyire ő hordozza bé a pátereket a Szent Földre.

Juliusnak 12. napján

Hogy a városba a legnevezetessebb és nemessebb templomokat megláthassam és bennek az Uraknak Urát imádhassam, másodmagammal a klastromból kimentem. Legelőször a Szent Márk templomát látogattam meg, mellyben a Sz. Márk evangélista tetemei tiszteltetnek. Ennek mind belső, mind külső ékessége olly ditsőséges, hogy az jövevény nem tudhattya, melly részét ditsérettel magasztallya. Én mind belső, mind külső szegeletit megtekéngettem: teles-tele régiséggel. Az egész épület görög munka, de ugyan meg is mutatták az hajdani görögök bölts mesterségeket, elméjeknek éles leleményiket, mert, írhatom, egész Európában alig vagyon és ritkán láttatik mesterségesebb épület, noha nagyobbak vannak.

Itt tartatik a Szent Lukáts evangelista által iratott Boldogságos Szűznek valóságos irott képe. Megegyez a többiekkel, mellyeket láttam Rómában, Bonóniában, Marlupumban és más olasz városokban. Két nap szolgáltam sz. mise áldozatot előtte és nagy lelki édességgel. Az főoltár előtt mutogatott bizonyos papi úri személy négy tekervényes, általható világosságú oszlopokat; mondá, hogy a Salamon templomából valók, de én hitelt ennek nem adtam, mivel ott illyetény kristály üveg forma oszlopokat lenni a Szentírás nem emlékezik. Az templomnak padimentoma olly mesterségesen egyben szerkesztettek, hogy Rómában is kevés annak párja, vagy legalább nints ennél figurássabb, mivel hajdani munkája a görögöknek.

Az egész épületnek Rómáig nints mássa. Rómában ugyan vannak nagyobbak, úgymint a Sz. Péter apostolé, az Lateránumi, Sz. Pál apostolé, de a többiek nem méltóságosbak mind mások, mind az én tsekély itéletem szerént. Egy szóval ditsőséges benne még a sz. ájtatosság is, mint egy kis menyországban volna az imádkozó. Az templomból felmentünk az városi, Szent Márk piartzán vigyázó legmagassabb toronyban, mellyet az velentzeiek Szán Márkónak neveznek; fölötte sugáros, az felyhőket szurdállya. Felmenetele minden grádits nélkül el-

készült, úgyhogy lóháton is feljuthatni, de semmi egyéb ritkaságot nem ád az jövevénnyek szeme eleiben, hanem a várast szemlélni világos üdőben legalkalmatossabb és legjobb helly.

Ezen toronyból lejövén, megvisgáltuk a Respublika palotáját, mellyben a *duce*, vagy velentzei koronás fejedelem lakik, éppen a Sz. Márk temploma mellett. Kár és szégyen, hogy minden szegeletben az rútság és a szaglást bosszontó büdösség. Nem tsuda, mert az olasz ahol terheltetik, izibe ott haggya terhét minden szemérem nélkül, még pedig akkor tubákolgat javában és ami több, ketten, hárman is felibe állonak, úgy beszélgetik éjjeli álmokat, vagy az hallott, látott és olvasott napkeleti újságokat; egyik feláll, másik lekukorodik.

Több templomiban az Úr Istennek béjárultunk. Mind szépek, de ezek legméltóságosbak az épületnek tekéntetére nézve. Úgymint az pátriarkális a várban. Itt láttam a fő, nagy oltárnak közepette a gyönyörű hangos nagy orgonát, ez igen magasztallya mind a templomat, mind az nagy oltárt. Szépséggel tellyes a szamaskus szerzeteseké: ez újdon új és igen világos, tágas, kerekdét és fáin irásokkal gazdagon felékesíttetett: majd elragadtattam a fényesség között. Ezt a pestis eltávoztatásáért építette az Respublika. A tisztelendő páter dominikanusokéban is igen megteczett minden kigondolható ditsőséges munka; a hoszszassága 150 lépésre terjed. A tisztelendö páter jesuitáké, mellyben olly figurákat, drága szinű, külömböző kövekkel kiékesíttetett négy nagy oszlopokat láttam; valóban azt itéltem, hogy az legdrágább matériákból vagyon bevonva, holott szeletes drága sok-szinű napkeleti fáin kövekkel vagyon felfitzerézve. Szintén ilyen a mezitlábos kármelitánus szerzetes atyáké. Nem tudtam, merre fordítsam szemeimet, annyi ragyogványok között. A többi templomok is mind érdemesek az ezer felmagasztalásokra, mert sokakat öszve jártam, de győzhetetlen volnék az irásban, ha rendiben mind mind előhordanám azoknak márványos, aranyos, ezüstös, drága kövekkel kirakott dicsősséges és diszes készületit.

Juliusnak 13. napján

Mivel az isteni szolgálatokon kivül semmi terhes foglalatosságim nem valának, mai napon is bémentünk a törvénytelen ágyból ugrott leányoknak klastromi templomában. Jelenlétünkben vala a karbéli musika és gyönyörködtetős zengedező énekszó; szinte a litániák tartattak. Minthogy igen tanult szüzek valának és pedig számossan, éppen százan, olly rendben szedik ezek mindennap az harmóniás musikát és éneki zengéseket, hogy számossan tódulnak az ő templomokban, a legtanultabb személlyek is, és elvégezvén a devótziót, tsörgő tapsolással, brávó, meg brávó hangzással haza sétálának a rettenetes nagy ájtatosságról. Mi is béjöttünk szerzetes klastromunkban.

Juliusnak 14. napján

Ismét más klastrombéli szüzek templomában fordultunk: tudniillik akik szegénység által elnyomattattak. Itt gazdag fundátziókban seregestől, mint az apátzák úgy élnek és munkálkodnak, sokféle mesterségeket, himvarrásokat, rajzolásokat, szövéseket, kötéseket, énekléseket, musika zengéseket tanulnak és tudnak. A vetsernye alatt jelen-lévén, hallgattuk az isteni ditséretet, musikálást és énekelést, gyönyörű kíntornálást. Megvallom: ennél szebbet soha nem hallottam sehol ez üdeig, vagy szebbet hallani nem is gondolhattam. Nints az a kanária madárka, ki úgy vezetné az nótát. Sőtt azt véltem, hogy nem emberi, hanem valami angyali az éneklés. Vége szakadván az melódiáknak, bémenénk az monostorban, mivel éppen szomszédságban laknak.

Juliusnak 15. napján

Ujonnan kivezetett érdemes egy páter a Sz. Márk templomában és palotájában. Felmenvén a felső palotás épületekben, bizonyos gárdista gavallér sorrul-sorra vezetgetett, mindenekbe mutogatta és meg is magyarázta az jeles képeket és a Respublikának minden birodalmiban lerajzolt tartományit, országos szigeteit. Nem győztem bámulva nézni a mesterséges picturákat és más figurás irott, faragott, rakott, szövött ábrázolatokat. Egyszóval minden ritkaságokat, régiségeket és ujságo-

kat mutogatott. Sőt bévezetett magának a felséges fejedelmi ducsénak fényes palotájában. Mélyen nyomá akkor az délutáni álmot, mi csak az lábunk ujain halkva lépdegéltünk, hogy fel ne ébredgyen az fejedelem.

Ilyen az velentzei olasz az idegen jövevényhez; jó szivvel minden fényes, jeles és nézésre méltókat megmutogatnak; mind azért, hogy ezzel is megmutassák az idegenekhez való jó kegyességeket; mind azért, hogy az illyetén utazók magasztalylyák másutt is az ő ditsősségeket. Azt tapasztaltam: akárhol tsak jelentse magát, sehol el nem tagadtatik kivánt szándéka, hanem rendiben mutogatnak minden drágaságokat és ritka látásra valókat.

Ezen jeles palotából bémentünk a legszomorúabb gállyákra, szententziaztatott rabokhoz. Oh fájdalom, bezzeg itt a nyomoruság, nem a sötét tömlötzben! Mert szinte 25-ten lévén, minnyájan mezételenek; egy darab rongyos harátska előttök, minnyájan erősen lelántzolva s lakatolva, éhen, szomjan, hidegbe s melegbe egyetemben szenvednek; mindenek láttára, világnak csufságára, pórázon függönek. Innét vatsorára haza léptünk.

Juliusnak 16. napján

Melly nap ünneplléssel tartatott a Kármélusi Boldogságos Szűz Máriának ünnepe egész Velentze városában. Az utzák tellyesek Boldog Asszonynak az ő gyönyörű képeivel, dupla lámpás függesztéssel. Ma különösen felékesítették és amennyi Boldog Aszszony képe az utzákon, majd minden harmadik palotás ház ablakjai között szinte annyi oltárokat láthattak volna. Igy tiszteltetik a Szent Szűz Anyának csak a képe is a velentzei katholikus keresztény hivektől, ahol semmi eretnekség konkolya még meg nem vesztegette a tiszta buza veteményt.

Ugyanez napon a Sz. Márk templomában is a Boldogságos Szent Szűz Anyának képe előtt, mellyet írt vala Sz. Lukáts evangélista, heves ájtatosságok voltanak. Jelen-vannak a felséges Respublikának minden tanátsos urai, a patricziusok, a népnek főnemes vénei és minden ájtatos úri alázatos aszszonyi, egyben gyülekezvén az roppant templomban, úgyhogy egy

lábnyi üresség nem láttatott benne. Esedeznek a közönséges társaságnak lelki, testi szükségiért és javaiért.

A szent képek előtt a Boldogságos Szűz Máriának 18 égő, egy ölni hoszszú, viasz fejér gyertyák lángollának finom arany gyergyatartókan. És nagy számmal az fáin arany, ezüst függő lámpások: 366, úgymint háromszázhatvanhat. Oh nagy szeretet! A kissebb szálú viaszgyertyák pedig a négyszázat megütik. Ez a szent ájtatosság minden esztendőben három izben tartatik és mindenkor harmad-napig, azonban a felséges Respublikának kintses tárházából minden ájtatosság alkalmatosságával három ezer dukát, úgymint hatezer tallér a szegényeknek elosztogattatik. És így esztendő alatt huszonnégyezer forintok nyújtatnak a szegények kezeiben. Bezzeg, kegyes olvasó, ez a nagy irgalmasság! Mind ezeket érdemes és hiteles atyáktól és jó keresztényektől hallottam s értettem.

Én magam is kimentem estve felé ezen szent ájtatosságra egy jó lelkű páterrel. Látván a szent kép előtt a sokaságnak lángolló buzgóságát és mint nyújtogattyák kezeiket a szükölködők az imádkozóknak és üres marokkal el sem távoznak. Igazán itt tellyesedik bé: jó az imádság bőjtöléssel és alamysnálkodással. Ezeket látván épültem lelkemben az jó keresztényeknek irgalmasságiban. Viszszatérvén a szerzetes házban, az nap hat levelet írtam Magyarországban és postai szárnyakra botsájtottam. Az egyiket irám a tisztelendő páter provinciálisomnak, Sipos Mártonnak, másikat páter Telek Jósef diffinitornak, harmadikat Szent-Királyi János úrnak Ketskemétre, negyedikét Páter Gyarmati Jánosnak, az lévai gvárdiánnak, ötödikét Gyöngyösre Csiba Jósef úrnak, hatodikát Jákóhalmára Bódi Ferentz úrnak, kiknek Velentzében való elérkezésemet tudtokra és értésekre adtam és amit írtam, megírtam.

Juliusnak 17. napján

Tartatott Velentzében Szent Marina mártyrnak napja, kinek szent teste maga tulajdon templomában tartatik és ez a nap különös szent pompával megtiszteltetett. Nem-külömben még ma is jelen voltak a Szent Márk templomában a felül emlitett consulok, a felséges fejedelem is, az apostoli római nuntiussal együtt, kik az hajdani mód szerént bokáig-érő ve-

res tógákban öltözködtek, hosszas barókákkal borongatták fejeket. Végig jelen voltam a sz. áldozaton. Vége lévén, párossan kijöttek az Isten házából, legelől az apostoli nuntius a felséges ducéval, kiknek mindenek leereszkedéssel alázatos tiszteletet tettek. Musika szók között felmentek a Sz. Márk palotájában. Mi pedig haza siettünk a szerzetes ebédetskére, mert valóban szűk konyhájok vagyon, úgyhogy megelégedni éppen nem lehet. Mert ők azt tartyák: nagy légyen inkább a szabadság, mint az jólakás szabadság nélkül. Az asztalnál többnyire mindenkor olvasnak; inkább gyönyörködnek a szent könyvek olvasásiban, mint az haszontalan szóllásokban.

Juliusnak 18. napján

Az olasz asztal már megbontotta belső részeimet, úgyhogy szörnyű rágásokat érzettem és ha meg nem előztem volna velentzei teriakával, ágyban tsapott volna a betegség. Mellyre való nézve nem hogy kimentem volna a klastromból, hanem inkább az Oltári nagy Szentséghez folyamodtam, könyörögvén előbbeni magyar erőmért. Mindazonáltal az Úr Isten kedves tetzésére hagytam magamat, gondolván: mindegy akárhol légyen az halál, csak üdvösséges légyen a világból való kimulás.

Némellyek a vizbe halnak, de készen találván őket az halál, elvészik az örök életet. Mások a puha nyoszolyákban orvosságokkal kinállyák az halált megfojtani, de nem lehet: ők fojtatnak meg, tellyesek lévén halálos vétkekkel és tsak említeni sem merik előttök a penitentzia-tartást, az Oltári nagy Sacramentum felvételét, a Szent Kenetnek foganatos és hasznos erejét: így, torkig való bűnökben meggebedvén, elvesztik az örök életet, a mennyei boldogságot és koronát, és így egy szempillantás alatt pokolban talályák fel lelkeknek üdvösségét. Oh fájdalom! bizony némelly hideg keresztények nagyobbra becsülik nyulászó agaraikat, madarászó visláikat, friss paripáikat, paszamántos ruháikat, arany, ezüst partékáikat, az bálbéli musika hangzásokat, az egésséget, sőt élet-vesztő tántzolásokat, hogy sem mennyei koronájokat. A kegyelmes Úr Isten világosítsa az illyen kereszténeket és hitesse el velek, hogy halhatatlan az lélek, az igaz Isten holtunk után az jóknak ju-

talmazója, a bűnösöknek megbüntetője, hogy az Isten szent kegyelme nélkül senki meg nem igazulhat, semmi érdemes jót nem tehet, se holta után nem üdvözülhet.

De haszontalan az illyetén írás a borjú bőrrel födözött gonosz lelki-üsméretű, nyalka, büszke, torkig uszkáló, bűnben megátalkodott férfiaknak és aszszonyoknak, mint roszsz keresztényeknek; mert könnyebb a fekete szeretsenyt fejéréteni, mint az illyeneket az üdvösség úttyára tériteni. Sőt kinevetik, megtsufolják a legszentebb felszentelt lelkiatyákat is. Oh fájdalom! de eljő az óra, melyben kapkodni fognak, de üres lészen a markok, mennyországot meg nem vehetik. Akkor vészik észre, hogy nálok nélkül az Isteni Felség megmarad az ő ditsőségében a boldogult lelkekkel és kilentz-kari angyalokkal. De bezzeg hol és hogy lesznek ők holtok után, Isten nélkül, örökkön-örökké tartandó sírás és fogak tsikorgatása között? Melylyektől mentsen meg minket és ezen jerusálemi utazásnak könyvét olvasókat s hallgatókat is.

Juliusnak 19. napján

Bémutattam a vérontás nélkül való oltári áldozatot, az Istennek Sz. Bárannyát, és azonnal felmentem éppen a városnak felső végére a tisztelendő páter franciskánus szorossabb rendtartásában lévőkhöz, kik hasonlók mi-hozzánk, a Sz. Bonaventura klastromában. Ezek szoros korlátok alatt keményen megtartyák a Szent Ferentz atyánk reguláját, alázatosságban, evangéliomi szent szegénységben 70 személyek szolgálnak éjjel és nappal a felséges Úr Istennek. Látván ezt a velentzei nép, legnagyobb tiszteletben tartya őket, amint magok megvallották ezt a tisztelendő páter observánsok, ahol én itt Velentzében szállást tartottam törvényünk szerént.

Ezeknek templomában semmi arany, semmi megaranyozott nem láttatik, de olly tisztán tartyák, hogy legkissebb szemét, vagy pókhálló fel nem háborittya az emberi szem tekéntetét. Szintén illy tsinosság vagyon a sekrestyében, a klastromba, az refektóriumban, az ő kertetskéjekben.

Ezen klastrombéli szent atyákkal együtt ebédelvén, az jó rendtartásokat tekéntvén: az együgyű sz. társalkodást, a tiszta egyenes szivűséget midőn tapasztaltam közöttük, megvallom,

megtöltem örömmel, tellyes löttem lelki vigasztalással. Vége szakadván a szerzetes ebédnek, viszszafordultam a nagy klastromban. De minthogy igen magosak a velentzei paloták és olly szűkek a földi sikátorok, hogy sok helyeken tsak négy, öt ember mehet el egy széltiben, holott sűrűven járnak s kelnek fel s alá mindenütt, ez az oka, hogy úgy eltévelyedtem, hogy nem tudtam magamat feltalálni, hol járok és a klastromra sem találtam volna, de kivergőttem a Sz. Márk piatzára és így szinte két órák után jutottam bé a klastromban.

Mihelest felmentem a cellámban, azon kevés mindenkémet bézártam skátulámban: tudniillik a breviáriumomat, a kis imádságos könyvetskémet, nyoltz föld-abroszimat, egy pár kendőtskéimet, a téntás kalamárisomat; s egyéb jószágom nem vala, sem ezüstöm, sem aranyom, hanem még egy drága kintsem: úgymint a megfeszítetett Kristusom képe, utaimnak igaz vezére és lelkemnek szerelme. Igy szent áldást kértem; válét is vettem a tisztelendő páter kommiszáriustól és a klastrombéli jó szerzetes felszentelt atyáktúl, fráterektűl.

Három óra után felülénk a gundulára, szerentsésen kievedzénk a nagy portusba, vagy kikötő helyre, szintén egykét mértföldnyire. Mivel nékem nem volt, nem is lehetett uti költségem, a tisztelendő páter commissarius az hajó bért az általvaló vitelért és testi táplálásomért egyiptziai Alexandriáig négy velentzei tzikin aranyokat fizettetett. Az útra adának tiz font kétztzer sült kenyeret, hat itztze jó muskatal bort a magam különös szükségemre, hogyha megszomjuhoznék. Ezeken kivül egy madrátzot vánkuskával együtt, egy takarodzó paplant éjjeli nyugodalomra.

Feladá a békességnek szent tsókját a tisztelendő páter kommiszszárius. Először bémenvén az Oltári nagy Sacramentomhoz, uti erőt kértem és szent kegyelmet mind az életre, mind az halálra. Igy botsátattunk el és hét órakor a nagy gállyához evedzettünk, mely a klastromtól 12 olasz mértföldnyire távul vala: az az nagy két magyar mértföldnyire. Oda jutván, gráditsokon felhágtunk a legfelsőbb contignátzióra. Megmaradánk, kérjük vala a tengereknek Ura Istenét a boldog hajózásért, szerentsés utazásunkért, a kedvező jó folyó szél-fuvallásokért.

Esedeztem minden velem jótévőkért, megujítám feltett szándékaimat.

Minek-előtte a velentzei tengeren a dagadozott haragos habok között utazásomat írásban foglallyam, együgyű író tollammal így rajzolom le Velentzének városát, a Közönséges Társaságnak fejedelme-annyát.

Velentzének leírása.

Velentze városát Atila, az Isten ostora, csináltatta: mert hatalmas nagy magyar erővel feldulván Scythyától kezdve minden előtte fennálló országokat és gazdag tartományokat, Olaszországban is rettentő nagy erővel bérohana az Adriai tengernek felső éhszaki széleire, melly most velentzei tengernek neveztetik; sürő és döbbentő nagy táborával Aquilea városa alatt letelepedve, sátorokat emele tábora mind addig, míg az roppant nagy erős várost fel nem dullá, kőfalait földre nem borítá, lakó népit rab-szijjal nem szorongatá.

Ennek a pogány hunnus fejedelemnek, Atilának félelmétől az Aquilea város-béliek közül sok ezeren valának. Ezek, mint bátorságos tenger vizei között, a szigetetskében gulibákat épitének és ott cselédestől, minden hozzájok tartozandó familiástól, letelepedtek; semmit nem félvén itt Atila fegyverétől, erejétől, mert lehetetlennek gondolták hozzájuk-való menetelét. Ezt megtudván az aquileai fő, gazdag urak, ide siettek minden kintseikkel és béhordván Atila előtt minden vagyonokat, kezdének számossan lakó, állandó helyet állítani. És Aquilea megvétele után is, akik a kard éleitől megmaradtak, mind ide tódultak és, ne-talántán többé az magyarok fegyvere által pusztulást lássonak, Velentzét pompás épületekkel a tenger vizei között felállíták és nevezetes várossá csinálták és ami több, igen kevés üdő alatt.

Már-most tsudálatos egy várossá lőtt a sok tengeri dagadások által, mert 24 óra alatt kétzer földön, kétzer vizen látod a várost. Ám minden hat óra alatt felárad és kiönti magát a tenger; elboríttya a városnak minden utzáit egy ölnyi magasságra és ekkor vízben áll. Ismét hat óráig viszszatekeredik a viz

és akkor szárazon marad. Igy megyen ez szüntelen éjjel és nappal.

Nagysága a városnak egy folytában nem terjed tovább egy jó magyar mértföldnél. Sok a város lakossa: ám a kétszázezeret a számja felül haladgya, a zsidókon kivül, kik harmintzezeren laknak Velentzében, de különös kerítésben, melly zsidó városnak neveztetik. Itt ha sokasodnak, ki nem terjeszthetik a tenger vize miatt az ő épületeiket, de bezzeg bévetik az fundamentomat, úgyhogy az egek felé magassan emelik: mert láttam és számláltam 9-10, sőtt tizenegy contignátiós, vagy rétű házakat. Ugyan pezseg bennek a zsidóság, mint a méhkasban a méhek sokasága, vagy az hangya zsombikokban a hangyák száma.

Az városbéli hidak négyezerre számláltatnak. Az nagy hidon három rend appró házatskákat olvastam. Minnyájan kufársággal keresik napi élelmeket. A fel s alá járó gundulák, vagy ladikok tizenötezerig vétettek számban. 32 plébániája, 35 apátza klastroma, a dütsősségessen felemelt templomi többek száznál. Az erőssen keritett vára fölött vastag bástyákkal győzhetetlennek láttatik lenni. Úgyis vagyon, minthogy még ez üdeig semmi ellenség bé nem ütötte magát Velentze várossában.

A Fegyvertartó háza és az Arszenária, vagyis hadakozásra való eszközöket tartó keritett helly, igen mesterségesen vagyon elkészülve. Nem könnyen botsátonak bé minden jövevényeket, sőtt más alsorsú embereket sem, hanem tsak valami tiszteletre való személyeket. Nékem ugyan meg nem tagadták a bémenetelt és minden helyeit rendibe megmutogatták. Benn vagyon a Butzentaur nevezetű legdiszessebb gállya, mellyen a duce a tengert el szokta jegyezni Áldozó Tsötörtökön. Bele került ötven ezer dukátba; a közönséges tanátsosoktól vagyon kormányozása.

Ditséretes benne az, hogy mind ez üdeig meg nem engedte s bé nem vette az eretnek tudományokat, hanem mind jó katolikusok. Földön, vizen vagyon birtokos hatalmok. A papi és minden egyházi renden lévőeket, mind szerzeteseket, mind világi papokat, betsületbe szokta tartani. Hasonló képpen az Úr Isten templomira serényen vigyáznak. Az komédiákat éppen nem utállyák. Szeretettel vannak mindenekhez. Jó ren-

det tartonak magok között az öltözet viseletben is: mert másképen a nemes, másképpen a polgár, másképpen az hajósok, másképen járnak az napi számosok, úgyhogy az ruhájok nyilván kimutattya sorsokat. Az aszszonyi rendek béfödözött ortzával jelennek meg az Isten házaiban. Uralkodnak mind vizen, szárazon, országos szigeteken és gazdag termékenyes tartományokon. Istriát, Dalmátziát az Respublika bírja, nevezetes népes szigeteket: ugymint Korczyrát, Szán Maurát, Czefaloniát, Zantét, Piánurát és több apróbb szigeteket. A velentzei tengeren leghatalmassabbak, úgyhogy harmadnap alatt minden készülettel huszezer embereket fegyverben mutathat-[nak]. A vizen tellyes bátorsággal vannak minden szélvészek között. A száraz földön sok a városok. A kissebb szigetetskék tele váraskákkal, azért neveztetnek velentzéseknek és ha egyben lehetne foglalni őket, legnevezetessebb váras lenne Európában.

Az épületek olly mesterségesek és kivált faragott kövekből, hogy álmélkodásra indíttya az látókat. A sok kereskedő gályyákkal tellyesek az kikötő helyek. Vannak hadakozó több gállyái is. Egy eleven 7 esztendős oroszlánt láttam, kinek, hogy mulatsága légyen, apró ebetskéket eresztenek hozzá és azokkal jádzadozik.

A könyveknek fő-tárháza igen gazdagon rakva vagyon drága hajdani és új könyvekkel. Sok benne a jeles mesterség. Noha vizen laknak, de mindenekkel bővelkednek, mert gazdag vidékjei vannak; ezeknek pedig bővséggel a pénze a szorgalmatos sok kereskedések által. A közönséges házak is négy-öt contignátióra vannak felállítva az egész városban mindenütt. Megszünök már ezen tengeri városnak leírásától, mert nem is vagyok olly tehetős, hogy azt méltóképen előadhassam, melyet érdemel. De nints is üdőm, mert ezentúl megindul a fregát gállya és nekem itt nem iráshoz, hanem sok rendbéli nyomorúságokhoz kelletik készülnöm és szoknom.

A TENGERI UTAZÁS.

Meg nem gondolhattya emberi gyenge elme, ha tsak próbával nem tapasztallya, melly keserű napokat lát a tengernek sűrő habjai között az által-költözésben, mert a szárazon utazni kedves és kellemetes látásokban érzékenyen gyönyörködik, nyugodalomban erösködik; szélben, essőben, kotsiban, meleget, hideget könnyen szenvedhet; lelki örömmel imádkozhatik, vagy olvasgathat, vagy hasznos beszéddel mulatgathat; a mindennapi feltett tzéllyát elérheti. De külömben vagyon a tágas és habozó tengeren, mert ha nintsen szél, egy lépésnyire sem halad, hanem a víz hátán lebeg, sóhajtással várja a kedvező szelet. Ha megindul és sebes robajjal út ellenében ütközik, viszszaveri a gállyát és mindaddig bolyong, még kedvező szele elő nem ugrik. Ha égi tsattogások vannak, az villámlások közül a tengeren az mennykövek sűrően hullonak és tsak egy tseppennyen a puskaporos hordóba, vagy ládákban, egy szempillantat alatt az levegőben ragattatik az egész terhes gállya, azután a tenger örvényében temettetik, egy lélek meg nem szabadulhat.

Jól mondgyák azt közönségessen a deákok és próbált (hajón) utazók: *Qui non scit orare, eat ad mare.* Magyaról így jön ki a közmondás:

Aki ájtatossan nem tud imádkozni
Megtanul az tenger hátán fohászkodni,
Mérges habok között buzgón könyörögni,
Isten segétségét fenszóval is kérni.

Mi is juliusnak 19.-dik napján estve, — a fényes napnak leeste után már minnyájan a gállyában lévén, megvonák huzamosan a 10 mázsás harangot, kiterjesztették a Boldogságos Szűz Máriának mennybenmenetele képét, — mind fejenként úgy imádkoztunk, mintha halálra mentünk volna, noha minnyájan generális sz. gyónás által lelkünket megkönnyebbítettük, és az Oltári nagy Szentséget ki Velentzében, ki Paduában,

szentséges eledelül felvette. Illyen lelki készülettel szoktak útra indulni a jó keresztények.

Vége-szakadván az egy óráig tartott szent könyörgéseknek, néki fogának a vastag vasmatskának feléltetésére, úgyhogy harmintzan is izzadozva munkálkodtak a csiga körül, míg a tenger fenekéről a fövény közül felszakasztották. Szintén 10 órakor vége lőn a dolognak, azután legalább husz tsajkák, minnyájában nyoltz vagy tíz evedzős emberek lévén, béhuzák a nagy tengerbe Mála-Mokkónál a roppant nagy gállyát, és az Úr Jésus nevében kiterjesztették az 23 vitorlákat. Mind térdre esvén szent kereszteket formáltunk az gálya orrára és így tengeri útnak ereszkedtünk. Istria felé egyengették a prórát, éppen szombati napon éjfél tájban.

Juliusnak 20. napján

Vasárnap lévén már reggel 4 órakor a tágas tengeren találtuk fel magunkat és, minthogy tsak allig lengedezett az éhszaki tramontána szél, nem igen haladtunk. Mi felszentelt papi személlyek hárman voltunk a gállyában; egymásután mind az hárman a kápolnátskában a szerentsés utazásért szentmiséket mutattunk bé az tengerek Urának és Teremtő Istenének: úgymint egy páter Lajos nevezetű, olasz velentzei fi, a Sz. Antal provinciájából filozofiát tanító, ki Zánte szigetbe taníttya a tudományt; a második az bécsi páter Robertus; harmadik én méltatlan szolgája az Úr Istennek. Noha kevés ingadozása volt a gállyának, de mihelest sz. misémet elvégzettem, békötöztem fejemet a szédelgés és tengeri büdös gőz miatt. Ezt látván mások szánakodásra hajlottak, hogy illy hamar és korán feneget a tenger. Ez nap sirokkó ellenkező szelünk érkezett és egynehány ízbe láttuk az nagy delfin, vagy tzethhalaknak a tengerből való felszökéseket, kik olly tsapásokat tettek farkokkal, hogy azokat látván, minnyájan eliszonyodtunk.

Mindennapi ebédem a méltóságos és kegyelmes Hieronymus Donáti velentzei patritius úrnak terített gazdag asztali táblájánál elegendőképen volt. Ki még nyőtelen lévén, már is Zánté szigetének gubernátorá[vá] rendeltetett. Testvérhuga is vele együtt lemenvén, egész udvara 20 személyből állott, Miny-

nyájan velünk valának a gállyában. Ő Excellentziája tellyes vala jóságos tselekedetekkel, dítséretre-méltó fényes erköltsökkel, alázatos, józan, tiszta, szeretet-közlő, gondos, előrelátó, tsendes, okos beszédű, úgyhogy méltó ezen gubernátori ditsősséges tisztségre való felmagasztaltatása. Viszszatérte után bisztos reménysége lehet magassabb poltzokra. Két esztendeig sok betsületek között szokott tartani a gubernátori méltóságos tisztség. Fölötte hasznos illy gazdag szigetben addig is maradni és uralkodni.

Bévett szokás minden tengeren evező gállyákban napnyugat előtt fél-órával jelt adni az nagy haranggal az Isten-ditséretekre, litánia éneklés és több könyörgésekre és imádságok elmondására. Mihelest megzendül az harang, azomban etzeriben a Boldogságos Szűz Mária képe előtt letérdepelnek. Senki ezt el nem mulattya. Először elimádkoztatik értelmes szóval, nem sietve, nem hebehurgyasággal, hanem vontatva és figyelmetessen a Boldog Asszony koronája, vagy olvasója, és pedig deákul, azután az Laurétomi Litánia is deákul. Ezek után az olasz énekek: *Oh Maria incoronata della Vergene.* Utóllyára harangoznak *Ave Maria*-ra. Ez ájtatosság pedig meg vagyon mindennap, az legmérgessebb szélvészekben is.

Ezen ájtatosságnak végére menvén kemény parantsolat adatik az buvár hajós legényeknek mind éjjeli s mind nappali vigyázatokra, őrállásokra. Órárul órára mennek kötelességek folytatására; akiknek nintsen köteles foglalatosságok, henyélve nem töltik az üdőt, hanem dolgozgatnak, mint az méhetskék a kasban, úgy ők is a gállyában. És munkájok mellett imádkozgatnak s énekelgetnek is. Tsak egy tsalfa mosdatlan szót, vagy káromkodást korántsem hallani tőlök. Úgy élnek az úton szép társaságban, mint az jó szerzetesek a kalastromban: józanok, tiszták, egymást kedvelők, az félénkenyeket bátoríttyák, biztattyák, engedelmesek az előjáróknak. Gyermekinaskák öten, hatan, többen is vannak, hogy gyengeségekben szokjonak a tengeri inségekhez: ezek ollyanok mint a tüzes szikrák, legkissebb parantsolatra csaknem repülnek. Olly tisztán tartyák az gállyát, mint az fejedelmi palotát. Napjában tizszer is meglotsollyák felső részeit, hogy a sütő napfény ne

rongállya az fa-épületet. Mondhatom sok jó erköltsöket sajdítottam közöttök.

Juliusnak 21. napján

Nem sebes, de kedvező szelünk szárnyallott és szerentsésen haladtunk. Én szünet nélkül hasznos deák könyvet olvasgattam az igaz apostoli keresztények között való társalkodásról: meg is raktam elmémet és felgazdagítám szivemet és a könyvnek tüzessége által ugyan lobbadoza lelkem az isteni szeretetre. A mindennapi tapasztalt, vagy látott, vagy néha igaz nyomós hallásokat iráskáimnak rendében foglaltam mind magamnak, mind másoknak hasznára, vagy olvasására. Noha tsekély és sovány e munka, de ha az méhek posványos vizből is szedegetnek, miért nem lehetne ebből is valamit, ha mingyárt kevés tudományt is venni. Tsak azt is meg lehet tanulni, hogy könnyebb a sötét tömlötzben esztendeig szenvedni, mint az tengeren félesztendeig az habok között vesződni. Könnyebb szárazon száz mértföldnyire utazni, mint a tengeren szélvészek között egy óráig habozni.

Juliusnak 22. napján

Korán reggel én az Úr Istennek szent szolgálattya után felhágtam a gráditsokon a felső legnemessebb részére a gállyának, ahol többnyire itt szemeskednek a vendég személlyek, itt tartatnak a meszsze látó csivek, itt mind a mágneses tő-mutató vezér; mind az jókora nagy klepszidra, mind az jelt adó félmázsás csengetyű. Itt író asztala az pilótának. Itt az tengeri sokféle mappa-abroszok a tzirkalommal együtt; itt botsátatik minden órában a tengerben az barketta, melly nem egyéb, hanem kerekdét zsinegen függő deszka, mellyet lebotsátván, az tengerben marad, az gállya pedig halad: a spárga zsinór eresztetik ölszámokra és egy minutáig tart a spárga kieresztése. Kézben tartatik az minutomos kis klepszidra, annak lefolytára egy az inasok közül felkiált nagy szóval, mondván: topp. Ezen topp szóra megtartóztattyák a spárga eresztését, megállíttyák a barkettát és visszahuzzák, számban vészik: egy minuta alatt hány ölnyi az haladás? És így ollyan módon minden órában felvetik hány olasz mértföldnyi az menetel.

Itt sétálgatnak, olvasgatnak és néha kedvekre mulatoznak, akiknek üdejek vagyon hozzá. Itt tartatik az 4 akós fazék tele ivóvizzel, akinek tetzik, ihatik belőle. Itt vagyon a meszsze kiáltó bátog trombita csív is. Az első részein vannak az őr- álló vigyázók. Meglátván azért innét az istriai magos hegyeket, és estve-felé igen közelítettünk hozzájok, úgyhogy Póla nevezetű várost éppen talpig megláttuk. Ugyanezen Póla városában tiszteltetik Salamon magyar királynak holt teteme. Ki elhagyván Magyarországot, az pólai hegyeknek kő barlangjában tartván penitentziát és sanyarú életet, boldogul meghala; ide temettetett és szintén ez jelen való üdeig is tiszteltetik.

Juliusnak 23. napján

Sebes sirokkó nevű all-szelünk támada fel, ez, mivel ellenkezően fuvalla, úgy hányta, vetette az nagy és temérdek gályát, mint egy üres hordótskát. Erre az nagy robajos fel s alá való gállya hánytatásokra, szörnyűen tsikorgott az új makhina gállya, én pedig megteltem gyomor-háborodásokkal, szörnyű főfájással; megvonám magamat az gállyának alsó részeiben a portékás contignátzióban, élet és halál között lebegtem, ami több, minden hánytató orvosság nélkül. Mutatta erejét a sebes szél a véres (*sit venia*) hánytatásra, mellyet mások is tapasztaltak, kik először próbálták az tengeri utazást.

Juliusnak 24. napján

Nem külömben hatalmaskodott az ellenkező szél az tegnapi mód szerént és velem is úgy bánt, mint akarattya tartotta. Ez napon vala Sz. Jakab apostol ünnepének köteles böjtye, én valóban megtartottam, mert a fájdalmas gyomor bontakozása miatt semmi falatot nem kóstóltam; és mégis estve felé Dalmátziának Lusin várossa alá vergődtünk. Levetették itt a nagy vasmatskát. Az gállyából leeresztették a nagy gundula, festett ladikot, vagy csajkát; húsz legény üle az evedzésre. A kapitány úr, az méltóságos gubernátor, maga mellett való refferándiárussával együtt, több tisztek is, páter Lajos és én is, megszóllítattam: így leszállottunk a tsajkában és Lusin alá hajtottunk nagy sebességgel.

Látván a dalmátziai nép érkezésünket, seregestül tódulá-

nak a tenger partyára a tiszteletnek megtételére, minthogy mind kapitányunk, mind az hajós legények ezen városbéliek valának: kiki maga hites párját meglátá s megszólítá, de tsak távúról, mert nem volt passus, vagy praktika a kimenetelre. Innét egy óra mulva viszszanyargaltunk legsebessebb evedzéssel, mint a sebes futó paripa, és hirtelen az gállyánál termettünk, noha egy mértföldnyire vala tőlünk. Odajutván azonnal felemelték a vasmatskát és kedvező széllel bérepültünk Szent Péter nevezetű nem nagy, de erős, határt őriző váratskában. Ez alatt megállapodtunk, letaszítván a vas matskát. Ez igen bátorságos kis portus és itt tartózkodtunk másfél napig. Én is kipihentem.

Juliusnak 25. napján

Ditsőült Szent Jakab apostolnak ünnepe vala és mind az hárman sz. mise-áldozatokat mutattunk bé. Minthogy szintén az vár alatt volt a gállya megállapítva, a várbéli kommendáns úr ebédre méltóztatott udvarában bennünket letelepíteni. Meg is elégedtünk, mert adott bőven és jó szívvel látott; de vigyáznunk kelletett, hogy ruháink öszve ne érjenek, mert kontumátzió alatt voltunk az katonák miatt, kik az lázárétumból jöttek a gállya őrizetére. Vége szakadott az jó ebédnek, de meg nem szakadtak vigadni mind az gállyában, mind az várban lévők. Mi ugyan tisztelendő páter Lajossal a szigetnek egy részére vonván magunkat és itt kedvünkre förödtünk a tengernek sós vizében: külömb-külömbféle tzifra tengeri tsigátskákot, más tengeri állatokat is fogdostunk. Itt töltöttük üdőnket szintén estvélig.

Viszszamenvén az gállyához, gyönyörű musikákat pengetvén, azzal mulatták magokat mind az katonák, mind az víg hajós legények. Azután nékik kedvezvén a kapitány úr, bőven öntögették a dalmátziai fekete bort szomju torkokban és így neki kezdének az munkának: sokféle partékákkal terhelték az gállyát. Bővséges eleséget hordottak az utazásra, 112 személyekre valót, egész Aegyiptusig. Az hajósoknak számokra egész ökröket darabolván, hordókra sóztak, hízott juhokat, bárányokat az gállyában rekesztettek. Az apró baromfi, tyuk, lud, katsa, pulyka, ketretzekkel vala. Ivóvíz bőven, több kétszáz

akónál. Hát a sok peszmeg, sajt, turó, bor, pálinka, kávé, csukoládé, napkeleti herbathé, syroppus és más aféle úti eleségek annyi földre.

Juliusnak 26. napján

Szent Anna aszszony ünnepét tartottuk. Jó reggel tehát mind az hárman papi személlyek szentséges áldozatot nyújtottunk fel a kegyelmező Egek Urának. Azután elérkeze az ebéd ideje; a legfelsőbb réttyén fejér sátor alatt terítének asztalt és igen fáin ebédet adott ő excellentiája, az gubernátor. Húszan valánk minden nap Zántéig úri asztali táblájánál. Étel s ital mindennap elegendő: kávé, rósoli bőven, reggelenként csukoládé. Illy irgalmas jó urat ezer közül sem láttam. Sokan örömmel vendégeltetnek, de örömmel nem vendégelnek. Minthogy illy nagy irgalommal volt hozzám, én is meg nem szüntem üdvösségéért imádkozgatni és a Sz. Földön is naponként Isten előtt esedezni. Délután nagy erővel felemelték a vasmatskát. Főhajtással válét vettünk a kommendáns úrtól és a széles tengerre igazíttatott az gállya orra. Mind szél-fogásokra terjesztették az huszonhárom vitorlákat. Kevés szelünk fujdogálván, de mégis úgy haladtunk, hogy a széles tengernek közepére jutottunk.

Juliusnak 27. napján

Vasárnap lévén, szent miséket szolgáltunk hárman, és előbbelőbb mozdultunk, keveset haladtunk, mert tsekély vala szelünk. Estve felé három nagy gállya előttünk uszkála, kiket megszóllítának a meszsze kiáltó tsiv által: meg is feleltek, hogy ők az ankónai vásárra szándékoskodnak. Oroszlány tzimere lebegett gállyájok puppáján. Jele volt, hogy a respublikai birodalombéliek voltak, mert ez tzimerek a velentzéseknek, úgymint egy szárnyas oroszlány nyilt evangéliomos könyvet tartván illyen reávaló írással: *Pax tibi Marce evangelista meus*, békesség te néked Márk evangélistám. És így ők fel-, mi pedig alá-felé repülgettünk.

Juliusnak 28. napján

Reggeltől fogva az tengernek délig-tartó nagy indulatiból megjövendölték az hajósok a következendő szelet és úgy lőn, mert megszünt az tengeri *bonátza*: így szokták nevezni a tengernek dagadását és felbuzdult forrását, mivelhogy akkor keresztől-kotsul forog a dagadozott hab és így szörnyen hánynya s veti a legterhessebb gállyát is. Ezután olly jó szelünk támadott, hogy estvélig 50 olasz mértföldnyire, — melly 10 magyar mértföldnyit tészen — repöltünk. Nem elég-e hat óra alatt 10 nagy magyar mértföldet nyargalni? Illyen ám a kedvező szél az puppáról.

Egy kevessé napnyugat előtt egy fertálly óráig az gállya körül nagy sereggel szökdöstek fel egy ölnyire számtalan sok ketsege-forma tengeri halak, mellyeknek látásiban nem kevés gyönyörűségünk vala. Ezek elúszván, mingyárt megláttuk az *pomum marin*-t az tengeri almát. Ez nem egyéb, hanem a tenger közepén igen magas és sugáros torony-formára felnőtt tengeri kőszikla-szál. Mivel semmi hozzávaló menetel nintsen, nem is lehet, körös-körül rakva vagyon ragadozó madaraknak fészkeikkel, úgymint: sasok, ölyvök, baglyok, hollók és karvalyok kemény fészkeivel minden hizak lyukok, mivel mi is illyetén vadmadarakat láttunk a kősziklák fölött repdesni. Ezen tengeri almától napkeletre esik Dalmátziának alsó része, délre Olaszországnak Neápolis gazdag tartománnya. Meg is láttuk felemelt magos kősziklás hegyeit szabad szemmel, de leginkább meszsze látó csivekből.

Juliusnak 29. napján

Igen kedvező szelünk érkeze puppáról, úgyhogy sebessen nemtsak nyargaltunk, hanem tünve repültünk, ugyan ugrándozott örömben az gállyánk is és sokat haladtunk. Már napnyugat felé megláttuk Apulia tartománnyának fekete kősziklás hegyeit, napkelet felé pedig az Raguzai Respublikát és annak legnemessebb városát, magát Raguzát, mellyben a dütsősséges Szent István első apostoli magyar kiralynak jobb kezének feje tiszteletben tartatott, mint igaz buzgó katholikusoknál. Most ugyan az török markában nyomja az adót, de minden privilégiumiban szabadságos és bátorságos élete vagyon,

mint jó kereszténynyeknek. Sokakkal voltam Velentzében is, mondhatom emberséges emberek és a tengeren legtudóssabbak a dalmatákkal együtt. Ez ő felőlök a közbeszéd. Minthogy kedvező *majestro* szelünk fuvallott, semmi bontakozást nem tapasztaltam, hanem ezen utazásomnak feltett tzéllyát tapasztalás szerént irogattam, mind magam, mind az olvasóknak hasznára.

Juliusnak 30. napján

A szél gyengén fujdogála, nem is igen halada az gállya. De délután neki érkezik a kedvező szél a vitorláknak; egészlen megtöltötte őket, úgy annyira, hogy az velentzei tengernek alsó határjára vezete a jó szél bennünket. És megengedte a felséges szent Vezér látni a Földközepi tengernek kiterjedett szélességét. Az napnyugoti részre megláttuk az kalábriai tartománynak iszonyú magosságú hegyeit, nap kelet felé pedig Albániának, vagy Arnóth Görög-országnak kősziklás havasait, ahol vannak az rút garamantai tévelgő kősziklás, barlangós, rettentő hegyek. Szintén allattok szaladtunk el sebes nyargalással.

Ez napon a gállyának csikorgási és fölötte nagy ingadozási miatt 24 óráig semmit nem falatoztam, nem is kóstoltam, mert az gyomrom megháborodott, az fejem fájdalmassan zúgott: egész éjjel s nappal tartott az illyetény keserűséget hozott jó vendég. De nem azért írom ezeket, mintha sajnossan vettem volna a szenvedést, mert örömmel, jó kedvvel tűrtem, hanem tsak azért, hogy ezek így történtek velem. Hála Istennek. Szent Pál apostol is eléhozza, maga-felől így írván a korinthusbéliekhez kieresztett második levelének 11. részében az 25. versben: Háromszor verettettem meg veszszőkkel, egyszer megköveztettem, háromszor hajótörést szenvedtem, éjjel és nappal a tenger mélységében voltam. De nem panaszképpen írta, hanem azért, hogy ezeket olvasván, mi is készek legyünk az Istenért, az igaz Anyaszentegyházért, felebarátunkért, a bűnösök megtérítéséért a szenvedésre. Én is készen vagyok, lészek is, még élek Isten kegyelmének ereje által, nemtsak a szenvedésre, de véröntésre is, mind Istenemért, mind igaz katholika hitemért, mind felebarátim üdösségekért; sőt azt akarnám,

hogy véremmel, mint flastrommal gyógyíthatnám a bűnben elmerült szegény veszendő szomorú lelkeket. Azt akarnám, hogy egy se volna a keresztények között illy lelki sebben, hanem úgy élnének, mint az Anyaszentegyháznak első zsengéjén éltek.

Juliusnak 31. napján

Az alsó palotából imádságink után felmentünk reggel az gállyának felső kies helyeire. Örömmel nézegettük a velentzei respublikának az ő gazdag szigeteit: úgymint Kortzyrát, ahol az török megverettetett a keresztények által; Szent Maurus szigetét, mely gazdag fa-olajjal és gyömöltsökkel, noha igen kősziklás hegyei vannak. Amidőn ide jutottunk, igen nagy, három, kiterjesztett vitorlás gállyák tüntek előnkbe. Megsajdítván a kapitány úr és az többiek, azt vélték, hogy az velentzei respublikának hadakozó gállyáji. Már készítették az ágyúkat. Ám illy szokások vannak az tengeri hajósok között, hogyha az hadakozó gállya igen közel esik hozzájok, tiszteletnek fejében az alatsonyabbrendű gállyák öt, vagy hat ágyú-lövéssel megköszöntik, amaz pedig egy nagy ágyú-durrantással szokta viszszanozni a szálvét. Kalapokat emelgetnek, meszsze-kiáltóból szerentse habozást egymásnak hírdetnek. De ezek délre távozának tőlünk. Tsak távolrúl szemeskedtünk utánok.

Minthogy a közel-való szigetektől örvendetes szelünk töltötte meg a vitorla-sátorokat, már estve-felé megláttuk amaz hires nevezetes országos szigetet, Czefalónyát, mellyben Akhilles született s neveltetett és el is temettetett. Mind görögök lakják: unitusok, jó pápisták. A görög nemzet mindenütt igen tiszta és takarékos. Körül vagyon foglalva iszonyú magas hegyekkel; tellyes és gazdag az földnek mindenféle termékenységeivel. Hasznos is itt a szigeteknek a kősziklás hegyek magassága és erőssége, mert a sok földindulások miatt már régen a tengerben merültek volna, ha az erős hegyek nem oltalmaznák.

Ihol az isteni Szent Felségnek gondviselő nagy bölts rendelése! Szinte az hegyek lábaihoz érkezvén Czefalóniának, azonnal örömmel megláttuk Zánthé szigetét, mellyben szándékoskodik vala az én kegyelmes uram és pátronusom, Hiero-

nymus Donáti ő exczellentziája gubernátorságra. Én azért leginkább örvendeztem, hogy első augustusban bémenvén, másodikban Portziunkula sz. bútsúját, sz. misét is áldozván, elnyerhessem és annyi fáradságos nyughatatlanságok után egy kevés testi erőt is ujonnal vehessek, mert minnyájan meglankadtunk a már kétszáz mértföldnyi tágas tengeri utazásban.

Augustus, Kis-Asszony hava.
Augustusnak első napján

Már kiterjesztette sugáros sátorit az melegítő fényes nap és közel érkezénk Zánthé szigetéhez. Kinek-kinek öröme felette bokrosodott, mert azt véltük, hogy egy óra mulván levetik a vasmatskát. Bezzeg nem hevertek az beretva kések, az tükörök, a mosdó medentzék, hanem gyorsan láttak majd minnyájan a tsinosgatáshoz; de megszomoríta a szerentse szél, mert egyáltalán-fogva megcsendesüle, tsak alig lebegtek a vitorlás abroszok, tsaknem estvéig maradtunk egy helybe. Illyen az tengeri út: sokszor, ha a szél megáll, harmadnapig elhevernek a váras alatt, bé nem mehetnek, holott jó szélben egy fertály óráig berepülhetnek. Majd így járánk mi is Zánté alatt, deazomban frissen ebédeltünk, vigan is voltunk.

Délután erősebb szél indula, melly szerentséssen bévezeté a *Czaesareá Fregáta* nagy gállyánkat a zántéi bátorságos kikötő ré-helyére. Mikoron a vasmatskát nagy brávóval a tenger fenekére taszíták, öt nagy izmos és vastag ágyúkat vígan kisütöttek, kiáltván: *Che viva Szán Markó.* A váras portussában, vagy tengerben kiálló várában három ágyusütésekkel fogadának bennünket. A váras is Zánthének neveztetik a szigettől. Vették észre, hogy az új gubernátor elérkezett Velentzéből ezen pompás újdon-új gállyán; az egész váras kitódula a tenger partyaira, hogy beneventálással köszönthessék az új méltóságos gubernátort.

Minek-előtte mi ide érkeztünk volna, a Felséges Republika szigetinek fő genyerálissa már jelen volt Zánté városában. Ez ollyan mint vitze király: tellyes és egész hatalma vagyon egyetemben minden szigeteken mind törvényes politika, mind hadi dolgokba. Az népnek élete és halála az ő hatalmában vagyon. Ezek[et] a szigetek[et], minthogy Macedónia hajdani Görögországhoz tartozandók voltak, most is mind görögök lakják, de

tellyesek emberiséggel. Az ő szigettyeik tele vannak gazdagságokkal, legföképpen fa-olajjal, gyümöltsel, tiszta buzával, jó borral, aszót-szöllővel, drága-kövekkel. Leginkább Zánté úgy bővelkedik appró fekete szöllőkkel, hogy egész Európát és annak részeit ez tartya appró szöllővel: tele az egész sziget vele; tiszta, tágas szérőkön szárítgattyák.

Mihelest a vasmatskával megerösíték az gállya állását, az kapitány úr, Petrina Ágoston, a többi tekéntetes tisztekkel és ő excellentziája referendáriussával, tisztelendő páter Lajossal, és én is leszállottunk a gállyának gráditsain a festett spékkel ékesíttetett nagy gundulában. A praktikát, vagy szabadságos levelet kivévén, a váras szélére, a tenger partyára kievedzettünk. Az egyben sereglett nép víg örömmel tapsola szerentsés elérkezésinkben, ditséretet mondván az új czifra *spék* fregáta *bastimentom* gállyáról is. Mi pater Lajossal bémentünk a klastromotskában, melly a városon kívül jó-darabnyira a *lázárétum* mellett vagyon. Itt tisztelettel köszöntöttük az öreg előjáró, érdemes praesidenst, tisztelendő páter Hierónymust, ki már 28 esztendők fordulása alatt szünés nélkül itt lakik. Minket is szivessen fogadott és megölelvén feladá reánk a békesség tsókját.

Ebben a residentziában három felszentelt páterek és egy tertziárius szolgálnak az egy igaz élő és teremtő Úr Istennek és mint négy gerlitzék, úgy élnek. A fráter tertziárius földig vagyon az alázatosságnak és szent együgyüségnek lelkével. Olly betsületben vannak mind az négyen, mint élő szentek. Magam is tapasztaltam bennek a tiszta szivet, kikről mongya szerelmes Megváltónk: Boldogok a tiszta szivűek, mert ők láttyák az Istent. Vajha, minden szerzetesek illyen jó példákkal élhetnének. Az ő templomotskájok nem nagy, de nagy benne a tisztaság, mert, noha semmi aranyat, vagy aranyozottat nem látni benne, de mégis olly tiszta, minéműt a tiszta szív szeret. A klastromotska körül kettő az ő kertyek: az egyik konyhakert, ez tele vagyon appró szöllőkkel, extra-fáin gyümöltsös fákkal, tzitron-fa sokaságával, narantsokkal, és a többit, ki gyözné elészámlálni. A második kertetskéjek szebbnélszebb virágokkal illatozik és érzékennyen gyönyörködteti a nézőket, nagy indulatot tészen a szaglásban. Három körtvélyfák is vannak ebben és olly édes gyümöltsöket hoznak minden

esztendőben, mint az harmat, hogy az királyi asztali-táblán is a legelsők közé számláltathatnék. Magam is jó izűen ettem gyümöltséből, mellynél jobb körtvélyt nem lehet kóstolni. Hasonlóképpen az appró szőleik is már tekélletessen megért[ek] vala: és frissiben bőven ettem belőlök, mert bőven volt. Az ő szerzetesi épületkéjek sokkal egésségessebb levegő-ég alatt vagyon a várasinál, nem olly égető az napnak erejétől az levegőég, mint a várasban: mert egykor gyalog bésétáltunk; én mezitláb lévén, de olly tüzessen égeté lábaimat az meleg, sőt forró fövenyes homok, hogy ha még egy kő-hagyitásnyit jártam volna benne, bizonyossan megégtek volna lábam fejei; de béléptem épen a tenger vizében és így mindenütt a szélein mentünk bé a városba az úr gubernátornak meghálálni velünk közlött jótéteményit.

Augustusnak 2. napján

Jólehet az deák kalandáriumban Portziunkula nagy bútsúja ez nap esik, de ez a görögök szigetiben és Zánté városában is; nem külömben az deák iskola és ecclesia a görög kalandariom szerént folytattyák minden ünnepeket és ájtatosságokat. Én mindazonáltal elvégzettem kötelességemet, de délelőtt magával a tisztelendő pater praesidenssel felmentünk a várasban a szigeteknek fő generallisához és ismét az új gubernátorhoz, megtenni a szerzetesi köteles tiszteletet. Az nagy szálla már tellyes volt a váras előlkelő uraival. Valakik béjöttek, egy főhajtást töttek a két fő-személlyeknek; semmit nem szólván, leültek. Ezt mi is elvégesztük; azután a generális ékes gundulján a tengeren kivittettünk a residentziába, ahol igen jó ebédet adott fel az egyűgyű alázatos tertiárius és megmaradván a klastromotskában az isteni ditséretekben és szolgálatokban, a szent életű szerzetes atyafiakkal együtt, kik tüköri a Sz. Ferentz atyánk szerzetes fiainak.

Augustusnak 3. napján

Minek-előtte a napnak melegető ereje elhatalmazott, bémenénk tisztelendő páter Lajossal a várasba a püspök ő excellentziájának szentelt kezei tsókolására és köszöntésére. Tele a váras és minden szigetek ezen szentéletű püspöknek igaz

alázatosságával, szegényekhez való irgalmasságival, a betegekhez való könyörületességével. Mindenek azt vallyák felőle, hogy tetézve eleget tészen püspöki apostolkodásának és igaz lelki főpásztori hivatallyának: nints, ki motskat szóllana felőle. Illyen az jó élet, mindenütt illatozik. Engedelmet kértünk a püspöki templomban szentmisénket feláldozni. Mind a ketten itt szolgáltunk a gyönyörű tiszta templomban. Azután megtiszteltük a tisztelendő páter observánsokat; tsak négyen vannak páterek és hárman tertiáriusok. Ezek az atyák beszéllették, hogy az ő klastromjok vala hajdant ékesen szólló Tulliusnak, vagy Cicerónak számkivetésben való háza és itt lőn az ő halála is, itt el is temettetett, mutatták sir-halomját; ezeket bizonyíttya Zánté várassának krónikás könyve. Én amint hallám, ide úgy írám; a dolgot nem vitatom, a vékony hajszálat nem hasigatom, az kákán a tsomót nem visgálom; légyen úgy, vagy nem, abban nintsen semmi károm.

Felmentünk innét az várban a tisztelendő páter minoritáknak látogatására és tiszteletére, kik tsak ketten vannak a kis residentziában. A vár igen kies helyen az hegy oldalán feküszik, szép épületet nagy számmal sajdítottunk és az várnak éjszaki részén sok szélhajtó malmokat számláltunk. Vajha Magyarországban is illy formára építenék a szélmalmokat, melly hasznos volna! Nem igen költséges, de alkalmatos és hasznos. Többnyire minden szigetekbe illyen malmok szolgálnak. Nem tsuda, mert bővelkednek állandó szelekkel, úgyhogy egyhuzomban 10 napig is elfujdogál.

Ebben a Zánté gazdag szigetében többnyire nem unitus görögök laknak, de az olasz nyelvet is hasonlóképpen szóllyák. Tsak egy városa vagyon, de 30 nagy roppant falui. Ezek többnyire mind appró szöllőket termesztenek. Egész nyáron a nagy forró hévség miatt soha nintsen a szigetben esső; télen pedig ritka, hogy mindennap ne essőzne. Az földnek lakosi gyönyörködnek a tisztaságban: annyira, hogy tsatakos, szurkos, piszkos embert egész szigetben tsuda látni, vagy feltalálni. Még szántásra is, amidőn kiállonak, tiszta fejér pamuk gyolts bugyogókban és lompokban öltözködnek. Tsak egyedül az ártalmas benne, és a többi szigetekben is, hogy a gyakor földindulás rettenti őket. Ám az én jelenlétembe is olly szörnyű földindulat volt, hogy a tornyokban meghangzottak az harangok: legfő-

képpen Tzefaloniában, ahol sok száz embereket az leomlott épületek agyonnyomának. Ha bővebben kívánsz értekezni a görögországi szigetekről, ne restellyed az országokat leiróknak könyveit kezedben venni, azokat olvasgatni.

Minek-utánna harmadszor is a méltóságos fejedelmi urakat megtiszteltük volna, ismét a fő generális festett gunduláján a residentziában vitettettünk, ahol szerzetesi szeretettel feladott ételekkel megelégedtünk a jó szívű, szent életű szerzetes atyáknál, kik nem szineskedők, hanem egész szívvel kedveskedők voltak méltatlanságomhoz és az útra is 30 nagy czitrom-almákat adának és nád-mézzel is szolgáltak. Minnyájoktól válét vévén, az Oltári nagy Szentség előtt segétő, ébresztő, szenvedésre erősítő szent malasztokat kértem. Délután két órakor a pompás fregátában, nagy gállyában, viszszavitettettem. Azonnal felvonák a vasmatskát, kidurrantották az legvastagabb és izmossabb ágyút, kieresztették a vitorla-sátorokat és az tengeri utunkat folytattuk. A szigetnek alsó sarkán a Boldogságos Szűz Máriának, a tengeren evedzők pátrónájának egy ékes templomotskában csudákkal tündöklő képe tiszteltetik az egész szigetbéliektől. Ennek által ellenében tsak közel lévén, tisztelet fejében három nagy ágyúkat kisütének és így estvélig étzakával együtt szerentséssen hajóztunk, tellyes örömünk levén a Boldog Aszszony tiszteletében.

Augusztusnak 4. napján

Mórea országnak napnyugati részére jutván, bészállottunk a legtágassabb Földközepi tenger vizére. Ez a nevezetes félszigetű ország, mellynek egész Európában nintsen párja, bővségre mássa. Ezt az írók Európa paradicsomának nevezik. Ebben laktak az régi legélessebb elméjű poéták, vagy vers-szerző pogány éneklők. Mindenekkel bővelkedik. Birták jó darab üdeig az velentzések, de ez jelen-való üdőben a konstatzinápolyi nagy szultán hatalmas ereje alatt nyög benne az híres, nevezetes görög nemzet. Akik vannak benne mahumetánusok, tengeri tolvajlással, kóborlással táplállyák tzudar testeket. Semmit nem szánakodnak a keresztény nemzeten. Minket is kerülgettek, vátig közelítettek hozzánk, de ellenkező szelek érkeze. Igazán itt tellyesedik be, amit írva hagyott Szent Ágoston dok-

tor: *Minden roszsz vagy azért él, hogy megjobbulyon, vagy azért, hogy az jó általa szomorittasson és magának érdemeket szaporitson.* Öröm ez az jóknak, feddés a roszszaknak.

Móreától fogva Algyriáig és Barbariáig a tengernek tágasságát amint megmértem, az tengeri abrosznak kártyáin kétszáz mértföldnyire terjeszkedik. Legsűrűbben forognak itt az tengeri piráták, vagy haromiák, kik tsoportossan járnak öt, hat sebes tsajkákkal: mindenikben tiz, tizenkét haramia. Ezek környülfogják a terh-hordozó partékás gállyát és ha nintsenek védelmező ágyúi, elállják az úttyát, levagdallyák árbotz-fáit, az gállyát mind kintsestől, emberestől felkoborollyák, zsákmányollyák, elrabollyák. Ezek minket is megkerestek, de egy szikrát se féltünk tőlök.

Mihelest béugrattunk a széles tengerre, nagy szorgalommal az harmintznégy katonáink puskákat töltöttek, szablyákat készítettek, patrontásokat rendben szedegettek. Az hajós legények is az ágyúkat golyóbisokkal mi nagy készülettel megfojtották, az kopott vitorlákat erőssen öszvetekergették és a felső részét az gállyának bástya formára köröskörül béfonták és illyen bátorságravaló készületek tétettek az piráták ellen, azonban az jó széllel elhaladánk az nagy tengeren. Könnyebb is itt az tengeren járni, mint a kiszögellő szűk tengerekben, aminémű az velentzei, vagy ehez hasonló, mert egy állandó szél néha öt, hat holnapig folytattya fuvallását és semmi hegy nem akadáloztattya pállya-futását.

Augustusnak 5. napján

Tsendes vala a tenger, nem is ingadozott az gállya és Havi Boldogságos Szűz Mária napja lévén, sz. misét szolgáltam; estvéig többnyire olvasgattam, imádkozgattam. Napnyugat előtt kedvező szelünk érkezett s jól megdomborodtak az vitorlák; viradtáig tiz magyar mértföldet haladtunk és a Földközepi tengernek főszigetes helyeit elhagytuk. Az deákok Archipelagusnak, Főszigetes tengernek nevezik ezeket a szigetes helyeket, mivel egész Európában lévő tengerekben legszámossabbak itt a szigetek, mellyekben mind görög nemzetbéli lakosok vannak, noha nagy részét a velentzések birták; most a török

uralkodik rajtok. És mivel a görög nemzet elhitette magával, a roszsz tanítók után rohanván, hogy a Sz. Lélek Úr Isten nem származik az Fiú Istentől, hanem tsak az Atyától, azért szinte a Sz. Lélek Úr Istennek napján, Pünkösd ünnepeiben, elvesztették siralommal az napkeleti görög birodalmat: mohumetánus török nagy szultán nyerte el az görög birodalmat. Így szokta büntetni Isten ő Szent Felsége az isteni személyekben gántsot tanálókat, ki a bűnt büntetés nélkül nem hadgya. De nem eresztem ezekre pennámat, mert tengeri szarándok vagyok.

Augustusnak 6. napján

A mi Urunk Jésus Krisztusunknak szinében való megváltozása ünnepe vagyon, az én szent provinciámnak tituláris ünnepe, és hála Istennek tsendes volt az tenger: én sz. misét áldoztam, megtellyessedtünk nagy örömmel, mivel délután addig szemeskedtünk, hogy megláthattuk Kándia, vagy Kréta országos szigetnek sugáros hegyeit, mellyből Sz. Pál apostol Róma városába hajóza, mint megköttetett fogoly, és innét Málta szigetében jutván, hajótörést szenvedtek, de egy lélek sem veszett el, sőt Sz. Pál apostol minny[áj]okat, kik vele egyetemben a gállyában voltak, az Úr Jésus hitére téritette. Mi tsak a sziget alatt uszkáltunk, de bizonyitották, hogy ez az egész gazdag szigetek közül egy, aki megérdemli a méltó dítséretet, minden földi jókkal bővelkedvén, tsak az kár, hogy ezt is a kontyos nagy szultán fogta hatalma alá és az hocsák alla-alláznak a metsetekben. Ezek ugyan mindennap négy ízben mennek a magos tornyokban az isteni ditséretre, az hideg keresztények pedig fél esztendeig négyszer se járulnak a felszentelt templomokban. Óh fájdalom!

Augustusnak 7. napján

A kakasoknak hajnali szóllásira felébredtem, mivel még a ketretzben élelmünkre olaszországi kakasok is valának; legalább kukorikálásokkal vidámitottak, jóízű húsokkal táplálgattak. Elvégezvén méltatlan reggeli hálaadó imádságimat, és a solosmákat is, felsiettem a felső áltánákra, — ahol nappal szoktunk vagy mulatozni, vagy az üdőt szentül tölteni, — széjjel

tekénteni. Itt én most nem láttam egyebet a magos egeknél és a mérgessen felindult szeleknél, úgyhogy szörnyen halmokra dagadoztak az habok; mint annyi nagy butzkás halmok, úgy láttattak. Itt a nagy gállya fel s alá-hányattatott a sodros habok között; olly ingadozása lött az tengeri palotánknak, hogy alig vettem magamat benne észre, ha élek-é, halok-é?

A gyomrom, vérem és mindenem úgy felháborodott, mintha egy meszszely mixtura purgátiót ittam volna. Napestig egy falatot nem ehettem, italt sem kóstoltam. A test ugyan erőtlen lött, de az lélek kész volt több türedelemre is, mivel azon eszmélkedtem, miket szenvedett az én szeretetemért a szerelmes Úr Jézus. Én is ennek szentséges vére hullásáért megujítottam a legelső feltett tzélomat. Az illyetén sz. szándékok nem egyebek, hanem szíverősítő mind testi, mind lelki leghatalmassabb recipék és orvosságok.

Nem tsuda, hogy itt ezen a tájékon olly mérges ereje vagyon a tengernek az ujatz jövevényeken és boszszontya a sós tengeri gőzös vizekhez nem szokott testeket, mert az levegőnek vastagsága, az napnak rendetlen heves sugárattya, a tenger vizének gőzös, büdös felindult páralgása egyben keverednek, leginkább reggel, és együtt viaskodván, ezek az emberi erőtlenséget meggyőzik. Reggel egy-két óráig az egész gállya ollyan, mintha az víznek mélységes örvénnyéből bukkant volna fel. Ez ellen minynyájan panaszolkodtak, még az gállyás legények is. Édes jó atyámfia, kegyes olvasó, hitelt adgyál beszédemnek, mert úgy vagyon, amint írom. Sött ha próbálva tapasztalnád, meg kellenék vallanod, hogy keveset írtam. Én is olvastam illyen tengeri veszedelmeket, de más azt könyvből látni, más azt próbálva tapasztalni. Más az írott, más a valóságos gyümölts.

Augustusnak 8. napján

Felviradott, a nagy szélvész letsillapodott, a gállya nem ingadozott, de az én testem napestig bádgyadozott. Ezt sem írom türhetetlen indulatból, hanem tsak mint rajtam történt próba tapasztalásból, hogy aki tegerre indul, úgy járullyon, mint nyomoruságok örvényében. Mi más hallani, más tapasztalni, más olvasni utazásokat, más próbálni az utakon előálló nyomoruságokat. Amint az mappa, vagy tengeri abrosz mutatta, épen

ezen a helyen öszve szögellenek a világ három részeinek három legfőbb határjai: úgymint Európáé, Asiáé és Affrikáé. Napkeletre esik Asia, napnyugatra Európa és délre Affrika. Ma elhagytuk Asiát és Európát, béugrottunk az affrikai tengerre, melly itt algyiriai tengernek neveztetik Algyiria országról, mivel az legközelebb való tengeri parton vagyon annak kezdete. Mikor itt a sebes szelek megindulnak, nem vizek, hanem hegyek között vélnéd magadat lenni, olly magosak az tengeri habok, még is egynehány szempillantat alatt le-, mind felugrik az temérdek nagy gállya és ha magamat le nem kötöztem volna, már régen az habok és tzeth-halak eledele volnék. Az illyen szörnyű habok egyik a másikát űzi s kergeti. A tengernek mélysége tsak egy kis mértföldyi és nem több.

Augustusnak 9. napján

Ma vagyon Sz. Lőrintz martyrnak vigiliája s böjti napja és hála Istennek reggeltől fogva napestig jó folyó szél usztatta gállyánkat. Én is megvidámottam, mellyért a kegyelmes Istennek menyben hálaadásokat botsájtottam. Annyira is hajtott bennünket a kedvező szél, hogy nagyot haladván, nap lenyugta előtt földet sajdítottak az árbotzfának legmagassabb ágárúl, mellyet az hajósok *papafigó*-nak neveznek. Ide mindennap kötél lajtorján felhágdotsál egy-kettő az hajósok közül. Innét szemlélik a pirátákat; mihelest látnak, azonnal felkiáltonak: *nave suspetta*, gyanus hajó vagyon. Ezt halván szemessen vigyáznak minnyájan. Meglátván meszszelátó csivekből a földnek hegyes teteit, mind egy lábig megújúltunk, reménlvén, hogy holnapi napon Alexándria városa lészen nyugodalmunkra és így bisztattuk egymást az jövendőbéli föld-tapodásra. Nem lehet egy nagyobb öröm ennél, mert unalommal nézik éjjel és nappal halak országát, az tengernek egymást űző habjainak sokságát.

Augustusnak 10. napján

Vasárnap a Szent Lőrintz ünnepe vala. De, óh fàjdalom! sz. oltári áldozatot a mindenható Úr Istennek be nem mutathattuk, mivel korán reggel olly iszonyú habok voltanak, mellyek elrémítettek és napestig olly igen ugrándoztatták a nagy gály-

lyát, hogy sokszor lekötöztem magamat ugyan, még is az egek felé fordultak lábaim és alig tudtam, ha világon vagyok-é, vagy paraditsomban. De mégis az volt vigasztalásunkra, hogy az egyiptusi hegyeket távulról láthattuk, de tsak meszsze nézők által, azt is tsak néha-néha, midőn az gállya felütődött az habok méllységes völgyéből. Kevés üdő mulva látának az *papafigó*-rul a vigyázó őr-álló hajósok egy igen magos vastag tornyot és hirtelen fel nem vehették, ha alexándriai torony legyen-é, vagy más várasnak tornya? Hogy azért sötét éjjel valamiképpen hajótörést ne szenvednénk, — mivelhogy a tenger szélei felé sok kőszikla, hegyes halmok lappongonak a tenger fenekin és iziben megrepesztik a legerőssebb gállyát is, mellynek eltávoztatásáért az vitorlákat máskép forgatták, — a kormányos is tekeríté kormányát, hogy béfelé vágtasson a tágas tengerre, mellyet ők portizálásnak neveznek: annyit teszen, mint tenger partyárúl való eltávozó őrizkedés. Igy tehát tellyes étzaka a szörnyű és rettenetes csikorgássok, félelmes ingadozások között annyira voltunk minnyájan, hogy éjjeli nyugodalmunk egy minutáig sem vala; megsáppattunk, a heves izadásoktul elbádgyadoztunk vala.

Szomorú eset.

Ez napon illyetén szomorú eset volt:
Egy személy közülünk úgy megháborodott,
Hogy másnap tengernek örvényében ugrott,
Az habok közepén tőlünk elmaradott.

Ez velentzei ifiú vala, ki elvégzette minden iskoláit, helyessen is beszéllett deákul. Kenderrel kalmárkodó atyának egyetlenegy fia lévén, István vala az ő neve. Velünk együtt uszkálván Velentzétűl szinte Egyiptusig. Ugyan mi-velünk egy asztalnál ebédelt, igen szelid és jámbor, imádkozó ifiú; nem volt kivetendő benne, mert tetézte a kereszténi kötelességét. Az attya élete sorsát követte, de akarattya ellen, mert szerzetben volt egész hajlandósága. Méltán is, mivel semmi feddésreméltó fogyatkozás nem láttatott benne: Isten és emberek előtt kellemetes volt. De úgy láttam ki belőle, mint ha szomorúságra hajlott volna indulattya; azért megvonta magát és mind

éjjel s nappal szorgos és huzamos volt imádsága. Ritkán nevetett, éjjel igen keveset alutt. Talán ugyan ez volt az nyomós oka megháborodott vérének és már ma elméjének is.

Így volt kezdete: délután édesdeden olvasgattam az Apostoli Szent Társalkodásról írt könyvet a tzifrán festett ebédlő palotában; ő is béjöve és az kanapéra ereszkedvén mélyen szomorkoda és sűrő fohászkodásokat botsáta hozzám szólván; mondá deákul: *Páter Stephane! accede et percute me, nam Prophèta Dei sum.* Magyarul így esik:

Páter István jöj hozzám; Verd kezeddel én ortzám
Mert Isten így szólt hozzám: Te vagy nékem Prófétám.

Ezeket értvén tőle, megrezzentem, mert az ő szóllása kimutatta, hogy elméjének tengelye meg vagyon bontakozva. Melyre-való nézve, amennyire lehetett tőlem, vigasztaló bisztatással értettem őtet. És minek-utánna szivét beszédemmel nemannyira sértegettem, mint vidámságra intettem, igy felele: Pater István, tudva nálad, hogy Te is Isten prófétája vagy és szükség néked az igaz katholikus hitért és nékem is sokat szenvednünk: mert néked Spanyolországban fejedet vészik, az én testem pedig Konstantzinápolyban keresztre feszíttetik. Ezen beszédnek hallására elmosolyodék, álmélkodtam. Ismét újitá a beszédét, mondván: Pater István! Ugorjunk bé a tengerbe és nyellyen el bennünket annak az ő mélysége. Ezen szavaira mondám: Illyeneket szóllani, vagy csak nékik helyt adni is, nagy és fölötte tetemes gonosság. Ezeket mosolyodva fülelte és imigyen viszszanozta: Semmiképpen nem halunk mi a tengernek örvényes fenekében, hanem harmadnapra, mint Jónás, elevente megjelenünk a földnek szinén. Mindezekből világossabban mutogatta elméjének tengelye bontakozását. Melyre-nézve felvezetém őtet az gállyának felső vigabb részeire és ott fontos örömitő igékkel bátorítám, mivel leginkább hajlott az én bisztató szavaimra. De mégis tsak megmarada ő egész nap az ő felháborodásiba és napnyugot felé hajolván az üdő, a Boldogságos Szűz Mária képe előtt szemünk láttára szörnyen megostorozta magát! Mellytől én megtartóztattam, mivelhogy senkinek szavát másnak bé nem vette, egyedül tsak nékem engedelmeskedett. Ismét levittem őtet az ebédlő palotába, de egész éjjel semmi nyugodalma nem vala az gállyának csikorgása és inga-

dozása miatt, hanem szomorú mordasággal, fohászkodásal töltötte az egész sötét étzakát.

Augustusnak 11. napján

Már napkelet előtt, mihelest a fényes hajnal jelengette magát, felmentünk az *áltánába,* mivelhogy hosszasnak teczet a rövid étzaka a nagy csikorgások, gállya fel s alá való hányások és a sötétség között, világosságot kivántunk a nyughatatlanság után látni. Megviradván azontul megláttuk Alexándria nevezetes és nemes városát és annyira bételtünk örömmel ennek látásától, hogy az előbbi nyomoruságinkról egészlen elfeledkeztünk, mintha soha nem is löttek volna. Mindazonáltal az ifiú noha feljött, de megmaradott az tompaságban. Kit midőn örömre indítanék, igy szólla: Pater István, én veletek felmegyek Jérusálemben. Többeket is előhoza, de fonákul estek minden szavai. Ezeket, akik jelen voltunk, szánakodással halgattuk, látván az ő elméjének butaságát; s most értsed mi történt vele és szánakodással tellyen szíved része.

Reggel hat órakor mellettem ülvén tetézve volt füstös elméje háborodott gondolatokkal: felemelődik mellőlem és megyen a grádicsok helyére, ahol az tengerből a magas gállyában feljáró hely vagyon. Ott egy kevéssé megállapodik, azután egész keresztet formált magára, minden ruhástól béugrik az tengernek habjai közé. Illy szomorú ugrás után eliszonyodtunk és a Jésus, Mária, Szent Jósef nevével felkiáltánk; s az hajósok a kapitánnyal együtt tsaknem elrémültek a történt eseten. Én azonnal a gállya szélin állván feloldoztam őtet, tudván, hogy nem kétségben való eséstől, hanem elme őrüléstől esett az ugrás. A víz hátán maradott tovább egy fertályni óránál és mindakét kezeivel ábrázattyát magának, szemeit és száját zárogatta: azomban megállították az gállyát és a triángulárét levetették. Ez nem egyéb hanem három szegletű nagy deszka asztal; a közepe, mint egy kocsikerék, ki vagyon vágva, hogy akármelly részén a vizben uszó, ha hozzá kapaszkodik, el ne forduljon. Ezután leereszték a gállyából a nagy deregle forma ládikat, — mellyből húsz legény szokott evedzeni — hogy az ifiút az habok között, ha megtalálhattyák, akár életbe, akár lélek nélkül, viszszahozzák;

azomban míg a vizek között evedzettek az buvárok, az ifiú a vizek által elnyeletettett. Aki tegnap azzal biztatta magát, hogy, úgy-mond, ha béugrik is a tengerbe, semmiképpen ott meg nem hal, hanem mint Jónás harmadnapra megszabadul, ime meghala és a tenger vizében az tzet-halaknak eledelére marada; nem a földnek, hanem az halaknak gyomrában lött az ő koporsója.

De ugyantsak hiszszük a testnek feltámadását. Ez is fel fog támadni az rettenetes ítilet napjára. Reménlém, hogy jobb részén fog állani az igaz Itéllő Bírónak örvendetes szentenzia hallására. Az Úr Isten is engedgye velünk együtt. Viszszafordultak az hajós buvárok, meghoszták az triánguláret, csigán felvonák a nagy gondulát, megvonták három izben az nagy harangot, minnyájan térdre estünk, és lelkének üdvösségéért könyörögtünk. Meghatározván az érte való imádságot, mingyárt az ládáit a gállyás páter káplány szemeink láttára felnyitogatta és amellyek bent találtattak, irásba foglalta, — 45 tzikiny aranyakat leltek, három rendbéli tisztességes selem öltözetet, az gállyában lévő, mind kenderből álló portékája pedig éppen négyezer forint árú vala — hogy mind ezekről számot adhassanak az ő édesattyának, ki még életben marada Velentzében.

Szent és hatalmas Isten! Melly tsudálatos vagy a te cselekedetidben? Noha elvégzetted, hogy egyszer meghallyon minden ember; de hol? mikor? mimódon? ezeket emberi elme meg nem foghattya, előre ki nem láthattya. Azért előre megint maga az élő Istennek Szent Fia, így szólván: Vigyázzatok, ébren legyetek, mert nem tudjátok se napot, se órát, mellyben elküldi Isten az ő szolgáját. Vallyon készek vagyunk-e ebben az jelenvaló órában megállani az Igaz Bírónak itélete előtt? Tiszta-e lelkünk ismerete? Számot adhatunk-e sáfárságunkról?

Tudva légyen minnyájunknál: nints embernek nagyobb dolga, szükségessebb gondolattya, mint életének jó, vagy gonosz vége, a boldog, vagy boldogtalan halál, mert ettől függ mind az boldog, mind az boldogtalan örökkévalóság. Mégis, óh fájdalom! némellyek ingyen sem gondollyák meg ezeket. De mégis ha kérdenéd tőlök: akartok-e üdvözülni? mind szájjal azt felelnék: igen is. Elhiszem, de nem adatik ingyen a

mennyeknek országa. Ha se böjtölni, se imádkozni, se alamisnálkodni és semmi irgalmasságot nem akarunk tselekedni, az igaz hitben csak úgy élünk, mint hitetlenek: mégis reménység táplál, hogy könnyen üdvözülünk, mert a bűnösökért holt meg a Kristus Jésus. De ez nem reménség, hanem a Sz. Lélek Isten ellen való vakmerő bizodalom. A szeretet annyira meghidegült bennünk, hogy alig vagyon egy szikrányi szeretet szivünkben mind Istenünkhöz, mind a felebarátunkhoz. Óh Isteni Sz. Felség, öntsd belénk az igaz szeretetnek tüzét. Ezeket azért hozom elé néha, hogy az illyen rövid írásnak olvasására lobbanyon fel bennünk a buzgóság.

A szerentsétlen eset után lassan-lassan közelgettünk az tramontána éjszakai széllel Alexándria várossának portussához, kikötő révhelyeihez. Midőn már tsaknem alatta volnánk, nagy örömmel kisütének három vastag álgyukat. Ezeknek megzendülésére azonnal három egyiptusi török tisztek gundula ladikon előnkben sebessen evedzettek, hogy minden szerentsétlenség nélkül bévezetnének az álló és bátorságos kikötő révhelyre. Ez a szokás Alexándriában: valamikor nagy terhes kereskedő gállya meg akar állani, — mivel hogy a tenger mélységében igen sok kősziklás halmok vannak, — ne-talántán hajó-törést szenvedgyenek, a legtudóssabb török gállyás tisztek bévezetik az jövevényeket. Hát nem nagy irgalmasság-é ez a mahimetánusoktól a keresztényekhez? Én meglátván ezen barbarus forma, kontyos fejű, fekete bőrű, nagy szakállú törököket, eliszonyodtam tőlük, elfordultam gyönyörű szinek látásától.

Azonban délelőtt szinte kilentz órakor, ismét négy töltött ágyukat kidurrantottak és tellyes örvendetes tapsolással leveték a vasmatskát, megállíták a bátorságos kikötő helyen a fregáta gállyát. Ezeket meglátván a tenger partyán átsorgó egyiptusbéli czudar emberek, azonnal hajótskákat kapdosának és béevedzettek az nagy gállyánkhoz, hogy a kinek kedve tartya kevés adományért a szárazra kiállítsák. Valakinek nyomós oka volt a kimenetelre, felültek. Mi is, hárman szerzetesek, először térdenállva hálákat adtunk a tengerek Urának, Istenének, hogy életben bévezetett Alexándriában, azután gráditsokon lementünk az ladikban és igen szerentsésen ki-

állottunk a tenger partyára, de mivel a szélére úgy nem lehet a gundulát alkalmaztatni, mint az folyó víznél, hanem övedzésig ugrándozának a tenger vizében a hoszszú mahumetánusok és mi az nyakokra ülvén, megszorítánk két lábainkkal, úgy tzipelének ki a szárazra. Itt tapodtam legelőször az egyiptomi földet.

EGYPTUSBAN VALÓ BÉMENETEL.

Minek-utánna a velentzei tengeren kétszáz magyar mértföldeket, a földközepi tengeren pedig százhuszat, a kegyelmes Istennek gondviselése által tizenkilentz napok alatt általusztattunk volna és ezen Velentze városától fogva napkeletre az tengernek szélin Isztriát, Dalmátziát, Raguzát, Kattarót, Albániát és az országos szigeteket, úgymint Kortzirát, Szent Maurát, Czefalóniát, Zántét, Mórea országot, a Földközepi Tengernek főszigetes helyeit és a Nagy Kándia, vagy Kréta szigetét elhagytuk, napnyugat fele pedig Romándiolát, az Ánkónai Markhiónátust, Apuliát, Kalábriát, Neápolis országát, Szicziliát, a nagy Málta szigetet, Affrikában pedig délre Barbáriát, Algyiriát szerentsésen hátra hagytuk ép testtel és erővel; melly tartományoknak vagy országoknak vagy földeit tapodtuk, vagy hegyeit láttuk, vagy határjain által utaztunk, vagy néha tsak két három nyíl-lövetnyire tőlök voltunk, noha veszedelmek között megfordultam, de ugyantsak egésséges ép testtel és erővel Egyiptusban a leggazdagabb országnak, Alexándria patriárkális nagy és nevezetes leghíressebb kereskedő nemes városában szerentséssen kiszállván utaztam, augustusnak 11. napján 10 órakor délelőtt a szentföldi Custódiában lévő legelső klastromba béjutottam.

Mihelest az ladikból a szárazra kiléptünk, ott termettek az egyiptziai czudar, rongyos, motskos, fekete bőrű, de csontos, szálas, terhhordozó mahumetánus valláson levő emberek, hogy a mi podjázinkat kezekre biznánk a bévitelre. Úgy is lőn: ketten megterhelték magokat. Először az újvárosnak alsó részén, azután mindenkor a tenger szélén az nagy fövenyekben,

azok gyalog menvén, mi pedig szamár hátakon ülvén, amint itt a szokás (mert a kotsinak híre sints), szerentsésen béléptettünk. Felkeresvén a tisztelendő páter presidenst, páter Makarszka Istvánt, az dalmatziai Sz. Hieronymus provincia-béli felszentelt atyát, ki egész emberiséggel lévén, szokás szerént sorban ölele, és a békességnek kegyes csókjait reánk rakta. És mi az oltári nagy Sacramentom eleibe alázatossan földig leereszkedtünk, méltó hálákat adván a kegyelmes Úr Istennek.

Én szent misét is szándékoskodtam szolgálni, de lehetetlen volt, mert úgy tetzett, mint ha az egész templom klastrommal együtt úgy ingadozott, lebegett volna előttem, mint tizenkilentz napokig a gállya az tengernek dagadozott habjain és ha meg nem tartózkodtam volna a kő falakhoz, bizonyossan földre hullottam volna; ez pedig szinte estvélig tartott. Azomba elérkeze a szerzetes ebéd. Mi itt hat pátereket találtunk a klastromba, mind az hatan szokás szerént bémutatták, feladták az örvendetes békességnek csókjait és asztalhoz ültünk, megadván a nyomorult fáradt testünknek az ő szabott portzióját.

Itt leltük ezeket a t. pátereket: úgymint egy érdemes pater Bonaventurát a Venetiis, ki egy huzomban 20. esztendőkig munkálkodott a sz. custódiában apostoli missionáriusságában, hogy sok ezer lelkeknek üdvösséges lelki eledelt arábia[i] nyelven osztogata. Nem is volt, nem is lészen hamar a Sz. Földön illy tökéletessen arabiai nyelvet megtanult atya. Most pedig Nagy Kairból jöve ide által magát orvosoltatni, minthogy tsak három napi föld-járás Alexándriától Nagy Kair városa, mellyben több 4 millió embereknél számláltatnak. Ezen kivöl t. páter Dominikust a Levilianó, ki Roszetum városában, — amint az Nilus vize béugrik az tengerbe — úgy mint apostoli missionárius és présidens is szolgál az katholikus, kereskedésben lévő kereszténveknek és az ott lakos arabs nemzeteknek. Harmadikát t. pater Ferentzet a Kárpenedolo az velentzei observáns provinciából való, ki már 4 holnapoktól fogva itt tartatott mint *pater de familia* az olaszok szolgálattyára. Itt volt pater Felix a Nuczéria Paganorum is, ki Nagy Káirban apostoli missionárius vala; de sok üdeig ott az mahumetánus vad néptől a sötét tömlötzben fogva tartattak hárman, kik minden héten háromszor megverettettek, lábok talpaitól fogva. Azt fogták reájok, hogy ők a mahumetánusokat kereszténvekké akar-

ták tenni. Innét Jerusálemben rendeltetett apostoli missionáriusnak. Ugyan itt volt páter Kajétánus a Melita a szicileai provinciából való. Itt vala más Kajétánus is: Fabriczius a Roma apostoli missionárius és alexándriai curatus. Egy frater lajkus is vala, a toskánai provincziából való, Paulinus nevezetű. Ez nap tartózkodtam a klastromban és az templomban, ahol az isteni ditséretekben töltöttem minden üdőmet. Nem is lehet bátorságos kimenetel a várasba, mert olly barbarus, embertelen, durva mahumetánusok vannak itt az alázatos keresztények ellen, hogy minden bántás nélkül bántyák, fövénynyel otsmányittyák az kereszténveket. De fel kell tőlök venni az Isten szerelméért.

Augustusnak 12. napján

Szent Klára Szűz ünnepe mai napon arra intett, hogy az tellyes bútsúnak elnyeréséért a penitentzia-tartásnak szentségéhez járullyak, amint bé is tellyesítettem, és ditsőssséges Sz. Katalin Szűznek templomában, — kinek emlékezetére vagyon épitve a klastromi Istennek sz. háza — az igaz élő Istennek bémutattam a sz. áldozatot és elvégzettem papi köteles imádságimat. Ebben az isteni szeretetre gerjesztő ékes templomban, mellyben az nagyoltár a Sz. Katalin szűz mártyrnak képét mutattya igen fáin picturával, — a legnevezetessebb római képíró kiadá ezt világosságra — jobb kéz felől a megfeszittetett Kristus Jésusnak ábrázattya adgya magát a keresztények szeme eleiben, mellyre reá tekéntvén, az nézőknek sziveit ugyan hasogattya és könnyhullajtásra fakasztya. Bal részén ditsőssséges Páduai sz. Antalnak oltára; ez is igen jeles munka. Fel vagyon állitva a Sz. Kereszt úttya járásának 14 statziókbúl álló Kristus kínszenvedésének emlékezete, Pilátus házától fogva az Kálvária hegyéig és a sz. koporsóig. Ünnepeken egymást éri az keresztény buzgó népnek sokasága. Éneklő kóruskája is vagyon; egy szóval: olly ékes a templom aminéműt a sz. hely kíván. Minden ünnepeken, és vasárnapokon sok ízben megtelik a kis templom az jó keresztény hajósokkal háromszor, négyszer is. Minthogy semmi ülésre székek nintsenek benne, minnyájan térden-állva végzik a sz. mise hallgatást és több sz. ájtatosságokat is, mind itt és minden

napkeleti templomokban, úgyhogy példái lehetnek az egész világon minden keresztény híveknek.

Augustusnak 13. napján

Minden felszentelt lelki atyák a klastromban megmaradván, sz. mise-áldozatokat buzgóan szolgáltak, ki-ki maga lelke üsméretének gyulladozása szerént igen fél-fél óráig és egy kevessé tovább az római szertartások szerént, amint írva vagyon Merátinál; mivel a sz. mise szolgálást elhabarni tsak ollyan, mint az álnok mester embernek vásári munkája. Az ájtatos szentmisék után ki-ki az maga czellájában csendessen megvonta magát a könyvek olvasásában, írásokban, vagy hasznos kézi munkákban foglalatoskodott, mivel írva vagyon:

Pax est in cella, foris autem plurima bella.

Magyar nyelvünkön illyen hangzása vagyon a versnek:

Békesség vagyon a szerzetes czellában.
Sok patvarkodások város utztzáiban.
Minden hal víz nélkül nagy veszélyben vagyon.
A klastromon kívül barát romlik nagyon.
Hidd el jó olvasó, mint írom, úgy vagyon.

A fényes napnak elenyészte előtt jel adatik minden nap, hogy a klastromban lévő atyák az estvéli isteni szolgálatokra a templomban járulyonak. Az laurétomi litániát éneklik, több sz. imádságokkal együtt elvégzik. Az ájtatos elmélkedésekben pedig csaknem elragadtatnak. Egyike a másikat szinte gyullasztya az heves isteni dítséretekre és különös lelki csendességekre. Többnyire minnyájan artztzal földre borulva, mint az Úr Jésus Kristus a Getzemáni kertül eltávozván artzra esett, vérrel verítékezett. Ezek is hasonlóan elmélkednek, fohászkodnak, meleg könny öntésekkel, hideg követ ásztatnak. Illyen az igaz szerzetes élet, mint a tüzes szikra, egyik a másikát tüzesíti s melegíti.

Augustusnak 14. napján

Boldog Aszszony mennyben menetele jeles ünnepének kötelező bőjtye vala, a felszentelt papi személyek közül minnyájan sz. miséket áldoztunk azokért az jótevőkért, kik a szentföldi szerzetes Szent Ferentz Pátriárka lelki fiainak alamysnálkod-

nak; és az holnapi sz. ünnepet megelőzték sanyarú bőjtöléssel: egész napon szíveket, lelkeket elkészítették, hogy tiszta lélekkel lehessenek az nagy szentséges ünnepen. Az Isten templomát szebbnél szebb virágokkal illatoztatták. A bazilika nevű, jó szagos zöld levelekkel, olly magosra felnyő, akkorára is, mint egy legszállassabb embernek magassága; az illattyával tellyes akár minémű nagy tágas kert. Illyetén bazilikát négy tékával állítottak az templom közepére. Gyönyörű volt reá nézni és illattyával érzékenyítetni.

Méltán is ide illett, mert tellyes a világ a Boldogságos Szűz Máriának szentséges életének hathatós illattyával az egész igaz keresztények előtt. Még az pogány törökök is annyira tisztelik az Úr Jésus Kristusnak szent annyát, hogy tiszta Szűz Anyának vallyák lenni. És valaki ellene bátorkodik szóllani, vagy illendő tiszteletét kissebbíteni, törvények vagyon, hogy az ollyan sennyedékes nyelvű eleventen két felé vágattassék. Oh fájdalom! Mennyi magyar apostoli hazánkban a Boldogságos Szűz Máriának halálos ellensége? Vallyon megérdemlik-e az illyenek az igasságos úton járó keresztény nevet? Lássák, de nem is esedezik érettek haláloknak óráján.

Ugyanazért tiltotta az hereziárka, az pikárdiai Kálvin János, a Boldogságos Szűznek tiszteletét. Mert általlátta, hogyha az ő követői között tisztelői lésznek a Boldogságos Szűz Máriának, bizonyossan fog érettek esedezni és így a megtérésre kegyelmet vésznek és megcsökkenik az ő új vallása.

Vallyon nem méltó-é az a Szentséges Szűz a tiszteletre, kit maga a teremtő Isten megszeretett, az Isten angyala megtisztelt, így szólván: Üdvözlégy malaszttal tellyes! Ha tellyes malaszttal, érdemes minden tiszteletre, tellyes légyen minden becsületre. Mi ugyan az római Anyaszentegyházban a felséges, mindenható tellyes Sz. Háromság egy örök Istennek imádása után minden kilentz angyalok karjai és minden dütsőült szentek fölött, legméltóságossabb tisztelettel, szeretettel vagyunk a megtestesült Ige, az Isten Fiának szentséges Szűz Annyához, a Boldogságos Szűz Máriához.

Ah Isteni Felség! gyullaszd fel bennünk a Szent Szűzhözvaló igaz szeretetet és tiszteletet; és akiket a sátán megmaszlagosított, megférgesített, azokat világositsad sz. malasztoddal és térítsed. Ez a Boldogaszszony nagy tisztelete az alexándriai

népben és a tengeri kikötő helyekben az jó keresztény gállyásokat arra ébresztette, hogy mai napon a Nagyboldogaszszony ünnepe-való estvéig éppen az napnyogotkor száz nagy ágyúkat ki sütögettek. Mi pedig a templomban az litániák alatt 24 fél ölnyi hoszszaságú gyertyákat lobogtattunk és többnyire éjfélig a t. páterek különös ájtatosságban foglalatoskodtak.

Augustusnak 15. napján

A kegyelmes Úr Isten megengedte hogy nem az tengeri félelmes habok között, hanem a bátorságos föld hátán tisztellyük s ünnepléssel szentellyük a Boldogságos Szűz Máriának dítsősséges mennyben felmenetele nagy napját. Ma alig mutatta az hajnal maga fényes hasadását, már az tengeri serény gállyások körülfogták az templomunkat, várván annak ajtaja felnyittattását és többnyire meggyóntak, az ő Sz. Fiának dütsősséges sz. testével s vérével, mint lelki-eledellel magokat megerősítették.

Mihelest a fényes nap közlötte sugárit és mind jókra, mind gonoszokra egyenlőképpen terjesztette, szinte akkor ismét a tengeri kikötő parton, minden gállyákon ágyú durrantások voltanak. Én megszámláltam: szinte száz lövések valának, úgyhogy épen rendült alattunk az föld, úgy tetzett. Mi örvendeztünk, hogy így tiszteltetett még az angliai hajókon is a Boldogságos Sz. Szűznek ünnepe. Nem tsuda: mert a tengeri gállyások a Boldogságos Szűz Máriát *Stella Maris,* tengeren evedzők tsillagának nevezik és minden nap az litániákban is éneklik: *Advocata navigantium,* tengeren evedzőknek szószóllója, Szent Pátrónája könyörögj érettünk, a te Szent Fiad előtt esedezzél.

Elsütögették az ágyukat, sok százak közül tsak egy se henyélte el a szentmiseáldozatoknak buzgó hallgatását és az reggeli első szentmisét szolgálta maga a t. pater praesidens; valóban halmozva, tele volt az Úr Istennek szent háza, minnyájan térden-állva, mint a megtestesült angyalok, imádkoztak, énekeltek; nem ollyan kanászossan mint itt alsó Magyarországba. A szentmise után már számossan szent eledellel éltek és mihelest ezek kimentek, ismét mások érkeztek, kikkel megtelt az templom, és így follyt délig hétszer egymásután. Szinte tapsol-

tam örömemben, hogy ennyi buzgó tisztelőit szemléltem az Isten Fia Szűz Szent Annyának.

Nem-külömben a várasnak nemes személlyei: mind férfiak, mind úri aszszonyok oly forró szeretettel áldoztak; mivel tsak én áldoztattam, a többi paterek gyóntattak. Mondhatom minnyájan könyhullajtások között vették fel az Oltári Nagy Szentséget. Bezzeg épültem itt, mivel nem hamaritskálkodtak a szent dolgokkal, mert tudták azt: hogy *sancta sancte sunt tractanda*, a szentséges dolgokat nem hebehurgyasággal, hanem szentül kell folytatni. Mindezeket sajdítván, bizonnyára gyulladozott szívem. Meglévén az délig való sz. ájtatosság, szerzetes alázatossággal az mértékletes ebédet is elvégzettük.

A vetsernyére béjöttek az ájtatos gállyások, az Oltári Nagy Sacramentommal feladatott a szent áldás. Bezzeg itt látnál buzgóságot! Az aszszony-állatok minnyájan, az legfényessebb köntösben valók is, tiszta fejér földig-való gyolts abroszszal be valának födözve és egész ábrázattyok is béborítattak, azért hogy senki ő bennek szemlátással botránkozásban ne merülyön. Mikor a sz. áldozatot felvészik, tsak ajakig födözik le ortzájokat, hogy az Úr Jésusnak szent testét bényújthassa az áldozó felszentelt pap. Ezek a sz. szokások pedig egész Palesztinában, sőtt minden napkeleti országokban igy vannak rendelve Sz. Pál apostol üdeitől fogva. Igy vannak ezek Velentzében, sőtt Olaszországban is, tsak hogy ott fekete bíborral és fáin selemkendővel födözik ábrázattyokat.

Így voltak ezek hajdan magyar édes hazánkban is. Még most is némellyek az reáfogókat hordozzák, de tsak vállaikon. Nem arravaló az, hanem hogy tellyes ábrázattyokat födözzék bé. Ha most ezeket előhoznám példának okáért az prédikálló székben, talán agyba köveznének a kevély világnak hegyes Görög Ilonái, büszke Lukrétziái, mert így haszontalan lenne ortzájokon a kenyőts, nem láttatnék úgy bokrétás, aranyos, újabb, meg újabb figurákkal felficserézett hajaiknak ékességei. No! mind ezek által nyerítek el az mennyei boldogságot? Oh fájdalom! fogod tapasztalni halálod óráján, hogy hazugságot nem írtam. Úgy járnak az isteni mennyei Felségnek házában, mint az tántzoló gállákban. Hidd el: majd meggálláznak a más világon, mert írva vagyon: minden aki magát felmagasztallya, megaláztatik.

Az illyen pompás aszszonyi csecsebecsés öltözetek korántsem alázatosságból vannak kigondolva, nem az lélek üdvösségére szolgál. Aki nem illyen ne vegye magára, aki pedig illyen rójja rovássára. Az estvéli napnyugtára ismét száz ágyúkat kisütögettek az gállyások és így mind öszveséggel 24 óra alatt 300 vala az gállyásoknál: a frantzia consul ő nagysága udvarában pedig, amelly az új várasban vagyon, háromszor huszat. Ihol, itt tiszteltetett meg a Boldogságos Szentséges Szűznek nagy ünnepe! Hála Istennek, napkelettül fogva napnyugotig nagy Szent Annyának, Máriának tisztelete.

Augustusnak 18. napján

Éppen vasárnap vala, Szent Róchusnak ünnepe, aki a pestis ellen való nagy pátrónussa egész Palesztina országának és Egyiptusnak is. Minthogy majd minden esztendőben uralkodik pestises döghalál az mahumetánus vallásúak között, hogy az Úr Isten a kereszténeket megmentené az illyetén pestises, dögös haláltól, buzgóan kérik az Istent minden litániák után, hogy Szent Róchus érdemiért és esedezéseiért könyörüllyön rajtok és oltalmazza az ő szolgáit minden helyeken. Ugyanezeket tselekeszik az tengeren evedzők is. Mellyrevaló-nézve, sok ízben tele volt az templom az tengeri gállyásokkal, és minnyájan sz. mise-áldozatot hallgattak, számossan meg is gyóntak. Meg is oltalmazá a kegyelmes Úr Isten a kereszténeket, mert az pogányok úgy vesznek pestis által, mint az őszi legyek; az alázatos keresztények közül pedig egy sem: ez az Istennek nagy irgalmassága és különös fő gondviselése.

Ez napon zenebona támadott az egyiptusi arabok között és a keresztény kereskedők között. De engedett a keresztények alázatossága a pogányok felfuvalkodott kevélységinek és tsakhamar, hála Istennek, elnyomatott a zenebona tűznek tüzes lángja. Így vagyon az mindenkor: ha az alázatos a mérges ajakú, beretva nyelvű gonosz embernek, vagy aszszonynak, csendes hallgatással enged és nyelvét megtartóztattya, az alázatosé a győzedelem. Ha az józan láttya a részegesnek gyulladozott tüzes villongását, per-patvarkodását, távozzon tőle; mert a bor-iszák részeg kész minden gonosságokra. Ha józan, ollyan mint a szelíd bárány, ha ittas és náthás, gonoszszabb az

oroszlánnál, mérgessebb a baziliskusnál, ha keresztény is, vagy akár mi karakterbú lévő legyen. Nints esze, nem jár nyomba kereke, nints tengelyen beszédgye, alább való akkor egy pogánynál, legtanátsossabb az illyent maga pervátás cselekedetiben meghagyni, tőle s előle elillantani. Próbáld meg amit írva hagyok, bizonyosan hasznát tapasztalod. Ezeket azért írom ide, hogy nagyobb lelki hasznodra légyen az olvasás. Én ugyan senkit ki nem nevezek; de ember ne legyek, ha úgy nints, amint irom.

Augustusnak 17. napján

Jó reggel elvégesztem szent mise áldozatomnak a felséges Istenhez való bémutatását. Az jerusalemi Sz. Várasból, melly még Alexándriától a szárazföldön 86 magyar mértföld, két szerzetes érkeze; egy thusczia provinciabéli Jósef nevezetű pater; a másik Prosper nevű fráter, kik az koldult sz. alamisnát adták kézhez a sz. custódiában, Jerusalem városában. Meglátván engem a frater a sz. oltárnál, azt vélte, hogy az Pater László vagyok: azomban Pater István az nevem. Ezektől értettem, hogy ez jelen-való üdőben Judaeának hegyes tartományában a Szent János klastromában vagyon rövid lakása, ahol a Boldogságos Szűz Mária meglátogatta Sz. Örsébeth rokona nényet; kirül majd alább lészen a bővséges feladás. Friss életben mondotta őtet lenni; melly hír-hallásra megújult a szívem, öregbett kedvem a menetelre és szenvedésre.

Beszéllették azt, hogy a Sz. Várasból két jó táts paterek Názárethbe rendeltettek az lakásra: ezeket az útban az bárdolatlan arabsok tiz napok előtt vérben-fagyban hagyták, annyira elverték. Igaz is volt ez mert béjutván én is magok szájából hallottam a véres csatának mivoltát. Illyen ám a sz. földi utazás. *Nos stulti propter Christum.* Mi bolondokká lettünk az Úr Jésus Kristusért: üldözéseket, vereséget, gyalázatot kell szenvednünk, de hála Istennek.

Augustusnak 18. napján

Az egész szentföldi kustódiában, — mellybe 24 lakóhelyünk vagyon nékünk Szent Ferentz fiainak, — ma tartatik Szent Ilona aszszony ünnepe: mindenütt ugyan, de leginkább a Szent

Várasban, mert pompás szolennitással vannak az isteni szolgálatok és ájtatosságok. Ezt így kell érteni: a főtisztelendő jerusalemi pater gvárdián, püspöki, sőtt pátriarchálisi hatalommal infula alatt szolgállya a sz. misét, kinek 34 szerzetesek egyházi ruhában felöltözve az oltárnál udvarolnak. Ditsőséges látás ebben gyönyörködni. Elvégezvén sz. mise áldozatomat, bévonám magamat szerzetes czellámban, nap-estig olvasgattam: azt véltem, hogy az egekbe vagyok. Illyen ám a sz. helyeken lakni: mert bizonyossan, még a sz. hely is, ha meg nem szenteli az embert, de bizonyossan emelgeti és felindíttya a szent dolgok véghez vitelére.

Augustusnak 19. napján

Szent Lajos püspöknek, franczia királyi vérből eredett, Szent Ferentz szerzete-béli szent személynek ünnepe lévén, tellyes bútsú vala. Megujítám lelkem üsméretét és a szent áldozatot is Istennek ajánlottam, azután szokás szerént az jeles, vagy szent helyeket Alexándriában meglátogattam. Illy formán: hárman szerzetesek, úgymint t. pater Felix a Nuceria Paganorum, kirül fellyebb emlékezet vagyon, az bétsi frater Joákhim conduktor és én méltatlan szokás szerént szamár hátakra ülénk; mivel Egyiptusban híre sints a kotsinak, hanem vagy ló, vagy öszvér, vagy szamár hátakon, vagy gyalog vagyon az utazás. Minden várasokban meg szokták látogatni és tisztelni a szerzetesek a sz. helyeket, a Sz. Földnek törvényes rendelésiből. Mi is először Alexándria városából majd egy fertálni mértföldre kiszamaroztunk — világiak is lévén velünk jántsárokkal együtt testünk őrizetére — a Pompéus nevezetes, és jeles oszlopához. Az hajdani Alexándria városának kerített kőfalaitól távulkán esik; itt leugráltunk szamár paripáinkról, czérna szállal körülmértem a rettenetes nagy oszlopot, mellynek tíz ölnyi az alsó négy szegletű fundamentoma, két ölnyi magasságra. Azután következik az kerekdét oszlop; ennek hat öl a vastagsága, tiz öl a magassága. Az benne a csudálatra méltó tekéntet, hogy az egész oszlop csak egyetlen egy veres porfirus kőbül vagyon kifaragva, mert sehol legkisebb idegen ragasztás nem láttatik rajta.

Az gyönyörű oszlopnak felső kapitellája igen figurássan,

és nagy mesterséggel ki vagyon csinálva. Még az tengeren járóknak is nagy jelül vagyon ez a Pompéus oszlopa, mert mint egy magos torony úgy láttatik. Ezen jeles oszlopot Pompéus római hadi fővezér akkor emeltette, midőn Alexándria városát az rómaiak hatalma alá fegyverével dütsőségessen vezette. Örökös fényes jelül az város kapuja eleibe helyesztette, mutatván ezzel nagy erejét a római hatalomnak. Olly kies és magas helyen vagyon felállítva, mellyről az egész hajdani Alexándriának fekvése megláttatik. Az régi bástyáinak most is vastagsági, temérdekségi, erős vasas kapui széltiben mutogattyák magokat, ditsekednek régi fényességekkel.

Ezen oszlophoz csak közel esnek két magos egyformájú halmok; magosságok vagyon hasonlatosságban a Szent Gellérd hegyéhez, az budai Dunának partyán sok hasznot hajtó hegyhez. Ezen két magosra felemelődött halmokat vészik czélul az kiszállandó tengeri gállyák. És ezek ellenében igazíttyák a kormányosok az gállyának első vezető részét. Ezeknek utánna mentünk az Kleópátra sugáros négy szegű gulyájához: még magassabb ez az Pompéjus oszlopánál, drágasága egynyomba vagyon. Ez Kleopátrától állítatott fel örök dücsösségére.

Megtekéntvén ezeket járultunk azon emlékezetre méltó helyre, ahol Sz. Katalin szűz és mártyrnak maga attyától maradott örökségének udvarában ártatlan feje vétetett. Újjal mutogatták a márvány kőoszlopot, mellyhez feje vétele előtt kötöztetett. Most a görög nemzet lakja és ott meglehetős klastromjok, és templomok vagynok. Megtisztelvén a szent helyet, és alázatos hálákat adtunk az isteni böltsességnek, hogy ennek a böltsességgel tündöklő szűznek szenvedése helyeit láthattuk és ájtatos csókkal illethettük.

Általmentünk innét a Sz. Márk evangélista templomában, mellyben patriarkális széke vala. Minthogy ez fundálta itt Alexándriában a legelső pátriarkátust, most is valóban tiszteletben tartatik a templomban az ő tulajdon képével együtt patriarkális széke; amint előnkbe adták szóval is, de ami több, a valóságos materiális székét is mutogatták. Nagyra betsülik ezt minden keresztények noha schismatikusok keziben vagyon. Hozzá vagyon foglalva a koftus keresztény szerzetesek monostora, noha ezek is szakadékban vannak, mert ellenkez-

nek az Anyaszentegyháznak előljáróival és azoknak nem engedelmeskednek. Kijöttek ketten a papok közül, nyakokban vévén a stólát, minden sanctuáriumokat, azaz szent helyeket, mellyek hatalmok alatt voltak, nagy szelídséggel rendre mutogatták. Igazán mondom, merő földig való leeresztést és a szelidségnek és együgyűségnek lelkét sajdítám bennek. Szemünk eleibe adták Sz. György vitéznek (ők úgy vallották) jobb kezének karját: ez előtt függött egy szép ezüst lámpás, lobogott benne a tüzes világosság. Olly szokások vannak itt a Sz. Földön mindenütt, hogy ahol valami szent hely tiszteltetik, akár az deák szertartáson való szerzeteseknél, akár az görögöknél, vagy örményeknél, vagy koftusoknál, vagy gyeorgiánusoknál, vagy abissinusoknál, vagy suriánusoknál, kik mind keresztények ugyan, de nagyobb részre schismatikusok, mégis mindenütt le kell vagy a czipellőst, vagy a sólyát, vagy akárminéműlábbélit tenni és mezitláb kell béjárulni e sz. helyekre. Hihető hogy Mojzestől tanulták, kinek az Úr az égő csipkebokorból szólla: *Solve calceamenta de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est* (Exod 3, v. 5.).

Old meg lábaidnak sarua kötelét,
Mert az föld, mellyen állsz, jelent megszentelést.

Mi is ez naptól fogva minden szent helyekre mezétláb járultunk, félrehagyván az hívságos csevelygést, nagy csendességgel tiszteltük a sz. helyeket; először az Úr Teremtő Istent ditsőítettük, azután a sz. földet ájtatos csókolásokkal illettük, megemlékezvén a történt titkos dolgokról.

Innét által mentünk a Sz. Athanásius roppant temploma mellé, de csak kívül tiszteltük és szemléltük, mivel az mahumetánusok hatalma alatt nyög, mellyben mozleát is tartonak; ez nálok olly áldozatot tészen, mint nálunk a sz. mise szolgálatban való áldozat. Az igaz apostoli Anyaszentegyházban az Úr Jésus Kristusnak rendelése szerént, ezeknél pedig Mahumetnek Alkoránnya hagyománnyábul birbikelnek az Mahumeth cselédgyei.

Ez nap a mahumetánusok pompássan üllötték az ő Mahumeth prófétájoknak születése napját. Láttam hogy egész éjjel minden török metsetek, vagy tornyokban mécsesek, lámpások

világoskodtak: és a lárma, halla-hallások kiáltása, a török musikáknak hangzása és napnyugta előtt a sok ágyuknak ropogása, mind az óh, mind az új Alexándria várossában; mivel nagy számmal vannak az mecsetek, sőtt még a török portusban is menydörgöttek az nagy álgyuk bömbölései illy nagy hitető próféta tiszteletére. Mindazonáltal a kézi munkától meg nem szüntek, akiknek tetzett dolgozhattak. Ez ám szép ájtatosság, mert nálok minden szabad, mint a rosz kereszténeknél.

Bezzeg könű az illyen szabad életre a roszszaságra hajlandó embereket indítani! Oh melly nagy büntetés a rákot vizben vetni, a feslettéletűeket a bordélyházba bézárni, a katzér ifiakat menyetske nyalogatásra szententziázni, a kamasz nyőteleneknek, — kik kiménletlenül hörpelik a vérforrasztó kávét, dupla csészével öntik az hevesitő csokoládét, meszles üvegekkel emelgetik a tokait, ménesit, budait és a többit, — javallani a világ után induló véres özvegyeknek a charitate-való szorgos látogatásit, az vén megaggott házas férfiaknak gyenge párjait, már harmadszori társait vigasztalni. És a többi. Igy volt pedig Mahumet vallásának sokasítása, az meleg tartományokban eláradása. Illyetén férgeket és eleven gilisztákat akasztottak az Mahumet halászszai az ő Alkoránnyoknak horgaira. Kapva kapták a testszerént való jóízű falatokat. Meg is szaporították vallásokat. Szinte ezeket tselekedték többnyire minden eretnekséget hintők, úgy sokasitották vallásokat. De Alexándriában maradok én. Mert *misereor super turbam*, szánom a sokaságot. A szivem megindult az vad népnek keménységén.

Ezen legbötsössebb, terméken, gazdag földet — óh fájdalom! — melly otsmány nép tapodgya! Sz. Isten! Mig fel nem emelte az lófarkat, a félholdat Mahumeth, mennyi sok ezer meg ezer tekélletes keresztények, szent életű erdei, mezei, kősziklási remete barátok lakták Egyiptust? Amennyi az ligetes, üreges, követses hely, szint annyi sz. helyek voltak, mert megteltek szent életű férfiakkal, aszszonyokkal, szűz apátzákkal. Most pedig az lator, húzó, vonó, útonálló füstös arabsokkal, a kegyetlen török tisztekkel tellyesek a régi sz. városok. Igen kevesek vannak a kereskedő keresztény kalmárok. Kiknek lelki

eledelt tsak a Sz. Ferentz fiai nagy szeretettel, sok szenvedések között osztogatnak.

Az kikötő révpartban sok, mert háromszáz kereskedő nagy gállyák is megállapodnak, portékákkal megterheltetnek, melyeket szemeimmel láttam, de legtöbbek közöttök a franczia nemzetnek gállyái, kiknek különös franczia lelkipásztorok vagyon a Sz. Ferentz szerzetéből való, és a méltóságos frantzia consul udvarában vagyon tellyes hatalommal, mint egy plebánus; temploma is ékessen készült vagyon. Több nemzetek is tartonak consulokat, kivévén a spanyolokat, kiket tellyességgel bé nem ereszt a török az ő birodalmában akárminémű kereskedésre. De a többi nemzeteknek, úgymint a velentzéseknek, raguzánusoknak, dalmátáknak, albánusoknak, neápolitánusoknak, flandrusoknak, anglusoknak, holandusoknak, muszkáknak, lengyeleknek, németeknek szabad menedékek vagyon Alexándriában; sőtt felséges Mária Therésia hatalmából ide repüllő gállyásoknak is jelen vagyon itt consulok, tanátsos pártfogójok.

Ezek minnyájan az mi templomunkban gyülekeznek az isteni dítséretekre és szolgálatokra. De mégis a nyelves és mérges szájúak azt petyegik, hogy haszontalanok az Anyaszentegyházban a Szent Ferentz fa-talpú fiai. Hadgyán, hadd koptassák beretvás nyelveket, jól tudgyák azt, hogy ugatni tartyák az komondorokat, tulajdonok az illyeneknek az ártatlanoknak gyalázattyára járni, magok pedig tsak egy szikrányi lelki hasznot sem tésznek a Kristus szőlleiben, se szántóföldeiben, sőtt Sámson rokáival emésztik a tiszta veteményt; az ellenséges emberek konkolt hintnek a búzában. Óh fájdalom! De haszontalan, mert senkinek áspis kigyó mérgével megkenetett száját bé nem dughatni. Isten botsássa meg nékik bűneiket, nem tudgyák mit tselekesznek.

Augustusnak 20. napján

Tudva vagyon minnyájunknál, hogy ez nap tartatik dütsőült Sz. István első apostoli koronás magyar királynak ünnepe napja. De Egyiptusba semmi solosma nintsen felőle mai napon, hanem septembernek második napján. Mindazonáltal

Sz. István Király, nagy fő pátronusomnak nyomait követtem. Édes magyar hazámot, koronás királynémat, nemzetemet az Úr Istennek és az ő Sz. Annyának a templomotskában egyedül lévén bémutattam, feláldoztam: hogy mentse meg édes hazámot, éhségtől, döghaláltól és ellenség fegyverétől.

Azon is esedeztem, hogy az eretnekséget írtsa ki sz. kegyelmének bőven leöntése által és az tellyes napot többnyire az Isten felszentelt templomában töltöttem. Mivel itt semmi egyéb foglalatosságom nem vala, hanemha az folyosókat az pókhálló sátoroktól tisztogattam; mert itt olly nagy erejűk az pókok, hogy két napok alatt mint egy ortza-törülő ismét ollyanok lőttek, és olly vastagok mint az négy nyüsztös vászony. Hihető, az levegő égtől vagyon ez. Az legyek pedig szörnyűen mardossák az embereket, mintha tüzes drótokkal szúrdáltatnék az emberi test az ő tsípések után. De még mérgessebbek Egyiptusnak belső részein.

Augustusnak 21. napján

Szent Hyaczinthus ünnepe volt: egész napot az Úr házában, a czellámban töltöttem az Új Testamentomnak olvasásában, és így gyönyörűséggel töltöttem itt napjaimat. A klastromotskában bizonyos hír zengett, hogy ez napon egy török gállya hajótörést szenvedett, és sokan akik bent voltak az emberek közül, elmerültek, de ki is menekedtek. A sokféle portékáknak pedig a tengernek mélységes örvénnye lőtt az ő boltya.

Az hajótörés így történt. Szerentséssen kiállottak a portusból, vagy révből: már egy darabig feleresztett vitorlákkal repülni is kezdének, azomban hirtelen a nagy szélvész és tengeri borátska forgószéllel viszszaverte őket; nagy sebessen a parton lévő kősziklák közé ragattattak, ott vesztek elmerülve, el is kárhoztak. Illyen az emberek élete is, mint a tengeri portus, halálok órájának partyain legtöbben vesznek és örökre elmerülnek. Óh irgalmas Isten! ments meg az illyen szerentsétlen haláltól mind engem, mind felebarátimat, még gyalázóimat is!

Ollyan örvendetes hír csendült meg füleinkben mai napon, hogy már készül egy angliai gállya, mellyet polákának szoktak nevezni, hogy mihelest kedvező szele érkezik, azonnal szélnek

ereszti vitorláit; mi is kik elmenendők vagyunk, ezen poláka gállyán fogunk a palesztinai Sz. Földre bémenni. Alig vártuk hogy megláthassuk a téjel, s mézzel folyó Khánaán földét, mellyeket az Úr Jésusnak, a Boldogságos Szűz Máriának, Sz. Jósefnek, az apostoloknak, a régi patriárkáknak, prófétáknak és számtalan sok Isten szolgáinak lábai tapodtak, jelenlétekkel megtiszteltek.

Ha nékünk ez az egynehány nap soknak láttatott; hát az izraeliták szinte negyven esztendők után jutottak bé erre az igéret földére, mégis annyi ezerek közül tsak ketten mehettek bé: úgymint Jósue, és Kháléb. Mi is minnyájan felkészülünk az Isten országába, de, hogy jutunk oda bé? Mivel maga mondá szerelmes édes Üdvözétőnk: sokan vannak az hivatalosok, de kevesen a választottak. Azok is, kik ezen könyvetskét vagy olvassák, vagy olvasni halgattyák.

Augustusnak 22. napján

Hasonlóképen megmaradtam mai napon is a sz. monostorban és minthogy péntek nap vala és az Isten házában a statzionális képek előtt a keresztútnak fájdalmas járása vagyon elintézve, ebben volt tellyes gyönyörűségem, mivel hogy ennél egy-egy üdvösségesebb nem lehet, mint a mi Urunk Jésus Kristusunknak keserves és fájdalmas kínnyain és szenvedésin megállapodni és azokrúl forró szeretettel elmélkedni.

Maga a Boldogságos Szűz Mária megvallotta Sz. Brigyittának, így szólván: *In sepulchro Filii mei semper cogitatio et cor meum versabatur.* Magyar nyelvünkön így zeng a Sz. Szűz mondása:

Az én Szent Fiamnak kő koporsójában,
Nyugszik mint szépent írt fényes palotában,
Mind elmém, mind szívem gyönyörködik abban,
Míg fel nem mehetek Fiam országában.

Sz. Pál apostol is megvallotta, hogy az elmélkedése leginkább a Kristus Jésus kínszenvedésében gyönyörködik. Nem is kíván egyebet, hanem tudni egyedül a megfeszített Kristus Jésust. Bár ezeket tanulnák most is az iskolákban, többet használna a kresztimátiánál.

Augustusnak 23. napján

Érkezett a híres és nevezetes Smirna városából ez napon a klastromunkba egy velentzei férfiú: be volt ugyan födözve szerzetes köntössel, de olly szokatlan módon, hogy kettős kaputziomja, vagy feje födele volt; mind az kettő sugáros. Soha nem tudhattuk remete-é, szarándok-é, tertziárius-é, vagy szerzet nélkül? Beszéllette azt is, hogy ő sok országokat öszve járt és Magyarországba megfordult sok városokban. El is hittem szavait, mert megegyezett a magyar városokkal minden beszéde és rendibe dítséré: megvallotta az jelen-valók előtt hogy az bővséges termékenységért legméltóbb a dítséretre, holott én nem jelentettem magamat magyarnak lenni. Itt abban törte elméjét, mint mehessen bé a Sz. Városba Jerusálembe, de semmi úton módon meg nem nyerte az engedelmet: nem lévén Rómából bisztos levele, viszsza fordították szekere rudgyait Velentzében, hogy otthon keresse lelkének jövendőbéli örök nyugodalmát.

Augustusnak 24. napján

Minthogy Szent Bertalan apostolnak napja volt, el is végzettük a szent devótiót az ő tiszteletére. Én leginkább köteles voltam ez nap a Gyöngyös városi klastromunkért, városbéli érdemes lakosokért az Úr Istenhez könyörgésimet nyújtani, mivel sz. patrónussa Gyöngyös városának, mellyben több esztendők alatt conczionátoroskodtam; egyszóval e tellyes napot szent békességben töltöttem. Estve felé éppen napnyugatkor a frantzia consulnak tágas udvarában húsz álgyúkat, az frantzia tengeri kikötött gállyákon száz nagy kerekes temérdek álgyúkat kidurrantottak dütsőült Sz. Lajos királynak tiszteletére, minthogy a következendő napon lészen egész Franczíaországnak és az királyi udvarnak fő pátronussa, az királyi vérnek öröme napja.

Gyönyörködve hallgattam a klastromnak felső tornátzán az álgyúsütések után a rettenetes zendüléseket. Már Egyiptusban az házaknak sohol nintsenek teteji, hanem tsak tornátzai; itt bátran lehet sétálni, szemeskedni, tsakhogy fölötte meleg az levegő ég, estvefelé pedig nem igen egésséges, mivel hamar napnyugta után leesik a sürő és vastag harmat; olly igen,

hogy reggel azt vélnéd, hogy forma esső hullott: úgy annyira, hogy az utakon, utzákon bizonyossan harmat folyásokat is láttam és pedig minden reggel, az ebédlő háznak ablakjából és a díványos, parlamentomos, nagy tágas szobából, mellyben törökös mód szerént vánkusok vannak és azon üldögélnek a szerzetes paterek is. Ki olvasgat, ki munkálkodik, én pedig irogattam. Ez illyetén díványos ház vagyon minden sz. földi klastromban és residentziában.

Augustusnak 25. napján

Mihelest a nap sugáros fénnyét terjesztette, legelőször, ugyan a nagyságos consulnak kastéllya előtt húsz sugáros álgyúkból, azután a frantzia gállyákból Sz. Lajos király tiszteletére és a Frantziaország koronás királlyának emlékezetére, dütsős tekéntetére ismét száz jó nagy álgyúk ugyan rengették az földet, olly szörnyen zengettek. Mi valakik voltunk a klastromban, minnyájan az országló frantzia koronás királynak szerentsés életéért és az jövendő boldogságnak elnyeréséért sz. miséket szolgáltunk. Ezeknek vége lévén a t. p. praesidenssel együtt hat t. paterek és egy frater a consul kastéllyában lévő templomban felmentünk és pompás ájtatossággal, az Oltári nagy Szentség kitételével az énekes szentmisét feláldoztuk az egész frantzia birodalomért.

Megvallom itt nagyon megépültem a franczia keresztények lángadozó buzgóságin. A férfiak, mind tisztek, mind közemberek deákul az antifonaléból énekeltek. Az úri aszszonyok közül az Oltáriszentség előtt tsak egy se ült, hanem az egész énekes sz. mise alatt fottig térdenállva imádták az Oltári nagy Sacramentomban elrejtezett Királyoknak Királyát. De minynyájoknak ábrázattyok bé vala boritva. Meg is áldoztak minynyájan mind az úri tisztek, mind az úri aszszonyok, és pedig könyhullajtások között. Orgona nem lévén, bizonyossan mondhatom, hogy még helyessebben ment kótákból minden éneklésünk. Nem úgy hazánkban, hol tsak a puszta kyrie hajtatik és egyéb sok helyeken semmi. Sőtt még sok izben az aszszonyok is igen ékessen zengedeztek velünk együtt. Egyszóval az egész ájtatosság fottig szentül folyt és semmi hibát nem láttam senkiben, hanem fellobbantam sz. ájtatosságokban. Az énekes

szentmise után, midőn az Oltári Sacramentommal az áldás adatnék az egybengyült ájtatos népre, minnyájan artzra borultak a földre és húsz álgyú sütések rendítették az templomotskát. Óh Istenhez való szent szeretet!

Vége lévén a szent devotziónak, nagy tsendessen kitakarodott az ájtatos frantziaság; utóllyára a méltóságos consul egész udvarával. Ezeket követtük végsőképpen mi lelki személlyek, a gállyás kapitányokat több érdemes urakkal együtt alázatosságból előttünk botsátván. Minnyájan hivatalosok voltunk a méltóságos consulnak nagy szállájában bémenni: nagy, mint egy templom és négy szegletű tágas; többen valánk negyvennél. Először főhajtást mutattunk a consul urnak; leültettettünk és szokás szerént kinek-kinek az legfáinabb török kávé nyújtatott; kinek mennyi szükséges volt, ivott.

Azután ismét mindeniknek egy-egy jó pohár legfáinabb czyprusi aszszutt szőllőnek feladtak. Töltöttek bőven, mert volt. Legelőször maga a bőlts és gyönyörű termetű, szálas consul úr felemelte poharát és nagy szóval, hangossan mondá: *Viv Re, Viv Re!* Éllyen az Király! Éllyen az Király! Minek-utánna ez kihörpentette volna, kiki kezében tartott tele poharát hasonlóan felemelvén mondá: *Viv Re!* kétszer: Éllyen a Király! és az pohár bort a felséges királynak egésségéért megitták. Revenrentziát hajtván tsendessen elballagtak az fényes palotából.

Mi is szerzetesek hasonlóképpen lejövén, szamár hátakra ülvén, a klastromba viszszaszamaraztunk, — ám nem mondhatom, hogy lovaglottunk, mert szamarak voltak paripáink, — és a klastromban szerzetesi ebéddel megelégedtünk és hálákat adtunk az Úr Istennek az ő jótéteményiért. Délután minnyájan bémentünk az öreg pater Bonaventura apostoli missionáriusnak czellájában, ki is előttünk minden haldoklónak Sacramentomit ép elmével és nyelvvel bírván szentül felvette. És mivel húsz esztendeig a Szentföldön szentül folytatta papi kötelességének pállyafutásit, boldogult; mert szentül mult ki ez árnyékos világból és az örök életnek koronáját úgy vélem elnyeré.

Ez mai napnak elnyugtára ismét a frantziák gállyáin száz álgyú elsütések, a consulnál húsz durrantások lőttek. Így zá-

ródott bé a Sz. Lajos király ájtatossága és az országlónak dütsős emlékezete. Az illyetény álgyuzásokat minden politika pompás napokon, hasonlóképpen jeles ünnepeken, egész örömmel szoktak az tengeri gállyások, gállyás kapitányok véghezvinni, a sz. napokat megtisztelni, vagy ezzel örömet hírdetni.

Mivel Alexándriában nagy sokasága vagyon az gállyákon bétódult kereszténveknek, sok kereskedőktől és érdemes kapitány uraktól értettem, hogy egész Európában való kereskedőknek nints olly nagy számmal való öszvegyülések a világon egy-egy portusban, mint itt Alexándriában. Nem is hihetetlen az, mivel ha reáteként ünk a föld abroszszaira, ide czéloznak minden khinai, synai, indiai, affrikai kereskedők, először a Veres Tengeren, azután a Nilus folyó vizén az ő portékáikat bészállítani nagy Khairból Memfisbe, innét Alexándriába. Amellyek pedig Európából kihordatnak, többnyire itt állonak meg az alexándriai portusban.

Ám a Tiszán, Dunán, Dráván, Száván, bátorságos menetel vagyon az Fekete Tengerig; kivévén az Orsova alatt való egy veszedelmes ugrást az Iszteren, — minthogy már itt nem Dunának, hanem Isternek neveztetik — könnyen bémehetni minden portékákkal. Innét az Dardanellák felé, innét az Főszigetes Tengerbe és úgy a Földközepi Tengerbe béjuthatni búzával, dohánnyal, borral, vassal. Példájául tészem: ha megindulnék Szegedről a Tisza vizén, akkor a szárazföld tapodása nélkül is elmehetek Alexándriába mindenkor vizen. Innét pedig egész Amerikában, Affrikában, sőtt Indiákban is, és úgy intézhetném az utazást, hogy négy esztendők alatt egész a földnek kerekségét megkerülhetném Szegedről mindenütt a vizen és ismét Szegeden ugranék ki az vár alatt való Nepomucénos Sz. János képénél, vagy ahol tetzene, ha mingyárt a Boszorkányok Szigetinél is. Aki ezt nem hiszi próbállya, és amint írom úgy tapasztallya; ha az Úr Isten egésséget adna néki annyi utazásokban, és költsége is igen bőven lenne, mert nem a szegedi csónakon, hanem bisztos fregáta gállyákon, okos vezérekkel kellenék utazni. Most lássunk az írás folyásához.

Augustusnak 26. napján

Ma minden órában vártuk s reménylettük az jó kedvező szelet, hogy mentül előbb útnak vehetnénk magunkat Palesztinába. Egész nap csak azt szemléltük, honnan lebeg a szél. Jól mondgyák azt: *nauta de ventis.* így mi is a szélről gondolkodtunk, beszéllettünk, szemeskedtünk. Mert a négy sarki szelekből szintén harmintzkét fuvalló szelekre vigyáznak a gállyások, és mindenikének neve vagyon. Tudom hogy az éjhszaki sarknak szele az első, *tramontana majestró* ennek az neve. Az második *levante,* ez napkeleti. Harmadik *osztro,* ez déli szél. Negyedik *ponente,* ez napnyugoti. Ezek ismét négy részekre osztatnak; már nyoltz. Ezek megént nyoltzra. Meg ezek is nyoltzra. És így négyszer nyoltz = 32. Ezekre az harmintzkét szelekre oly szemesen vigyáznak az hajósok, mint a csillagokra az asztrologusok, mint Gavantusra az papok.

Mi is a kedvező szélnek elérkezése előtt az gállyában vitettük minden podgyászunkat, noha az én jószágom két fontot sem nyomott az mérő serpenyüben. Már tsak induló parantsolatot vártunk. Az gállya igen meszsze béesett az révnek székső partyától, mert közel volt egy németh mértföldnyire. Török gundulán küldetett el a t. pater praesidens mindeneket az gállyában.

Augustusnak 27. napján

Az napnak felkeltekor elalutt az Úrban az említett pater Bonaventura, ki egynehányszor mondotta előttem ezeket a szókat: Méltatlan vagyok ugyan az örök dütsősségre, de mégis reménységem vagyon a kegyelmes Istennek megfoghatatlan irgalmasságában és az ő Sz. Fiának a Kristus Jésus keserves kínszenvedésében, hogy megadgya nékem az örök életet. Mindenkor kezeiben tartván a keresztre feszített Kristus Jésus képét, ezt édesdeden tsókolgatván, ép elmével monda: Uram Jésus, ki érettem keresztre feszíttettél, vedd hozzád lelkemet. Ezeket mondván, meghajtván fejét, kiadá lelkét. *Vivat in aeternum,* éllyen az örök életben, örökkön, örökké.

Látván és hallván ezeket, szívemben ereszkedtem és azon

kértem titkon az Úr Istent, hogy nékem is illy boldog kimulást engedgyen ez árnyékos tsalárd világból: egy szóval minnyájunknak, kik jelen voltunk, példát adott, hogy jámborul éllyünk, ha boldog halált kivánunk. Mivel: *Qualis vita, mors est ita.* Minéműaz élet, az halál úgy fizet. Irva vagyon: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* De ez is megíratott: *Mors peccatorum pessima.* Magam is láttam már én, mind az jók, mind a gonoszok halálát. Az jóknak szent halálokon örültem, mert drágalátos volt az Isten színe előtt; a gonoszokén rémültem, mert ennél semmi rosszabb nem lehet.

Boldog halála után, akik voltunk páterek, minnyájan az ő lelke üdvösségéért áldoztuk fel a sz. miséket; azután megírtuk halálát Jerusálemben. Innét pedig az egész Sz. Custodiában minden pater három sz. miséket szolgál lelke üdvösségéért; a fraterek közül pedig kiki háromszáz miatyánkot és üdvözletet. Az illyen lelki segétség. Az ő tulajdon provinciájában pedig minden pater egyet-egyet. Illyen ám a szerzetes élet és halál.

A szentmisék után az holt testét a Szent Márk templomában vittük; ott tisztelettel eltemettük az nagy oltár előtt. Az világiak közül hatan voltak, mi pedig nyoltzan; azok siránkozva, mi pedig bánkodva. Noha az temető helyen koftus szerzetesek laknak, de mégis ők nagy szeretettel megásták a sirt és tisztelettel beeresztették, az holttestet eltemették. Mi viszszafordulván a klastromotskában, vártuk a szelet, de el nem jött.

Augustusnak 28. napján

Szent Ágoston doctornak ünnepe lévén, — ki affrikai születés volt, Egyiptus pedig Affrikában vagyon, mellyre való nézve nagy tekéntetben volt előttünk ez a sz. nap, az hyppónnai sz. püspöknek ünnepe, — én is megemlékeztem az érdemes Ágostonokról és az napot isteni szolgálatban töltöttem. Az jövendő tengeri útra is újra készülgettem. Mert noha Alexándriából a földön is el lehet menni a Sz. Városban, de égtelen sok a veszedelem az kegyetlen arabsok miatt. Mindenkor a tengeren utaznak inkább, mint a szárazföldön számtalan bajjal.

Augustusnak 29. napján

Megindult ma hajnalba az majestralis szél az ő nyugodalmában letelepedni, melly tizennégy napig szünés nélkül fuvalla, úgyhogy sok kissebb gállyák útra repüllének, sőtt nevelődvén a szél még a bastimentom nagy gállyák, huszanhárom szárnyakra eresztetének a tengeri uszkálásra, amint a Petrina Ágoston kapitány úr is ma eresztette szélnek vitorla abroszszait, melly frégáth gállyán én érkesztem Velentzéből Alexándriában, ezen széllel Czyprus országos szigete felé kormánozta gállyáját. Itt termének ám az jó hires, nevezetes extra fáin czyprusi borok. De mi mégis megmaradtunk Alexándriában, várván kedvező szelet az angliai póláka gállyának.

Addig is az Úr Istennek kedves akarattyára hagytam minden dolgaimat; mert maga Üdvözétőnk arra tanított: *Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra.* Mi Atyánk légyen te akaratod, miképpen mennyben, azonképpen a földön is, tengeren is. Ez igen üdvösséges egy kérés az Urunk imádságában. Ha e szerént tselekszünk, soha meg nem háborodunk semmi isteni rendelésekben. Mert Isten akarattya minden a bűnön kivül, melly a te akaratod és rossz indulatod.

Augustusnak 30. napján

Igen jó idején, akik papi méltóságban voltunk utazandók, négyen: úgymint pater Felix a Nuceria Paganorum neapolisi provinciabéli apostoli missionárius, második pater Ferentz a Carpenedolo, venetziai provinciabéli, a bétsi pater Robertus és én méltatlan az Istennek Sz. Bárányát bémutattuk az ő Sz. Attyának. Fraterek is ketten valának: úgymint frater Ioakim, a bécsi conductor, és egy öreg olasz frater, Bononia-béli provinciából való. Felültünk egy angliai póláka gállyára, melly igen tzifrán el vala készülve. Tizenhat ágyuja vala két renden. A t. pater praesidens oly rendelést tött, hogy alkalmatos egy gundulán bévitetett bennünket a nagy gállyába. Maga is szinte a tengeri partig jött szeretet kisérésben és feladá reánk a szerafikusi szent áldást.

Midőn a tenger szélein a nagy fövenyben ballagnék a többi társaim után, a bátog skátulám oldalamon vala: óh fájda-

lom! előmben áll egy mahumetánus, szurkos, piszkos, czudar, utálatos, rongyos, mint egy váras szemete, az utzákon pajkos, két nagy öszvetett marokkal a fövenyt szemeim közé szórja vala. Tele lőtt mind szám, ortzám, szemem, fülem, orrom, fejem. Én nagy ijettemben és szégyenletemben elpirulék, mivel tsaknem egymást érték a fel- s alájövők, még skátulámnak kultsoskáját is elejtettem, máig is a föven között vagyon. Magamhoz tértem: elszenvedtem örömmel a gyalázatot, semmi rosszat nékie nem szólván. Ismét viszsza fordult, kettőzte előbbeni gyönyörü cselekedetit, én magam fövenyessen elballagtam. Az tenger szélére jutván, elbútsúztunk az jó szerzetes atyáktól.

Felülénk az gundulára: sebessen béevedzettünk a gállyához a tzudar mahumetánusokkal nagy hahota kiáltással: hihető örültek, hogy egynehány piásztereket kaphattak rövid fáradságokért, kik úgy bánnak az jövevény paterekkel, mint az mostoha anyák a gyermekekkel. Illyen a sz. keresztség nélkül való pogányok élete, tsak adományért mutattyák a szeretetet.

Bémenvén a poláka gállyába elindultunk az Úrnak nevében és allig mentünk bé a nagy tengerbe, ihol ellenkező sirokkó, azaz alszelünk támada és igy nyoltz livurnai terhes gállyák is velünk útnak eredtek. Egy darabig ezek után repültünk, de meg kellett fordítani az gállyát. Palesztina felé sebessen fuvalla a szél ellenünkbe, olly igen meghányta, vetette az gállyát, hogy valakik benne voltunk, (*sit venia*) vérrel ökrödtünk az gyomrainknak felháborodási miatt. De elszenvedtük az Úr szerelméért, kinek sz. nevében utaztunk. Sőtt többeket is készek voltunk szenvedni.

Ebben az ánglus czifra poláka gállyába tsak harmicnégy személlyek valánk: úgymint öten mi szerzetesek, nyoltz mahumetánus valóságos törökök, öten zsidók, két érdemes kereskedő kalmárok, és az alexándriai asztali szolga legényünk, igen jó keresztény ifiú, ki az názáréti sz. városba menni a t. p. praesidenstől szabadságot nyert. Az többiek anglus gálylyások valának. Ez nap, minthogy ellenkező oldalszelünk fuvalla, alig haladtunk két német mértföldet. De jó szélben tizenkettőt is elrepültünk volna: illyen az tengeri utazás.

Augustusnak 31. napján

Noha az Úrnak napja, mert vasárnap volt, de senki közülünk sz. misét nem szolgálhatott. Ám ha kápolnánk lett volna is, minthogy angliai valláson voltak mind kapitányunk, mind az hajós legények, meg nem engedték volna, minthogy ellenkezik az ő vallások az igaz apostoli hittel. Illyen tetemes hibák vannak ám a kereszténytek között: soha egyességben nem lehetnek az tudományokban való sok válogatás miatt. Ez mind a kevély elmének szüleménnye és a szivnek nyughatatlan vásott tengelye. Ime egy fő eretnekségnek koholója bőltsebbnek állittya magát azoknál a szent atyáknál, valamennyien voltak az Úr Jésusnak igaz Anyaszentegyházában. Óh nagyságos vakmerő kevélység és Sz. Lélek Isten ellen való bűnben megáltalkodás, mellynél nagyobb gonosság nem lehet egy keresztény emberben.

Minden némű eretnekséget a kevélységnek lelke lobbantya. Most is úgy vagyon: mihelest valakiben egy tsekély tudományka uralkodik, azt véli, hogy mindent tud, holott azt se tudgya hány tsillag az égen, hány hajszál fején? Bezzeg jól irta ezeknek Sz. Pál: *Quid habes, quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (I, Cor. 4, v. 7.). Mi vagyon benned amit az Istentől nem vettél volna, ha pedig az Istentől vetted amid vagyon, miért ditsekedel tudományodba, erődbe, termetedbe, tisztségedbe, kintseidben, mintha azokat nem az Istentől vetted volna. Nem tudod-é? hogy: *Nudus egressus es ex utero matris, et nudus reverteris* (Job 1, v. 21). Hát meg nem üsméred azt, hogy a te anyád méhéből mezitelen jöttél, és magaddal nem hosztál semmit, hogy születtél? semmit abbul el nem visz, mellyeket gyüjtöttél, hanem amit az Isten szegénnyivel tettél? Tehát alázzuk meg magunkat, mert egyedül az Istenben mozgunk, élünk és vagyunk: az ő sz. segedelme nélkül csak az ujunkat sem mozdíthattyuk meg. Soha senkit meg ne utállyunk; az nyomorultakat, szegényeket, gyengébb elméjűeket meg ne vessünk: ám szabad az Úr Isten velünk.

Megvetette Julianus császár mind magát az Úr Jésus Kristust, mind az ő szent szolgáit, de ő is megvettetett. Megvetették a zsidók a megigírtetett és eljött Messiást, a zsidók királylyát, de ők is megvettettek. Mert azóta se királyok, se országok,

se áldozattyok. Hát mennyi ezer példák vannak? De elő nem hordhatom, mert a tágas tengeren kelletik utaznom és most szinte olly helyen lebegünk a tenger vize hátán, ahol az affrikai legszéllessebb folyó víz, a Nilus vize, béugrik a tengerbe és megtartya majd egy mértföldnyire maga erejét, színét. Szinte külömbözik a tengertől a Nilus vize, mert igen szőke és zavarékos, mellyet az olaszok *burdá*-nak neveznek. Ebben az *burdá*-ban jó derék üdeig volt a gállyánk minden veszedelem nélkül. Mi ugyan gyönyörködtünk benne.

Ez az egyiptusi hasznos Nilus folyó vize ha megárad, kiönti magát a pihent szárazföldre. Sok és széles kanálisokat, árkokat, vizfolyásokat olly bőven készitettek, hogy azok is mind megtelnek vizekkel és így csatornákon kieresztik a viznek bővségét az föld színére; az jól megásztattya a hízott földet és amit az földbe vetnek, hirtelen egytzeriben megterem minden. Ha kétszer vagyon a kiáradás, kétszer vagyon az aratás. Minthogy Egyiptusban nem hull az eső, igen szükséges a Nilusnak kiöntése és az árkokban való bévétele. Illyetén árkokat Alexándria határiban magam is sokakat láttam, és ki is magyarázták mivégre ásattattak. Elég az, hogy egész világon bővségesben a búza nem terem, mint Egyiptusban; mert Európának egész csűrje az ő gazdag termékenysége miatt.

September Szent Mihály hava.
Septembernek 1. napján

Nem igen kedvezett a szél: mi is nem igen kedvünkre haladtunk, egész napot többnyire Roszetum vára alatt töltöttük. Én ugyan szerettem, mert a tenger partyán feküvő és elnyutódzott gazdag várast töviből szemlélhettem; az házakat tsaknem úgy láttam, mintha az utzáin állanék. Sz. Isten! melly gazdagok itt a városok! de az mahumetánussai igen gazok és ravaszok, mérgesek mint az baziliskusok, vagy krokodilusok. A számtalan fák tellyesek voltak gyümöltsel. A magas pálma fák egymást érték és a gyümöltsei egy-egy rakáson függőnek, mint egy szita; illyen csomós függők ötven, hatvan vagyon egy pálmafán. Jó a gyümöltse, illyennel éltek az régi sz. barátok a thebaisi barlangokban. Illyen eledele volt Remete Sz. Pálnak, de az holló egy fél kenyeret vive néki mindennap a gyümölts

mellé. Illyen az Istennek bőlts gondviselése. Bezzeg ezek voltak ám az igaz remeték, az Istennek kedves szolgái. Vajha mi is nyomai után mehetnénk. De nem tsuda, mert ezek a lelkek szolgálattyában nem foglalataskodtak, hanem a bűnösök megtérésiért imádkoztak.

A mi kötelességünk pedig az, hogy először Istenünknek, a megdütsőült szenteknek, azután magunknak, azután a mi felebarátinknak úgy szolgállyunk, hogy a mi szolgálatink által vezettessenek be az örök életre. Az Anyaszentegyház úgy erősítette meg a mi sz. szerzetünket, kik az közönséges Római Gyülekezetben vagyunk, hogy némelly az ifiúságot oktassa mind tudományra, mind az isteni félelemre, de leginkább a tekélletes keresztény életre; némellyek az rabok kiváltására, némellyek az betegek gondviselésére, némellyek prédikállásra, gyóntatásokra vannak aprobálva és így nem élhetnek olly sanyarúan, mint az hajdani remeték, az régi erdei szent barátok. De itt is aki megfelel maga kötelességének, eleget teszen Isten akarattyának, az Úrtúl való hívásnak.

Septembernek 2. napján

Mikor jó reggel felébredtünk, ama nevezetes Dámiáta városa alatt találtuk fel magunkat. Ez is bővelkedik az földnek minden javaival. Sok benne a keresztény kereskedő. Ezen városban táborozott András magyar király, az erős magyar vitézekkel. De minthogy szokatlanok voltak az igen éles levegő éghez, nagy része és nagyobb száma az vérnek gyulladása miatt itt hagyta hideg tetemit, és alig menének haza magyar édes országokban, honnyokban.

Allig haladtuk meg a várast, elérkeze a puppáról való kedvező ponente-való szél: megtöltötte mind az vitorla-sátorokat, minket pedig vigasztalásokkal minnyájunkat, úgyhogy minden órában hat olasz mértföldet haladtunk, és így napestig örvendetes hajózásunk vala. Az gállyás kapitányunk, igen emberséges, nyájas, jókedvű úr, tsaknem vérét adta érettünk. Megtisztelt mindeneket, bátorított, vigasztalt. Az asztalnál elegendő volt étel, ital, kávé, csokoládé. Az legénnyeji is józanok, vigyázók és mindenekre gondoskodók valának. Nagyobb szeretetet mutattak hozzánk, mint hazánkban némelly morda, durva, embertelen, róka természetűk. Könnyebb az vadakkal lakni és

tigrisekkel egy kalitkában lenni, mint az illyen embertelen *sibi soli*, magoknak való fösvény keresztényekkel.

Septembernek 3. napján

Szinte szerda vala. Minekutánna az reggeli isteni szent ditsireteket elvégzettük volna, és már a felső részén volnának az gállyának minnyájan, Szent Isten! melly nagy öröm szállotta meg minnyájunknak sziveit, amidőn megsajdítottuk a palesztinai Szentföldnek magos hegyeit. Először tsak úgy láttattak, mint valami vízből felemelkedett ködfelyhőtskék, de tudták az gállyások, hogy nem felyhők azok, hanem nékünk örömhegyeink.

Kezünkben adták az legények az angliai legvilágosbb meszszelátó csíveket; addig szemlélgettük, hogy örömünkben majd leestünk, mondván: *Terra, Terra!* Én Sz. Háromság tiszteletére harmadszor is hozzáadtam: *Terra.* Olly hatalmas ereje vagyon itt az nagy örömnek, hogy elfelejteti az előbbeni nyomorúságot, mintha nem is történtek volna. A szintelen halvány szin, a megkeseredett sziv egészlen megújul, megpirosodik, megvidámodik. Mind előbb repültünk az jó széllel, úgyhogy délelőtt kilentz órakor már töviből megláttuk a kármelusi szent hegyet, mellynek tetején lakott az Istennek sz. prófétája, Illés próféta. Errül neveztetik a Kármélusi Boldog Aszszony, mert itt tiszteltetett a sz. életű férfiaktól.

Mikor éppen az hegy alá jutottunk, tsak egy nehány kő hagyításnyira, a mi kapitányunk az legnagyobb három ágyút kisütötte a Boldogságos Szűz Máriának tiszteletére. Örömében ugyan ugrott az poláka gállya. De nagyobb volt a mi örömünk, mert egymást békesség csókjaival is az ide való béérkezésért értettük. Mi pedig az örömlövés után térden állva adtunk hálákat, hogy a palesztinai Sz. Földön, ezen nevezetes hegyen, a Kármélusi Boldogságos Szűznek kápolnáját láthattyuk.

Ez a hegy már a Szentföldhöz tartozandó Czaesárea várossától 24 olasz mértföldnyire esik. Az helytől, melly *Castrum Peregrinorum*-nak neveztetik, 12 olasz mértföldnyire. Az hegynek tetején hajdant igen gyönyörű nagy templom vala, de ez jelenvaló időben annak elpusztulása után tsak egy kis ká-

polna láttatik, mellyben a Szentséges Szűz Anyának képe fő tiszteletben tartatik. Nem fölötte magos az hegy, mert Galileában sokkal tetőssebb hegyek vannak. Szinte az tetején barlang, formára négy szegletű: lakóhelye itt Illés prófétának. Vagyon élő kút forrása, az kertetskéje igen termékeny. Az egész hegynek hoszszasága három magyar mértföldnyire terjed napkelet felé.

Mostani üdőben az hegy nem igen termékeny, gyümöltsel se bővelkedik; az erdő helyei is fölötte elpusztultak, mind azért, hogy nagyobb része kőszíklákkal foglaltatik; de leginkább a föld népének röstsége, buta tudatlansága okozza. Az hegyek között amelly kies völgyek vannak, azokat az kegyetlen, henye arabs nemzet foglalta el, kik tsak úgy tengődnek, mint a sátorbéli olá czigányok; vadak mint az affrikai oroszlányok.

Midőn az hegy alatt elgállyáztunk volna, szintén tsak az tövében, a t. pater kármelitánus szerzetesek, — kik közül tsak két paterek, egy frater valának, — kiterjesztették a Szentföldnek tzimeres zászlóját, mellynek oldalain öt keresztekből álló figura vagyon. A szerzetesek szüntelen itt őrzik a sz. helyet és kész szívvel fogadgyák az jövevényeket. Ptholomais városától, melly mostani üdőben Ákrinak neveztetik, három magyar mértföldnyire feküszik. Innét megláthattuk; mellynek is kikötő helyében két órák után béállottunk. Éppen az napnak elnyugtára szerentséssen levetették a vasmatskát, feltekergették az vitorla abroszokat. Mi pedig hálákat adtunk a kegyelmes Úr Istennek a szerentsés béérkezésért.

Tudtokra adattuk a klastrombéli szerzetes atyáknak, hogy paterek légyenek az gállyában. Így minden halasztás nélkül gundulával jöttek és már béalkonyóban lépett az üdő, hogy az vatsoránál találtuk az jó szerzetes atyákat, és végét szakasztván a vatsorának, szerzetesi szeretettel fogadott mind a t. pater praesidens és mind fejenként a többi lelki atyák is, a fraterekkel együtt, sorba adák fel a békességnek csókjait; mi is vatsoráltunk.

Előbbször az Úr Jésusnak Sz. Teste előtt az templomban hálákat adtunk, hogy már Palesztinába béléptünk; azután eledellel tápláltuk fáradott testünket, mert igen meglangattak, minthogy vizen, szárazon hatszáz mértföldeknél többeket haladtunk. Ez az legelső státió Palesztinában a téjjel s mézzel

folyó Khánaán földön. Ebben a városban amik eleitől fogva jeles dolgok lőttek s történtek, ha irásban akarnám foglalni, elégtelen volna mind iró tollam mind papirosom. Az érdemes jó anglus kapitány is meglátogatott bennünket, ki magát az jövendőbéli szolgálatunkra szelíden ajánlotta. Voltak a klastromba tíz számmal: némellyek akik a kereszténységből érkeztek, mások kik bétöltötték üdejeket s tulajdon honnyokban, provinciájokban igyekeznek. Míg a Sz. Városban tartó utazásnak meneteliig itt tartózkodunk, addig az isteni szolgálatokban maradunk.

Septembernek 4. napján

Tellyes napot megújult friss élettel töltöttem, megszabadulván a tengeri félelmes habok közül, ahol sem étel, sem ital úgy nem hasznos, mint szárazon a sok szörnyű és szívet rettentő ingadozások végett. Most pedig mind éjjel, mind nappal megvagyon az nyugodalom és szaporodik az előbbeni erő. Mindezekért köteles voltam az Istennek méltó hálákat felnyujtani. Délután azért kisétáltunk ketten ezen nevezetes Fenitzia tartománynak anya-városába, és az hajdani városnak dőlledékit sorba jártuk. Óh fájdalom! most csak a fundamentomi láttatnak a városnak, mellyben az Izrael és Egyiptusnak koronás királyi világi, dütsősséges és gyönyörüséges életet töltöttek. Ahol a szent hadakozásban annyi ezer keresztények vérrel ásztatták a szomjú földet, most azt kertek és gyümöltsös fák foglallyák.

Noha ez jelenvaló üdőben is Ptholomais várassának meglehetős erős vára kiszögezett török álgyukkal, vastag kő bástyákkal láttatik, de tsak árnyéka se lehet az réginek. A keresztényeknek három templomi, az mahumetánusoknak húsz vékony metsetes moscheái, mellyekből *hotsálnak*. Népe olly számos, hogy minden utzái, sikátori tellyesek éjjel és nappal arabsokkal; de nem bátorságos közöttük fetrengeni. Itt vagyon egész Fenitziának vásáros fő helye. Itt vagyon lakása az leggazdagabb kápónak, fejedelemnek, ki egész Galileát maga hatalma alatt tartya. Zabulonnak kövér és termékeny földéről ide takaríttyák a sok ezer-ezer köböl legtisztább búzát és az földnek majd egyéb termésit. Itt árúllyák az legerőssebb, legjobb fajtájú lovakat, öszvéreket szebbnél szebbeket, a tetemes magos gör-

be hátú, hoszszú nyakú, nagy lábú, vastag talpú dromedár tevéket. Egyszóval mindenek, ami az emberi életnek táplálására szükséges, megvagyon gazdag Fenitziában, feltaláltatik Ptholemaisban. Kaifa városától, amelly a Karmélus hegye alatt éppen a tövében feküszik, csak három mértföldnyire esik. Ez is noha nem nagy, de bővelkedik gazdagsággal. De minthogy az levegő ege igen vékony, a szokatlan jövevényeknek nemigen egésséges, izibe skorbutot kapnak, azaz a vérnek meggyulladását, úgyhogy hasonló a veres posztóhoz az ember teste egészlen. Mind Kaifa, mind Ákri a tenger partyán fekszenek és minden szűnés nélkül a tenger habjain szemeskednek.

Alkalmatos residentziánk vagyon templomotskával együtt a frantzia kereskedőknek nagy roppant épületéhez foglalva, melly Galérának neveztetik. Igen emberiséggel fénylő gazdag kereskedők vannak itt és jó ájtatos keresztények. A szerzetes társainknak főpátrónusi: egyszóval talpig jó urak. Amidőn a városnak régi helyein sétálnánk, igen alkalmatos helyet találánk fördésre a tenger viziben; meg is fördöttünk, mert javallották az orvos doktorok: használt is, egészlen megfrisültünk s újúltunk. Előzi a tenger sós vizének ereje a viszketegséget és igen jó kivántsot ád mind az ételre, italra, éjjeli nyugodalomra, és így vig kedvvel viszszatérénk a residentziába. Erőt kaptunk még ez előre álló utazásra Jerusálemig.

A keresztények, kik ezen várasba laknak, az arábiai nyelvet szóllyák, de igen engedelmes, jámbor, egyenes szive minynyájoknak a szerzetes atyákhoz; bé is vezettek egynehány házhoz. Mihelest béléptünk, minnyájan térden állva kérték tőlünk a papi sz. áldást: fel sem emelődtek, míg fel nem adtuk, azután egyetemben kézcsókolásra járulnak, kávéval, dohánynyal, gyümöltsel kedveskednek a szerzetes felszentelt patereknek.

Septembernek 5. napján

Péntek vala; az mi Urunk szent szenvedéséhez folyamodtam, hogy még a szenvedésre adgyon türedelmet. Délig Quaresmiust olvasgattam, ki a palestinai földet hoszszassan írásban foglallya. Ennél senki igazábban még nem írt a szentföldi he-

lyekről, mert Jerusálemben hat esztendőkig gvárdiánykodott; azután is ott töltötte üdeit és tellyes szabadsága volt magától a nagy szultántól minden sz. helyeket tökélletessen megvisgálni. Megvisgált mindeneket és az rajzolásokkal, irásokkal nagyot használt.

Eljöve üdeje a pénteki napkelet-országi ebédnek; olly izűen elkészitett étkeket se nem láttam, se nem kóstoltam, mert tengeri halak, csigák-bigák, pókok és más-másféle gyümöltsökből öszvefőtt étkeket raktanak asztalra, mellyek kik jók, kik roszszak valának. De tsak meg kellett enni, mert nem vala más. Délután a páter praesidens kimenvén, alkalmatos török csajkát kerese. Itt bátorságos reménységünk lehetett a szerentsés tengeri utazásra, mert mindenütt tsak az tenger szélein, néha tíztizenhat lépésnyire valánk az földtől, úgy ragadtattunk. Meglőtt az alku, hogy Joppé városáig vigyen bennünket. Mi szerzetesek négyen: úgymint Pater Felix, P. Ferentz, egy fráter és én méltatlan, két keresztény kereskedők, négy arabsok, hét török csajkások az három vitorláju sebessen járó csajkára felülénk délután két órakor. Az bétsi páter pedig az fraterrel együtt általmentek Názárethben, mert csak hét mértföld az ide való tengertől ezen szent városka: az Názárethi Jésus, Zsidók Királlya, Mária és Szent Jósef lakó hele. Mi pedig jó kedvező széllel megindulván minden órában jó két magyar mértföldet repüllénk.

Midőn ismét a kármélusi sz. hegy alatt kellett elmennünk, tiszteltük a Sz. Szűz képét kitelhető ájtatossággal. Alig mentünk egynehány puska lövetnyire, és ihol, a legszállassabb török csajkás legényünk a csajkából, megcsuszamodván, lebukkana az tengerbe, de volt szerentséje, mert megragadá az kötelet, kivatzkolódott nagy nehezen; ollyanná lött, mint az lelketlen. A Kármélus hegynek alsó oldalában éppen alatta mentünk az Jövevények Várának, de nagyobb része ma-holnap leomladozik. Most egy nyomorult arabs falu vagyon alatta. Estendén alája jutottunk Caeszárea Palesztina várassának. Régenten nevezetes, de most is népes, gazdag váras; szép kies helyen feküszik éppen a tenger szélin. Mind eddig jó szolgált a kedvező szelünk, de ezentúl megtsendesüle és szinte nem igen

haladtunk. De ugyantsak hajnal hasadtára béjutottunk Joppé városának kikötő helyébe.

Ennél nagyobb öröm nem tölthette szivünket, mert, hála Istennek, egész Földközepi Tengeren szerentséssen általusztunk. Az mult egész éjjel tellyességgel semmit nem aluttunk, nem nyugodtunk, hanem szebbnél szebb történet históriákat, hol egyik, hol más, beszélgettünk, legfőképpen P. Felix a Nuceria, ki régi sanyarúságát előbeszéllette, mint jártak az mahumetánusokkal, mint verték lábok talpait, mennyit kellett fizetni a megszabadulásokért, úgyhogy reá ment öszveséggel fél millió magyar forintokra, máskép a kereszténységet kiverték volna egész Egyiptusból az mahumetánusok.

Septembernek 6. napján

Mikor az napnak fényes sugári a magos hegyek teteit fénynyekkel kezdék fejtegetni, kiléptünk a török hegyes orrú csajkából; már akkor tellyes volt a város piartza mahumetánusokkal és sereggel tódultak szokás szerént a portusban béállott csajkához. Szemfüleskedtek azon: kik jöttek? honnan jöttek? mit hoztak? És ott termett a Gázá városának harmintzadosa is, kinek neve törökül *emin*. Ez megvénhedett, hosszú ősz-szakállú tekéntetes férfiú vala: csendes lépésekkel a több hozzátartozandó iberrajtokkal hozzánk ereszkedének: feljegyzette hányan vagyunk mi szerzetesek? Mivelhogy egy szerzetes személytől való taksa 7 piasztra, 7 forint. Az világiaktól kik a Sz. Földre járulnak 17 piasztra vétetik. Mi azonnal a szokás szerént, valakik bémennek a Sz. Földnek tiszteletére, mihelest a szárazföldre tapodnak, földre borulnak és alázatossan megtsókollyák a Szentföldet.

Ha láttad volna melly édesden tsókolgattuk méllységes alázatossággal hálákat adván az Úr Istennek velünk közlött isteni jótéteményeiért, hogy annyi száraz és nedves utazások között szerentséssen béhozott arra a Sz. Földre, melly a régi Sz. Atyák tekéntetiért, sőtt az Isten Fiának itt léttéért, földi paradicsomnak neveztetik, tejjel s mézzel folyó földnek tituláltatik. Itt csak rövideden az törököktől való félelem miatt, mintegy orozva tselekedtünk.

De bémenvén a residentziában, az előjárónak magunkat

megjelentettük és mingyárt az Isten templomában járultunk, az Oltári nagy Sacramentum előtt artzra borulva méltó hálákat öntöttünk, amennyire engette a mi emberi gyarlóságunk és erőtlenségünk. A templomotska éppen azon a helyen vagyon, ahol a szijártó háza vala, mellyben Sz. Péter Apostol a tsudálatos látást szemlélte.

Amint írva vagyon (Act. 10, [v. 11-16]): nyitva látá az eget és egy alájövő edént, mint egy nagy lepedőt, négy végénél fogva alábocsáttatni az égből a földre, melyben valának mindenféle négy lábú és földi csúszó-mászó állatok és égi madarak. És szózat lőn hozzája: Kelly fel Péter, öllyed és egyed. Mondá Péter: Távul légyen Uram, mert soha nem öttem semmi közönségest és tisztátalant. És a szózat ismég másodszor ő hozzája: Amit az Isten megtisztított, te közönségesnek ne mondgyad. Ez pedig háromszor lőn és mingyárt felvétetik az edény az égbe.

Itt elvégzettük hálaadó kötelességünket, egy kevessé nyugodalomra adánk magunkat, minthogy egész éjjel semmi álomi nyugodalmunk nem vala. Annak üdejében megkóstoltuk a téjel, mézzel folyó Kánaán földen termett szerzetes ebédet. Nékem úgy tetzett mintha Jósuéval általmentem volna a Jordan vizén Jerikó várossa alá és ott ebédeltem volna. Nemcsak testem, de lelkem is újult és erőt vett ezen első sz. földi ebédtől.

A rezidentzia igen rongyos és, mivel nagyobb része tsak deszkákból áll, eldöllésével fenyegetődzik. Itt többnyire tsak két páter és egy frater maradnak az isteni és felebaráti szolgálatokban. Ebben az residentziában szokták a Sz. Várasban utazó páterek minden tzullájokat, podjászokat, de még az conductorok is sz. alamysnájokat elhagyni és így ő magok minden bagásia nélkül szamárhátakra ülnek, és négy órák alatt egy huzamba Ráma városában béhajtonak. De a veszedelmeknek eltávoztatásáért a városon kívül az utasok egy kompániában csoportoznak, melly karavánának hívattatik, és úgy seregestől elindulnak.

Mi is így tselekedtünk: a veteményes kertek alá járulván huszan egyben csoportoztunk és innét szamárhátakon paripáztunk. Ezek frissen is ügetnek, tsak a lapotzkáik között szurdálást érezzenek; de igen óva kell azt tselekedni, mert a szamár ízibe földre teríti az hátán ülőt, személyválogatás nél-

kül. Mi elvégezvén az ebédet, délután mingyárt az Úr sz. oltára előtt erőt kértünk; útra indultunk seregestül az arabsoknak félelmek miatt, kik ollyanok mint ragadozó farkasok.

JOPPÉ VÁROSSÁNAK RÖVID LEÍRÁSA.

Kegyes Olvasó! Most értsed Joppénak írott ábrázattyát. Tudva légyen mindeneknél, hogy Joppé, — mellyet Noénak legkissebb fia Jafet épített, még pedig, amint az írók bizonyíttyák vizözön előtt, így már ma-holnap majd négyezer esztendője lészen a város kezdetének — építetett a Földközepi Tengernek szélin, a kőszikláknak nagy erősségén, kies, magos hegyen. Ez Jerusálem várossának és egész Judeának, Zsidó-Országnak az ő legnagyobb portussa, parti várossa, kikötő rév helye.

Betlehemtől, amint Sz. Hieronymus is írja, kilentz magyar mértföld és így Jerusálemtől nyoltz, Rámától tsak kettő. Régenten Judaeának thopárkátusi legnemessebb lakó város[a] vala. Most ez közönségesen az arabsok által Jaffának neveztetik. Az ő kikőtő rév helye inkább szűk, hogysem tágas. Igaz hogy a természet és az emberi mesterség megerősítette és így hajdan igen bátorságos vala. De már most, minthogy a tengernek mérges és sebes habjai sok fövenyeket bétsapdostak és azokkal igen eltelt, nints benne bátorságos állandósága a nagy gályláknak. De a kissebbszerű gállyákat és csajkákat béfogadgya. Nem is olly híres, mint annak előtte, mivel az ő alkalmatlansága végett nem sok partékákat hordonak, nem is visznek a nagy frégat, vagy bastimentom gállyák.

Nevezetes az benne történt dolgokért; mert ennek az Joppé várossának rév-partyán ült a tengerre Jónás próféta, midőn az Úr megparancsolá néki, hogy Ninive városában menne predikállani, hogy ott az bűnöknek tengerében elmerült vad népet az penitentzia tartásra serkentené és a kárhozatra vonó útrúl az üdvösségnek úttyára igazítaná. Ide érkezvén, itt ült bé az hajóba, hogy Thársis városában futna az Istentől reá bizott parantsolattya elől (Jonae. 1, 3).

Ennek a városnak kikötő helyében szállíttattak a Libanus hegyein elkészített czedrus fák a Salamon templomának épületére és innét szekereken hordották bé Jerusálembe (3. Reg. 5, v. 9). Szóval valamit a tengertől kellett Jerusálembe, vagy Judeába beszállítani, mind innét vitetett: mert egész Zsidó-Országnak ez a fő portussa. Itt az Joppe várossának lakosi által az tengerben merítettek egyszeribe kétszázan a zsidók közül. Itt gyakorta laktak a Machabaeusok és mind az várat, mind az várast megerősítették. Nem igen távul Joppé várossától, közel az jerusálemi út mellett, most is megmutattatik amaz Sz. Thábitha özvegy asszonynak tulajdon házának fundamentoma, ki tellyes volt jóságos tselekedetekkel a Kristus Jésus tanítványihoz, mellyre nézve Sz. Péter apostol őtet halottaiból tsudálatossan feltámasztotta: melly tsudalátásra sokan hittek az Úr Jésus Kristusban, amint irva vagyon (Act. 9 [36-43]). Azután sok üdeig lakott is Sz. Péter apostol a Simon nevezetű szijjártónak házában, amelly házból most mi templomat és clastromat csináltattunk és ide szállanak mind szerzetesek, mind pedig a keresztény jövevények, mert a Sz. Ferentz fiai úgy láttyák minnyájokat mint utazó angyalokat; minden tőlök kitelhető szeretettel, és jókkal gazdálkodni serénykednek.

Most is nevezetes ez a váras, mert az tenger szélin, gyönyörű tágas utztája, felemelt két, három rétű palotái [vannak] és keresztények is [lakják] de nem számossan. Vagyon benne felséges királyné aszszonyunknak consula és ez olly úri személly, ki az oda szállott német kereskedőknek pártfogója, tanácsossa. Illyetén consul urak minden tenger szélein álló kereskedő városokban vannak, és ezek úgy láttyák az gállyás kapitányokat, mint saját fiaikat.

Ez a joppéi consul úr is tellyes emberiséggel és dítséretreméltó úri házánál legkissebb csemetéi is az ő tökélletes keresztényi életekért. Házánál voltam, de sehol keresztény uraknál nem láttam azokat a sz. dolgokat, mellyeket ezek véghez vittek. Először megtemjényezték az úri szálát: az asztalra helyhesztették a szenteltvizes ezüst medentzét, abban az hintőt és térden állva, mind maga, mind házas fia kívánták felvenni az papi sz. áldást, és a papi kézcsókolások után többé az fejér személyek meg nem jelentek, hanem az férfiak igen kellemetes beszélgetést töttek Konstántzinápoly felől, mivel az ifiú úrnak

törvényes párja konstántzinápolyi jó termés, kihez hasonlót ékességre, úgy mondották magok a városbéliek, húszezer közül sem látni. Illyenek az napkeleti fejér személlyek; az mieink árnyékjok ha lehetnek.

Úgy vélem ezt a klima okozza. Mióta kijöttem a Sz. Földről értettem, hogy Joppében már új residentziánk és templomunk vagyon azon helyen felállítva. Akik vannak benne keresztények, igen kevesek, de igen jók. De mi haszon is vagyon a sokakban és rosszakban? Sodoma, Gomorha, Adama, Séboim várasok népesek valának és mint földi paraditsom úgy látattak, mégis annyi ezerek közül, az üdösebbek közt tíz sem találtatott igaz. Azért is az égből szállott kénköves tüzes láng megemésztette őket, Lóth patriarkán és az ő két leányin kívül. A felesége is kiméne ugyan vélek a tüzes láng elől, de az Isten angyali parantsolattyát szemfüleskedéssel általhágta és azonnal, mint egy só bálvány úgy marada, ez jelen-való üdeig is úgy áll azon az helyen bizonyságul.

Ihol mire viszi az aszszonyokat az mindent hallani, látni, tudni, kóstolni, szaglani, tapasztalni. Amire reá köti magát, mind addig nyughatatlankodik, míg meg nem szerzi, ha mingyárt kárhozatos is. Ha minden esztendőben újabb, újabb módi érkezik, de az a szemfüles, vágyi aszszony, vagy katzki leányka megszerzi. Tudom jól, nem kereszténi alázatosságból; aki nem illyen ne vegye magára, ha pedig magára érti, én nem találom egyéb orvosságát és semmi gyógyítását szíve fájdalmának, mert a kigyó sem szenvedheti maga farka vágását hanem bőréből kibújik, új bőrben öltözik. Az illyenek jobbítsák meg magokat.

Mikor Joppéból ismét útnak eredtünk délután éppen két óra megvala. Négy óra alatt szerentséssen Rámában, vagy Ramatában bészamaraztunk. Olly kies és termékeny föld vagyon e két város között, mellynél jobbat, gyümöltsössebbet nem könnyen látni. Igen meleg vala az nap, fölötte elszomjuhoztunk és szinte fele úttyán eleven kútforrást láttunk. Megállapodtunk, ahol mahumetánus arabsok voltak. Intettünk nékik, jellel mutatván szomjúságunkat, hosztak mingyárt jó szívvel. Azután kitanultuk, hogy a vizet az arabok *mojé*-nek nevezik: valamikor megszomjuhoztunk és arabsokat láttunk,

ha mondottuk: *moje, moje,* késedelem nélkül elhoszták a vizet, mint friss italt.

Illyen az testi irgalmasság még a pogányokban is a szomjú utasokhoz. Béérvén a residentziába nagy örömmel leugrándozánk a szamár paripákrul. A t. pater praesidens igen jószivvel fogadott és kire-kire békességes csókot adott. Valami jót tehetett velünk, el nem mulatta. Ebben az residentziában tsak három felszentelt papi személlyek és egy fráter szolgálnak az Úr Istennek és ott tartozkodó keresztény híveknek és minden jövevényeknek. A szerzetes asztalnál napkeleti étkekkel kedveskedtek: kávéval bőven, mert bőven vagyon. Világi ifiú tött szolgálatot az refectoriumban: igen csinossan és emberiséggel mutatta maga hívségét és kötelességét.

Septembernek 7. napján

Vasárnap lévén jó idein a gyönyörü templomotskában sz. misét mutattam bé az Úrnak, az menny s föld Teremtőjének nagyobb dütsőségére az élőkért, holtakért, az igazakért és megtérő bűnösökért. Itt kettő az oltár: az főbb azt jelenti, midőn Nikodémus és Arimathiai Jósef a megfeszített Kristus Jésusnak holt szent testét a keresztről levették, fűszerszámokkal megkenték. egy vég fejér gyoltsba takarván béfödözték, tisztelettel eltemették. Még vagyon az második oltáron az igen jeles munka; példázza eleven formáját Sz. György vitéznek és mártyrnak Még ezeken kívül vagyon márványkőből faragott padimontomos, ékessen kiírt kápolna, — a bent imádkozókat ájtatosságra indittya — melly neveztetik Nikodémus kápolnájának. Ebben a váraskában egész nap megmaradtam és mellyek tekéntetreméltók voltak, rendiben látogattuk és visgáltuk. Hol megkeseredtünk, hol lelki örömet vettünk az helyeken.

Először a klastrombéli páterek szemeink eleibe tötték azt a valóságos vas harapófogót, mellyel a megfeszített Úr Jésusnak leszegesztetett kezeiből és lábaiból Sz. Nikodémus kivonogatta Sz. Jóseffel [a szegeket]. Ugyanebben a városban született Sz. Jósef, aki Pilátustól megkérte a Kristus Jésusnak holttestét, ugyan azért nevezt tik Rámatai, vagy zsidóul Arimathiai Jósefnek.

A váras napkeleti formára nem épen éktelen: szép tér földön vagyon épitve. Még a filistaeusok is bírták e várast, és ide járogata Sámson Dalila szerelmeséhez. Nem nagy ugyan most, noha régenten nevezetes és mindennel tellyes volt gazdagsága, a sok kereskedőnek ide tódulásakor. Bátor elvesztette hajdani szépségét, mégis bővelkedik azokkal, mellyek az emberi életnek szükségére kivántatnak. Igen termesztik benne az fain pamukat; búzája, bora, gyümöltse bőven. Az görögdinnyéje édes, mint a méz, nagy, mert közönségessen husz-harmintz fontos. Nem írnám ha nem láttam, nem ettem volna.

Ennek-eleinten ebben a várasban két jó nagy basilika, jeles pompás templomok valának állítva, mellyek a keresztények vétkei miatt és a keresztény fejedelmeknek gondatlansága végett török templomokká, vagy moscheákká változtattak. Óh fájdalom! De az egyik közülök most is fenn áll. Szent János tiszteletére volt ez felszentelve. Most is San Goanne, Sz. Jánosnak neveztetik még magoktól az mahumetánus arabsoktól és törököktől. Az másik a 40 mártirok tiszteletére építtetett. Ebben sok száz mártyroknak sz. tetemi vannak eltemetve, kiket a keresztények az örményországi Sebestény várassából ide által hosztanak és tisztelettel ezen templomban temettettek.

Ez jelen való üdőben a nagy oltár alatt békességben nyogszonak és nyugodni fognak az nagy ítilet napjáig és akkor dütsőségessen fel fognak támadni. Ám hiszszük a testnek feltámadását. De óh fájdalom! most ennek a dütsősséges templomnak tsak az ő kőfalai vannak, és az ő fölötte magos sugáros tornyából a törökök mecsetet csináltak. Az templomból pedig moscheát, mellyben mindennap két ízben szoktak birbitelni: úgymint az napnak felserkenésekor és épen annak elenyésztekor.

Hajnalban ugyan seregestől rohannak a moscheákba az mahumetánusok és legkissebb köhentést, zörgést, vagy disztelenséget nem szabad indítani. Minnyájan mesztéláb, sorba glédában állonak, mint az gyalog katonák. Mezitelen fővel, mivel egészlen hajok le vagyon beretválva. Kik hol félig magokat meghajtyák, hol földig artzokra borulva, hol fenn állva, hol felfelé terjesztik karjaikat, lefüggesztett szemekkel imád-

gyák az Teremtőt. Ez pedig mindenkor félóráig tart. De először az alkorán szerént megmosódnak, hogy tisztán járullyonak az egy Istennek dítsíretére minden bűn nélkül. A tenger szélein láttam: szinte torkig béállonak a tenger vizibe és itt minden tagjainak hajlásit erőssen megmossák, és azt tartyák s vallyák, hogy illyetén mosogatások által a lelkek is megtisztul. Mondhatom, hogy az magok módgyok szerént megpiríttyák illyen tselekedetekkel a kereszténynek ortzáit, kik elhiszik ugyan, hogy az igaz penitentzia által megtisztul lelkek, mégis az nyalka, büszke, helyke, vásott, korhely, csapongó, bordélyos, kotzkás, kártyás, boriszákos és istentelen trágár beszédűek, káromkodók, húzók, vonók, hamis szívük, s lelkük, noha torkig usznak minden gonosságokba, de nem gondolnak se lelkekkel, se üdvösségekkel, se az Teremtő Mindenható Istennel. Az templomban ugyan képmutatásképpen elmennek, hogy láttattassonak, hogy ők nem pogányok, hanem keresztények. De a sz. mise halgatásban semmi ájtatosságok, szövetségek az isteni félelemmel, sőtt nagyobb szennyel fordulnak viszsza házakhoz a zabállásra, ellőbbeni gonosságoknak sokasítására, mint életeknek megjobbítására. Oh fájdalom! ez-e a keresztény élet? Bártsak az illyetény iráskát szívekre vennék! De haszontalan, mert azt szokták mondani: *Peccavi, et quid mihi triste accidit?* Vétkeztem, de mi szomoruságom érkezett?

Jól mondotta Megváltónk: Jaj néked Korozáim, jaj néked Betsaida; mert, ha Tyrusban és Sidonban löttek volna a csudák, mellyek ti bennetek löttek, régen szőrzsákban és hamuban tartottak volna penitentziát. Mindazáltal mondom nektek, Tyrusnak és Sidonnak könnyebben lészen dolga itélet napján, hogysem néktek. Ah, kegyes Olvasó, úgy vedd ezen szent letzkét, mintha nem a zsidóknak, hanem néked szólna, amint minnyájunknak mondatott.

Ezeket a két puszta templomokat estve felé vizsgáltuk. Látván még a sz. martyrok kriptáját, a kőből készült püspöki figurás kathedrát, széket és a hajdani mesterembereknek kezek munkáit, minnyájan könyben lábbattunk, hogy ezek a pogányok birtoka alatt tartatnak. Viszszafordulván a klastromban és várasban az utzákon nem igen jártunk, mert többnyire mind mahumetánusok lakják. Mégis, amint az páterek be-

szélték, harmintz keresztény katolikus házak vannak benne. Vannak sok jövevény kereskedők is, kik nagy számú harákkal hordgyák ki innét az legfainabb pamukat.

A residentzia mellett két szép kertek vannak gyümöltsös fákkal. Itt ollyan két narants fákat láttam, hogy magyarországi egy legnagyobb almafához hasonlók. Minden esztendőben tsalhatatlanul oly bőven termik az pamarants gyümöltsöt, hogy szekeret lehetne gyümöltseivel tölteni. Illyeket még Olaszországban sem lehet látni. A klastromotska a többi épületivel együtt egésséges helyen vagyon. Az Arimathiai Józefnek régi fényes palotájából vagyon a klastrom elintézve a templommal egygyütt. Ki magának még életében koporsót csináltatott, közel Golgotához, melly Kálvária hegyének mondatik. De minek-utánna az Úr Jésus Kristusnak holt sz. testét a keresztről levették Nikodémussal, oda engedte az maga tiszta új koporsóját, mellyben soha senki nem temettetett. Meg is jövendőlte ezt felőle az prófeta: *Erit sepulchrum ejus gloriosum.* Illyen sz. férfiak termettek ebben az városban, Rámában, vagy Arimathiában.

Elvégzettük a vatsorát, mellyet az Isten rendeléséből vettünk, mert mindenek az Isten kezéből jönnek. Vatsorától felkelvén, ott termettek az öszvérek és egynehány utasok. Mi az jó atyáktól szeretettel elbútsúztunk és felültünk az öszvér-hátakra szinte estvéli hét órakor és az Úrnak sz. nevében utainkat folytattuk. Nagyobb bátorságnak okáért olly jantsárunk volt uti vezérünknek, egy nagy hoszszúszárú láncsával, ki négy óráig megelőzött bennünket az hegyes tartományoknak épen hegyei alá.

Igen szükséges ilyetén helyeken a vezér jantsár az arabsok kegyetlensége ellen, kik egész Palesztinában, ahol jó föld vagyon, ott letelepednek: egy sereg sátorbéli arabsok minden jószágostól, lovastul, juhostul, szamarastól, és míg egy helyben meg nem unnyák az lakást, vagy valaki közülök meg nem hal, egy helyben maradnak. Azután ismét más kedvek szerént való kiessebb, vagy egésségessebb helyet, vagy völgyet keresnek a tanyázatra, és így vándorolnak tellyes életekben, mint az tatár hordákok, vagy itt a sátorbéli renyhe czigányok.

Minthogy ezek vadon vad emberek és az utasokat rablani, fosztani kegyetlenül szokták, soha nem járhatnak az utasok arabs vérbül eredett kalahuz vezér nélkül, minthogy ezek többnyire az utonjáróknak elprédált vagyonibul szoktak tengődni. Mi ugyan, Istennek hála, semmi boszszúságot tőlök nem szenvedtünk, noha egy seregre találtunk. De az vala szerentsénk, hogy ezeknek rokonyságiból vala a mi vezérünk. Mindazonáltal mihelest megállapodtunk az öszvér hátakon ülvén, azonnal a pákosztossabbak körülöttünk forgottak és manikáinkban kotorásztak; piksist, keszkenyőket hajhásztak manikáinkban, de semmit sem találván, semmit sem huszhattak el tőlünk. Én ugyan nem féltem, de a többi páterek, igazán mondom, sírva fakadtak előttök, és annál inkább indérkettek vélek, hogy láthassák a vén páterek pityergésit. Én pedig vállait megveregetvén azt mondám nékik: *moje, moje,* azaz vizet, vizet, mert szomjan vagyok, és ők azonnal vizet hozának. Reájok köszöntem, ők elfogatták megütögetvén tenyerekkel, miközben így feleltek: *táibb, táibb,* szépen, szépen. Mintha mondották volna: ez már szép dolog, ihol egésségünkért iszik a szomjúhozó.

Ezektől eltávoztunk, és ugyantsak közülök más vezér állott ki és ez vezetett bé bennünket a Szent Várasba. Már itt kezdetnek Judeának hegyes tartományi, kikről a Sz. Irás sok helyeken emlékezetet tészen. Vannak is olly hegyek, hogyha az öszvér megbotlana, elveszne mind öszvér, mind az öszvér hátán ülő ember. De minket az Úr Isten sz. angyala által megtartott minden veszedelemtől. Itt egész éjjel szüntelen utazván, hajnalba a Szent Városnak kapuja előtt találtuk fel magunkat. Szerentséssen elértük feltett tzélunkat.

Mihelest az öszvér hátáról szép csendessen leereszkedtem, mingyárt mély alázatossággal a Sz. Földre artzaimra borultam és a Szent Földet édesdeden megtsókoltam, mellyet az Úr Jésus Kristusnak szentséges lábai tapodtak, és tsendessen a *Te Deum laudamus*-t elmondottam hálaadásul. A több páter társaim is nagy nehezen letsúsztak az öszvérek hátairól, ki jajgatott, ki pedig sirással enyhitette fájdalmit, ám egész éjjel az lovaglásban az lábai, tzombjai elfáradtak, zsibbadoztak, mivel soha se ló, se öszvér háton nem ültek. Én pedig

minthogy sokféle módon változtattam az ülést, ennyit nem szenvedtem.

Rámától fogva éjjel által jöttünk Jerusálemig a Terpetény völgyén, ahol Dávid Góliátot egy parittyából sebessen kibocsájtott sima kővel agyba ütötte, azután maga kardgyával Góliátnak fejét vette, a filisteust talpig megszégyenitette. Láttatik még az út mellett egy nagy klastromnak omladozó kőfala. Mondák hogy hajdant a t. pater benedictinusoké lett volna. Elhaladván a szép és kies völgyet, a Siló hegyére mentünk, ahol az Oh Testamentom szekrénnye tartatott. Megláttatik a Sámuel próféta hegye is, melly Ramathaim Sophimnak is neveztetik.

Innét már tsak három olasz mértföld és nappal szépen megláttatik a Szent Váras, Jerusálem. Mihelest azt megláttyák a bémenő szerzetesek, vagy világi keresztények, szép énekszóval eléneklik a *Te Deum laudamus*-t és többé fel sem ülnek az öszvérek hátaira, hanem gyalog mennek bé a Szent Város alá, imádkozgatva. Vagy a Szent Városnak kapuja előtt megállonak, béküldönek a klastromba, és igy kijövén eleibek némelly arra rendelt páterek és csendessen bévezettetnek a szent templomban; az lábaikat megmossák, megtsókollyák, processiót járnak velek, égő viaszgyertyát ajándékoznak nékik, melly *Candela peregrinationis*, szarándokság gyertyájának neveztetik, azután szeretettel kedveskednek vagy ebéddel, vagy jó vatsorával. Mi ugyan septembernek nyoltzadik napján reggel szinte hat órakor, a Boldogságos Szűz Máriának szent születése napján, léptünk bé az Üdvözétőnk nagy klastromában, mellyben szokott lakni a főtisztelendő pater jerusalemi gvárdián és egész Szentföldnek custossa.

Bévezetett Isten már a Szent Városban:
Hogy szolgállyak néki tiszta szívből abban.
Egy ezer és hét száz hatvan hatodikban:
September nyoltzadik fényes hajnalában.

A SZENT VÁRASBA,

JERUSÁLEMBEN VALÓ BÉMENETEL.

Minek-utánna májusnak 10.-dik napjától septembernek 8.-dik napjáig a ketskeméti Szent Miklós kalastromából a szárazföldön és a tenger vizein hatszáznyoltzvanhat magyar mértföldeket, az Isten angyalának vezérlése által [megtettem], — mindenütt az Úr Isten gondviselésében helyhesztettem erőtlen életemet, — mikor az hajnali fényes tsillag kezdé magát mutogatni, szinte a Boldogságos Szűz Máriának szent születése jeles ünnepének napján a Szent Várasba, melly ez földön vagyon, Jerusálemben szerentséssen, ép egésséggel bémentem: és a nagy klastromban először is a főtisztelendő jerusálemi vitze-pátriárkát, Placentzia Pált, az bonóniai sz. provinczianak sz. theologiát tanító volt lectorát, volt diffinitorát, a Sion Sz. Hegynek és a mi Urunk Jésus Kristusnak Sz. Koporsója gvárdiánnyát, az egész palesztinai Sz. Földnek és napkeleti részeknek apostoli komissáriusát, az római Anyaszentegyház gyarapítására rendelt kárdinálok gyülekezete szent székének felelőjét, az egyiptusi és cziprusi missióknak prefektussát, és a sz. földi custódiának custóssát, visitátorát illendő tisztelettel, méltó betsülettel köszöntöttem, keze tsókolására leereszkedtem. Ki is viszontag kegyessen megölelvén a békesség szeretetének tsókját feladá, mondván: *Bene venisti Fili mi, Pater Reverende!* Isten hozott Fiam! Tisztelendő Atya! Most az Úrban nyugodgyatok.

Megértvén ezt, minthogy egész éjjel egy szempillantatig nem aludtunk, szokás szerént a vendégszobában vagy egy órányit engedtünk ellankatt testünknek, hogy nyugodalommal erősödgyönek. Azután felvonván magunkat, a szent áldozatnak bemutatására felkészültünk. Béjárulván az Isten templomában hálákat adtunk minnyájan, hogy a Sz. Várasban bé-

hozott, és a szentmiséinket elszolgáltuk. Ezek-után a tisztelendő páter gvárdiánnak rendeléséből a t. páter czeremoniarius, Serafinus nevezetű atyával, a Kálvária Sz. Hegyére, ahol az Úr Jésus Kristus Urunknak koporsója vagyon, vezettettem, hogy a testvéremet Pater Kiss Lászlót (ki szinte az Úr Koporsója őrizetén vala) meglássam és atyafiságossan köszöntsem, kit négy esztendeig egyhuzomban személlyében nem láttam.

Nem tudott ez se utazásom, se béérkezésemről. A nagy basilika templomnak ajtaján bényujtotta az római engedelmességemnek levelét a t. pater czeremoniárius a fő secretáriusnak, bogy adná Pater Lászlónak, ki második secretarius vala, és az ő kötelessége volt, hogy minden újonnan érkezett patereknek neveit lajstromi táblára írja és nyomtatási betőkkel feljegyezze. Ez meglátván az római levelemet és azon írva lenni nevemet, elálmélkoda rajta, mondván: ez a név a testvéremnek neve, maga személlye hol vagyon? Azt mondák neki: Az Kálvária hegyén a vas rostélyos ablaknál meg lehet látni. És azonnal felment mezétláb, mert úgy szokás a szent helyre menni, ahol a mi Üdvözétőnk keresztre feszittetett. Én pedig a külső kápolnában imádkozgattam.

Ez a kápolna a nagy templomhoz vagyon ragasztva. Itt állott a fájdalmas Szűz Anya keseredett szivvel Mária Magdolnával és Sz. János evangelistával, midőn Sz. Fiát a keresthez szegeszték. Olly igazán ki vagyon itt írva a keseredett Szent Szűz fájdalmas képe, hogy mihelyest reá tekintettem, hasadozott szivem, könyvezett a szemem. Ezen oltárka előtt artzra borultam, hálákat adván a kegyelmes Istennek, hogy a világnak és föld kerekségének legszentebb helyén és hegyén vagyok, mellyet az Úr Jésus drágalátos vére megfestett és megszentelt. Az kápolnának oldalán mint egy ajtó ollyan vas rostélyos ablak vagyon, és bélátni a megfeszittetésnek helyére. Itt bent lévén a Pater László megsejdíté, hogy leborulva vagyok, megszóllíta könyű hullajtások között eredett szózattal. Én felemeltem magamat: látom már hoszszú szakállossan, halván színben, elfakadék örömömben sírva és egy kevés üdeig, a szívnek nagy indulattyából, az öröm a keserűséggel egybe keverődzött, nem lehetett beszéllenünk, hanem sürő könyveket kelletett ortzáinkra leeresztenünk.

Megszűnvén a két szíveknek zavarodási, a rostélyos ablakon

által egymást nem kevés szeretettel köszöntöttük. Ezt a sz. kápolnátskát még Sz. Ilona aszszony épitette az nagy basilikával együtt, melly most Kristus dütsősséges feltámadása templomának neveztetik. Ide az nagy klastromból minden héten pater rendeltetik, és itt minden nap sz. mise áldoztatik. Jelen vannak a katholikusok közül annyin, hogy megtelik az kápolna. Magam is egynehányszor voltam hét számra ide rendeltetve. Harmintz nagy gráditsokon vagyon a felmenetel. Elvégezvén itt a rövid köszöntést, viszszamentünk a nagy klastromba, mellyben közönségessen nyoltzvan szerzetes atyák vannak.

Minthogy ez napon volt a Boldogságos Szűz Máriának születése ünnepe, vagy Kissaszszony Napja, a kereszténység a szerzetesekkel együtt abban a templomban járultak éjfélkor és solosma éneklések után hajnalhasattakor sz. miséket szolgáltak azon a valóságos sz. helyen, ahol a Kiss Aszszonka született. A templom meg vagyon egészlen, a klastromnak pedig nagyobb része, mellyben ennek előtte apátza szűzek magasztalták az ég és föld Urát. Ez jelen-való üdőben az mahumetánus törökök bírják és pénzért engedik ott az ájtatoskodást véghezvinni. Viszszatérvén az Kálvária hegyérül elvégzettük a legelső jerusálemi szerzetes ebédet a nagy klastromba. Míg az ebéd tart, soha, tellyes esztendőben, az hallgatással nem dispensálnak, hanem mindenkor fottig olvasnak, mind itt, mind pedig Betlehemben. Más refectoriumokban is ritkán szabadittyák fel az olvasást.

Ebéd után először az Oltáriszentség imádására párossan bémennek minnyájan, elvégezvén ott az asztal után való hálaadást és több könyörgéseket az énekekkel együtt. Mind-egyetemben személy-válogatás nélkül az konyhában vagyon az menetel a skutelláknak, tálaknak, tányéroknak, kanalaknak törlögetésére. Ez alatt a penitentziatartó zsoltár imádkoztatik. Délután egy órakor vetsernye szolgáltatik. Mai napon, mihelest a sz. vetsernyének vége lőtt, jelt adának az ámbitusokon a tsengetyűvel, hogy a Kálvária templomának ajtaját a török tisztek felnyitották és akinek tetzik meglátogathattya a Szent Koporsót és minden ott lévő szent helyeket.

Megtudván ezt a városban lakó buzgó keresztények, ők is

seregestől bémennek a sz. helyek tiszteletére, mind férfiak, mind fejér személlyek. Én is odajárultam és a testvéremmel együtt rendiben öszvejártam a sz. helyeket, lelki nagy örömmel leborulva édes csókokkal illettem. Valami egy óráig tartott az felnyitás, azután a török tiszt a templom ajtaját bézárta és lepetsétlette. Akik az páterek közül tizenketten oda vannak rendelve, és hat fráterek, a templomban zárva tartatnak a Sz. Koporsónak őrizetére és az éjjeli s nappali isteni ditsíretekre és processió végzésekre, mivel mindennap mezitláb eljárják processióval, énekszóval a sz. helyeket.

Szent Isten! Mi nagy buzgóság örvendezteti a felszentelt pátereket és ájtatos szerzetes frátereket, midőn minduntalan tisztelhetik az Kálvária szent hegyén azon szent helyet, ahol a keresztfa letétetett és a világon a legártatlanabb bárány, a legböltsebb férfiú, a legékessebb, legtisztább, legszentebb megtestesült Ige, a Szűz Annyának 33 esztendős és három holnapi szerelmes egy Fia a keresztre szegeztetett, azután a kereszttel együtt a kősziklás hegyen, a világ közepén felemeltetett.

A keresztnek gödre bé vagyon most finum ezüst táblákkal egészlen borítva, hogy a buzgó keresztények ne tördellyék. Amelly helyen pedig a kereszt alatt állottak, úgymint a fájdalmas Szűz Anya, siránkozó Mária Magdolna és a szűz tanítvány Sz. János evangelista, egy szép oltár vagyon. Magam is sok ízben sz. miséket szolgáltam az egész föld kereksége alatt ezen szent, sőtt legszentebb helyen. Oh szentek szent helye! Egy kevessé távulabb az a hely vagyon, ahol szent teste fűszerszámmal és drága kenettel tisztelettel megkenettetett. Ehhez nem meszsze a szent koporsó, mellyben az Úr Jésus holtteste harmadnapig eltemettetett. Majd tovább mindeneket bővebben ki fogok magyarázni.

Eltöltöttem az harmadnapot, mellyekben tsak úgy voltam mint jövevény vendég: minden portzió étkek duplássan adattak. Azután is ugyantsak itt megmaradtam az lakásban a fő tisztelendő páter gvárdiánynak, a sz. földi kuriának és a secretáriusoknak segedelmére, mivel szorgos expeditziók valának itt. Hamarjában a városban való szent helyeknek látogatására ki nem mehettem: nem is lehet, hanem bizonyos üdőkben és napokban, mivel, a támétalan sok adófizetésre is, nem igen

bátorságos szabadsággal kedveznek a török tisztek a Sz. Városban tartózkodó szerzetesekhez. Sőtt a bentlakó keresztények is félelemmel laknak közöttök, mert a farkasoknak nehéz megállani, hogy az juhokat ne zavarják. Nehéz a bárányoknak a farkasokkal egy akolyban megmaradni.

Vannak ollyan utzák a Salamon temploma körül, mellyekre a keresztényeknek tilalmas tsak az bémenetel is. A szerzetesek pedig jántsároknak őrizete nélkül a klastrombul ki nem léphetnek, kivévén a Kálvária hegyére-való menetelt. Mert az utzákon, sikátorokon az mahumetánus csőtselék gyermekektől egyebet nem vesznek fel csufságoknál, darab köveknél, kergetéseknél. Illyen itt a Kristusért az élet. Mi Jerusálem várossában bolondokká lőttünk, csak hogy a Kristus Jésust megnyerhessük, és mindeneket örömmel szenvedünk annak szeretetiért, ki miérettünk Jerusálemben kint és halált szenvedett.

A SZENT VÁRASNAK LEíRÁSA.

Ha ez világon a föld kereksége alatt egy váras méltó a felmagasztalásra, arra legérdemessebb Jerusálem szent várossa. Mert noha ennek lakosi a megtestesült Istent és megigértetett Messiast meg nem üsmerték, sőtt mint gyalázatos latrot keresztre feszítették, mindazonáltal nem a város, hanem a városnak irigy papjai s fejedelmi, irástudói, a népnek rossz vénei, az hamis tanuk szavai adtak a köz-népnek okot arra és ösztönt, hogy a gyilkos Barrabásnak menedéket, a Nazareti Jésusnak pedig felfeszítést kérjenek. Soha Ninive nem vétkezett, és ha negyven napok alatt meg nem térnek, penitentziát nem tartanak, a város mind népestől elsillyed. Sodoma, Gomorra, Adama, Séboim, ezek is a sennyedékes sodomai vétekért mind népestől a büdös tenger által elboríttattak. Szinte így járt a sz. város Jerusálem azért a tetemes nagy vétekért, hogy merő irigységből a Messiást keresztre feszítették. Titus által mind a város, mind az gyönyörü temploma Salamonnak, e világnak hetedik tsudája, romlást, végső omlást szenvedtek. Mindazonáltal ugyantsak azért is méltó a dütsösséges ditsiretre, hogy ebben a városban öntötte piros vérét, adta lelkét az Úr Jésus

Kristus, mert az ő szentséges vére a várast megszentelte. Ha tiz ennyi vastagságú könyvet irással megtöltenék is: tsak azt mondhatnám felőle, eleget nem irtam ditsiretire.

Én, amiket ebben az Utazó Könyvetskémbe irásban foglaltam, vagy láttam, vagy tapasztaltam, vagy az böltsességgel fénylő sz. élettel virágzó atyáknak feljegyezett irásiból olvasgattam. Zsidó Jósef, ki a zsidóknak utolsó veszedelmét bővséges irásban foglalta, és irási hizelkedés nélkül, minden igassággal adatnak elé, azt irja a Szent Várasról (cap. 6.) hogy Jerusálem szent várassa hajdani szépséget viselvén négy nevezetes hegyeken mutogatta rendes állását. Illyen nevezet alatt első a Sion hegye, melly a várasnak napnyugoti részérül vagyon. Második Mórea hegye. Ez napkeletre fekszik. Harmadik Akra, melly éjszakra mutat. Negyedik Bezetta, ez a déli napot szemléli. Ezek az hegyek mintegy három szakaszra osztották a legnemessebb várast. Sion hegye foglalta a felsőbb részt, mellyet régenten az jebuseusok laktak. De ezt Dávid király elfoglalta, erős bástya kőfalakkal bévonatta: mellynek hosszasága napnyugotról napkelet felé 4000, azaz négyezer; szélessége pedig délrül éjhszaki részéig 2000, azaz kétezer könyiknyi.

Az Ákra hegy alsó részét nyujtya ki a városnak. Mórea, és Bezetta hegyei alacsonyabbak, mellyeknek völgye feltöltetett, és a Salamon temploma azon épittetett, és mint egy harmadik város állott ki belőle. Minden váras külön kő-falakkal körülvetetett, és így az egész várast nagy és igen vastag bástya körös-körül foglalta.

A várasnak a világra való tekéntete igy vagyon: napkeletre Ásia, napnyugotnak Európa és a föld-közepi nagy tenger, mellyen mi gállyáztunk. Délre Afrika. Éjszakra pedig Schithia és Armenia, és Pontusnak a többi magas hegyei. Amelly királyok régenten uralkodtak Jerusálemben, Melchisedek nevet viseltek. Melchi annyit tészen, mint király. Szedek pedig annyit hoz magával, mint igasság: mintha mondanánk Igasságnak Királlya. Igy az egyiptusiaknál az királyok faharóknak neveztettek.

A Szent Városnak ez jelen-való üdőkben az ő egész kerülete tsak egy német mértföldet foglal magában: azaz két

órányi üdeig gyalog az egész várast körül lehet kerülni: próbáltam, de igen sebessen léptünk. Kissebb is most a váras mint régenten vala. Noha most úgy láttatik, mintha négy szegletü volna. Mert a régi váras fél holdnak formáját mutogatta. Mivel amit egy részből kihagytak, más részen meg-nagyobbitották. Ez világossan kitetzik, mert annak előtte a Kálvária hegye a kerített bástyákon kivül esett, most pedig kevés hijja, hogy a város közepét nem foglallya.

Annak előtte, mikor még maga dütsősségében vala az váras, az kőfalain 164 tornyok valának. Most tsak négy fő-kapui vannak: kettő pedig kissebb. A fő-kapuk közül egy neveztetik Sz. István kapujának, melly napkeletre esik. A másik joppéi, vagy betlehemi kapu. Az harmadik damaskusi éjszakra. Az negyedik Sion hegye kapuja délre. Még ezen-kivül vannak két nagy kapui, de nem igen nevezetesek. Tudni illik: az Arany-kapu. Ezt ugyan az törökök erőssen bérakták kő-fallal, mert maguk között az a hír és jövendőlése a nagy prófétának, hogy ezen kapun fognak berohanni a keresztények, midőn Jerusálemet ostrommal elnyerik tőlök és az mahumetánusokat mind lenyakazzák midőn a templomban imádkoznak. Mit gondoltok törökök? Ám ha meg vagyon jövendőlve és hisztek az jövendőlésnek: ha az kapu bé lészen csinálva is, béütnek ott a keresztények az jövendőlés szerént és egy lábig minnyájatokat kard élire hánnynak a keresztények. Ehez közel vagyon még egy kapu, melly Vas-kapunak mondatik, de ez inkább az utzának kapuja mint a várasé.

Vagyon más is ehez hasonló, úgymint az ítilet kapuja: ez is az utzán vagyon most. Itt esett artztzal másodszor az földre szenvedő Üdvözétőnk a kereszt huzásban a Kálvária hegyére. A második kis kapu neveztetik Sterquilinium, szemét kapujának: ez délre esik. Az Heródes házától kimenvén vagyon egy kapu, melly Heródes kapujának mondatik. Ezek éjelen-való üdőben kapui a Sz. Várasnak.

Most is az egész váras olly temérdek vastag kő-falakkal környül vagyon foglalva; amint én jól megszemléltem legalább négy ölnyi a vastagsága: az iszonyú nagyságú kövek olly erőssen öszvefoglaltattak, hogy tsuda reá nézni. Mély völgyek is vannak körülötte: úgymint dél-részre Silóé, Gehonon és Tofet, Hacheldama, a Fazekas mezeje. Az hegyek pedig,

mellyek mellette vannak, az Olajfák hegye, ez alatt pedig az Josafát völgye, mellynek szélessége száz, hoszszúsága nem több négyezer lépésnél. Ebben az völgyben vagyon az Getszemáni kert; a Tzedron pataka: az a szomorú üreg, vagy kő barlang, mellyben Üdvözétőnk szenvedése előtt artzra borulván vérrel veritékezett. Azon kőszikla tágas hasadék, ahol Péter, Jakab és János a Kristus Jésustól egy kőhagyitásnyira elaluttak. Most is kinek-kinek helye, ahol alutt, mutattatik. Az a szomorú hely, ahol Judás Mesterét elárulta, mondván: Valakit megtsókolok, ő az, fogjátok meg őtet. Midőn itt megállottam, megvallom, még az talpam alatt is pezsegett az vér, meggondolván, hogy itt kötöztetett meg legelőször az élő Istennek testben megjelent Sz. Fia. Itt a Tzedron patakán által az kő-hidatska, mellynek végén tizenegy helyen láttatnak az Úr Jésusnak keze s lába nyomai, ahol a kősziklás helyeken rángatták. Magam is hoztam a sz. lábak nyomaiból appró darab következkéket.

De hogy fundamentomossan kezdgyem a Szent Várasrúl az írást:

Jerusalem

az Isten várassának választatott még Ábrahám üdejében és életében Melchisedek felépíttetése által. Zsidóul neveztetik Sálemnek. Görögül pedig Solimának. Magyarul, deákul Jerusálem. Melchisedek szinte 50 esztendeig birta a várast. Az ő halála után az jebuszaeusok foglalták el, kik Kámnak fiától, úgymint Jebusaeustól származtak, és eleintén a várast Jebusaeumnak nevezték. Kiknek királyokat Jósué ölette meg, midőn elfoglalta Kánaán földét.

Ezek a jebusaeusok birták a várast 824 esztendőkig: ezek annyira bizakodtak a várasnak erős kőfalaiban, hogy midőn Dávid a várast el akarná foglalni és fegyver ereivel maga hatalma alá hóditani, a jebusaeusok az kőfalakra vakokat, csonka-bonkákat állítottak: azt itélvén, hogy ezek is elegendő képpen megőrizhetik a várast az ellenségnek felbuzdult erejétől. Azonban Sz. Dávid az Úr Istennek hatalmas győzhetetlen erejében bizakodván elfoglalta az várost és kizárta az jebusaeu-

sokat. Az egész városnak kőfalait megerősitette és a zsidóság anya-várassának, s fejének: királyi lakó helynek rendelte, és azután Jerusálemnek neveztette. Dávid királynak az legböltsebb, leggazdagabb fia, Salamon ült az attya királyi székében: mivel bővelkedett mindennel, a várast annyira megépitette, ékesitette felemelt palotákkal, tornyokkal és minden kigondolható fényességekkel, hogy annyi volt benne az arany, ezüst mint az kő: és igy a világon leghires-nevezetessebb, legcsudálatossabb várossá emeltetett.

Ilyen dütsősséges fényességben állandóan maradott a nemes váras 477 esztendőkig, úgyhogy földi paradicsomnak vélték azt lenni mind az jövevények, mind az városnak népei. Virágjában lévén a váras, 50 pállya futásokra terjedett kerülete. Mindenütt mélységes, 50 lépésni szélességű szép sántzokkal körös-körül vala vétetve. És mindenkor legalább másfél [száz] ezer ember lakta a Szent Várast; hol Magyarországban illy népes város?

De melly siralmas pusztulásra vetette mind a népet, mind az ékes várast, mind a Salamon tsudálatos templomát a királyoknak, fejedelmeknek és az nép előljáróinak Isten ellen való pártos életek? Bizonyságot tészen a Sz. Irás. Mellyért az Isten büntetéssel ostorozta a zsidó nemzetet, mert az babiloniai király Nabugodonozor által, mint ostorral büntettettek, ki hadi sereggel dühössen az népet és az ékes várast templomostól együtt úgy elpusztította, hogy esztendeig a Sion hegye szántóföldé tétetett. A Szent Váras pedig kőhalmokra vetetett, a templom hegy ligetes erdőre vetemedett, amint Sz. Hieronymus irja. Igy vagyon az most is: az Úr Isten a bűnt büntetés nélkül nem hadgya; az fejedelmek gonosságiért még az ártatlan népet is országostul ostorozza. Nabugodonozor is rab-szíjra füzte a zsidókat és az Babylonban hetven esztendeig való fogságra vezette.

De könyörülvén rajtok a nagy irgalmú Isten, a sanyarú rabságból viszszavitte őket, és ismét a zsidó nemzet 63 esztendőkig lakta a várast békével. És Nehemiás által 50 napok alatt 33 pállya futásnyira kőfalakkal békerittetett, kapukkal, tornyokkal megerősíttetett, és üdő-jártával a Makhabeusok és Heródes tsaknem az hajdani ékességére sok szép épületekkel talpra állitották; és illyen dücsösséges állapotban ötszáz és 24

esztendőkig, mind az népnek sokaságával, mind ujonnan felállítatott templom fényességével a Szent Város virágzott. És szerelmes Megváltónk maga jelenléttével ezt annyira megbetsülte, hogy az Új Evangéliomnak hírdetését is ebbül a Sz. Városból a széles világra küldötte.

De Titus ki boszszút akart állani a Kristus Jésus ártatlan vérének kiontásáért, a keresztre való felfeszíttetéséért, az Úr menyben felmenetele után 38.-dik esztendőre, először körülásatta 39 pállya futásnyira terjedett árkokkal és midőn a zsidók egész országból az húsvéti ünnepek tartására a Sz. Városba egyben gyültek volna, mintegy tömlötzbe, mind egy lábig bézárta őket. Úgyhogy szinte annyin voltak a veszedelmen, mennyin a Kristus Jésus gyalázatos halálán: úgymint tizenegyszerte való száz ezeren, és így ekkor a város, amint Urunk megjövendőlte, latrok barlangjává és az holtak koporsójává tétetett. Mivelhogy akik akkor benne voltak, mind egy-lábig elvesztek, vagy rabságra vezettettek. A város pedig fundamentomostól fenekkel felfordíttatott, úgyhogy akik látására mentek, alig adhattak hitelt, hogy ez a város annyi népnek lakó helye lett volna. Mindazonáltal három fő-tornyokat Titus el nem rontatott és a városnak napnyugotra néző erős kőfalait: mindazon okért, hogy ezzel is megmutassa e világnak az rómaiaknak hatalmát és győzedelmes erejét, tudniillik melly erős várakat, városakat földre teríthetnek. Ez volt az Istennek sz. akarattya.

Eltelvén hatvanöt esztendők folyása, ismét a zsidók felzendültek és patvarkodni kezdének, melyért Elius Adorján római tsászár a megmaradott tornyokat, kőfalakat földig rontatta és a városnak heleit is sóval béhintette. Azután ismét itt tellyesedett bé az Urunk jövendőlése, hogy kő-kövön nem marad. Megént ujonnan szép kerteket építtetett Adorján és a Sion hegyét, az királyi épületet megerősítette. De a kapu föliben egy disznó képet figuráltatott, hogy többé a zsidók bé ne mennyenek, látván a disznó képét. Sőtt a mi több, a várast nem Jerusálemnek neveztette, hanem maga nevére Adorján Eliusnak hivattatta s titulálta.

De megdermedvén Adorján, a kereszténységnek adta a kegyelmes Isten, és ezek olly betsületben tartották, hogy mingyárt patriárkális székkel megdütsőítették, és tsakhamar meg-

sokasodtak benne, és megént a várast Jerusálemnek nevezték. Ezeknek gondviselése alatt voltak a szent helyek szinte ötszáz esztendőkig; úgy virágzottak benne a jó keresztények, mint az kertben az jó illatú fejér liliomok, vagy piros rósa szálok. Sok lelki gyümöltsöket termettek, mint az kertben az plántáltatott gyümöltsfák.

Az füge fákról írják, hogy mentől tovább élnek, annál édessebb gyümöltsöt termenek. Ezt mi is tapasztallyuk a szöllő-tőkben, hogy hová vénebbek, annál édessebb és kellemetessebb borral kedveskednek. Illyenek az Anyaszentegyházban a jó tekélletes, alázatos, józan életű keresztény hívek: öregségekben legszentebből élnek, minthogy érettebb elméjek az ifiakénál, megvetik az mulandó hívságot. Minden örömök, kedves gyönyörűségek az ájtatos és édes imádságokban vagyon.

Naponként készülgetnek a boldog halálra, az örök életnek által menetelére. Jó példákat mutatnak a vásott, szeles ifjaknak. Ezek pedig ha vagyon józan elméjek, gyengén hajlonak a szép beszédekre. Ha pedig tsak forgó széllel béllett az eszek, farkas bőrrel prémzett lelki-üsméretek, kinevetik, megcsufollyák az jámbor öregeket. Sőtt édes, még édes szüléiket is sérelmes szókkal, tselekedetekkel szomoríttyák, tanító mestereket gyalázzák, elől-járó vezérjeiket pogonyíttyák. Ha így nintsen az amint én írom, az én vén ortzám pirullyon és én maradgyak az latban.

Midőn azért a Sz. Váras szép színben volna, és nagy szent életű férfiakkal, sok érdemű aszszonyokkal, liliom életű tiszta szűzekkel tündöklene, az irígy ördög, az Úr Jésus születése után való hatszázharmintzhatodik esztendőben, felgyullasztotta az egyiptusi mahumetánus fejedelmeket a Sz. Váras ellen, és ezeknek hatalmok alá esett a Sz. Váras. Kik ebben az huzomban ötszázhatvanhárom esztendőkig birták, és az ő erejek, terhek alatt nyögtek, lehegtek a megmaradott ájtatos és jó lelkű keresztények.

Ezek eltelvén, Üdvözétőnk világra jövetele után 1099.-dik esztendőben, ama hires, nevezetes, tökélletes élettel, keresztényi szentséggel tündöklő, erős, bátor szívű hadi vezérnek, nagy

bajnok fejedelemnek Godefridus de Bullion-nak ereje kiűzte a szaraczénusokat. Legelőször maga lajtorján méne által az erős és vastag bástya kőfalon, utánna a vitézek. Szinte azon sz. napon, mellyen az Úr Jésus Kristus a keresztfán vérét ontotta, életét s lelkét adta, a Szent Várast a kereszténység elfoglalta. És ami több, olly szörnyű vérontásival a pogányoknak, hogy minden utszák, piartzok, sikátorok teles-tele valának megöletett pogányoknak holt, véres testivel, úgy hogy holt testről holt testre tapodtak a keresztények lábai, és bokájoknál fellyebb gázoltak a vad pogányoknak kiontott párolgó vériben.

Azután néki fogtak a Szent Várasnak kitisztításához. Először a piartzokat, az utzákat, a sikátorokat a büdös felkontzoltatott testektől megszabadíták. Az romlott házakat előbbeni épségeikre állították. Ezeknek vége szakadván, a minden tiszteletre méltó szent helyeket, mellyeket Üdvözétőnk maga jelenlétével, avagy vére öntésével megszentelt, először kicsinosították, azután az jó keresztények, kik a várast lakták, a vitézekkel együtt két napi processió járással, (minden személly mezétláb végzette az ájtatosságot) úgy tisztelték a sz. helyeket, és szerelmes tsókokkal illeték, meleg könyhullajtásokkal bőven öntözték. Vallyon ha kezeidben adnák a keresztet, mellyet a Kristus Jésus vére megfestett, megszentelt, mondd meg hogy tisztelnéd? A tövis koszorút, mellyel megkoronáztatott, szemed eleibe tennéd, vald meg miként becsülnéd? Ha valaki bévezetne a Kristus Urunk koporsójához melyben harmad-napig feküt, mellyből dücsősségessen feltámadott, vallyon megpökdösnéd-e? vagy reá borulva szeretettel ölelgetnéd? Igy kell a többi sz. helyekrül is szólni.

Minek-utánnak elvégzették az két napig tartó ájtatos processió járást, nyoltzad napra az hadi vezért, Godefridust mind az hadakozó vitézek, mind a Sz. Várasban lakozó keresztények egyenlő sz. akarattal jerusálemi királynak választották. De gondold el e könyvetskének buzgó Olvasója! mit tselekede ez az Úr Istennek alázatos szolgája, ez az isteni félelemmel tellyes férfiú, ez a kereszténységnek nagy dücsösségre méltó embere, a vitézeknek legbajnokossabb erős vezére, az római szent Széknek öröme, ez maga nemzetségének disze?

Midőn a királyi arany koronát fejére akarák magasztalni, nem engedé azt, hogy illy Sz. Várasban arany koronával tisz-

teltessen, hanem azt kívánta, hogy amint az emberi nemzetnek megváltó királlya, az élő Istennek Szent Fia, Jerusálem várassába tövis koronával koronáztatott és a Pilatus házától az Kálvária hegyére felment a megvéreztetett tövis korona alatt, ő is megelégszik ollyan koronával. Óh nagy alázatosság! Óh mennyei koronát érdemlő cselekedet!

Szinte így cselekedett Szent Örsébeth, András magyar királynak leánya, férhez menetele előtt: bémenvén az Isten templomában, térdeire ereszkedett a tövissel megkoronáztatott Kristus Jésus feszülete előtt, elfakada sirva és így szólla: Óh angyalok királlya! Názárethbéli Jésus, te tövissel koronáztattál: az én fejemen pedig gyöngyökkel, tündöklő kövekkel rakott drága párta koszorú vagyon. Mit cselekszik a sz. szűz? Leveszi a Kristus Jésus képe fejérül a töviskoronát, maga fejében nyomja; az drága napkeleti gyöngyökkel, indiai kövekkel készült párta koronát a Kristus képének fejére helyhesztette. Ugyan! Ez ám a szent példa.

Nézze a világ ez jelenvaló üdőben mit tselekszenek a magyar fejér személlyek? Mint lépnek bé az Isten házában? Arany, ezüst, drága-gyöngy, bibor-bársony fejeken, kevély ruha testeken, undok mocsok lelkeken, rosz imádság nyelveken. Mert egy szent atya írja: az halálos vétekben elmerült bünös lelkű személyeknek, míg penitentziát nem tartonak, ollyan az imádságok mint a szamár ordítása, az eb ugatása és a disznó röfögése. Óh fájdalom! Mennyi lelki kincsektől, mennyi érdemektől fosztyák meg magokat a világnak vásott fiai, nyalka büszke leányi?

Minden örömök, kedvek és mulandó dütsőségek abban vagyon, hogy mentől ujjabb-ujjabb leleményes módi öltözetekben lépjenek bé lábok hegyén apróssan az Istennek sz. hajlékában. De akik így keresik menyországot, tudom fel nem talállyák, mert írva Sz. Máténál (7. rész): Szoros a kapu és keskeny az út, melly az életre viszen, és kevesen vannak, akik azt megtalállyák. Én ugyanazt mondom, azt írom. Hogyha nem az ünnep tiszteletére, sem az Istennek nagyobb dütsösségére, a sacramentomok tekintetére, hanem merő kevélységből, maga-mutogatásból, emberi tekéntetért tzifrálkodol, tollaskodol, fodroskodol, kenyötstsel piroskodol, illatoskodol, bizonyos,

hogy az illyetén cselekedeted lelked veszedelmére lészen, és az utolsó itélet napján is világosságra terjed, hogy ezzel nem írtam hivságot, hazugságot, hanem lelked javára, üdvösségére írtam, amit írtam. Mert igaznak kell annak lenni, amiket maga az Úr Jésus Kristus prédikállott, ezeket szólván: A szoros kapun mennyetek bé: mert széles a kapu és tág az út, melly a veszedelemre viszen, és sokan vannak, kik azon bémennek. Ezeket kérlek vedd szivedre, vagy ha hallod az olvasótól, ne vedd süketségre; és ennek utánna mutasd meg, hogy nem a világhoz ragazkodó sötétség fejedelmének seregében vagy, hanem az Anyaszentegyházban, az Úr Kristusnak alázatos fia, vagy tiszta szivű, lelkű s életű leánya vagy. Rendeld el magadban, hogy mentül előbb megujitod, megtisztítod az igaz generális, azaz egész életedről való gyónásoddal lelkedet, megváltoztatod széles és tágas úton elindult szeles életedet.

Már az jerusálemi Sz. Város a keresztények kezeiben. Hála Istennek! De óh fájdalom! csak nyoltzvan nyoltz esztendőkig gyönyörködtek a szent helyekben, a Sz. Városban, az ő sz. életű új királyokban, Godefridusban. Ezekután előálla a szomorú üdő és gyászos esztendő; tudni illik a Kristus Jésus sz. születése után az 1187. esztendő octoberének második napja, szinte péntek vala, hogy a meg nem egyező keresztény fejedelmeknek háborgások miatt és tetemes gonosságok végett, óh fájdalom! az egyiptusi Salchardinus nagy sultánnak elárulták, feladták a Sz. Várast, és ollyan hadi contractusban léptek a nagy szultánnyal, és kapitulátzióban, hogy engedné azt meg a város feladása után, hogy a városban lakozó keresztények annyi jószágokat, mennyit hátakon kiemelhetnek, minden bántás nélkül a városból azzal kimehessenek, szabadok légyenek.

No siralmas kereszténység! ismét oda a Sz. Város! elfoglalták a pogány szerecsenyek a föld kereksége alatt a legszentebb helyeket, mellyeket az Úr Jésusnak szent lábai tapodtak, a szent pátriárkák, próféták, apostolok nagy tiszteletben tartottak. Imé már a pogányok rútíttyák azokat.

Ennek a nagy szultánnak birodalma alatt volt egész Palesztina a Sz. Várassal és sz. helyekkel együtt 330 esztendőkig. Azután Urunk esztendeiben, úgymint 1517.-ben Selimán, vagy Sulimán, avagy Salamon török tsászár maga hatalma alá hó-

dította az egész palesztinai Sz. Földet, és Jerusálem sz. városát ugyan kerített kőfalakkal, felemelt három-négyrétű palotákkal, minden sz. helyeknek elfoglalásaival bírja. Ez az Jerusálemet Cazumobaruch, vagy Codz-barich névvel, azaz Sz. Városnak nevezi.

Ez volt Jerusalemnek hajdani ábrázattya. De most hol vagyon Jerusálem, palesztinai Szent Földnek dücsőssége? Ihol meghomályosodott a keresztény világnak villámló fényes szeme, és hamuban, porban borittatott régi bokros öröme; eloltatott hajdani fényessége. Mindazonáltal ez jelenvaló üdőben lekaparták dütsösségéről az hamvat, fel is támasztották halottaiból a koporsóban senyvedő Lázár Jerusálemet a szerafikus Sz. Ferentz atyánknak szerzetes fiai, kik 443 esztendőktől fogva, minden szünet nelkül, a mostani török tsászárnak hatalma alatt őrzik mind a Szent Koporsót, mind a többi sz. helyeket Jerusálemben, Názárethben, Betlehemben, az hegyes tartományokban [s] tiszteletben, betsületben tartyák. Ott a felséges Úr Istennek éjjeli s nappali sz. szolgálatot mutatnak az egész keresztény Anyaszentegyházért, annak felmagasztalásáért szent áldozatokat nyujtanak.

Noha nagy szegénségben, éhségben és szomjúságban vannak a Sz. Ferentz fiai, mindazonáltal mai napig is úgy élnek és ditsekednek a támétalan szenvedésekkel, mint a királyi fejedelmek a sok drága kintsekkel. És amikor kijöttem a Szent Városból, még akkor 234 szerzetes atyákat hagytam egész Palesztinában. Ezek úgy élnek, mint zokogó gerlitzék: félelemmel és rettegéssel. Mégis, óh fájdalom! mégis sok ezeren sajnállyák tőlök a sz. alamysna nyújtást, inkább magok lelkének veszedelmével az bálokba a musikásoknak hánnyák. Oh füstös eszű keresztények, majd ezek segétenek titeket halálotoknak utolsó óráján! Majd a musikás oldoz fel sok ezer, meg ezer bűneidből! Majd a bálos pénsz-csalók adgyák fel a Sz. Kenetet, az Oltári nagy Szentséget! Majd a ti katzéros társaitok szolgáltattyák fel az utolsó apostoli sz. áldást!

Uram s én Istenem! nyisd meg hályogos szemeiket, világositsd homályos értelmeket az illyen szegény lelkű keresztényeknek, hogy ne légyen haszontalan érettek a Kristus sz. vére kiöntése, se a szenteknek esedezése, se a sz. földi atyák-

nak és szerzeteseknek buzgó könyörgése, akik annyi szenvedések között a bünösökért esedeznek-szenvednek; mert mikor a keresztények megvonnyák tőlök a sz. alamysnát, hogy éhen el ne foggyonak, kéntelenitetnek a törökökhöz folyamodni. De ezek örömest nyujtonak ugyan nekik, de bezzeg száz forintokra 30 forintokat zaklatnak, szednek. Mert az én bémenetelem előtt egynehány hónappal a török basát elnyomá a mérges pestis: erőszakkal béméne a klastromba, hogy abban minden szerzeteseket pestisességével megrútítana, életektől megfosztana. Berohana a fő tisztelendő pater gvárdián czellájában, azt mondá: Azért jöttem ide, hogy ti engem meggyógyítsatok. Az egész udvara a mérges pestisben mind egy lábig megdermede, és amelly vízzel mosogattatta pestises tselédgyeit, udvarló szolgáit, azon rút pestises vizet a Kristus Jésus koporsója eleibe öntette, ahol a szerzetesek leginkább szokták a szent helyet tsókolgatni, hogy a pestisnek fekéllye reájok ragadgyon: azonban ő maga is megdermede, a Kristus sz. koporsóját őriző tizenkét páterek és hat fráterek közül tsak egynek is fejek nem szédüle.

Ihol az Istennek bölts gondviselése és tsudája, mégis azt petyegik az eretnekek, nints már csudatétele az Istennek, az Anyaszentegyházban megszüntek a tsuda-tévő sz. férfiak. Igy vagyon az: mivel az vakondokok a világosságban nem látnak, hanem tsak a föld gyomrában bújkálnak. Az illyen földi emberek is, hogy nálok semmi világosság, azt vélik, hogy az igaz Anyaszentegyház is merő homályosságban bugdátsol. Oh gyarló és lankatt lelkűek! Mennyetek tsak a Sz. Földre, meglátnátok ott az Istennek mindennapi tsudáit. De nem igen kapnak ők az illyetén sz. dolgokon, abban örvendeznek, mentől kövérebb, hentessebbek mind a férfiak és mind az aszszonyok. Ezek a keresztények a keresztnek ellenségei, se házokba, se synagógájokba, se homlokokon, se vállokon, se mellyeken meg nem szenvedik a keresztnek tsak jelét is. Óh nagy keresztények! Ihol az vakondakok, a sötétség fiai, kiknek Istenek az ő hasok, és életeknek vége kárhozatos.

Járulyunk tsak a sz. helyeken velek együtt és ők is lakjonak ott két-három esztendeig a szerzetes atyák között: fogják tapasztalni, hogy ezek valóban mondhattyák magok felől, hogy több ötszáz esztendőktől fogva (amiket mondott Sz. Pál ap. a

Korinthiusokhoz irván (I. Lev. 4. rész [11-13]): Mind ez óráig éheztünk és szomjuhoztunk és mezitelenek vagyunk és artzul verettetünk és ide s tova bujdosunk, és munkálkodunk kezeinkkel dolgozván, átkoztatunk és áldunk, üldözést szenvedünk és eltürjük, káromlattatunk és könyörgünk. Mint e világnak szemeti lőttünk, mindeneknek mosléki mind ez üdeig. Szenvednek az jámbor szerzetes atyák az ártalmas levegő égtől, a gonosz vad emberektől, az embertelen schismatikusoktól, az fekete bőrü goromba arabsoktól és más morda mahumetánusoktól. Szenvednek földön, vizen, bémenőbe, kijövőbe, de mindenkor szelidségnek lelkével: a békességes türedelemmel elszenvednek: mert elméjekben és szivekben tartyák a Szent Pál mondását: *Non sunt condignae passiones.* Nem méltók e mostani üdők szenvedési a következendő dücsősségre, melly megjelentetik mibennünk. Jól tudgyák azt, hogy senkinek nem adatik menyország ingyen: mert szükség volt szenvedni Kristusnak, és úgy menni bé maga országába. Tudva légyen nálunk is, hogy nem az has hizlalásáért üdvözölünk, sem a czifra csecsebecse öltözetek viseletiért.

AZ JERUSÁLEMI KLASTROMRÓL.

Minek utánna a Sion szent hegyét tőlünk az törökök elvévén elfoglalták (ahol a mi szerzetes atyáink szinte 237 esztendeig tartozkottak), tsak azon okra nézve üztek el innét bennünket, hogy itt a Sion hegyén lévén Dávid királynak várossa és holt teteminek is koporsója. Igy beszéllették magok között: Nem méltók ezek az alávaló emberek, ezek a világnak szemeti, hogy illy dücsösséges, nevezetes szent helyen lakjonak. Másodszor még álnokabbul igy szólottak: Szükség, hogy kergettessenek a Sion hegyéről a fráter barátok, mert ha itt maradnak bizonyos üdőkig, béjönnek a keresztények a sz. helyek látogatásának őrvén, és ebből a klastromból könnyen elfoglalhattyák Jerusálem várossát is, minthogy egyben forrott hegy Sion hegye magával a jerusálemi Sz. Várossal.

De hogy a dolog világossan megtetzik, meg kell vallanunk, hogy jerusálemi gvárdiánnak mind embertelensége, mind fösvénysége volt annak az gyökeres oka. Mert az török guberná-

tor, vagy basa, a Sion hegyének gvárdiányától azt kérte, hogy csináltasson neki két öltözet bársony ruhát, egy burza aranyat is adgyon az köntösök mellé. A törököknél egy burza teszen egy ezer forintos pénzes zatskót. A pater gvárdián feltette az ő olasz, kemény és fösvény fejét, megtagadá a kivánt kéreményt és igy az fellyebb említett két nyomós okokkal úgy szorgalmaztatták a konstantzinapolyi török divánt és a tsászárt, hogy elvévék tőlünk a drága nagy szent helyet, a Sion hegyét.

Ihol a különös magának-való ember! Ihol az ő vakmerő maga itélete! elvesztette a drága kincset, úgyhogy valameddig az ottomanika kapu birtoka alatt lészen a Sz. Váras, soha viszsza nem adatik. Mert noha szorgalommal arra untatta a frantzia koronás király, mint Sz. Földnek protectora, a török tsászárt, Sulimánt, hogy engedné viszsza a szent hegyet, de igy felele Solimán: Mióta a frankók temploma Mahumeth tiszteletére moscheának szenteltetett, semmiképpen viszsza nem adhattyuk, mert a törvényeknek meggyógyulhatatlan sebére esne, hogy ahol egyszer a török az ő Istenét imádgya, azt a kereszténység többé maga hatalma alá ne forditsa; az alkorán ellen az evangeliomot ne magyarázza.

Jó el kell gondolni, melly állandó a török az ő törvénnyének megtartásában és az ő vak buzgóságában. Vajha illyen képpen fognák pártyát a keresztények is az ő felszentelt hajdani templominak. De óh fájdalom! Mennyi az országban a sok templom, mellyeket most az idegen vallásuak hatalmok alatt tartanak. De mit van mit tenni, nékünk szükséges nyögni.

De hogy a Szent Városban klastrom nélkül ne maradnának a megszomorodott atyák, megértették azt, hogy az georgiánus görög barátok a nagy adóssággal megterhelve valának, mellyre nézve, az adósság helyett, utolsó szegénységre jutván, a törököknek engedték mind templomjokat, mind pedig klastromjokat. Mellyért a Sz. Ferentz fiai annyira dolgoztak az jó fejedelmek és koronás felségek előtt Európában, hogy megszerezvén árát, magokhoz váltották az Üdvözitőnk templomát és klastromát. Ez jelen-való üdőben itt vagyon lakásunk. Azóta a törököktől, mahumetánusoktól ezer meg ezer csúfságokat, ellenünk forralt álnokságokat, nyomorúságokat szenvednek szerzetes atyáink. Ez most a fő klastromunk. Ebben vagyon lakása a fő tisztelendő pater gvárdiánnak. Ebben egész sz.

földi Custódiának Curiája, discretussai, secretáriussai vannak helyhesztetve. És közönségessen 80 szerzetes személlyeknek vannak csak meglehetős alkalmatossági. Én is többnyire ebben a klastromban laktam, mivel az Curiában második titoknaktisztséget viseltem, és voltam.

A KLASTROMBAN TISZTELENDŐ SZENT HELYEK

Minthogy a Sion hegyén, ahol régenten a Dávid háza volt, ott tartotta a Végső Vatsorát tanítványival Urunk és Üdvözétőnk. Ott szállott le tüzes nyelveknek formájában Pünkösd napján a Sz. Lélek. Ott jelent meg tanítványainak, ajtók bétéve. Ott mutatta meg Sz. Tamásnak dütsősséges öt sebeit. Ott lakott a Boldogságos Szűz Mária Szent Fiának mennyben menetele után. Ott lett szentséges, örvendetes halála: onnét temettetett el az Jósafáth völgyében. Ott vagyon Dávid király koporsója. Ott vagyon most a kereszténeknek temető helye. Ott tagatta meg Péter háromszor szerelmes Mesterét az ajtón álló szurkos szolgállónak szavaira; ott szóllalt meg háromszor a kakas. Ott szállott szivében Péter és keservessen síra. Azután ugyantsak a Sion hegyének oldalában vagyon egy kősziklás barlang, ahová rejtezett Péter töredelmes és siralmas penitentziát tartani: mind addig is itt volt, míg az Mester halottaiból fel nem támadott. Itt jelent meg Péternek dütsősséges feltámadásakor. Tehát nem nagy szent helly-é ez? Erről a sz. helyről adatott ki a sz. törvény, az Evangeliomnak hírdetése. Hát nem méltó-é Sion szent hegye a tiszteletre?

De minthogy innét a törökök által elhajtattunk, minden privilégiumokat, butsukat abban a klastromban engedett a Sz. Szék, mellyben most vagyunk és lakunk. A templom nem-igen nagy, mert a belső világossága csak 40 lépésekre terjed. Tsak öt oltár vagyon benne, de igen szép a templom. Kórussa bővséges. Vagyon orgonája 36 mutatziókra. A klastrom elegendő alkalmatossággal bővelkedik, 24 viz-tartó kutak vannak benne, de tsak esső viz. Ezt igy kell felvenni. A czisternák, vagy viz-tartó kutak, nagyok mint egy-egy kő-pintze, de termés kőbül szépen, tisztán ki vannak faragva és azok esső szakadáskor mind megtelnek, és az illyen gyült vízzel oltyák szomjuságokat

a páterek; ezzel főznek, mosogatnak etc. A klastromnak alsó részén laknak a klastromot éjjel, s nappal őriző török jancsárok, kiknek mind jó fizetések, mind ételek s italok, ruházattyok vagyon. Itt laknak a portináriusok, vagy ajtó-nyitogató keresztények; minnyájoknak nagy az ő fizetések. Ez illyetén tisztség fiúról fiúra száll: ha feleségek megözvegyülnek, szintúgy pensiót vésznek, amint a férjeknek üdejében.

A templomhoz tartozandó egyházi drága öltözeteket, kelyheket, monstrántziákat, arany és ezüst gyertyatartókat, függő lámpásokat nem győzném irásban foglalni, azoknak illendő árát megmondani. Mert csak egy arany monstrátorium baldachinumával együtt százezer arany áru. Ezt készítette szebbnél-szebb fényes kövekből gazdagon ki rakva a Neápolis Országnak sz. ájtatossága és bővséges adománnya. Én megvallom: illyen munkát sohasem láttam, se Bononiában, se Velentzében, se Romában, sőtt egész Olaszországban, noha sok templomokban megfordultam.

A Boldogságos Szűz Mária képe merő finom aranyból vagyon kiöntve. A tizenegy apostoloké, kik a Sz. Lélek jövetelekor a Sion hegyén együtt imádkozva elvették a Sz. Lelket, kinek-kinek képe öntött, fain ezüstből; fejek fölött pedig az égből reájok leszállott tüzes nyelv finom aranyból. Nem győzöm a többi öltözeteket, patriárkális, arany, ezüst és kövekkel, gyöngyökkel filagrán munkával kicsinált pédumokat, püspöki sz. ruházatokat előszámlálni. Felséges Mária Therésiának küldeménye, egész ornátus sok ezerekbül álló, olly szép, hogy toll le nem írhattya.

A TEMPLOMON KÍVÜL VALÓ SZENT HELYEK.

Járulyunk ezekhez ájtatosan.

A klastromból kimenvén legelőször a Pizánumi Vár adgya magát elé: aminémü formában most áll, úgy épitette a Pizánumi Respublica. Hajdan ez igen mesterségessen épült: magányos sugáros tornya volt éjszakra, melly Dávid Tornyának neveztetett, mivelhogy Dávid házasságtörése után ott tartott penitentziát és ott szedegette versekre az ötvenedik zsoltárt, és

siralmassan pengette tiz húrú lantotskáját; könnyhullajtásokkal nedvesítette királyi ortzáját éjjel s nappal.

Ettől a szent királytól tanulhatnak minden megesett bűnös keresztények példát. Ennek tellyes élete ártatlanság vala: de mire vitte őtet az délutányi hivalkodó sétálás? Meglátá az lábait mosogató szép aszszonyt. Az Úr Istennek kilentzedik parantsolattya ellen előbbször csak megkívánta, holott kiadatott Mojzes által: Felebarátodnak feleségét bűnre ne kívánnyad. Azután általhágta az hatodik parantsolatot is. Hatodik: Ne paráználkodgyál. Annak-utánna az aszszonynak urát is megölette, mert azt parancsolá Joáb hadi fővezérnek, hogy ollyan helyre állítsa az hartzban Uriást, ahol legerőssebb, legbővebb az vérontás: úgy is lőn. Ihol az ötödik parancsolatnak általhágása.

Ezek a vétkek világosságra jöttek. Szent Isten! menynyi volt a botránkozás! Egész országban így beszélgettek: ám szent életű volt a mi királyunk, és ihol megesett; hát én gyülöllyem az aszszony állatokat? És az illyen bűnökben megmaradott Dávid egész esztendeig. De hozzájárula Náthán próféta, egy szép példát ada eleibe. Azonnal magában szállott a bünös király, tellyes életében siratta bűneit, rosz cselekedetit. Te is, kedves olvasó, ha követted Dávidot a vétkekben, kövessed penitentziát tartó életében is, tellyes életedben.

De járulyunk már tovább. Visgállyuk a szent helyeket. Nem igen távol vagyon a Dávid tornyától a Sz. Tamás apostol templomotskája. Ezen tul következik az nagyobbik Sz. Jakab apostol gyönyörü nagy temploma, ki Sz. Jánosnak báttya vala. Ezt a roppant nagy templomat épitette a spanyol nemzet. Mivel hogy éltében ott apostolkodott, és tsak hét pogányokat térített meg ott elsőben. De most sz. teste Komposztellában vagyon, és itt ezer, meg ezer bünösök megtérnek, penitentziát tartanak.

Bémenvén a templomba: muttatik az hely, ahol Sz. Jakab apostolnak feje véteték. Nagy pátrónusa az egész Spanyolországnak, azért épitettek Isten dücsősségére és Sz. Jakab apostolnak tiszteletére dücső templomot, melly Európában is megérdemli, hogy a szép templomok közé számláltassék. Már-most nem a spanyolok birtoka alatt vagyon, hanem először az ja-

kobiták foglalták el. Most pedig az örmények birják. De ezek is ma-holnap ki kopnak onnét, mert torkig usznak a nagy adósságba és olly szegények, alig vagyon mit enniek.

Ettől a roppant templomtól menvén, jobb kézről vagyon a Máriák temploma, akikről írva vagyon Sz. Máténál: *Venit Maria.* Eljöve Mária Magdolna és a másik Mária a koporsót látni. Ha tetzik végig lehet olvasni Sz. Máté evangelista könyvének 28.-dik részét. Ihol ezeknek tiszteletes emlékezetiért építtetett ez a templomotska.

Rendibe következik a Boldogságos Szűz Máriának templomban való bémutatásának temploma, mellyben 14 esztendős élte koráig lakott a többi sz. szűzekkel. De most semmiképpen a vakbuzgósággal alakoskodó törökök bé nem botsátyák ebben a kereszténveket, se a Salamon templomában, mellyek igen közel vannak egymáshoz, és ha bémennek, vagy török hitre kell menni, vagy fejet el kell veszteni: mert méltatlanoknak tartyák erre a kereszténveket, hogy illy szentséges szűznek lakó helyére tsak bé is lépjenek.

Noha én benne nem voltam, de úgy értettem, hogy nagyobb betsületben tartyák a törökök ezen templomot a Salamon templománál, mivel több lámpások függönek és világoskodnak ebben, mint a Salamon templomában. Midőn eljő ez templomnak napja a törökök ünnepet is tartanak tiszteletére. Szégyent tésznek itt a törökök némelly eretnek vallásúakon.

Az templomnak ugyan külső részén szabad az bémenetel, ahol éppen tsudálatos és mesterségessen csinált épületeket mutatnak itt az éles elmék: mert a boltozatinak magosságában olly temérdek nagyságú faragott kövek vannak bérakva, hogy annak nézői mintegy lehetetlennek mondgyák azokat emberi erővel felállíttattaknak lenni, és senki meg nem foghattya, micsoda mesterséggel vonattattak fel olly iszonyú kövek olly magasságra.

Az ide járuló jövevények noha bé nem mehetnek, de ugyantsak a Boldogságos Szűznek tiszteletére nem sajnállyák ide tett fáradságokat. Az körülötte való hely minthogy már megtelt holmi dibdabsággal, semmi tekéntetre-méltót nem mutat. A Salamon templománál és itt történt 1759 esztendőben illyen szomorú eset bizonyos konstántzinápolyi gazdag kereskedő kalmáros göröggel, aki szabadságos levelet vett ugyan a török

tsászártól a Salamon templomában bémenni, és ebben az emlitett Boldog Aszszony templomában is. Amint hogy bé is vezették őtet a török tisztek jó pénzért és vastag adományért. Ez mindeneket szemessen megvisgált és végtére, ki akarván menni, illyen szókat halla a török kadditól: Ezen templomból a kereszténveknek semmiképpen meg nem engedtetik a kimenetel, hanem ha a kettő közül egyikét felválallya és választya. Tudniillik vagy az Mahumeth nagy prófétának szent törvényét, vagy maga fejének elvesztését. Erre eltsábula a szemfüles görög, azt mondá: Nézzétek, olvassátok, ihol a konstantzinápolyi nagy császártól a szabadságos levél, mellyben engedelem adatott nékem az ide-való béjövetelre és e két templomokban mindeneknek megszemlélésére. Ezek erre azt felelték: Igen is, nyertél szabadságot az béjövetelre, de nem kértél engedelmet a kimenetelre. Azért csak válaszsz magadnak az kettő közül egyet. Ez nagyot fohászkodék. Vészi észre hogy nints mit tenni, egynek meg kell lenni. Azért meg hajtá nyakát, lecsapák az lelke gombját. Illyen a töröknek vak buzgósága. Elszedték sok pénzét, elvesztették életét.

Megvallom, hogy midőn a Pilátus palotájának rostélyos ablakjaiból egynehány paterek csak távutskáról néztük a Salamon templomának minémüségét, mégis megintettek a mi keresztény vezetőink és eltiltottak az ablaktól: mert úgymond: ha törökök megsejdítenek ott bennünket, büntetés nélkül nem maradunk. De bezzeg mi is elillantánk, mind az ablaktól, mind az palotától, mert most is törvényt szolgáltató hely a Pilátus háza, ahol Üdvözétőnk halálra adatott.

A Boldog Aszszony templomától vezettetik az jövevény, akár szerzetes, akár világi, a Szent Péter tömlötzéhez, amint írva vagyon Apostolok cselekedete Könyvében: akinek üdeje vagyon olvassa a 12. részt, ott megtanúlhattya, mint szabadult meg Sz. Péter ebből az tömlötzből az Isten angyala által. Ez a tömlötz a Kristus Urunk sz. koporsója templomától tsak egy parittya sima kő-hagyitásnyira vagyon. Most azon helyet egy timár bőrkészítő bírja és lakja: és egy garasos viaszgyertyáért béereszti az odamenő keresztény jövevényeket. Innét a Zebedeus házához vagyon a menetel, ki Sz. János evangelistát nemzette. Itt fogattatott és született Sz. János, noha galileusnak

mondatik, de tsak azért hogy sok üdeig lakott Galileában. Ez a Zebedeus háza templomra fordittatott, de most oda minden ékessége és görögök birják, és Sz. Jánosnak nevezik. Közel vagyon ehhez a Sz. János annya háza is, mellyben a tanítványok gyakran egyben gyültek a szent imádságra. Ide vezette bé Sz. Pétert is az angyal, midőn a tömlötzből kihozván megszabaditá, amint irva vagyon (Act. c. 12).

Innét a vas-kapuhoz vagyon a vezetés; de itt egyebet a vas kapunál nem látni, mellyen általméne az angyal Péterrel. Ezen kaputól járultunk a gazdag Simon házában, ahol Mária bűnös Magdolna legelőször a Kristus Jésus lábaihoz borulva penitentziát tarta, igazán megtére, úgyhogy soha, soha elsőbbeni gonosságára nem vetemedett, mint némelly bünösök, kik alig oldoztatnak fel, még aznap megújittyák lelkeknek büdös sebeit, és tsak a gyóntató lelkiatyákat csalogattyák. De tudd meg, bünös, hogy magadot csalod meg, mert el lehet az Isten az ő Sz. Felsége te-nálad nélkül, de hová mégy te az Isten nélkül? Óh siralmas vakmerőség! Midőn ebben a gazdag Simon házába voltunk, mutogatták a Kristus Jésus lába nyomainak helyét, ahol Magdolna először könny-hullajtással ásztatta, mosogatta, azután hajszálaival törölgette, végtére drága kenettel bőven öntözgette. És itt édes csókokkal minnyájan illettük a Kristus Jésus megmaradott lábainak sz. nyomait.

Ide közel esik a Sz. István martyr kapuja; a keresztények nevezték azt Sz. István kapujának, mivel-hogy ezen kapun kivül köveztetett meg és e mai napig is megláttatik az hely, úgyhogy egész testének formáját mintha kősziklába rajzolták volna. Ezt is meg lehet engedni, hogy nem kis csuda ez a történet. A Szent István kapujához nem igen távol vagyon az juhokat mosogató tó. Azért neveztetik ennek, mert az áldozatra való juhokat előbbször ebben szokták megmosogatni, azután az áldozatra bémutatni. Az zsidóknál neveztetett Bedzaidának is, melly szó anynyit tészen mint Irgalmasságnak háza, mivel ott feküttek a szegény betegek, várván a viznek megmozdulattyát. Itt gyógyula meg az 38 esztendős beteg. Régenten ide folyt bé a Salamon templomából a víz. Még most nagyobb részére épségben de viz nélkül vagyon, mert földdel, szemettel igen telik, mivel a szomszéd lakosok töltik. Mikor pedig az

essők megindúnak, nagyobb része megtelik vizzel és büdös tónak láttatik inkább, mint sz. helynek. A Szent István kapujától igen közel nap-nyugotra vagyon. Néha napján öt portikussa, vala, most tsak kettő láttatik. Ebben a Bedzaida tavába szállott le az Isten angyala és felindítván a vizet, leszállottak a betegek és meggyógyultak, mert ebben az tóban vala az a gerenda-fa, mellyből a Kristus Jésus kereszte készittetett.

Ám az Úr kereszte felől való históriában olvassuk ezeket. Én úgy adom elé, amint mások is: amint írva vagyon tudni illik. Ádám első atyánknak fia Seth az attya parantsolattyára béméne a Paraditsom kertében és az kherubim angyaltól az irgalmasságnak olajjából és a tiltott fának gyümöltse magvából csak három szemetskét kért vala. Megadatának ezek az angyaltól, és ő ezen három magotskákot Ádámnak, mint édes attyának, koporsója felibe ültette s plántálta: melly ebből nevelőttek három fa-ágatskák és üdő-jártával az nevelésben egyben nevelőttek, foglaltattak és így egy fa nyölt belölök. Sok üdők elmulván, mivel vastag lőn az fa, a Salamon templomának épülletére kivágattatott. De amidőn a mesteremberek a templom épülletében akarták helyheztetni, soha alkalmatosnak nem találtatott mert vagy hoszszú, vagy rövid vala, akármelly helyre akarák bészerkesztetni és úgy mint haszontalan gerendafát kihagyák az épületből és a templom mellé taszították. Midőn azért az emberek a Salamon templomában jöttek, az Úr Istennek rendeléséből az darab gerendafának kezdének tiszteletet tenni. Igen sajnállották ezt a papok, hogy a fának reverentziáznak, mellyre nézve megparantsolák, hogy az gerendafa az juhmosogató tóban vettessék, melly a templomhoz közel vala. Az fa a fenekére szállott az tónak. És hally csudát? Eljött a Kristus Jésus szenvedésének üdeje: az fa felül lebegett a vizen és ebből a fából készitetett a kereszt, mellyre felfeszíttetett az Úr Jésus a világ megváltásáért. Ez a tó, halas tó forma, 40 lépésnyire terjed hoszaságában, az ő mélysége pedig 8 lépésnyi, amint megméretett.

Közel vagyon ehhez a tóhoz a Sz. Anna aszszony háza, mellyben a Boldogságos Szűz szerelmes leányát makula nélkül fogatta, szülte és két esztendeig nevelte. Most templommá tétetett, mellynek alsó részében tiszteltetik a születésnek helye

és Kiss-Aszszony napján odatódulnak az jerusálemi keresztények, a páterekkel egyetemben. És az napon minden ájtatosságokat ott végzenek. Erre az helyre az Római Sz. Szék tellyes bútsút rendelt a tisztelőknek.

Régenten a Szent Benedek szerzetesi apátza szűzek laktak itt. A klastromjoknak nagyobb része most is fennáll, az templom pedig egészlen megvagyon, csak az ajtók nagygyábul állíttattak öszve; kevés költséggel előbbeni épségre lehetne vinni. Az udvarában víz-tartó kúttya is vagyon és a folyosói előtt czitrony-fák és más napkeleti gyümöltsfák még most is vannak és bőven termenek gyümöltsöt. Más zöld fák is ékesítik a szent helyet. Itt illatoznak a szűz apátzáknak kriptában rejtett sz. tetemi.

A török aszszonyoknak szerentsétlen itt az lakás, mert mind éjjel, mind nappal rettentő látásokat tapasztalnak mellyre nézve nem is engedik az férfiak nékik az itt való lakást. Jó szivvel eladnák a templomat az romlott klastrommal együtt a kereszténeknek, de a törvényük nem engedi, amint fellyebb jelentém. Valamikor a keresztények ezen sz. helynek tiszteletére jönnek, könnyen, sőtt szivessen engedik az bémenetelt. Nem is kivánnak tőlök egyebet, hanem egy-egy szál viasz gyertyátskát, ha egy polturás lészen is, megelégszenek vele. Amelly töröknél az templom kultsa vagyon, kár, hogy török, igen emberséges ember és barátságos mindenekhez, nagy kegyességét mutattya a keresztényekhez, talán meg is kereszteltetné magát, de az illyent elevente meg szokták égetni.

Ha illy erős törvénye nem volna az mahumetánusoknak, sok ezeren felvennék a szent hitet; az mieink is ha megtérítenének valakit az mahumetánusok közül, azonnal elevente tűzre vetettnek: és haszontalan volna az lelki munkálkodás. Aki meg akarna kereszteltetni, Európába küldetik.

Szent Anna Aszszonyról.

Számtalanan vannak Szent Anna aszszonynak tisztelői. Én is, méltatlan, annak tartom magamat. Ezek vigasztalásira ezeket jegyzettem fel rövid ez irásim közé. Ez a sz. élettel fénylő Nagyaszszony 79 esztendőkig élt e világon, mint legszentebb

aszszonyállat. Az Úr Jésus születésekor már 70 esztendőket számlált. És minek-utánna a Szent Familia, Jésus, Mária, Jósef, Egyiptusból viszszatértek volna Názárethben, Sz. Anna látta az ő Jésus unokáját. Egy bölts atyának irásiban ezt olvasom: Sz. Annát 18 esztendős korában jegyzette el Sz. Joákim. A sz. házasságban 35 esztendőkig magtalanságban maradott, és ebben az 35.-dik esztendőben fogatta méhébe az ő szentséges leányát, a Boldogságos Szeplőtelen Szűz Máriát, aki 15 esztendős korában szülte az ő Szent Fiát, a világ Megváltóját, az áldott Jésust, ki az ő Annyával Máriával és Jóseffel Egyptusban lakott 7 esztendeig, és viszszatérvén még életben találta az ő öreg nagy-annyát. És meglátván Sz. Anna szerelmes unokáját mármár készen volt az halálra és szentől meg is hala Jerusálemben kedden. Ugyanaz nap tiszteltetik sok ezer keresztényektől. Némellyek bőjtöléssel, némellyek sz. mise halgatással, némellyek az ő szerelméért való adakozással, az hideg keresztények pedig meg sem emlékeznek felőle.

Eltemettetett az ő sz. teste az Jósafát völgyében, éppen a Sz. Joákhim koporsója mellé. Előbb hala meg Sz. Joákhim. Tudniillik a Boldogságos Szűz Mária tizenkét esztendős életű vala és így Sz. Joákhim a megtestesült Igét, az Úr Jésus Krisztust, mint szerelmes unokáját nem látta ez földön, de most színrül színre láttya, és véle együtt örvendez mind örökkön örökké.

A Szent Anna aszszony házától az Itélet kapujához kell járulni. E mellett vagyon a Pilátus háza. Innét jobb kézre megláttatik a Lázár hajlékotskája, kirül az evangeliom emlékezetet tészen. Az övé lehetett, mert igen szegényen vagyon épitve. A dus gazdag palotája pedig ugyanebben az utzában jobb kézre láttatik és most is a szép paloták közé bé lehet venni. Mégis senki meg nem lakhattya a szüntelen-való kisérteteknek tapasztalása végett. Mellyre nézve bizonyos basa portékás boltakra fordította az egész épületet. Ezt a dusgazdagot írják Ninesnek, némellyek pedig Nábálnak. Mind Lázárról, mind az dusgazdagról illyen verseket írnak némely éles elméjű versszerzők:

Est in Evangelio, verum sine nomine Dives.
Pauper ubi aeternum Lazare nomen habes.
Ex his unum imitari, alterum contemnere debes.

Magyarra így fordítám.

Név nélkül a Gazdag Szent Evangyélumban,
Örök neve lészen Lázárnak világban.
Egyikét kövessed örök boldogságban,
Gazdagot utáld meg, mert vagyon pokolban.

Most már a Salamon templomáról.

Most a Salamon templomához értem. Méltó erről rövid irást adni. Amelly pompás templomoknak legnemessebb templomát Salamon bölts király építette országlásának negyedik esztendejében, a világ teremtése után 2933.-ban, vizözön után 1276.-ban, az Úr Jésus születése előtt 1017.-ben. Három esztendeig gyüjtötte a templomra való matériát és hét esztendők hét holnapok alatt dücsősségessen fel is építette. A templomnak ajtaját napkeletre, a szentek sz. helyét napnyugotra tetette.

Az hajdani épületnek minémű kövei, minémű ékességei voltak, tekéntsed a Sz. Bibliát: meg vagyon írva. Az Úrnak ezen sz. házát fundamentomostól elhányattatta Urunk születése után 72. esztendőben Titus és mihelest az ő vitézei a templom ellenében állott tornyot juliusnak 24.-dik napján az északi rész felől meggyújtották, látván ezt a zsidók, napnyugot felé lángban boríták az templomnak tornátzát, hogy a várasban bérohant római vitézeket tűzzel megemésztenék.

Augustusnak 8.-dik napján Titus minden hadi mesterséget megtétetett, hogy a Salamon templomát elfoglalhassa és a tűztől megmenthesse, mert fölötte sajnálotta a gyönyörü templomat hamuban takarni. Valahol lehetett, a várasban a templom környékén fellobbant tüzet eloltatta, hogy tsak az templomot a tűznek lángjától megszabadítsa. De amint Zsidó József írja, egy a zsidó vitézek közül, látván, hogy az rómaiaktól erőssen elnyomattatnak, ragadá a tüzet és béveté a templom ablakján, fellobbana az világnak egy csudája, Salamonnak drága dücsösséges temploma, az Úr Istennek felszentelt háza, ez földön menyország ajtaja, áldozatoknak szent oltára.

Midőn ezek történtek, nem vala jelen Titus, de megértvén az templom égését, azonnal megjelenék és erőhatalommal serénykedett a tűz oltásban; de haszontalan, mert lehetetlen volt emberi erővel többé a tűztül megtartóztatni. A templomnak

tűz által megemésztetése augustusnak 10.-dik napján vala. Szinte ezen a napon égette el a babyloniai király ennek előtte, Jerusalemnek megvétele után. Illyen az Úrnak mennyből ereszlett ostora.

A zsidók 65 [eszten]dők után ismét pártot ütöttek az rómaiak ellen és a templomat újítani kezdék. De Adorján Élius földig rontá őket, mert egy napon ötszáz és nyoltzvanezer zsidót megölete, hogy így bételyesedgyen ami megjövendőltetett a Sz. Városról. *Nec lapis supra lapidem*, a kő kövön meg ne maradgyon. Nem is maradott, mert az templom köveit a Josafát völgyében, a Czedron patakában hányták.

Ismét 227 esztendőkre Juliánus apostata, hogy a Kristus Jésus követőjét és jövendőlését meghazuttolná: kiadá a zsidóknak a parantsolatot, hogy épitenék fel a templomat és a maga kintses tárházából támétalan nagy somma pénzt ada segétségekre. A zsidók pedig az egész világon temérdek sok aranyat, ezüstöt és minden épitésre-való matériákat egyben hordának, és az legtudóssabb mesterembereket bégyüjtötték. Ezüstből csináltatták az ásókat, kapákat, kosarakat.

Az aszszony-állatok arany, ezüst, drága igaz gyöngyökből készült függőjüket nemtsak arra ajánlották, hanem az köveket tulajdon öleikben serényen hordották az fundamentom készítéskor. Minek-utánna az fundámentom tellyesen elkészült volna, nagy kedvvel hozzá kezdének az építéshez. De ó csuda dolog! Amit nappal építettek, éjjel a nagy zápor egész fundamentomostól felforgatta és kihányta. Sőtt a mi több, ollyan rettenetes földindulás lőtt, hogy az házakat halmokra döntögette és ezer zsidókat kőfalak agyon nyomának.

Ismét más nap ujonnan hozzá fogának és imé megént az Istennek nagy tsudája! Az rendelte, hogy fundamentomból a tüzes lobbanások mindeneket megemésztettek. A néző zsidókat, minden elkészült szerszámokat az forró tüzes láng hamuban takarta. Harmadszor hozzá fogának: de éjjel az égen megjelenék egy nagy fényes kereszt, a zsidóknak ruháira a keresztnek formáját reá nyomta. Mellyeket látván másnap, midőn megvilágosodott, semmiképpen a kereszteket se le nem törülhették s le nem öblíthették. Igy jártak a zsidók a templom felállításával. Mindez üdeig templom nélkül keseregnek.

A TEMPLOMNAK MOSTANI ÚJ FORMÁJA

A törökök 8 szegletes formájú templomat építének azon a helyen és ezt Salamon templomának titulállyák. A török templomokra nézve, az illyetén vastag nemzetnek, meglehetős szépségű külső formájára. De benne nem voltam: nem is lehet [csak] fővesztés alatt bémenni a kereszténynek, amint felyebb írám. És a mekhai Mahumet templomán kivül ez [a] legmanirossabb épület.

A Salamon által épitetett első templomnak felállitásának ára felment kétezerkilentzszáz milliókra. Nem régenten bizonyos és biztos Maundrell Henrik Kalvinus vallásán levő predikátor, — az angliai kereskedőknek szabadságok lévén a Salamon templomában mind az bémenetelre, mind az kijövetelre, minthogy incsellérek valának, — mind belső, mind külső terjedésit megméregette és azt irja maga itélete szerént, hogy 170 lépés a hoszszassága, szélessége pedig 370 lépésnyire esik, minthogy 8 szegletű.

A SION HEGYÉRŐL.

Már a Sion szent hegye felé vagyon az menetel. Itt láttattnak azok a kőoszlopokon álló tizénkét árkusok, boltozatok, ahol a legelső szent gyülekezetet tartották a 12 apostolok. Ugyanazért annak emlékezetére 12 oszlopokon álló árkusokat emeltek fel. Hajdani üdőben a megostorozásnak kőoszlopa is itt vala elhelyhesztetve. Azon házat mellyben a Végső Vatsora tartatott, azt Szent Ilona aszszony gyönyörű nagy roppant templommá fordította. Noha már Szent Ilonának Jerusalembenvaló bémenetele előtt templom vala ez: és tudniillik legelső vala, mellyben Sz. Jakab apostol sz. áldozatit mutatá, azaz sz. misét szolgála. És a bemutatást ezen sz. igékkel mondá: *Et pro gloriosa Sion matre omnium ecclesiarum,* és a dücsősséges Sionért, minden templomoknak annyáért.

Amelly kehelyben az végső vatsorán Üdvözétőnk a bort maga vérévé szentelte, annak éppen ez az igaz formája:

Ahol sz. Mátyás apostoli méltóságra választatott Judás helyében; ahol a Sz. Lélek Isten Pünkösd napján leszállott az apostolokra; ki ne magasztalná, sz. helynek nem mondaná a Sion hegyét, amint már fellyebb is említém.

Amelly házban lakott a Sion hegyén a Boldogságos Szűz Mária, sz. Fiának mennyben felmenetele után, ugyan szentséges halála is itt vala. Ez jelen való üdőben az ő házának tsak az leomlott kőfalai láttatnak. Mi mindazonáltal ezeket is tiszteltük. Egy kis kápolnátska épület is volt mellette, mellyben Sz. János evangyélista a szentséges tiszta Szűz Anyának sz. mïsét mindennap szolgála, míg a Szent Várasban együtt lakott a szűz tanítvány a Szűz Anyával. Óh angyali szent élet. Az betlehemi klastromban lakozó régi sz. atyák írásban foglalták és nékünk tudomásunkra adták, hogy a szentséges Szűz Anyának az Isten angyala, sz. halála előtt, az Olajfák hegyén, közel az Úr menybenmenetele helyéhez, megjelent, egy szép zöldellő pálmafaágat nyújta sz. kezében jelül, hogy elközelgetett sz. halálának üdeje. Elvévén az örvendetes ágat, felékesítette a szűz tzelláját: lobogtak az égő gyertyák, nagy örömmel várta sz. Fiát.

Itt megállítom író tollamat: inkább buzgó elmélkedéssel gondolkodok a Szentséges Szűznek nem úgy mint haláláról, hanem az ő szent lelkének, a tisztaságos szűz testtül édesdeden való elválásáról és gyönyörű elaluvásáról, melly 22 esztendőkre volt az ő sz. Fiának halála után. Ezekről illyen bizonyságot tészen a sárdeni Meliton püspök. A pálmafaág a gyönyörüséges földi paradicsomból hozatott ki az angyal által, amint Sz. Vestitor nevezetű Sz. Kozmás írja. Pomérius pedig, egy bölts író, így emlékezik írásában, és igazán. Noha a 12 apostolok a világnak részeit magok között felosztották, mégis Sz. Tamás apostolon kivül mind megjelentek, az Úr Istennek csudálatos rendeléséből — kétség-kivül az angyalok ereje által

— e Sz. Szűznek hajlékotskájában sz. halálára. Jelen volt közöttök Areopagyitta Sz. Dienes püspök is, aki önnön maga felől bizonyságot teszen és ezt írja: az Úr Jésus Kristus, maga sz. személlye szerént az angyali kar seregek között leszállott a magas egekből, az ő Szűz Annyának szentséges lelkéért.

Oh Isteni Felség, szerelmes Jésus! Megmutattad itt a te édesanyádhoz fiúi szeretetedet. Jöjj az én halálomra és e könyvet olvasónak halálára is, mert hiszszük mi lelkünk vesztése alatt, hogy halhatatlanok a mi lelkeink. Nem úgy mint a világ szemeti, az ördögök szekere farkán nyargalodzó vásott, mostani katzéros ifiak, vagy bűnben megrántzosodott, megaggott esztelen vének. De minek szomorítom lelkemet az illyen motskos lelkű hideg kereszténnyekkel? Minek homályosítom írásomat az illyen füstös elméjüknek gonosz cselekedetivel; inkább azt kívánom, hogy az Úr Isten adgyon nekik sz. kegyelmet a bűnből való megtérésre, penitentziatartásra, a kereszténnyeknek jó példa adására.

Minek-utánna a szentséges lélek a tisztaságos szűz testből felvitetett Sz. Fia által az mennyei korona alá, némelly sz. szűzek jelenvalának Jerusalem várossából az gyönyörű kis tzellában a szentséges szűz test körül, szokás szerént a tisztaságos testet meg akarák öblögetni: már a köntös is majd lefedeztetett: és imé hally csudálatos rendelést! Mihelest az ruhát letötték, azonnal a szentséges szűz testből olly dücsősséges fényesség érkezett, hogy a szűzeknek szeme fénnyét elfogta és homályba borította, hogy az áldott tisztaságos testet ne szemlélhetnék, és mindaddig tartott ez a fényesség, míg ismét a testet maga ruhájával bé nem födözték.

Nem is volt itt szüksége az makulátlan sz. testnek az öblögetés. Azután, amint szokták mondani, a Sz. Mihály lovára helyhesztették az ég és föld kereksége között legszentebb testet, és az Úr Jésustól megmondatott helyre, az Jósafát völgyében, legnagyobb tisztelettel, szeretettel, közel a Sz. Joákhim, Sz. Anna, Sz. Jósef sírjaihoz, előre elkészíttetett koporsóban tétetett.

Nézd, ájtatos Lélek, kegyes Olvasó, mint hajtatták meg vállokat az apostolok a sz. test vitelére. Sz. Péter és Sz. Pál apostolok párossan első rudgyát tartották vállaikon a Sz. Mihály lovának. A több részeinek pedig párossan az többi apos-

tolok hajtották vállaikat. Szent János evangélista pedig az angyaltól adatott zöld pálmafa-ágat, amint fellyebb említém, a szentséges szűz test előtt vitte. Óh szent szertartás!

Az alázatos jerusalemi új keresztények pedig kettesével, öszvefoglalt kezekkel, földre eresztett szemekkel, mint az párjától elmaradott gerlitzék, zokogván, a szentséges test után bánkódva mendegéltek. Nem az ő örvendetes halálát siratták, hanem hogy illy szerelmes annyoktól ez gyarló világon hagyattattak. Illy megbetsülhetetlen drága kintstől elmaradtak a Kristus Jésus Anyaszentegyházának újdon-új palántái! Ah meg nem fogtok hervadni, mert ez a ti szerelmes édes anyátok fog érettetek sz. Fia előtt esedezni.

Ám így rendelte az igaz Anyaszentegyház az Angyali Üdvözletben: Áldott a te méhednek gyümöltse Jésus, aszszonyunk Szűz Mária, Istennek szent annya, imádgy Istent mi érettünk, bünösökért, most és halálunknak óráján. Adná a kegyelmes Isten, hogy én is méltatlan író, te is, e könyvetskét halkva olvasó, ezt mondhassuk halálunk óráján. De reménlem meg is engedi azt az irgalmas Jésus az ő sz. annyának érdemiért és érettünk-való esedezéséért. Kérlek azért, indullyon fel lelkünk, szívünk, nyelvünk a Sz. Szűznek tiszteletére!

Hiteles szent atyáknál olvastam: nem is kételkedek, hogy ti is nem olvastátok volna, óh kegyes Olvasók, ezen történetet. Tudniillik, midőn illy nagy tisztelettel és szomorú szívvel vitték volna a drágalátos illatot eresztő szentséges testet az apostolok a Jósafát völgyébe, a temető hely felé, egy gonosz istentelen zsidó, a pokolbéli irigy ördögnek sugárlásából, hozzáereszkedik a Sz. Mihály lovához és a szörnyű káromkodások között el akarta ragadni a sz. testet a megégetésre. De óh Istennek sz. rendelése! Mihelest kinyújtotta karjait ellene, mintha hóhér pallosával vágták volna, mindakét kinyújtott karjai lecsüggöttek és elszáradtak. Erre magában szállott a vakmerő zsidó, megüsmérte gonosz tselekedetit és kérte a Sz. Szűzet, hogy engedné meg istentelen égbekiáltó vétkeit, és így megnyerte karjainak erejét, azonnal megtére, az új Anyaszentegyházban béjöve.

A szent apostolok a tisztességes temetés után három napig a temető helynél megmaradtak a Sz. Szűznek sírja mellett és minnyájan érzékenyes értelemmel hallották az angyali sereg-

nek élessen zengedező és gyönyörködtető éneklésit. Eltelvén az három nap, megszünt az angyali éneklés a koporsó fölött. Szentül vélték, hogy a Szentséges Szűz teste felvitetett a mennyei dücsősségben. Azonban illyen vélekedések között elérkezett csudálatossan sz. Tamás apostol is, ki nagy szűbeli bánattal terheltetett, hogy a Szűz Sz. Anyának temetésén nem lehetvén, hideg tetemit nem szentelhette. Mellyre való nézve a többi sz. apostolok szánakodván rajta, hogy azért megláthatná a szentséges Anyát. Imé hally isteni dücsősséges csudát, üressen találták a koporsót, egyéb nem lévén benne a fejér tiszta gyoltsnál, mellyel a sz. test bé vala takarva.

A közönséges hagyomány azt tartya, hogy dücsősségessé lőtt az ő teste és az lélekkel egyben kapcsoltatva mennyben felvitetett az apostolok láttára. Mellyre az megfoghatatlan örömmel megtöltek az apostolok a Szentséges Szűz Anyának illy dütsősséges mennyben menetelén. Sz. Tamás pedig igen elkeseredett, hogy nem láthatta és anyai sz. áldását se nem vehette, se el nem nyerhette. De ezt is vigasztalás nélkül nem hagyta, mert a levegő égből övedzőjét Sz. Tamásnak leereszteté: és ez jelenvaló üdőben is megláttatik a Josafát völgyében a kősziklán az a hely, melyre az övetske esett. Magam is egy nehány csókkal illettem az helyet. A Sz. Mihály lova pedig, most, ez mai napig is Frantziaországban Lugdunum városában tartatik tiszteletben és sokan az betegek közül annak ájtatos illetése által megvigasztaltatnak. Ezeket úgy írom ide, amint az hiteles könyvekben találtam és olvastam.

Ugyan a Sion hegyén vagyon az a kőbarlang is, mellyben a Kristust megtagadó Péter szívében szállván igaz penitentziát tartott: nem távul vagyon az Kaifás házától. Nékünk minnyájunknak eleven példát adott az penitentziára, hogyha vétettünk, aminthogy vétettünk is, indullyon szívünk a töredelmességre, szemeink a könyvezésre, ökleink az melly-verésre, hajollyunk az földig-való térdeplésre, és titkon is rejtsük el magunkat, vagy szobánkba, vagy kamaránkba, vagy akárminémű rejtek czellánkban, és az Isten szeme láttára sirassuk meg elkövetett vétkeinket, Isten ellen való gonosz cselekedeteinket.

A JÓSAFÁT VÖLGYÉRŐL.

A Sion hegyéről a Jósafát völgyében vagyon az lemenetel, darabos kősziklás utatskákon. Ezeket méltó tudni a Jósafát völgyéről: a jerusalemi Sz. Váras és az Olajfák hegye között vagyon, mellynek mélységét Adriánus tsászár nagyobb részre bétöltette és Titus Vespasiánus is a várasnak dölledékivel; minden utállatosságot is ebben hordattak. De e mostani üdőben már egészlen megtisztíttatott, mert mindenütt a természet szerént való kősziklák láttatnak. Amint már fellyebb is említettem, ennek hoszszasága, a Boldogságos Szűz Mária sz. Koporsójától fogva az Nehemiás kúttyáig, két olasz mértföldnyire, azaz 4 ezer lépésnyire kiterjed, szélessége pedig száz lépésnyire. Neveztetik Czedron völgyének is. Mert néhai üdőkben és hajdani napokban sok czedrus élő fákkal bővelkedett a völgy.

Neveztetik hegyek völgyének is, mivel fölötte vagyon az Olajfák hegye: a botránkozás hegye, más felől a Sz. Várasnak három hegyei, mellyeken a váras elterjedve feküszik. Neveztetik Siloé völgyének is, mert ehhez foglaltatik a Silóé völgye is, a városnak felső részének allyán. Neveztetik Áldás völgyének is, mert Jósafát király az néppel ebben a völgyben adott áldást az Úr Istennek (2. Paral. 20). De külömböztetik ez attul a Jósafát völgyétől, mely a kénköves büdös tenger mellet vagyon, ahol Sodoma, Gomorra város voltak és égből szállott tűzzel megemésztettek.

Régenten neveztetett Világos völgynek is; neveztetett Gyehenna völgyének, mert illyen nevezetű bálványnak áldoztak a pogányok benne. De most már közönségessen Jósafát völgyének neveztetik, minthogy itt vagyon Jósafát királynak királyi koporsója és temető helye. Vagy azért mert ez a nevezet: *Vallis Jósafát*, így magyaráztatik: Itéletnek völgye. Mert ama régi sz. életű királyok, úgymint Ása, Ezekiás, Jósué itt szolgáltattak itéletet. Itt égettettek meg a Salamon és több bálványozásra vetemedett királyoknak bálvány istenei és azoknak hamvai a Tzedron pataka vizében hintettek. Vagy leginkább azért, mert itt fogja az igaz ítélő bíró, az Úr Jésus Kristus, az egész világot megítélni. Itt lészen az jóknak jutalmazója, a gonoszoknak büntetője. Amint Joél Profétánál írva vagyon (Joel 3.) ezen szókkal: Azokban az napokban és abban az üdőben, mikor

megtérítem az Juda és Jerusalem fogságát, egyben gyüjtök minden pogányokat és alá viszem őket a Jósafát völgyébe és ott vetekedem velek az én népeimért. Itt ki fog tettzeni az, hogy a pogány római tsászárok, tyrannusok ártatlanul ölték meg az Isten szolgáit. Itt fog világosságra jönni azon hamis lelkű, mérges nyelvű és gonosz életűeknek itéletek, kik az ártatlanabb embereket megítélték, kitsúfolták, világ szemetinek tartották, ostobáknak, hülyéknek, képmutatóknak, hizelkedőknek mondották. Itt az itéllő igaz bíró az jókat jobbra, a gonoszakat balra fogja állítani, és az egész világ előtt kinek-kinek mind jó, mind gonosz cselekedetit ki fogja terjeszteni. Vallyon hol állonak itt kik ezen könyvetskét olvassák, vagy az olvasókat hallgatták? Hol fogok én állani, ki írogattam, midőn a Kristus Jésus ebben az Jósafát völgyében meg fogja ítélni a jókat és a gonoszokat?

Óh irgalmas Isten segíts meg, hogy jobb kezed felé állhassunk, mert ma megjobbítom szemetes rosz életemet, megváltoztatom kárhozatra vezető és bűnre vetemedett szokásimat, és inkább most egy felszentelt lelki atya által megítéltetem magamat, inkább az előtt megvallom, kinyilatkoztatom minden lelki sebeimet és igaz paenitentziát tartok, nem úgy mint eddig tartottam, mert fogattam ugyan, de soha magamat meg nem jobbítottam. A Josafát völgye telesden-tele vagyon temető helyekkel, sírokkal, kőkoporsókkal, mivelhogy az napkeletiek szokás szerént jó távol temetkeznek az ő lakó városoktól, vagy falujoktól. Jól is tselekszik ezt, hogy az felhányatott földnek büdös gőzze egésségeket ne vesztegesse.

A CZEDRON PATAKÁRÓL.

Ez a Czedron pataka többnyire vizetlen, mivel tsak az esső-hullásokból, vagy szakadásokból és az hegyekről lefolyó vizek öntődnek beléje. Nyáron száraz, mert egész nyáron soha esső nem esik, hanem április utóllyán megszünik és Sz. Örsébeth-nap tájékán kezd esőzni, villámlani. Ám az nagy hőség megemészti a földről felemelődött nedves párákat, mindazonáltal

kőhidak vannak sok helyeken az patakon, hogy a nagy vizek omlásakor légyen mind barmoknak, mind embereknek általjárások. Én valamikor által mentem a Czedron patakán, mindenkor megemlékeztem a Kristus Jésus keserves kínszenvedéséről, hogy ezen vitetett kötözve által a papi fejedelmekhez és a népnek véneihez.

A GETZEMANI KERTRŐL.

Ez a kert régenten az lévitáknak és a papoknak hatalmok alatt volt, a végre, hogy az áldozatra viendő juhoknak és bárányoknak nyájatskáit itt legeltessék, amint fellyebb is említém már. Itt fogattatott meg az ártatlan Isten Báránya is, ki önnön maga megengedte magát megfogattatni, kötöztetni, hogy vérét, életét, lelkét érettünk és ez egyéb emberi nemzetnek váltságáért az ő mennyei sz. Attyának szeretettel feláldozná. Ebben a kertben vágta el Péter a Malkus fülét, de azonnal a Kristus meggyógyítá.

Óh hálá-adatlan Malkus! Mégis a te meggyógyításodért egyébbel nem fizettél ennek a szent Orvosodnak, hanem a papi fejedelemnek udvarában szörnyen pofon csapád az ártatlan szelid Bárányt, mondván: Igy felelsz-é a főpapnak? Ennek az kertnek pitvarában hagyattattak a tanítványok, hogy vigyáznának és imádkoznának. Az három tanítvány apostolokat pedig, úgymint Pétert, Jakabot és Jánost fellyebb vezette egy kősziklátskára, hogy ott vigyáznának arra, hogy mi fog történni. Az Úr pedig egy kevessé előbb menvén ortzájára borula az Olajfák hegye tövében egy kősziklás barlangba, mellynek hoszszasága 38, szélessége pedig 28 arasztnyi, amint megmértem 1767. esztendőben.

Olly ájtatosságra és könyhullatásra indító sz. hely ez, hogy mihelest artzra borulánk ott, azonnal minden vérünk megrettent, préselte szívünket, könyhullatásra hozta szemeinket. Még az apostolok tanítvánnya, Hegesipus nevezetű sz. atya, azt írja ezen barlang felül, hogy azon az helyen, [ahol] a Kristus Jésus szenvedése előtt vérrel verítékezett és a kősziklás kemény földet vérével bőven megásztatta, egy gyönyörű magas fa

nevelkedett, mellynek minden levelén deákul ezek a szók láttattak és olvastattak:

O Mors! Quam amara est memoria tua.

Óh halál! melly keserves a te emlékezeted. Hallod ezt kegyes Olvasó? Bisonyossan meg kell halnod, mindeneket el kell hagynod. Vallyon kész vagy-e ma az halálra? Ha ma nem, kérlek valld meg, mikor lészesz kész; hátha ebben az holnapban, vagy ebben az folyó hétben meg kelletik halnod? Kérlek, ne vesd kotzkára a te drága egy lelkedet, jobbítsd meg gonosz életedet, gyógyítsd meg sebesült lelkedet. Azután élly csendességben Istennek dütsősségére, ebben az mostani darabos rossz világban embereknek épületére.

Mondd meg, mit nyertél annyi bálos tántzaidért, annyi hívságos hegyes beszédeidért, annyi szurdáló szavaidért, annyi ártatlan személlyeknek meggyalázásiért? Mit vettél ajándékba a te lelked ellenségétül? Te jobban tudod, mennyi titkos gonosságokat elkövettél. Mind ezekért és illyetén ezer meg ezer vétkeidért te légy magad lelkiismeretének visgálója, és nézzed az fa levelein, csendessen olvassad: Ó halál! melly keserves a te emlékezeted.

Amelly házba Üdvözétőnk a Végső Vatsorát tanítványaival megette, attul jó kétezer lépésnyire vagyon, Bethániától pedig hatezer lépésnyire. Ebben a vértöntő barlangban vagyon minden nagyszerdán a pátereknek véres magok-megostorozása: mert egybe gyülnek mind az betlehemi, mind a sz. jánosi klastromból (melly az Hegyes Tartományba vagyon), mind az Kálvária sz. hegyén lévők, mind a jerusalemi nagy és legfőbb klastrombéli szerzetesek. Nagyszerdán mingyárt éjfél után és hajnalban vagyon a Kristus Jésus Szent Vére itt való kiöntésének tiszteletére a véres ostorozás minden esztendőben. Aki pedig hetes, ha tetzik néki akkor, és buzgósága úgy tartya, akár minden nap is véghöz viheti ezt. De ha vért nem öntönek is, de ugyan öntözik a sz. vérrel megfestett helyre a bővséges könnyhullatást. Óh fájdalom! Oh szeretet! Hát te öntöttél-e valaha egy csöpp vért, avagy legalább egy csöpp könnyhullatást a te bűneidért? ha nem, kérlek el ne mulasd legalább péntek napokon, vagy mikor tetzik.

Kijövén a véres-verítékes helyről a szomorú Jésus, látván Judást elközelíteni, és hogy megölelvén őtet az áruló, azt mondá: *Ave Rabbi!* Üdvözlégy Mester! ezen újult szenvedése; azon is, hogy a tanítványokat mind aludva találta. Ez a Getzemáni kert tér-földön vagyon, az Olajfák hegye és a Czedron pataka között. Négy szegletűnek láttatik, és 171 lépésni az kerülete és nem több.

Az kerten kívül vagyon, egy kevés alacson kőrakással, különös elválasztással, mintegy folyosó formára, az a hely, ahol Judás a Kristus Jésust csókkal elárulván az hóhérok kezeibe adta. Ezt a helyet, ahol megtsókolta Judás a Kristus Jésust és azt hóhérok megkötözték, mind a zsidók, mind a keresztények most is átkozott helynek tartyák. Én magam is tapasztaltam amidőn itt megállottam, ahol Judás állott; úgy tetzett, mintha egész vérem megdebbent bennem és eliszonyodtam.

Erről az átkozott helyről vitték kötözve az Isten Bárányát az áldozatra a Czedron patakán által. Először Annás vén paphoz. Mi történt itt az Bárányal? Olvasd a sz. evangyelistákat. Egy fájdalmas artzultsapás után Kaifáshoz vonták; mivel tsak annyira vagyon az Annás házától, mint egy nyílnak lövése. Mik történtek az Kaifás házánál, mai napig is mutogattyák. Először most is kőből faragva vagyon egy kakas, annak emlékezetére, hogy Péter a kakas szóllás előtt háromszor tagadást tött, hogy nem üsméri a Názáreti Jésust, az ő Mesterét.

Ihol az halál félelme mire vitte Pétert! Itt vagyon az pitvar, vagy az tornátz előtt most egy nagy czitron-fa, ahol Péter az többiekkel melegítette magát, mert híves vala. Ez a Kaifás háza most bé vagyon kerítve és klastrom is vagyon ott, melly az örmény nemzet birtoka alatt vagyon. Az templom oldalában a kórus mellett vagyon egy igen kis kápolnátska, melly az Úr Jésus üdejében tömlötzke vala, és oda zárták először, míg Kaifás eleibe állították és előtte vádolták. Ebben az kápolnában az oltárnak asztalában vagyon most az a nagy kő, melly a Kristus Jésus koporsója ajtaján volt és meg vala pecsételve (Marc. 16.). Magam is heves tsókkal illettem tiszteletnek okáért. Innét a szelíd Jésust nagy gyalázattal vitték Pilátus tisztartó eleibe.

Rövid tanúság a Fájdalmas Kereszt Uttyáról.

Amelly uton Üdvözétőnk a keresztfát maga vállain huszta az Kálvária hegyére, abban az üdőben az utzán nagy darab üdeig tágas szabad hely vala: azaz nem voltak ott felemelt házak, vagy magas paloták épitve, kiváltképen az Itélet kapuján kívül. Most pedig az Kálvária hegye körül magos épületek vannak, mellyek a Sz. Városnak elpusztulása után épittettek. Ezen épületek miatt nem is lehet meglépni bizonyossan, hány lépés vagyon itt, hanem tsak elgondolt itélet szerént. De ugyantsak a nagy kalastromtól a Boldogságos Szűz koporsója vagyon a Josafát völgyében 3337 lépésnyire. Azon helytől, ahol az Fájdalmas Útnak kezdete vagyon, az Itélet kapujáig 234, ettől az kaputól a Veronika házáig 102 lépések. Az Veronika házától a szegény Lázár házáig 168. Ettől az házatskától ahhoz az helyhez, ahol előtalálta a kereszt hordozásban Sz. Fiát a B. Szűz Mária és a nagy fájdalom miatt elájulván a földre esett, 46 lépés. A magas kő árkusig, vagy boltozatig, ahol mondatott Pilátustól: *Ecce Homo!* Ihol az Ember! 199. Ez az árkus, vagy boltozat, eleitől fogva itt vagyon és soha el nem rontatott, noha sok változások alatt volt. Ettől az árkustól 60 lépésnyire vagyon az Heródes háza. Itt vagyon tellyes vége az fájdalmas Keresztútnak, és mind öszveséggel 847 lépések számláltatnak az Golgota, vagy Kálvária hegyéig, ahol az ártatlan megfeszittetett.

A Pilátus házáról.

A Pontius Pilátus tiszttartónak régi palotáját most a török basa lakja, vagy a váras gubernátora, kit az törökök szangyiáknak neveznek. Valamint Pilátusnak itélő háza vala, ugyanaz mostani üdőben az törököknél is, az igasságot szolgáltató várasháza. Eleintén a keresztények az Pilátus házát egészben templomnak fordították, amint most is megüsmértetik, hogy az vala: a szobák pedig mind szép kápolnátskák voltanak, világossan kitetzik. Most pedig, amint említém, a gubernátor basa háza, és két részre vagyon szakasztva, és az utza közöttök vagyon.

Brixia várossában az igasságot szolgáltató és itéllő háznak ormozattyán ezek a versek vannak felírva:

Hic locus odit, amat, punit, carcerat, honorat.
Nequitiam, pacem, crimina, jura, probos.

Magyarul így jön ki, így fordítám:

Ez a hely utállya ember hamisságát,
De szereti annak békével lakását:
Megbünteti ember bűnös gonosságát,
Korlát alatt tartya törvény igasságát,
Tiszteli mindennek szíves jámborságát.

Bizonyos az, hogy illy igaz írás nem illett volna a Pilátus itélő palotája eleiben, mert az igasság ellen — mellyet maga is megüsmért Pilátus, midőn azt mondá az népnek: semmi halálra méltót nem találok a Názáreti Jésusban, — mégis, óh fájdalom, akarattyokra hagyta a zsidóknak a Kristus Jésus megfeszíttetését. Óh emberi tekéntet! Mert azt kiáltották, ha elbotsátod a Jésust, nem lészel baráttya az római tsászárnak. Inkább a Kristust megölette, hogysem a tsászár kedvéből kiessen.

A Pilátus háza általellenében vagyon az a hely, ahol az Istennek Bárannya kegyetlen iszonyúsággal megostoroztatott. Most egy török takátsnak műhelye vagyon azon sz. helyen és egy szál viasz gyertyáért béereszti a kereszténeket az helynek tiszteletére. Szintén úgy más helyekre is kis adományért botsájtják az jövevényeket. Tellyes bútsút engedett ezen helyre az Római Anyaszentegyház. Az ostorozásnak helyéről rettentő történetet írnak az törökök az ő krónikájokban, amint magok beszéllik, kik a Sz. Városban laknak: hogy tudniillik 1618. esztendőben az gubernátor basának fia a megostorozásnak helyét, ahol igen bőven kiöntetett az Úr Jésus sz. vére, lovak istállójává fordította, a felső részén pedig szobát épittetett, de még az egész tökéletességre nem hozatott, az Úr Jésus sz. ünnepe, vagyis Jésus Szent Neve ünnepe napjának étzakáján egészben béomlott, leroskadott 17. januáriusban 1619. esztendőben. Meg nem rettent erre a kevély ifiú. Ismét újra kezdette felállítani; és mindaddig is épiti, úgy mond, míg az Istennek nagyobb ítíletét nem láttya. Minthogy először kápolnát épitet-

tek itt a keresztények, békötteti az ő persa-országi híres tanult paripáit; azomban az legelső éjjel mind egy lábig rakásra döglöttek. így ostorozta az igaz Isten a kevély szívű vakmerő mahumetánus ifiat.

így bűnteti szintén az Úrnak igassága most is a kevélyeket, hol tűzzel, hol vízzel, hol döggel, hol fegyverrel: mert bizonyos az, amit mond az Irás: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jacob. 4, 6). Az Isten a kevélyeknek ellenek áll; az alázatosoknak pedig malasztot ad. Magam is sokakat üsmertem illy kevélyeket, kik annyira elbízták magokat, hogy másokat megvetvén zsámolyul lábok alatt tartanak. Óh esztelen, buta kevély! Vagyon-é lelked? vagy itéleted? Ám tsak egy férgek eledele vagy: földből lettél, földből élsz és ma-holnap földdé lészesz és születésedkor anyád méhéből semmitsem hosztál; amelly kevél ruha romlandó testedet födözi, az sem a tied. Ha lábadra nézek, a csipellősök, vagy sarúid, solyaid, vagy botskorid, a barmok bőreiből vannak készítve. A kezeidet ha nézem, kutya bőrrel vagyon födözve. Egész testeden köntösid vagy juhoknak gyapjával, vagy ketskék, vagy tevék szőribül vannak elkészítve; azok vagy farkasok, vagy matskák, vagy rókák, vagy geréndekek bőreivel vannak felprémezve. Ha pedig selem, ez a bogárkáktól vétetett, készíttetett.

Ha fordítom szemeimet haj-szálaidra, látom, hogy krumpli liszttel vannak béhintve. Nem várod azt, hogy a természet megőszítse fejedet, már előre érdemes, ősz fejű kívánsz lenni. Vallyon miért? Talán-tán azért, hogy hallottad, vagy olvastad:

Mens, et ratio, et consilium in senibus est.
Az elme, okosság, s józan tanátsadás,
Nézd érdemes őszült fejekben mitsodás.

De maradgyonak az ifiak magok szeleskedésiben, majd eszekre térnek, ha tsak öregséget érnek. De megdermednek míg protonotáriusok lésznek. Inkább folytatom a szent helyek visgálását. Azt értettem az érdemes ősz fejű jerusalemi éltes és okos keresztényektől, hogy az Úr Jésus ostorozásának helyén senki az mahumetánusok és törökök közül éjjel meg nem hálhat, meg nem maradhat, mert szörnyű és rettentő ostorozásoknak csattogási nagy félelemre indittyák őket.

Itt az Megtestesült Ige verettetett.
Szent Vérének árja földre kiöntetett.
Minket bűnösöket, mert nagyon szeretett,
Vére öntésével rabságból kimentett.

Az ostorozásnak kápolnájától tsak közel vagyon az az árkus, vagy szivárvány formára építtetett bolthajtás, melly a Pilátus udvarától fogva az nagy utzán keresztől vagyon építve, és alatta járnak minden állatok; felül egy kis tornátzos folyosója vagyon, mellyről fel s alá szemeskedhetni. Ide vitetett fel az Úr Jésus Kristus a megostoroztatás után, azon vérben borulva, azért kiáltotta fel Pilátus az nép előtt nagy szóval: *Ecce Homo!*

Ihol az az Ember! kit megostoroztam.
Hogy őtet lássátok, im ide felhoztam:
A szánakodásra népnek kimutattam:
Mert halálra méltót benne nem találtam.

Ihol mennyit szenvedett tsak itt is a mi Megváltónk! Menynyi vért öntött lelkünk üdvösségéért, mégis, óh fájdalom, melly kevésre bötsüllyük az ő szent vére kiontását mi hideg lelkű háládatlan keresztények.

Következik már az Itélet kapuja, melly azért neveztetik így, mert ezen kapu előtt az halálra szententziáztatott raboknak itt olvastatott el a nép hallattára az halálra kiadatott szententzia. Hajdant a városnak egy része bézárására vala csináltatva, de most szüntelen nyitva áll, mivelhogy tsaknem a város közepén vagyon, szinte ollyan formán mint Bétsben, vagy Budán is vannak illyetén kapuk. Mint példának okáért a Vizi-várasban a Vár alatt, ahol a peszmeg sütő házak és kementzék vannak. Amelly helyen Üdvözétőnk mint Zsidók Királlya tövissel megkoronáztatott, most egy török sütkérezőnek konyhája vagyon. Óh hálá-adatlanság!

A Boldogságos Szüz Mária koporsójáról.

Ez a Boldogságos Szűz Mária szentséges szűz testétől illettetett koporsó, mellyben három nap, három éjjel halva fekütt, mindenkor az Josaphát völgyében volt; most is ott vagyon. Ott tiszteltetik az igaz kereszténvektől. És a föld gyomrában most

48 gráditsokon vagyon az lemenetel. A sz. koporsóban pedig két helyen vagyon az ajtó; az egyik napkeletre, a második délre esik. Szinte olly nagy az ajtaja, mint a Kristus koporsójának. De a belső kőfalak be vannak márvány kövekkel díszessen borítva. Az oltárának hét arasznyi a hoszszasága, szélessége pedig három arasztnyi és két újnyi. Éjjel és nappal szüntelen 20 arany és ezüst függő lámpások világoskodnak fölötte. Ami több, itt még a törököknek is vagyon az ő törvények szerént imádkozó helyek, ahol naponként tisztelik ők is a Boldogságos Szüzet. Óh fájdalom! Szégyen ez a keresztény eretnekeknek. Ihol a törökök tisztelik, ők pedig kinevetik még az Máriát tisztelő jó kereszténveket is. No! Keresztények vattok! Mi pater franciskánusok mindennap korán reggel megelőzzük az törököket az ott-való sz. mise szolgálat bemutatásával, hogy az törökök ne háborgassanak bennünket. A sz. misének szolgálattya az Anyaszentegyháznak engedelméből mindennap a Boldogságos Szűz Mária dücsösséges menyben felmeneteléről vagyon. Azután érkeznek a törökök a birbikelésre. De óh fájdalom! Most az elszakadott görögök hatalma alatt vagyon a Sz. Koporsó, mellyet vélek született görögi álnoksággal foglaltak el.

Ez az eset is fel vagyon nálunk a kalastromban írva: hogy bizonyos üdőben a mi szerzetes atyáink szokás szerént mindennap lejártak a sz. mise-áldozatot az Istennek bémutatni, de valami embertelen fekete mahumetánus, kinek birtokában vala a Sz. Koporsó, minden páterektől egy-egy *majdint* kért; egy *majdin* tészen egy garast. De mivel a szegénység végett a páter gvárdián annyit nem adhatván, a pátereket a sz. áldozatot bémutatni nem botsátotta. De hally csudát. A Boldogságos Szűz Mária maga pártyokat fogta a Sz. Ferentz fiainak, mert rettentő nagy fenyegetéssel megjelent az fekete arabsnak és keményen megparantsolta néki, hogy a szerzetes atyákat ne háborgassa, hanem szabadon ereszsze bé a sz. áldozatoknak bémutatásira. Erre az egy intésre annyira megdebbent az mahumetánus, hogy minden üdő halasztás nélkül maga személylye szerént bémene a szerzetes atyákhoz és rendibe előbeszéllette az rettentő látást és fenyegetést és parantsolatot: mellyre

nézve önként az kulcsokat kezekben adá és tellyes hatalmat is adott, hogy a sz. helyet vegyék magok birtoka alá.

Ihol a pogány! az Isten akarattyának egy rövid intésére miképen engedelmeskedik! A rosz kereszténveket ezerszer is megintyük, de nints haszna, se foganattya. Nem lehet az nyalkákat megalázni, megtörni. Itt minden nap tellyes bútsú vagyon, és legcsendessebb hely szent elmélkedésekre és a magányosságot szerető szerzetes személyeknek legnyugodalmassabb és legalkalmatossabb.

Méltó még ezen szent helyről a kegyes könyv-olvasót tudósítani. Ahol a Boldogságos Szűznek koporsója vagyon, az 48 grádicsok alsó végén a föld gyomrában, jó forma tágas templom vagyon és itt vannak más nemzeteknek oltárjai: úgymint az Boldog-Aszszony koporsójánál. De az ő oltárjok, úgymint az mahumetánusoké, csak ollyan, mint egy tizenkét akós hordó, midőn hoszszában elfürészelnek, és annak az hordónak egyik fele olly öblös, hogy egy ember, úgymint az pópájok beléje térhessen az birbikelésre. Az illyen török oltár mindenkor napkelet felé vagyon. Az görög nemzeté a Sz. Koporsó, az örmény nemzeté közel a gráditsokhoz jobb kézre. Bal részén az abyssinus szeretsenyeké. Ide közel vagyon a víztartó kút. Legszelidebb emberek ezek az abyssinusok: merő alázatosság, jó együgyű szívűség láttatik ki belölök. Igen feketék és göndör hajuk. Láttam mikor gyóntattak. Az pap egészlen bétakarja az gyolts palástya egy részével a bűnös embert és nem is igen hamaritskákodnak az gyóntatással, hogy illy szent dologban vásári munkát ne tegyenek, hanem hogy lelki vigasztalással légyen a szent munka.

Ez is az Úr Istennek szent és csudálatos rendelése, hogy ezen a sz. helyen mindenkor egy jó, vagyonos, jámbor katholikus magát kötelezi holtig erre a sz. szolgálatra és önként válallya fel a Sz. Koporsónak őrizetét és halála órájáig el sem haggya annak serény gondviselését. Ha ez meghalálozik, ismét más hansonló vagyonos jámbor katholikus magát lekötelezi holtig erre a sz. szolgálatra és így folyton folik az őrizet egynehány száz esztendők alatt. Óh isteni bölts rendelés! Mint választod el a te szolgáidat a Boldog Aszszony szolgálattyára? Az illyen őrizők vigyáznak az arany s ezüst lámpásokra, hogy legkissebb fogyatkozás ne légyen azoknak világoskodásiban, ő

tisztogattya, ő gyújtogattya az lámpásokat, söprögeti a sz. templomat. Ennyi szolgálattyáért semmi bért nem kíván, hatsak önként valaki nem nyújt néki sz. alamysnát. Óh szeretet! Igen sanyarú élettel szolgál az Úr Istennek az mennyei boldogságnak elvételéért. Zárva vagyon mindenkor, ha meghal, azonnal más ajánlya magát. Vallyon ki bátorkodna ezt mondani nem szent életnek? Óh földi boldogság!

Ha fellép az jövevény egynehány grádicson, ott láttya meg Szent Joáchim, Szent Anna aszszony jeles koporsóit. Noha az ő szent tetemi felemeltettek Urunk születése után 326.-dik esztendőben, a Kristus Jésus keresztének feltalálásakor, és több szenteknek tetemivel együtt, a Sz. Anna aszszony sz. testét is Sz. Ilona aszony tisztelettel általhozta és Konstantzinápolyban vitte. Az mahumetánusoknak vérontó háborulásakor Konstantzinápolyból Moguntziába és több római birodalombéli városokban általhozattattak, és innét más helyekre az jó katholikus kereszténynek tiszteletire tetemenként osztogattattak.

Az Jósafát völgyéből fel-felé menvén a Czedron pataka mellett láttatik a Jósafát király felemelt koporsójának tornyotskája, melyre nézve neveztetik most Jósafát völgyének. Ehhez pedig nem igen távol vagyon az Absolon koporsója. Ez néha jeleskedett fényességével. Igaz, hogy nem ide temettetett, mert néki, mint attya üldözőjének gyalázatos temetése volt. Hanem azért neveztetik Absolon koporsójának, mivel hogy még életében csináltatta maga-magának. *Homo proponit, sed Deus disponit.*

Sokat feltész ember szíves szándékával
És el ne hitesse sinki ő magával,
Hogy valamit tégyen intézett dolgával,
Mert Isten mást rendel bölts tudományával.

Fordullyunk meg az Josafát koporsójától a Sz. Váras felé, mert épen ellenében vagyon az Jósafát és Absolon koporsóinak az Mahumeth széke az vár oldalában egy márvány oszlopbul csinálva, mellyről azt tartyák és hiszik az mahumetánusok, hogy, midőn a Kristus Jésus a világot fogja a Josafát völgyében ítélni, Mahumet ebben a székben fog ülni és reá vigyáz, ha jól és igazán lészen-é az Itélet. Ha jól és igazán itél mindeneket, az ő testvér hugát a Kristusnak adgya feleségül. Óh

balgatag esztelenek és utállatos testi érzékenység után rohanók! Megmutattyátok ezzel, hogy bokros eszű mahumetánusok vattok. Szinte illyen kereszténveket üsmérek magyar édes hazámban, pedig számossakat. Eretnekek ugyan, de szégyen csak hallgatni is a tisztátatlan testi, fajtalan, trágár beszédeiket a szemérmetes tiszta keresztény füleknek. Éppen illyenek a semmi hitű, simaéletű keresztények, kik olly fortélyossan bécsusztattyák a mosdatlan szemetes szókat, szócseréléssel, álortzázással, alakos pettyentéssel, hogy a tisztátalan bujaságra czéloz szivek és darabos nyelvek. Fuj! Szemtelenség! Ezeket pedig felkenetettektől is hallottam.

Az Jósafát völgyében vagyon közel az Absolon koporsójához egy szűk kőbarlang, mellyben Sz. Jakab apostol a Kristus megfogattatása után a Getzemáni kertben ide rejtezett és feltette magában, hogy mindaddig ki nem mégyen e barlangból és se nem eszik, se nem iszik, mig a Kristus Jésus, az ő szerelmes Mestere, halottaiból fel nem támad. Bezzeg nagy volt először az félelelem, de most nagyobb az hit és reménység Sz. Jakab apostolba. Feltámadván harmadnapon az Úr, először is Sz. Annyának jelent meg. Azután idejőve ennek megvigasztalására. Így vigasztallya Isten a szomorúakat, kik benne bizakodnak. Mert megmondotta előre Üdvözétőnk: Boldogok a szomorúak, mert ők megvigasztaltatnak. Itt megmutattatik Zakhariásnak, az Jójada fiának, koporsója, aki Joás királynak parantsolattyára az templom és az oltár között megölettetett.

Ez mellett vagyon a Siloé völgye és faluja, de tsak tzudar házak vannak benne, nem is érdemessebb az arabs nemzet külömbre. Nem méltó sem a pogonyításra, sem az felhéjasztatásra. Hanem mellette közel az Nehemiás kúttya, mellyben a tűz elrejtetett. Olvasd erről Ésdrás könyvét, ott bőven feltalálod. Én felmegyek az Olajfák hegyére és te is jöjj utánnam e könyvetskét olvasó buzgó ájtatossággal. De még feljutunk az sz. hegytetőre, rendibe járjuk el az helyeket, mellyek az hegy oldalában vannak.

Először: lépdegéllyünk által az Gyehenna völgyén, ahol Moloch bálvány hamis istennek áldozták gyermekeiket a füstös eszű pogányok, a dob és trombita-harsogások között, hogy sí-

rásokat ne hallanák. Ihol mit cselekesznek a buta pogányok? Az ördögnek áldozzák fiaikat.

Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Ezt cselekeszik az roszsz istentelenek,
Hogy emberek előtt muló dütsősségnek
Ditséretét nyerjék, fiok ölésének.

Ezt a Móloch istent állittatta fel az ő pogány ágyasinak kedvekért Salamon király. Ez volt a nagy botránkozás, melly hegyet mind ez mai napig Botránkozás hegyének neveznek, mert az istenfélők megbotránkoztak Salamonban, hogy az bálványimádó aszszonyok tekéntetiért Moloch bálványt felemeltette.

Hallyad, jólelkű Kegyes Olvasó, minémű nagyságos isten volt Moloch? Illyen formájú vala: úgymint az feje, mint az bornyúnak, egyéb teste, mint embernek. Rézből öntetett, de belől merő üres vala, mint egy üres réz fazék, hogy abban az megöletett és felkontzoltatott gyermekek béhányattassanak. Az régiek mondották, hogy Salamon is az ágyassaitól született fiait itt áldozta fel. Mivel nints a Sz. Irásban, hogy Salamonnak az ő háromszáz ágyassai közül egyébb fia lett volna Roboamnál és két leányánál, az többieket mind Moloch bálvány istennek feláldozta. Óh fájdalom! így bódulnak meg a legböltsebb emberek is az aszszonyok buja szerelméjért. Sokszor becsületeket, pénzeket, sőt lelkeket is elvesztik azokért. Ezer, meg ezer erre az példa.

Ezen túl előadgya magát az Botránkozás hegye oldalában, az hegynek azaz nap-keletről délre fordult oldala, ahol áruló Judás magát felakasztotta, kétségben esvén, hogy elárulta az igaz Vért. Óh irgalmas Isten! ne engedgyed, hogy halálunk óráján kétségben essünk! A Judás felakasztása helyétől nem igen távul vagyon a zsidók temető helye, mellyről azt hiszik ők, hogy ha ide temettetik magok holttesteiket, az férgek azokat soha meg nem emészthetik. Ihol a zsidók esztelen vélekedése. Holott a Teremtő Isten maga mondotta: *Pulvis es, et in pulverem reverteris* (Gen. 3.v.19). Por vagy, és porrá térsz. De héjában vagyon a kezetekben a Sz. Irás, oh homályos eszű zsidók, hogy ezt se tanultátok meg!

Fellyebb ha lépdegélünk megláttyuk azt a barlangot az Gyehenna völgye fölött, mellyben az apostolok, a tanítványok,

a Mesternek szenvedése alatt lappongottak vala. Mikor ebben az barlangban valék, én igen megtöltem apostoli félelemmel. Elmémben ötlöttek az félelmes apostoloknak erőtlenségi azt gondolván: ha ezek megtántorodtak elhagyván a Mestert, hát én erőtlen mit cselekedhetek Isten kegyelme nélkül?

Nem igen meszsze vagyon ide Haceldama, a Fazekas mezeje: Vér mezejének is neveztetik. Mert Judás elárulván az igaz vért harmintz ezüst pénzen, de megbánván cselekedetit, visszavetette az papi fejedelmeknek és ők azt mondták: Nem szabad azokat a templom pénze közé vetni, mert vér ára. Azon megvették a Fazekas mezejét az jövevények temetésére (Math. 27.v.6-7). Azért hivattatik az a mező, vagy szántóföld Haceldamának, az az Vér mezejének e mai napig. A hoszsza a földnek 32, a széle 24 lépésni. Megmértem. Mert itt valék egynehányszor a főtisztelendő pater gvárdiánnyal és több szerzetes atyákkal a friss levegő égnek bevételére. Ez nem egyéb, hanem egy fazekas mester-embernek szántó földetskéje vala. Ezt nagy áron megvették a török tisztektől az örmények és most is az ő birtokokban vagyon. Az együgyű örmény nép abban a vélekedésben vagyon, minthogy ők schismatikusok és mintegy eretnekek is, hogyha valakik ide temettetnek, semmi bűnökről a más világon számot nem adnak. Ihol az tudatlanság! Mintha az temető hely szabadítaná meg az lelket az örök kárhozattól és nem Isten ő Szent Felsége.

A Sion hegyének jobb részén láttatik a Siloé kúttya, melly Siloé tavának is neveztetik. Ide küldötte Üdvözítőnk a születésétül fogva való vakot, midőn meggyógyításakor először sárral bekente szemeit, azután mondá néki: Eredgy, mosdgyál meg a Siloé tavában (Joan. 9). Ehhez épen közel vagyon az a hely, ahol Manasses király Isaiás prófétát elevente két részre fürészeltette, csak azért hogy igasságot szóllott előtte, hogy a királyt és a királyi udvart megfedette mondván: Hallyátok az Isten Igéjét Sodoma fejedelmi! Vegyétek füleitekbe a mi Istenünk törvénnyét Gomorra népe! Ezért a sz. intésért és predikállásért elevente két résznek osztatta a próféta testét a kegyetlen király. Im így tselekesznek az Isten embereivel.

Noha halála előtt is csuda lött, mert mivel Mójzes második

könyvében az 33. részben azt mondá: *Non videbit me homo, et vivet* (Exod. 33). Nem lát engem az ember és elél. Oly buzgón imádkozott a sz. próféta, Isaiás, halála előtt, hogy a tzedrus fa kétfelé nyila és bézárá őtet. Erre a nagy csudára nem hajlott a gonosz király. Mit gondola ki? A tzedrus-fát kétfelé fürészeltette a prófétával együtt. Most is azon az helyen egy nagy eper-fa vagyon annak emlékezetére. Nem bátorkodtam az fának gyümöltséből enni félelelem miatt. Azután eltemettetett az Rógel cserfája alatt az folyó kútvíz mellett.

A Szent Városnak egyik főkapuja most Sz. István kapujának neveztetik. Régenten a zsidók nevezték azt Genathnak, melly szó annyit teszen, mint kert kapuja, vagy kertek kapuja, mert ezen a kapun mennek ki az királyi kertekben. Az néptől pedig közönségessen Nyáj kapujának mondatott, azért mivelhogy ezen a kapun hajtattak bé az juhnyájak az áldozatra. Ezen a kapun vetették ki Sz. István első martyrt a megköveztetésre. A köveztetés után egy darab üdeig a kősziklán maradott az ő teste, melly kemény kősziklában egész testének igaz formáját hagyta: most is úgy láttatik. Akik ide jönnek az jövevények közül, leborulnak ezen formában. Mi is úgy tselekedtünk minnyájan 1766. esztendőben octobernek nyoltzadik napján 7 óra tájban reggel.

Ezen helytől le kell ereszkedni az kősziklás hegyről a Czedron pataka kőhídjára, és innét kell menni legelőször is az Olajfák hegye tövében, és itt megláttatik, mert megmuttatik az a szomorú hely, amelyről nézte a Boldogságos Szűz Mária a Sz. István köveztetését. És imádkozott mind István mártyrért, mind az kövezőkért. És valahányszor a Sz. Szűz felment látogatni az Olajfák hegyére a sz. helyeket, ezen a kősziklán megnyugosztaltatta maga gyenge szűz lábait. Óh szent lábak között legszentebb szűz lábak, tiszta szeretetnek heves tsókjaival illettem a kemény kősziklát, mellyeket tapodtál.

Egy nyíllövetnyire járullyunk és megláttatik a kősziklán az a hely, melyre esett az öv, midőn mennybemenetelekor Sz. Tamás apostolnak levétetett vala. Mellyet elvévén Sz. Tamás, megtölt egész örömmel mind szíve, mind lelke. Mert megszomorodott, hogy sz. halálán jelen nem lehetett, amint fellyebb is említém. Felfele menvén az meredek Olajfák

hegyére, csak csendessen mert igen fáradságos az mohón-való menetel. Majd közép-táján mutattatik az a nevezetes hely, ahonnét Üdvözétőnk *videns civitatem flevit super illam*: látván a várast, síra azon. Hat pállya-futásnyira vagyon a Sz. Várostúl az a hely, ahol az rómaiak táboros serege sátorozott a Sz. Városnak megvétele üdejében és innét ostromlották, meg is vették, elfoglalták a Kristus Jésus születése után 63 esztendőkre.

Olly szokások vannak a Sz. Földön, hogy amidőn a szerzetes atyák a szent helyeknek látogatásira és tiszteletire kimennek tizen-tizenketten, vagy többen is, mindenkor stólát, superpelitziumot és evangéliumos könyvet visznek magokkal, és minden szent helyeken sor-szerént eléneklik az ollyatin sz. helyet illető evangeliomot. Én énekeltem itt az Isten evangeliomát, de félelemmel és heves köny-esetettekkel a titkoknak nagy voltok miatt.

AZ OLAJFÁK SZ. HEGYE.

Minthogy már az Olajfák hegyén vagyunk, térjünk bé azon helyre, ahol a 12 apostolok a Credonak 12 ágazatit egybenfoglalták. Ez éppen az felmenetelkor az hegynek oldala közepén vagyon. Az kemény kősziklában egy kevessé alább építtetett Sz. Ilona aszszony szorgalma által és 12 szivárványos bolthajtások vannak a 12 apostolok tiszteletére építtetve.

Ezen nevezetes helyről bé kell menni a Sz. Péter székéhez, mellyben üle a sz. gyülekezetben: innét vagyon a menetel a sz. próféták koporsóihoz. Néha ékes hely vala: most is sz. az emlékezete, mert a szentek teteme megszentelte. Ettül egy kevéssé még magassabban fel kell lépdegélni, és jeleskedik azon hely, mellyen Üdvözitőnk tanítványit tanította az Mi Atyánk imádságára. Ugyanazért neveztetik *Oratio Dominica*, Urunk Imádságának.

Oh melly halkva és igaz figyelemmel, lelki édességgel mondám itt el a Kristus Jésus 5 sebeinek tiszteletére az 5 Miatyánkot valahányszor ide jöttem. Ezen helytől megállapodik minden jövevény azon rettenetes helyen, ahol Kristus Urunk megjövendölte a rettenetes jövendő nagy Itéletnek napját. Itt

is evangéliomot éneklettem (Marc. 13). Ez a rettenetes hely 50 lépésnyire vagyon azon helytől, mellyen sz. halála előtt a Boldogságos Szűz Mária a zöld pálmafa ágat az angyal kezéből elvette és itt értette meg, hogy harmadnap-után felmégyen Sz. Fiához az mennyei boldogságban.

Itt vagyon egy sötétes kőbarlang, mellyben sanyarú penitentziát tartott Pelágyia bűnös aszszony, kinek párja Antiochia várossában nem vala se ékes ábrázatra, se gonosságra. Ott Margitnak neveztette magát, mert tellyesek voltak minden öltözeti drága napkeleti gyöngyökkel, szebbnél szebb csillagzó fényes kövekkel. De pogány aszszony lévén bémene a keresztények templomába, mellyben Sz. Nonnus püspök prédikállott vala. Egy prédikátziónak hallgatására annyira szivében szállott, hogy bujaságával keresett gyűjteményit, drága gyöngyeit, fényes köveit, tündöklő öltözetit, czifra köntösseit, szóval minden rosz keresményit az városnak széles piartzán mindeneknek láttára a tüzes lángban hányta, azután szőrzsákban öltözött, nevét is megváltoztatta, Pelágiusnak vallotta magát és ebben a sötétes vad, durva barlangban, kőszikla üregben sanyarú penitentziát tartott, és szentül mult ki a tündér világból, ugyantsak a szentek lajstromában is béirattatott.

Az Olajfák hegyének legmagassabb tetején hajdant igen nagy roppant díszes épületnek kellett lenni, mivel az régi kőfalak is azt mutattyák. De a sok háboruságoknak mostohasága többnyire földre borította. Még épségben vannak ezek: úgymint épen az tetején legkiessebb helyen az kápolna, mellyet még Szent Ilona aszszony épittetett, szép kerekded formán, mellynek kerülete 38 lépésnyi. A külső falai 15 oszlopokkal erősitik, ékesitik a kápolnát. A belső szélessége 8 lépésni.

A kápolna ajtaján bémenvén, jobbra az ajtótúl az Úr Jésus Kristusnak lába nyoma vagyon a kemény kősziklába, mint valami puha viaszba. Mert innét csudálatossan tanitványinak láttára a mennyben felmenvén, mind a két lábainak nyomait a kő-sziklán hagyta örök emlékezetül, hogy tiszteltessenek a világtól. Midőn mennybe felméne éjhszak és napnyugat között volt artzal fordulva, amint az ő bal lábának nyoma nyilván jelenti. Az jobb lábának nyomát az törökök a Salamon temp-

lomában vitték és ott olly nagy tiszteletben tartyák, hogy nagyobb épségben vagyon mint a kereszténeknél, mivel ezek a nagy buzgóság miatt sok darabotskákat már kitördöstek belőle. De most tellyességgel nem szabad, éppen meg nem engedik a törökök.

Az aki e jelen-való üdőben bírja, olly erőssen tíltya még a kézzel való illetést is, hogy midőn a keresztények annak édes csókolására bemennek, ő maga jelen vagyon, hogy legkissebb részetskét a keresztények ki ne törjönek belőle. Ezt magam is tapasztaltam, hogy illy szorgalommal vigyáz a török a sz. helyekre. Noha könnyen engedelmet ád a bémenetelre a kereszténeknek, csak az rendelt taxátskát letegyék. Akárhol sem lobbadozik ember szíve, lelke szent örömmel, mint ezen a szent helyen. Úgy tetzett, mintha itt égig érő lajtorja volna.

Az Úr Jésus Kristusnak tsudálatos mennyben menetele ünnepe napja előtt a nagy kalastromból sok szerzetes atyák és a világiak közül is számossan felmennek. Először a sz. vetsernyét elvégzik, azután az litániákat és több énekléseket. Éjfélkor pedig minnyájan felkelnek. A solosma elvégzése után a szentmise-áldozatokat minnyájan bémutattyák, ez eltart szinte viradattig. Az énekes sz. misét napkeletkor nagy, dücsős pompával az Úr Istennek feláldozzák. Szinte én voltam ezen sz. napon az diákonus 1767. esztendőben a pompás mise sz. áldozat alatt.

Az jó, igaz alázatos fráterek pedig minnyájan meggyóntak s megáldoztak. Hasonlóképpen az világiak is, mind férfiak, mind fejér személyek. Az ebédetske hideg étkekből vala kiállítva. Én ugyan minthogy a sz. földi Kurián voltam, a damaskusi katolikus gazdag görög urakkal negyedmagammal ebédeltem, napkeleti mód szerént, minden kés, villa, kanál nélkül, tsak újjainkkal munkálkodtunk és minden étel után megmostuk ujjainkat, végtére ajkainkat is. Mondhatom, hogy igen jó ízűn folik így az ebéd, ki nem hisz, próbállya.

A szent kápolnától éjszak felé bal kézre vagyon az hely, ahol állottak a tanítványok minnyájan, nézvén az Úr Jésusnak csudálatos mennyben felmenetelét. Kiket az angyal megszólíta, mondván: Galilei férfiak, mit állotok az égbe nézvén. Ez a Jésus aki felvitetett ti tőletek az égbe úgy jő el amint láttátok őtet az égbe menni (Act. 1. v. 11). Itt mutattatik az a hely

is, úgymint az Úr menybe menetele és a két angyalok megjelenése között, ahol a Boldogságos Szűz Máriának az Isten angyala sz. halála előtt a zöldellő pálmafa ágat kezében nyujtotta, amint már fellyebb is említém. Vallyon nem méltó-é tiszteletre ezen hegy?

BETHÁNIÁBAN VALÓ MENETEL.

Az Olajfák hegye bal kézen hagyatik. Az Nehemiás kúttya, mellyben a tűz találtatott, jobb kézre maradván, a közép út vezeti embert Bethániában. Közel az úthoz mutattatik az a füge fa, mellyen Üdvözétőnk gyümöltsöt nem találván, megátkozta. Errül bizonyságot tészen Sz. Máté ev. (cap. 21). Megmuttatik a poklos Simon háza, épen az út mellett. Valaha szép palota volt, igen kies helyen, most csak erős és izmos falaival jeleskedik. Ebben a házban hozta legelőször Mária Magdolna az alabastrom edénybe a drága kenetet és az asztalnál ülőnek, az áldott Jésusnak, a fejére önté (Math. 26.v.7). Régenten templom vala ezen az helyen, de most omladék láttatik.

A Lázár, Magdolna és Márta kastéllyairól keveset írhatok, mert tsak az helyei látattnak. Hanem a Lázár koporsója, mellyben holtteste negyednapig fekütt vala, most is megvagyon és 20 gráditsokon szükség lemenni a kősziklás barlangban. Itt a Lázár valóságos koporsója felett sz. miséket is mutattam be az Urnak. Közel vagyon egy tömlötzke-forma barlang, mellyben először Mária Magdolna 7 esztendeig tartott penitentziát, bezárván magát a barlangotskában, és Márta szolgált néki nagy szorgalommal: kenyeret, vizet nyújtván bé teste táplálására; egyebet semmit nem kóstolt keserű könnyhullajtásinál.

Bethánia végén láttatik a szorgalmatos szűz Márta házának dülledezett maradéka: a házhoz pedig közel vagyon a víz-fogó hajdanyi kúttya. Ehhez 30 lépésnyire épen az út mellett egy jó-darab tűzköves kőszál, mellyen gyakorta ül vala Kristus Jésus: és itt beszélgetett Mártával Jésus és Márta Jésussal, midőn Lázár halálát emlitette mondván: *Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* Uram ha itt lettél volna, az én bátyám meg nem holt volna. (Joan: 11, v. 21). Azután Mag-

dolnához méne Márta megjelentvén, hogy a Názáreti Jésus Bethániában vagyon. És így mind Mártha, mind Magdolna, mind pedig az Úr Jésus a Lázár koporsójához menének, ahol is feltámasztotta Lázárt. Nézd a Sz. Irásba Sz. Ján ev. 11. részét. Ez a kőszál ollyan forma vastagságú, mint egy három akós hordó, de hosszaságára két annyi. Mostani üdőbe nevezetik *Lapis dialogi,* beszélgető kőnek. Valamikor általmentünk Bethániában, ezt is megtiszteltük, mivel rajta ült az áldott Jésus, és a tisztelet mellett csókokkal illettük.

A Lázár koporsója ettől jobb kézre esik. Amint most láttatik, kimutattya magát, hogy régenten ékes templom volt itt és pedig klastrommal együtt, mellyben a Sz. Benedek apátzái laktanak. Bizonyos Meliserda királyné épitette, mivel testvére ebben apátzáskodott. Ezt bizonyíttyák a sz. földi krónikák, mellyekben így vagyon megírva: *Est abatissa S. Lazari,* vagyon Bethániában a Sz. Lázár klastromában abatissa. Fekete öltözetben járnak Sz. Benedek regulája alatt. Igen nagy betsületben tartyák az törökök a Lázár koporsóját és méltatlanoknak vélik a kereszténveket annak látogatására. Meg sem engedik nekik a bemenetelt. De most nagy fizetésért engedik.

Bethániából Betfagéba vezet az út. Tehát oda ballagjunk: csendessen, mert kaptatós az hegy. Nem igen meszsze, ám csak kétezer lépésnyire vagyon Bethániától. Nevezteték a zsidóktól Áll-kaptza helyének, azért, hogy az áldozatra adatott barmoknak állkaptzái az papoknak adattak táplálásokra. Az papok faluja vala ez régenten és nyugodalmok lévén az áldozatoktól, itt tartózkodtak az Úr szolgálatitól.

Szerelmes Üdvözitőnk halála előtt harmadnappal bemenvén Bethániából Jerusálembe, mikor Betfagehoz közelgett, azt mondá tanítványinak: Mennyetek e kastélyba, melly ellenetekben vagyon. Ez a kastély vala Bethfagé, mert kerített kőfalai valának, mint egy váratskának. És amint parantsolá, hogy egy megkötött szamárt és a vemhét véle, oldgyátok meg úgymond, elhozák néki, és reá ülvén Bethfagéba, szamárháton béméne a városba. Ezt látván a sok sereg, leteríté az ő ruháit az uton; egyebek pedig ágakat vágnak vala a fákról és elteriték vala az uton. A seregek pedig, mellyek előlmennek vala és amelylyek követik vala, kiáltanak vala, mondván: Hozanna a Dávid

Fiának. Áldott, aki az Úr nevében jő. Hozanna a Magasságban. Illy dütsőséges pompával ment bé Jerusálem városában, az Arany Kapun bé. Ezek lőttek Betfagéba. Most egy igen nyomorult kis falutska. Itt lévén, én énekeltem a sz. evangeliomat, melly ide alkalmaztatott (S. Mat. ev. 21 rész.)

Minek előtte én a Szent Városban bémentem volna, azelőtt egynehány esztendővel ezt az Betfagéból való pompás bémenetelét az Úr Jésus Kristusnak nagy emlékezetben tartották a szerzetes atyák, míg a Sion hegyen laktak: mert nagybőjti negyedik vasárnap a főtisztelendő pater gvardiánt a szamár hátára ültették és olly formán, mint ő maga az Úr, méne be a városba. Először több szerzetes társaival és ájtatos világi jerusálemi keresztény hivekkel és minden jövevényekkel általmentek Bethániában, onnét Betfagéban. Itt egy szamár a jászolyhoz kötöztetett és midőn közelítettek az helyhez, ide küldettek ketten a páterek közül és megoldották a szamarat és a főtisztelendő p. gvárdiánt felültették: járultak processióval a város felé; kinek-kinek zöld ág lévén kezébe, és a szamár lábai alá hánták az Úrnak pompás bémenetelének jeles emlékezetére. De mivel most a törökök már csúfságot üznek illyetény sz. dolgokból, elhagyattatik ez a devóczió. Betfágé az Olajfák hegyétől tsak ötszáz lépésnyi. Innét megláthatni az Holt tengert, ahol Sodoma vala. Sokszor nézegettem és megemlékeztem Sodomának rút gonosságiról. Oh szégyen! Óh néma vétek! Melylyeket elkövettek a föld kövérségével zabálló férfiak és aszszony állatok! Felkiáltott az égben az ő gonosságok, hogy az Teremtő rajtok boszszut állyon. Úgy is lőn. Most mutogattya az Holt tenger az ő gonosságinak tengernyi sokaságát és iszonyú nagyságát.

A KÁLVÁRIA HEGYÉRŐL.

Nagy templom foglallya bé egész Kálvária hegyét, melly neveztetik Urunk dütsősséges feltámadása templomának. De minekelőtte ezen roppant templomban belépjünk és ott minden szent helyeket rendrül-rendre eljárjunk, én előreeresztem ezen rövid, felőle való tudósítást.

Ezen dütsősséges Urunk feltámadásának temploma igen

méltóságos épületű mind belső, mind kűlső tekéntetére nézve. Fölötte nagy költséggel épittette azt Nagy Constantinus első római keresztény tsászár és az ő édesannya, Szent Ilona asszony Urunk születése után 326. esztendőben, az nicénumi szent Gyülekezet után. És tökéletességre tétetett az jeles, nagy pompás épület 336. esztendőben és így tíz egész esztendőkig épittetett, s munkálkodtak rajta. Sz. Hieronymus doctor azt írja, hogy a templomnak fő épitőmestere, kirajzolója egy Eustáchius nevezetű constantzinápolyi szerzetes felszentelt papi személy vala.

A szomorú és háborgó hadakozás üdeje Urunk 618., Cohroás, a persák királlya országlásának 5. esztendejében, azt szülte, hogy ez a kegyetlen pogány tsászár Jerusálem szent városát megszállotta, azt földig meggyőzte, a dücsősséges templomokat elrontatta, megfertőztette, a Kristus Jésus sz. keresztét elragadta. De ezen kevély király ellen Heráklius tsászár hatalmas hadi erővel reá-ütött, talpig megrontá, meggyőzé őtet. A Sz. Keresztet Jerusálemben ismét viszszavitte és maga régi helyére dücsősségessen helyhesztette, felmagasztalta, az megrongáltatott templomokat mind megújította, a városnak kőfalait megerősítette, és így ellőbbeni állapottyára hozta mind a várast, mind a sz. helyeket.

Bizonyos Epitomes nevezetű és történeteket iró azt jegyzette fel (*De Bello Sacro*), hogy Urunk születése után 1018.-dik esztendőben a zsidók javallására és kérésére, a szeretsenyeknek Homár nevezetű fejedelme ismét felette megrongálta a dütsősséges templomat. De hála Istennek megént 30 esztendők alatt egy Constin nevezetű igen jó szerzetes által új formában öltöztetett az épület. Némellyek pedig azt írják, hogy Urunk 1009.-dik esztendejében Amuráth nevű babyloniai fejedelem által rontatott volna meg, de ez megdermedvén és az ő édesannya kereszténnyé lőtt és ez a templomat tökélletes díszre állította.

Ennyi villongás között mégis a mi Urunk sz. koporsója mindenkor maga épségében maradott. Ugyan ebben az esztendőben a Sz. György temploma is Lidában földszínéig hányattatott. Illyen mostoha az hadakozás. Illyen szüleménnye vagyon az vérengző háboruságoknak. Ebben az üdőben egész Római Birodalomban a zsidók az ő álnokságokért mind megölettettek.

Minden írók megegyeznek abban, hogy ezen méltóságos templomat Constántinus tsászár az ő édesannyával, Szent Ilona aszszonnyal építették. Sőtt ez a sz. aszszony több esztendőkig lakván a Sz. Várasban az palesztinai sz. helyeken szinte 400 templomokat építtetett. És Sz. Makárius jerusalemi pátriárka vala az főépítő és rajzoló mester az munkákban. Illyen ám az lelki buzgóság az Isten nagyobb dücsősségének magasztalásában.

Először Kozroé vesztegette meg, de Heráclius, Modestus nevezetű jerusálemi főpap szorgalmából, megépitette. Másodszor az babyloniai fejedelem rontotta el, de az annya helyreállitotta. Elég az, hogy a Constántinus és Sz. Ilona aszszony építtetését soha úgy el nem rontották, hogy földig omlott volna az templom, hanem szörnyűképpen megrongálták. És legnagyobb tökélletességre hozta Godefridus de Bullion, minekutánna a Sz. Várost birtoka alá vette. Mert fel vagyon jegyezve a sz. földi krónikákban is, hogy az Kálvária hegyén három templomokat újjíttatott meg: úgymint a Sz. Keresztét, az Kálvária hegyén és a Dütsősséges Feltámadása templomát. Ezek most olly mesterségessen öszve vannak foglalva, egyben kapcsolva, mintha tsak egy templom volna.

Lépjünk most az templomba és visgállyuk meg azokat a sz. helyeket, mellyeket a szerzetes lelki atyák mindennap processió járásokkal a compléta után megtisztelnek, ének szóval megtemjéneznek. És rendiben így vannak a megállások az szent helyek előtt:

Először is megállapodnak az Oltári Nagy Sacramentom előtt és itt földig leborulván imádgyák. Abban az templomban tartatik, ahol az Úr Jésus feltámadása után Sz. Annyának megjelent. Három itt az oltár. Ugyanitt végzük mindennap a sz. solosmákat. Itt szolgálunk sz. miséket, kivévén az énekes misét, melly mindenkor az Úr Koporsójánál vagyon, az római szentséges pápáért, az római birodalombeli császárért, az koronás királyokért, az országló fejedelmekért, a velentzei felséges respublikáért. És kinek-kinek vagyon elrendelt, elintézett napja, mikor énékeltessék a sz. mise az ő szándékok szerént.

A második megállapodás vagyon ugyanezen koporsóban

lévő kápolnában azon kőoszlop előtt, melyhez kötöztetett az ártatlan szelid Bárány és kegyetlenül megostoroztatott; jobb kéz felől vagyon erős vas rostéllyal bézárva, de meglátta-tik egészlen, oltár is vagyon előtte és naponként itt sz. mise szolgáltatik. Hogy rendiben végeztessék az processió járás, innét általmennek abban az tömlötzkében, mellyben zárva tartatott a szenvedő Kristus Jésus mind az üdeig, míg az Kálvária hegyén az hóhérok elkészültek a kereszt gödre ásásában és egyéb gonosz munkájokban. Ez a nagy basilika templomnak egy szegeletiben vagyon bal részre. Méltán Kristus tömlötzének hivattatik, mert mint egy rab úgy tartatott megsebesítve és szomorúsággal.

Harmadik megállapodás a Szent Longyinus vitéz koporsójában vagyon, mellyet most a görögök birnak. Itt vagyon az Longinus teteme eltemetve. Ez a római vitéz, aki az Úr Jésusnak sz. oldalát a keresztfán megnyitá, hegyes dárdával általverte. De értsed a lött csudát. Az egyik szeme el volt borítva szemhályoggal, — tellyességgel semmi világosságot nem látott ezzel az hályogos szemével, — de mikor a Kristus oldalát megnyitotta, az Úr sz. véréből egy csöpp az hályogos szemében tsordult, azonnal megvilágosodott mind szeme, mind lelke és a tanítványokhoz adta magát. Üdő jártával martyromságot szenvedett és holtteste ide temettetett, mai napig is itt tiszteltetik.

Álly meg itt bűnben vakoskodó és kérjed az áldott Jésust sz. vére hullásáért, hogy a te lelkedre is, ha nem többet, legalább egy csöpp vérét öntse, és bizonyossan meggyógyul sebes egy lelked, ha ezer, meg ezer halálos vétkekkel meg volna is sebesítve, csak ezt jelentsd meg a te lelkiatyádnak és kérjed könyhullajtással az irgalmas Úr Jésust, sz. vére hullásának érdemiből gyógyítsa meg bűnös lelkedet. Meglásd, hogy tellyes lészesz lelki örömvel és vigassággal.

Én is méltatlan író, kérlek az Úr Jésus vére hullásáért, ne vesd többé drága lelkedet ördög prédájára, az tündér-világnak szerentsétlen vak kotzkájára. Ne vigyázz te másra, se az jakobinusok klubjaira, se Kálvinus pikardiai hitfaragóira, se a szakszóniai korlátugró újdon-új kalvangélistára, sem az Istent nem imádó atheistákra, mert te katholikus személy vagy és talán

szerzetes is vagy, és ami több, felszentelt személy, az Úr Jésus vérével megváltatott, Kristus kintse vagy és halhatatlan lelked vagyon. Ha pedig ezt az egy lelkedet elvesztegeted, örök mélységben ejted oda mind Istened, mind üdvösséged. Fogod végső órádon is tapasztalni, hogy úgy lészen a dolog, amint én ezeket elődben írom.

Tudva légyen nálad: nem üdvözét téged sem finnyás étel, sem édes ital, sem éjeli s nappali bál, sem ugrós tántz, sem az hajlisztezés, haj-sederítés, sem az nyalka botránkoztató módi, meg módibb kevély moszka öltözet, lengyeles veres bokrétás csapka, hanem a te alázotos kéréseddel, ha megnyered, a Kristus sz. vére hullásának érdeme üdvözíti lelkedet, ez világosíttya meg homályos lelki szemeidet. Kérlek vedd kedvessen ezen lelki szeretetből származott rövid intésemet, mert úgy óhajtom lelked üdvösségét, mint tulajdon magamét. Sőtt fogok az Isten országának elnyeréséért a sz. oltárnál éretted is esedezni, csak térj meg a Kristus vére hullásához és ott öntsél egy csöppnyi keserű könnyhullajtást. Amint Sz. Longyinusrúl írtam, senki ne véllye, hogy ujjaimból szoptam, hanem Sz. Ágoston doctor irásiban olvastam (Manuale, c. 23). Aki hitelt nem ád, keresse fel és úgy találllya.

Negyedik megállapodás egy kápolnátskában vagyon, igen közel az Kálvária hegyéhez. Ez neveztetik *Capella Divisionis*, felosztás kápolnájának, mert itt tellyesedett bé ami megjövendőltetett a Messias názárethbéli ruhája felől: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* (Psl. 21, v. 19). Elosztották magoknak ruházatimat és az én ruháimra sorsot vetettek. Miért vetettek sorsot? Azért, mert a Kristus ruhája varratlan vala, mellyet a Boldogságos Szűz Mária maga egészlen szőtt az ő Sz. Fiának még kis korában és ezt egyszer felöltvén, mindenkor vele nyőtt és 33 esztendeig födözte ezzel sz. Testét.

Óh nagy szegénység! Ihol az Isten Fia megelégszik egy ruhával, a te ruháidat pedig az molyok rágják. Üdvösségessebb volna, ha az mezitelen fázlodó koldusoknak nyakokra hárítanád. Oh nagy gazdagság, megelégedni egyféle ruhával! Mennyi sok szép pénzed volna az Isten templomára, ha a sok haszontalan ruhákra nem vesztegetnéd. Oh! vallyon adtál-é

valaha az templom ruháira egy fillért? A szegény özvegy asszonynak nem volt több két fillérinél, azokat is a templom ládájában vetette. Te pedig a czigány musikusok bőgő hegedűíbe, néha ha néki bőszülsz, marokkal hányod. Óh nagy balgatagság; így csallya meg magamagát a világ férges fia! De lássák, ők magoknak ártanak, nem az templomoknak.

Ezen varratlan ruhája az Úr Jésus Kristusnak most Treviris várossában tartatik és tiszteltetik. Álly elő eretnek! Hát nem méltó-é ezt megtisztelni, mivel az Isten Fia testét 33 esztendeig födözte? Hiszen mi ezt nem imádgyuk, hanem csak tiszteletben tartyuk sz. emlékezetöl. Hát te az apád ruháját halála után miért tüzes lángra nem ereszted? Ha jelen voltál a királyi koronázáskor, nemde a Sz. István király palástyát megtisztelték a jó, igaz magyarok és az alatt koronázták Leopold és Ferentz királyainkat. Te az édesatyád írott képét holta után is házadba, irott palotádban tartod és fiúi tisztelettel megbecsüllöd? Hát mi igaz katholikus keresztények, megutállyuk-é az Úr Jésus Kristus megfeszíttetésének képét, vagy köntöseit?

Ám, mi az illyen képeket és reliquiákat nem imádgyuk, hanem tsak emlékezetbe tartyuk, hogy a Kristus Jésus illyen formán mi érettünk szenvedett a keresztfán. Ti Kalvinus követői azt hiszitek, hogy az Úr Vatsorájában csak a Kristus haláláról emlékeztek, hogy az ő teste megtöretett, megvéreztetett, megfeszíttetett. Mi a feszület által viszszük azt véghez. De az nem sacramentom, nem szentség, csak emlékezet. Tehát nálatok sem sacramentom, hanem csak egy jeles emlékezet az Úr Vacsorája a Kristus haláláról és megtörettetésérül. De másutt ennek az helye. Én ez jelen-való üdőben utazó vagyok.

Ettől az sz. állapodástól lemegyek 30 magos gráditsokon arra az helyre, ahonnét Sz. Ilona aszszony az Úr Jésus keresztét (a két megfeszíttetett latrok keresztivel együtt) felvétette. Az a kérdés, vallyon minémű fából volt az Úr Jésus keresztye! Méltó ezt megtudnunk nagy emlékezetnek okáért. *Glossa in Clementina* [*de Summa Trinitate*] illyen versekben foglalta:

Ligna Crucis sunt palma, cedrus,
Cupressus, oliva.

Igy hozám ki anyanyelvvel:

Pálma, czédrus, czyprus és olajfa ága,
A Kristus Kereszte illyen fákból vala.

Ugymint:

Czedrus volt az töve, pálma a közepe,
Czyprus melyre kezek voltak leszegezve,
Olajfa táblára igy irva szent neve:
Názáreti Jésus vagyon itt feszítve.

Feltalálván Sz. Ilona aszszony, négy vas szegek is valának a kereszt mellett, mellyekkel az Názáretbéli Jésus zsidók királlya a kereszthez vala szegezve. Én úgy írom amint az jerusálemi Quarésmius nevű authorban olvastam, sőtt másutt is. Négy szeget talált itt Sz. Ilona. Egyikét, midőn a Sz. Városból visszajött Rómában, az tengeren nagy szélvész támada, úgyhogy veszedelemben forgott az egész gállya, a sz. aszszony bévetette az tenger habjai közé és azonnal megcsendesüle. Igy engedett a víz a Úr vérével festetett vas szegnek. A másodikát Constantinusnak, az ő fiának mint új keresztény római császárnak, hogy az igaz hitben nagyobb erőt és állhatatosságot végyen, anyai szeretettel ajándékozta, azért is, hogy ebből a szegből a tsászári koronára csináltatna egy keresztet. Most is a császári korona tetején azon vas szegből csináltatott kereszt; aki nem hiszi lássa, és úgy vagyon amint én írom, mert semmi haszontalan hívságot ide nem írok, hanem amiket láttam, vagy hiteles írásokban olvastam. Az ketteiből pedig Nagy Constantinus római császár az ő édesannyának bölts tanátsadásából zabolát csináltatott. Igy vannak ezek megírva, én is igy írom. Itt volt az ötödik megállapodás most már.

Az hatodik megállapodás. Fellépdesvén az ötven gráditsokon az Úr Jésus kereszte feltalálása helyéről az Kálvária hegye felé, jobb kézre vagyon az a kápolna, amelly neveztetik *Improperium*, megcsúfoltatásnak, mert ezen az helyen az Úr Jésus ismét töviskoronával megkoronáztatott, keserű mirhával vegyíttetett etzetes itallal szomjusága oltattatott, az varratlan ruhájától egészlen megfosztatva lévén, megcsúfoltatott. Itt találtatott fel az olajfa tábla, mellyre vala a feje fölött a titulus

írva: *I.N.R.I.* Názáreibéli Jésus Zsidóknak Királlya. És vala zsidóul, görögül és deákul írva. Ez a három nyelv legnemessebb ez világon. Méltó volt illy nyelven írnia az Úr Jésus titulussát. Ugyanezt írjad te is minden reggel homlokodra, felkelvén, és akkor is, midőn éjjeli nyugodalomra adod magadat, és akárminémű testi, lelki veszedelembe vagy kisértetekbe vagy: a kegyelmes Isten megvigasztal ha eleven hittel és ájtatos reménységgel cselekszed. Áh, Uram, ezen sz. titulus légyen velem.

Az hetedik megállapodás a széles világon a szentebb helyek között a legszentebb helyek és hegyek fejedelmén vagyon, úgymint a Golgotán, vagy Kálvária hegyén, melyre ez jelen-való üdőben, sőtt már régtől fogva 17 grádicsokon az felmenetel. Egy szomorú üdőben az istentelen fejedelmek neveztették ezt Vénus hegyének is, mivel el akarták törleni az Úr Jésus Krisztus sz. keresztének még az emlékezetét is; ide helyhesztették a Vénus paráznasági istennek utálatos képét.

Illyenek ám az fajtalan életű királyok. Az Úr Isten légyen kinek-kinek itélő birája. Lészen is, mert talán legszámossabban vannak a Vénus isten tisztelői. Illyenek a testi vétkekben elmerült katzéros férfiak és buja aszszonyok, vagyis, követem az olvasót, a vén kurafiak és ifjú ménlovak, a vén nagy k....k, és ifiú kis kantzák. Már meghaladta az ötvenet, mégis szemetes, gazos az élete, tisztátalan mind teste, szive, lelke. Türhető, ha pogány, mahumetánus eretnek volna, de keresztény, vagy talán felszenteltetett. Óh fájdalom! Ki ne szánakodnék az illyen hideg-vett keresztény katholikusokon? Óh irgalmas Isten lágyítsad atzél sziveket az Kálvária Golgota hegyén.

Erre a szent hegyre mindeneknek mezétláb kelletik felmenni. Itt először megmutattatik az a rettenetes nagy szent hely, ahol az ártatlan Isten Báránnya anyaszült mezitelen a kősziklára helyhesztetett, keresztfára kifeszíttetve szegeztetett. Mai napon is sz. hely, be vagyon igen mesterségessen öszveszerkesztetett márvány kövekkel boritva, és reá borulva sz. csókokkal illetik az ájtatos és buzgó keresztény hívek, külömbféle nemzetek.

Én megvallom, valahányszor artzal reáborultam, egész vér megdebbent bennem és sírásra, keserű könnyhullajtásra fa-

kadoztam. Szinte mások is azt mondották magok felől. Járuly te is ide, ájtatos lélek, boruly ortzádra, mert ortzátlan voltál, midőn az éretted itt megfeszíttetett Jésust, a te Megváltódat, igaz itélő Bírádat bűneiddel megfeszítetted. A megfeszités után keresztestül együtt felemeltetett a leszegesztetett mezitelen Isten Bárànya és az elkészítetett gödörbe nagy zökkenéssel bévettetett a két latrok közé. Most emeld fel bűnös szemeidet: ihol a világnak föld közepén kereszten függ a zsidók Királlya, az Atya Isten Fia, és Szűz Máriának szerelmes Szűz Magzattya, az apostolok Tanítója, az világnak igaz itélő Bírája, az elveszett juhoknak Jó Pásztora, a tékozló bűnös fiaknak kegyelmes és irgalmas Attya. Ide járuly, erről gondolkodgyál minden pénteken, mert éretted holt meg itt az Isten Fia. Oh, szeretet!

Illik tudni, hogy a megfeszíttetett Názáreti Jésusnak ortzája, a kereszttel együtt, napnyugatra vala fordulvà. Az erős kőszikláknak meghasadása az Kálvária hegyén most is megláttatik. Ez az Úr Jésus kereszte és az elkárhozott lator kereszte között volt. Amint megmértem nagyobb egy ölnél a hoszszasága, a szélessége pedig egy araszt. Illyen emlékezetes hagyomány vagyon efelől, amint olvastam, érdemes atyáktól is hallottam. Amint mások írták én is úgy írom, úgy adom elő. Ezen kőszikla repedésén bőven lefolyt az Úr Jésus sz. vére: abban nem is lehet kételkedni, mivel tsak két lépésnyi volt, most is úgy vagyon az Úr keresztéhez, és valóságossan reá folyt az Ádám első atyánk feje koponyájára, mert éppen az ő sírhalma fölött vala a Kristus Jésus a kereszttel együtt elplántálva, elásva.

Így írnak efelől. Noé pátriárka az első Ádám holt csont tetemit bevitte a bárkában. Megszűnvén a vízözön, az ő kedves fiának, Szethnek gondviselése alá ajánlotta, mivel hogy neki esett ez a palesztinai föld, és ez a gondos férfiú Szeth az Ádám feje kálváriáját, vagy koponyáját szinte erre az helyre temette, ahol a Kristus Jésus a kereszten függött. Most is egy kápolna vagyon éppen a kereszt alatt és azt mai napig is Ádám kápolnájának nevezik. Óh Istennek bölts rendelése! Mivel hogy Ádám volt a Kristus halálának oka, ihol a Sz. Vér az kálvá-

riájára csordula. Ugyanazért hivattatik ez a Golgotha hegye Kálvária hegyének az egész keresztény hívektől.

A nyoltzadik megállapodás, amelly helyen állottak a Kereszt alatt a Boldogságos Szűz Mária, keseredett szent anya, Mária Magdolna és Sz. János evangélista, az Úrnak legszerelmessebb tanítvánnya, apostola, evangelistája, secretáriussa, mártyra, mennyei titkoknak visgálója, az asiai hét püspöki székeknek, vagy ecclésiaknak fundálója, a Boldogságos Szűznek testamentomban hagyatott fia: *Ecce filius tuus.* Ezeknek emlékezetére egy szép oltárunk vagyon éppen a Sz. Hegy tetejének legnemessebb helyén, az Úr Jésus keresztéhez 8 lépésnyire, a megfeszíttetésnek helye előtt három lépésnyire. Óh melly édesden szolgáltam itt a sz. mise áldozatomat, a legszentebb Kálvária hegyén!

Megvallom, azt véltem, hogy az egész világ és a földnek temérdeksége itt jelen vagyon és úgy tetzett, mintha egész világon való sz. helyek mintegy kicsinyeknek láttattak előttem ehhez képest, noha mindenütt az Úr Istennek nagy dütsősségére vannak a sz. áldozatok. Itt mindenkor megujítottam az előre megírt, feltett szándékimat, ide bezártam magyar édes hazámat és nemzetimet.

Ezen szent helyhez vagyon legközelebb az a kápolna, melly Fájdalmas Boldog Aszszony kápolnájának neveztetik, és hozzá vagyon foglalva a Kálvária hegyéhez, csak a kőfal választya el. Ugyaninnét volt az oda menetel is, de most az ajtóból vas rostélyos ablak csináltatott és kívül vagyon a grádicsokon való felmenetel, amint már fellyebb is említém, hogy [ott] állottunk szembe először az testvéremmel, páter Lászlóval.

Ezen az helyen erejétől megszakasztatott Szűz Sz. Anya elájula, midőn hallotta az kalapátsi ütéseket Sz. Fia megfeszítésekor. Itt mindennap egy sz. mise áldoztatik és a nagy klastromból rendeltetik ide a felszentelt pap, egy az lelkiatyák közül és a sz. áldozat után ájtatossan elimádkozzák fent szóval deákul: *Stabat Mater Dolorosa.* Álla a keserves Anya keresztfánál siralmában, midőn függne Sz. Fia. Sok izbe voltam itt hetes és igen nagy örömmel jöttem ide a sz. mise áldozatot felmutatni, mert olly igen szíveket sértegető fájdalmas képe vagyon itt a Boldogságos Sz. Szűznek, hogy véres könny-hul-

lajtásokat szemeiből öntöget és kezeit egyben kaptsolva szorongattya. Csaknem eleven ábrázatot mutat és a reá nézők szemeit mindenkor könnyhullajtásokra fakasztya. Óh, ha ide fel mehetnél, Kegyes Olvasó, bizony úgy tapasztalnád, amint írom és vélem, hogy szívedet sértegetné az fájdalom, hogy éretted az Úr Jésus itt szenvedett, Mária pedig kesergett.

Az Ádám első atyánk kápolnájában, épen a megfeszíttetett Kristus Jésus kereszte alatt, — mellyben a kőszikla repedésnek egy része beszolgál, mert az nagyobbik része olly mélségű, mellynek fenekét még soha el nem érték, — én úgy vélem, talán az egész föld temérdekségének vastagsága meg vagyon itt repedve, mivel az mennynek, földnek teremtő Ura, Istene emberi természetben szenvedett. Óh, Isteni Felség, repezd meg bűnös szívemet az igaz penitentzia-tartásra, mert még ez üdeig talán soha igaz fájdalomra nem indult szívem, máskép a gyónás után nem vétkeztem volna.

Ugyanide, az Kálvária hegyének oldalában temettetett Melchisedek áldozópap is, aki kenyeret és bort áldozott az Úrnak. Mi is most minden papok a bor szín alatt a Kristus Jésusnak dücsősséges Sz. Vérét, a kenyér szín alatt Testét áldozzuk; aki ezeket nem hiszi, és az Anya sz. egyházat ebben nem hallgattya: *sit tibi sicut etnicus et publicanus.* Óh, irgalmas Jésus, világosítsd meg az illyen eretnekséget, mert Te magad mondottad: Aki nem eszi az én testemet és nem iszsza az én véremet, nem lészen örök élete. Ők pedig csak puszta kenyérhez és puszta borhoz kapdosnak.

Ugyanebben a Sz. Ádám kápolnátskájában vannak az jerusálemi királyok, úgymint Godefridus és Balduinus eltemettetve, kik a Sz. Város megvétele után királykodtak, amint már fellyebb említém. Ezeknek a sz. életű, alázatos, igaz keresztény katholikus jerusálemi királyoknak sír-koporsójokra deák betűkkel, deák versekkel illy sirversek vannak kivágva. Olvasd, mert deák vagy, értsed, mert elméd nagy:

Hic jacet inclytus Dux Godefridus De Bullion.
Qui totam istam terram aquisivit cultui
Christiano, cuius anima regnet cum Christo. Amen.

Verssel, együgyüen így adom elő:

Itt vagyon elrejtve Szent Vezér teteme:
Megholt Godefridus elhidegült teste.
Ki egész Szent Földet kereszténnyé tette,
Kinek mennyországba uralkodik lelke. Ámen.

A Balduinus király sír-koporsója versei ezek és deákul vannak felmetzve.

Rex Balduinus Judas alter Machabaeus
Spes Patriae, vigor Ecclesiae, virtus utriusque
Quem formidabant, cui dona tributa ferebant
Caedar et Aegyptus ac homicida Damascus,
Proh dolor! in modico clauditur hoc tumulo.

Magyarra így fordítám, de más szókkal is lehet. Kinek mint tetzik, úgy fordíttsa.

Király Balduinus mint Jud Makhabaeus
Anyaszentegyházban egy zöldellő laurus.
Országnak reménnye voltál, mint a czedrus,
Ennek erejéhez minden keresztény fuss.
Adót s ajándékot ennek félemlői
Damaskus Aegyptus Caedárnak lakói
Éltében hordottak, mert löttek jobbágyi.
De most, óh fájdalom! testének zárói
Lettek e kőtáblák örökös őrzői.

Vajha illy vitéz bajnoki volnának miden üdőben a Kristus Jésus igaz Anyaszentegyházának.

A kilentzedik megállapodás. Midőn a Jó Pásztor maga lelkét tulaj[don] juhaiért adta volna, a siránkozó bárányok, úgymint némelly aszony-állatok és Josef ab Arimáthia és Nikodémus a keresztfán függő Báránytól nem fölötte távul állottak, hogy láthassák az Jó Pásztort a magos keresztfán. Most itt állapodgyunk meg, mert ezen az helyen állottak az ő hív jó akarói, engedelmes juhai és az ő halálán bánkódva zokogtak, sírtak. Minek utánna Ramathai Jósef és Nikodémus az holttestet megkérték volna Pilátustól és tisztességessen levették, erre az helyre hozták, ahol a siró aszszonyok állottak, úgymint Magdolna és a többi 3 Máriák. Itt az egész vérben borult Sz. Testet tiszta vízben megöblögették, megmosták. Tudom, mintha láttam volna, hogy keserű könnyhullajtásokkal is bőven ásztatták. Azután száz font jó

illatú drága kenettel az egész Sz. Testet a zsidók szokása szerént gazdagon öntözték, megkenték. Óh szeretet! Mellyre nézve ez a hely *Petra Unctionis*, megkenés kőszikla helyének neveztetik, mind ez mai napig.

Most a kősziklás hely egészlen bé vagyon szép tarkás, fejér habot mutató márvány kővel és egy könyöknyi magasságú erős vas rostéllyal körös-körül békerítve, hogy senki a szent helyre lábaival rútul ne tapodgyon. A templomnak béjáró nagy ajtajától tsak 14 lépésnyire esik.

Gondold meg itt, Ájtatos Olvasó! mind a sz. aszszonyok, mind az férfiak buzgóságát. Az férfiak megvásárlották mind a kenetet (és szinte egy mását), mind egy vég tiszta fejér gyóltsot, mellyben a Sz. Testet betakargatták. Ihol, nem sajnállyák a kenetet a Kristus Jésusnak megkínoztatott testétől. Vajha te is annyi sok keneteknek árát, mellyeket bűnös ortzádra, pondrék eledelére mázolsz, az Isten dücsősségére fordítanád, vagy szeplős lelked tisztítására nyújtanád; a sok büdös pomádéknak árát is az Úr Jésus szegényinek osztogatnád; a sok hajpuder lisztből inkább kenyeret süttetnél, a szegény özvegyek, árvák, ágyban sínlődöknek kezeikben nyujtogatnád! Ennek, bizonyos, hogy végső órádon is hasznát vennéd.

Mondhatom bizonnyal, szégyen amiket tselekesznek a világnak kényes fiai. Ugyan fő-szédelgést indít a sok kenyőtsöknek szaga a bűnösöknek ortzáján és fodorított haján. Annyira ment már ez a kényes kendőzés, hogy még a varga legények is egy rangba vannak a nemes ifiakkal. Az konyha szemetek, a fazék mosogató szolgállók is kenik, fenik rántzos artzájokat, fodoríttyák, bodoríttyák, lisztezik fürtös rák-szinű hajokat. Óh hívság! hívság! Oh emberi gonosság! Hol vagyon az igaz keresztényi alázatosság!

Ezek mind türedelemre méltók, de ami nagyobb, még a felszentelt papok is, és némelly világhoz ragaszkodó, tündéres szerzetesek is, tsaknem elbuknak az illyetén világ habjaiban, hívságos sátoriban. Szégyen mind Isten, mind emberek előtt! Ugyan cselekedték-é ezeket a régi sz. apostolok, püspökök, papok, barátok, remeték, a szerzeteseknek fundátori, azoknak első igaz követői? Lássák, hogy vészik hasznát halálok órájján! Számtalan világiaktól hallottam: De Atyám! még roszszabbak az papok és némelly szerzetesek az világi embereknél! Óh fáj-

dalom! Ha ez nem botránkozás, mellyik az? Talám ha az bordély házban tántzolnál? Oda csak nem jársz, de másutt hol jársz? Nemde vádol-é lelked-üsmérete, hogy reá találtam lelkednek legtüzessebb erére.

Engedelemmel légyetek hozzám, mert orvosságul írtam ezen rövid recipét, a Kristus holt teteme fölött. Mert ezen az helyen vette szűz ölében a fájdalmas Sz. Anya szerelmes Fiának holttestét, amint a Sastyini Szűz Mária képe mutattya. Méltó hát ez a kilentzedik státió is a tiszteletre. Égő lámpások is függönek itt, éjjel és nappal világoskodván. Legelőször a templomban bémenőknek ez a sz. hely tünik szemek eleiben, meg is állíttya az ájtatos szivet.

A tizedik megállapodás a mi Urunk Jésus Sz. Koporsója előtt vagyon és minek előtte bélépünk, visgállyuk meg miket látunk a sz. koporsó előtt. Minthogy a templom igen nagy és tágas, a sz. koporsó előtt is szép négy szegletű térség vagyon. A padimentomot, egész templom allyát, gyönyörűen béfoglallyák nagy márvány táblák; minden táblának fél ölni mind hoszsza mind széle.

A zsidóknak olly tilalmas ebben a templomban való bémenetel, hogyha bémegyen feje vétetik, megölettetik. Ők is megölették az ő királyokat, a Názáreti Jésust. Amelly mértékkel ők mérték, most viszszaméretik nékik. Noha a törökök hatalma alatt vagyon az egész templom, de mégsem engedtetik nékik a bémenetel. A sz. földi krónikák emlékezetet tésznek, hogy a pogány mahumetánusok, a keresztény hitnek gyülölségéből, a Kálvária hegyén lakozó és Úr koporsóját őrízö szerzetes atyákat, hogy az Mahumeth vallását nem javallották, megkötöztetvén, a tüzes láng közé elevente hányták. Még most is az égett zsirjok a templom padimentomin úgy meglátthatnak, mintha ma, vagy tegnap fél hordó zsír öntetett volna az padimentomra. Így fizetnek a pogány mahumetánusok a szegény Sz. Ferentz szerzetes fiainak.

A Kálvária hegyén kívül, szinte az templom oldalában vagyon az a hely, ahol Melkhizedek pap, a szerentsés viadalmas ütközet után az Úr Istennek a kenyeret és bort feláldozta. Éppen azon a helyen vagyon az is, ahol Ábrahám az ő egy szerelmes fiát, Izsákot, fel akarta Istennek áldozni. Ezt a he-

lyet mostani üdőben az abyssinus barátok bírják, igen jó együgyű emberek, amint fellyebb is eléhoztam őket; meglátogatván őket épültem bennek.

Már most lépjünk be ájtatossan az Úr koporsójában és annak belső részeiben. Ennek az ajtaja napkeletre vagyon és a felfeszíttetésnek szomurú helyétől 132 könyöknyire vagyon. Az pavimentoma márvány kövekből vagyon. Az nagyobbik ajtó előtt két részre márvány padok vannak, egy karszéknyi magosságra felemelve. Valamikor énekes sz. mise vagyon, a Glória és Credo alatt, ide leül mind az éneklő páter, mind az mellette udvarló ministerek és mintegy új levegőt vésznek magokban, mert nagy füst vagyon bent annyi sok lámpásoktól, minthogy az Úr koporsója felett 46 arany, ezüst lámpások függönek, éjjel, nappal lángallonak.

Némellyek ollyanok, kivált az örmény nemezeté, valamint az figurákra kimetzett képek, merő finom aranyból kiöntve, vagy filagrányossan öszveállítva. Ragadgya a szemet a látásra. Minek előtte éppen a koporsóhoz érjünk, először a külső pitvaros kápolna vagyon, melly angyalok kápolnájának mondatik, mivel itt ültek a fejérben öltözött angyalok midőn Magdolna az 3 Máriákkal bé akartak menni Husvét reggelen, hogy a Sz. Testet ismét kenetekkel megkennék. Amelly kövön ültek, most is ott vagyon, és az ámpullákat a minister erre a kőre helyheszteti és tészi a sz. miseáldozat alatt.

Ennek az első angyalok kápolnájának ajtaja magossabb egy jó szál embernél is; az ajtó fölött pedig írva vagyon a Boldogságos Szűz Mária képe és Jésus az ő karjain. Egy ezüst lámpás szünet nélkül világoskodik előtte. Ennek az angyalok kápolnátskájának hoszszasága 12 lépésnyire terjed és annyi belső világossága vagyon, hogy alkalmasin 12 személy bétérvén elimádkozhatik benne. Egy kis ablakocskán szolgál bé a napnak világossága: máskép sem volna sötétség benne, mert egy 40 fontos ezüst függő lámpás kedveskedik lobbadozó világos, fénnyes sugárival. Ezt a Málta szigetbéli szentelt vitézek csináltatták. Az Úr koporsója ajtótskája előtt öt ezüst világositó lámpások függönek éjjel és nappal. Nagy itt a keresztények buzgó fohászkodása, forró ájtatossága, mert a sz. hely is éppen ébreszti sziveket az Isten-szeretetre és dítsíretre. Mégis azt mondgyák a nyelvesek, hogy mindegy akárhol dítsír-

jed az Istent. Igenis, hogy mindenütt jó az isteni dicséret, mégis azt mondá predikállásában az Úr Kristus: *Domus mea domus orationis est.* Olvastam egy szabad nyelvűnek nyomtatott predikátziójában az illyen szententziát, de ortzájára tért, és baját látta, és búja, bánattyában csaknem koporsóban zárta az illyen gondatlan szabad beszédiért, amiket szenvedett.

Itt vagyon még a koporsó ajtaja előtt az a négy szegletű kő, mellyen az angyal ült, midőn Magdolna bé akart az koporsóhoz menni: a kőnek mind hoszsza, mind széle két arasztni. Amelly kő pedig a koporsó ajtaján volt, a Sion szent hegyén vagyon a Kaifás házában, amint errül már fellyebb emlékeztem. Aki bé akar menni éppen az Úr Kristus koporsója eleibe, egy alacsony ajtón kell bémenni és igen meg kelletik magát hajtani a bé- és kimenőnek, mert ez a természet-kősziklából vagyon kivágva, azért igen alatson.

Az Úr koporsójának belső részét (kivévén ahol az Úr Jésus holtteste fekütt, melly e jelen-való üdőben is az oltár asztala) külömben ki nem magyarázhatom, hanem hogy négy személylyek térdenállva, négy pedig felállva elférnek benne és nem többen, mert mi is így tapasztaltuk, minnyájan kik jelen voltunk őrizetére. A magassága, melly a termés kőbül ki vagyon vágva, másfél embernek magasságát fellyebb nem haladgya. Ez minden ablak nélkül vagyon. Amint írám, éjjel és nappal szünet nélkül 46 drága lámpások égnek a koporsó előtt és fölötte, úgymint az római szentséges pápáé, az római császáré, királyok, hertzegeké, és az lámpások fölött appró lukatskák vannak, hogy az lámpások füstei azon általfolyhassonak és lélekzettyék légyen az égő lámpásoknak, a felszentelt papi személyek is a sz. miséket könnyebben végezhessék.

Mikor az Úr Jésus valóságos koporsója felső, bétévő kőtábláján sz. mise szolgáltatik, soha semmi abroszszal bé nem takartatik, hanem pusztán áll, egyedül tsak az kehely alatt való corporálé nyujtatik ki az kehely alá. Az Urat sem lehet igen magassan felemelni az függő lámpások miatt. Az bőjti nagy héten olly szerentsés voltam, szinte diakonus lévén, az valóságos Úr koporsójára én helyhesztettem az Oltári Nagy Szentséget, és fel is emeltem a dütsőséges feltámadáskor. Ezt a szerentsémet sem adnám fél csalárd világért és az ezeknek

fele csillagiért. Más páterek csaknem irígylették lelki szerentsémet.

Ar Úr koporsója előtt, kívül oltár helyett, vagyon a Kristus dütsősséges feltámadásának képe leírva, és kezében lobogó zászló. És mindakét részről három angyalok vannak leírva, avagy ékessen lefestve. Az Úr koporsója felett illendő hat márvány oszlopotskákon álló kupula vagyon torony formára. Köröskörül strutz fejér tojások függönek ékességnek és dücsősségnek jeles okáért.

Jeles ünnepeken sok lámpások világoskodnak a Sz. Koporsónak külső kerületi körül. Én 1767. esztendőben Husvét ünnepiben, — együtt lévén a görög nemzettel Husvét-vasárnapunk, — bizonyossan megszámláltam egyezer függő arany s ezüst lámpásokat. Ezek pedig szebbnél szebbek valának: legfőképpen az mieink felülhaladták mind az görögök, örmények, georgiánusok, suriánusok abyssinusok, koftusok lámpássait; ám sok bennek egy ölnyi magasságuak és némellyikén 12, 13 világosító tüzes lobbanások is égtek. Merő földi paradicsomnak, földi mennyországnak látzatott az nap ez a dütsősséges templom. Itt tellyesedik bé, ami megjövendeltetett a Próféta által: *Erit sepulchrum ejus gloriosum;* Dücsősséges lészen az ő koporsója.

Ide járullyatok új jakobinusok, naturálisták, kálvinisták, lutristák, anabaptisták, ariánisták a Kristus feltámadása napján: megláttyátok az isteni szeretetért bémutatott dücsősséges fényességet, nem úgy mint a ti synagógáitokban, amelylyek teles tele vannak ürességgel, semmiséggel. Ám se oltár, se lámpás, se gyertyatartó, se orgona, se pap, se barát, se szenteltvíz, szóval nints egyéb a puszta, paraszt lévitánál. Óh fájdalom! egész Európában, kik vannak, csak egy új tudományon lévő sem járul a Kristus Jésusnak sz. koporsója tiszteletére, hanem ha bé tanáll menni szemfüleskedésre, amint az én üdőmben is valának. De semmi ájtatosságot nem mutattak, csak ollyanok valának ott: *Vituli ad novam portam.* Úgy nézték az Úr koporsóját, mint a borjú az istállónak új ajtaját. Óh nagy szívbéli fájdalom! ki ne szánakodna az illyen kereszténeken? Holott ők már azt vették fel, hogy ők *universales christiani,* közönséges keresztények. De keresztet sem akartok magatokra formálni! Az Úr koporsója a templomnak első nagy kapuja

előtt vagyon, az hajdani görög munka szerént építve. A 12 apostoloknak körös-körül faragott képei vannak.

Ez a dütsősséges nagy roppant basilika templom egy felső kupula tetejéről való ablaknak világosságától elegendőképen világosíttatik. Ez az ablak kerekdét, mint magyarországi egy nagy szérő. Sűrő drót rostélyokkal béboríttatott az nagy ablak, hogy a sok madarak alkalmatlanságot ne okozzanak. Amidőn essőzik, nem árthat a sz. koporsónak, egyszóval semminek. Mert a béhullott essővíz inkább tisztíttya az pavimentomat, és amint lehull, úgy kimull és ami több, itt nyáron semmi esső, télen ritkán. A sz. koporsónak külső formája nyoltz fekete márvány oszlopokon álló boltozatokkal ékesíttetik.

A szent koporsónak hátulsó részeihez vagyon ragasztva a koftusoknak szép csinos kápolnája, mellyben ők el szokták végzeni az isteni dícsíretet és solosmákat. De csak hol egy, hol kettő vagyon közülök, nagy szegénységben élnek: eljönnek az orgona szíját vonogatni az megmaradott kevés ételkéért is. Ők ugyan azt állíttyák, hogy az kápolnájokba vagyon eltemetve az Arimathiai Jósef, kirül már volt emlékezet, és Nikodémus is.

Az Úr koporsójától vagyon a tizenegyedik megállapodás az Mária Magdolna oltárjánál, ahol tudniillik dücsősséges feltámadássa után megjelent Magdolnának az Úr kertész formájú öltözetben. És midőn megüsmerte, hogy ő légyen a Mester, lábait meg akará csókolni, de azt mondá: *Noli me tangere.* Ne nyúlj hozzám. Vajha senki se nyulna a Kristus Jésus megbántására, az ő Sz. Nevének káromlására, gyalázattyára. De, óh fájdalom! Teléden-tele az ország az káromkodó nyelvekkel és illy szemét emberekkel. Ez pedig személy-válogatás nélkül, egy húron függ a nemes a pórral, a vén az ifiúval, és menttül inkább tiltatik a káromkodás, annál inkább gyakoroltatik. Ha ez úgy nints, amint írom, én adgyak számot az hamis írásrúl. Megmutattatik az hely, ahol az Úr Jésus Kristus állott; ott egy kerekdet fejér márványkő vagyon, ahol Magdolna állott hasonlóképen, csakhogy kissebb kerekdetsége vagyon. Mindakét hely tiszteletben vagyon.

Ismét innét a tizenkettedik megállapodás abban az temp-

lomban, mellyben a páterek végzik mindennap a solosmákat; közönségessen 12, az fraterek pedig hatan. Így itt vagyon az Úr keresztéből egy jó darab, és itt vagyon az utolsó megállapodás. Ez a darab kereszt abból vagyon, mellyet feltalált Sz. Ilona aszszony, a világ aszszonyinak igaz tüköre. Igaz ugyan, hogy hármat leltek az föld gyomrában és nem tudták, mellyik légyen az Úr Jésus kereszte: mert ketteje az két latrok kereszti valának, hanem sz. próbát tött az jerusálemi pátriárka Zakhariás és először ketteivel illette a megholt testet, de semmi haszna nem vala. Mihelest pedig az harmadik keresztet hozzá értette, azonnal az megholt feltámadván megelevenedett, és ebből az jeles csudából üsmerték meg, mellyik légyen az Úr Jésus Kristus kereszte. Ebből vagyon ez ide helyheztetve.

Ide járuly te is, Ájtatos Olvasó, szent kívánsággal, mert ide járultak az Anyaszentegyházunk zsengéjétől kezdve az igaz jó keresztények ennek tiszteletére. Ugyanide jött Egyptusból amaz bünös aegyptziai Mária, ki tizenhét esztendeig élt szemetes, feslett, sima és igen buja életben és ide jött bujaság kedvéért, vagy szemfülességért. Bé akarván menni a Sz. Kereszt tiszteletére, de semmi képpen bé nem mehetett mindaddig, míg a Boldogságos Szűz Mária képe előtt fogadást nem tett életének megjobbulásárul. Most is megláttatik a kép, szintén az nagy ajtó mellett. Ez légyen példája a nagy bűnösöknek; csuda, hogy mernek bélépni annyi terhes gonosságokkal az Isten házába. De elvárja az irgalmas Isten, mert hoszszú várakozó, várja az ő megjobbulásokat. Ha pedig nem jobbul valaki, írva vagyon: *Vocavi et renuistis, et ego ridebo in interitu vestro.* Nékünk szóll itt az letzke minnyájunknak. Oh sz. letzke!

Ebben a nagy basilika templomban megjártuk már a sz. helyeknek látogatásit, amellyeken mindennap az bent lakó paterek, amint fellyebb írám, megállapodnak és minden külünös sz. helyekhez elintézett énekeket, imádságokat elvégzik, a sz. helyt megtemjénezik, úgyhogy eltart mindennap tovább egy órányi üdőnél. Azután az ájtatos elmélkedésre fordulnak minnyájan, úgyhogy három órától hat óráig mindennap délután az illyetén sz. devótiókban foglalatoskodnak és személyválogatás nélkül egyetemben megmaradnak.

Itt beteget, kit látnak, azonnal kiviszik, akár görög, örmény, suriánus, georgiánus, koftus legyen is, hogy éppen itt meg ne hallyon, mert ha meghal, a török minden nemzettől megvészi az háromszáz forintokat, külön-külön minnyájoktól. Illyen a török. Az templomban való pompás bémeneteltől, — azaz valamikor patriarkális készülettel vagyon a sz. mise — mindenkor hatvan forint a taksája, akármellyik nemzet szolgállya, de itt tsak az fizet. Egy keresztény jövevénynek első bémenetele 15 forint, egyébkor egy-egy garas. Ez az egy templom jövedelme az törököknek bévezet százezer forintokat egy esztendő által. Illyen a török! Ha mi igy bánnánk az magyar apostoli hazánkban az idegen vallásúakkal, mi lenne a dologból? Az Isten tudgya. Most már készüllyünk a Szent Várasból, Jerusálemből Betlehem várassában.

JERUSÁLEMBŐL AZ BETLEHEMI UTAZÁS.

Amelly kapun volt az bémenetelem, ugyanazon kimenvén, Betlehem városában utazok. De, Kegyes Olvasók, jertek utánnam, meg nem bánnyátok, mert tinéktek egy fillérben sem kerekedik: egy lépést sem tésztek. De az olvasásban el ne kámpullyonak szemeitek. Mihelest kimegyünk az betlehemi nevezetű nagy kapun, itt az Óriások völgye. Ám itt laktak az Israel fiainak bémenetelek előtt Enák, az óriások attya, Sisai, Achimon, Tolmai, az ő fiaikkal egyetemben. Láttam az hegyek oldaliban temető sírhelyeiket és imitt s amott szörnyű nagy láb-, kézszáraikat, lapotzkáikat, állkaptzáikat; iszonyú tsak reájok nézni is. Tevék és nem ember csontoknak mondanád lenni, ha a Sz. Irás nem bizonyítaná.

Egy kevéssé ettől az völgytől tovább ha megyünk, meglátatik a Bersábéé tava, amellyben az aszszony lábait mosogatván, Dávid király azt meglátta, nagy veszedelmes házasságtörésre adta magát. Innét jobbra ha nézünk, ott vagyon a gonosz tanátskodásnak hegye, ahol tudniillik Kaifás a papi fejedelmekkel tanátskodott miként foghatnák meg a Názáreti Jésust és mi móddal adhatnák halálra Pilátusnak, mert volt nékik *Jus Gladii,* szabott törvények, valakiket megölni. Minthogy az római birodalom alatt volt az egész zsidó ország és elvétetett az Juda nemzetétől az királyi páltza és korona az Jövendőlés szerént, hogy akkor jön el a Messiás, mikor ez meg lészen. Megmutattatik jobb kéz felől a Simeon tornya. Az a nagy terepé terpetiny fa is, éppen az út mellett, melly egészlen földig hajtotta magát, minden ágaival együtt midőn derék nyárban a Boldogságos Szűz Mária kisded fiával és Sz. Józseffel ezen általmentek, hogy az ő hívesítő árnyéka alatt nyugodalmat vennének; magam is voltam híves árnyékában.

Az útba vagyon az a kút, amely fölött az eltünt fényes tsillag ismét újra megjelent az három napkeleti Mágusoknak, és innét éppen az istállóhoz, az új Királyhoz vezette őket. Igen jó vize vagyon a kútnak, ittam belőle s megújúltam. Fele

útján vagyon Betlehem felé Jerusálemből az Habakuk próféta háza, ahonnét az Isten angyala üstökinél fogva Babylonba ragadá Dániel prófétához, az Isten szolgájához. Tovább az út mellett vagyon Illés prófétának kemény kősziklában nyomott egész emberi formája, ahol elaluván az fa alatt. Magam is és többen is reáborultunk, csókkal is megtiszteltük. Mutattatik itt az Jákób tornya és az Ráchel Siralom-halma, ahová eltemettetett. Néha igen jeles épület volt itt, most is megvagyon, de elmult régi szép dücsőssége. Már innét tövibül megláttatik a Sz. Város, Betlehem és az a kút, mellyből Dávid vizet kívánt innyia és magának vitetett három erős férfiak által, amint az frás említi. Kóstolván ittam: jó.

A mi urunk Jésus Kristusunknak születése helye.

A kemény kősziklás hegynek öblös üregében vagyon egy kápolna, 18 lépésnyi hoszszaságú és 8 lépésnyi szélességű, elegendő magossággal díszessen felépítve. Az felső része kerekdédforma: a nagy roppant templomnak oldalában, a kápolnában való grádicsos lemenetel mind a két részein megvagyon és a templomból lehet lemenni. Ez a nagy templom építtetett az istálló fölött, melly most az említett templomban vagyon, kápolnává fordítva, igen diszessen elintézve az föld alatt.

Ebben a nagy templomban 54 veres márvány porfir kőből két ölnyi vastagságú magos oszlopok vannak, földtül fogva az templom boltozattyáig felállítva, mellyek fő-ékességére és erősségére is szolgálnak a gyönyörű templomnak. Ahol az Úr Jésus Messiás és Király született, az a köves hegynek egy üres gyomrában vagyon: azt grottának nevezik. Mi pedig a mi nyelvünkön föld üregének, kőszikla ürességnek vagy kőszikla barlangnak. Az egész nagy templomnak nagyságát, dücsősséges felállítását, minden hozzátartozandó épületekkel együtt Szent Ilona aszszony csináltatta. A templom igen dücsősséges, az is megmutattya, mert szinte 44 világos nagy ablakok vannak oldalain, hasonlók a szegedi Havi Boldog Aszszony templomának ablakjaihoz, tsakhogy az betlehemiek még szélessebbek.

Az Úr Jésus születése istállója most egy gyönyörűséges kápolna, és amelly helyen szülte a Szűz Anya minden fájdalom nélkül első szülöttét, most oltár vagyon fölötte és az oltár asztala alatt fél asztal formára faragott kövekkel környülvéve, alól pedig szép üresség vagyon. Az oltár soha bé nem terítte-tik abroszszal, hanem a tiszta fejér alabastrom kő anélkül vagyon. A születés helyét környülfogják 12 ezüst világosító lámpások és köllő közepén vagyon egy ezüst 8 ágú csillag. Az ő közepények mélysége ollyan, mint egy kalapnak közép mélysége, a szélei mint a kalapnak felső kerekdedsége, és deák betűkkel igen látzatossan így vagyon az metzés:

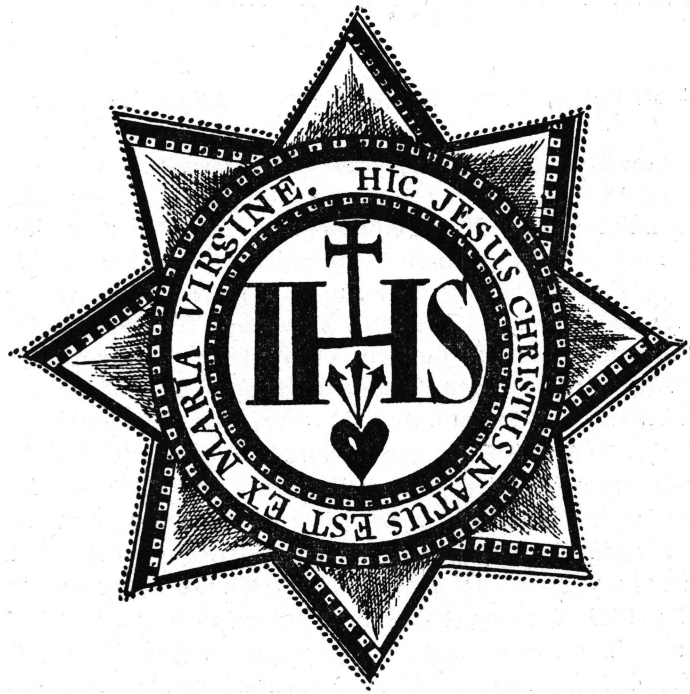

Hibáznak, kik azt vélik, hogy a Jésus születése helye egy rongyos szalma fedelű istálló. Igaz, hogy istállóban született, de az föld alatt való, mint a pintze, ollyan kőszikla üreg vala; vagy a természet úgy hozta, vagy emberi szorgalom csinálta és az jövevény szegények, kik az vendégfogadókban nem fizethet-

tek, ide mentek alá mind, barmostól, úgymint ökröstűl, lovastúl, amint történt Sz. Jóseffel és a Boldogságos Szűz Máriával, ki minden órán várta szülése üdejét: ide beszállottak, nem lévén helyek a fogadókban bent a városban. Egész Palesztinában számtalan sok az illyetén kőszikla üresség: magam is sokakban voltam, csak Betlehem körül is. Az Úr Jésus születése sz. helyén mindennap sz. misék szolgáltatnak, szintén úgy mint Karátson napján, a Kristus Jésus születéséről. És mindennap tellyes búcsú vagyon ezen sz. helyen. Ide compléta után mindennap processióval járulnak a t. páterek és mezitláb mennek a grádicsokon lefelé; itt is, másutt is mind igy vannak a szokások.

Maga az helynek szentsége ájtatosságra indittya az jelenlévőket. Nyoltz lépésnyire vagyon a jászoly, mellyben a Szűz Anya Sz. Fiát fektette. Az jászoly fölött 5 ezüst lámpások függve mindenkor világoskodnak. Által ellenében az oltár, mellyre az Három Királyok, vagy Mágusok az napkeleti ajándékokat rakták. Ez előtt egy szivformára készült jókora ezüst lámpás. Az kápolnának köllő közepén igen drága 13 koronás lámpások fel vannak aggatva és szünet nélkül világoskodnak. Karátson éjjel és egész ünnepeken öszveséggel 500 ezüst s arany lámpásokat számláltam ebben az kápolnában, vagy istállóban. Az éjféli ájtatosság elkezdődött karácson napján 12 órakor és szüntelen a sz. misék áldoztattak, és szint délután egy órakor végzőttettek.

Midőn karátson étzakáján pompás processióval mind szerzetesek, mind világiak, mezétláb a felső templomból lementünk az énekes szentmise után, a főtisztelendő páter gvárdián egy gyönyörűségessen eleven formára faragott kis Jésus képét bíborban bétakarva kezében véve lehozá és ugyanarra helyre ahol született az Úr Jésus, tisztelettel letette. Egészlen mezitelen lévén a kép, azt véltük minnyájan, hogy valóságos eleven gyermek: a két kezetskéit felemelte, mintha segétséget kért volna, hogy bépoláltassék. Azomban ragyoktak az lámpások ötszáz számmal, lobogtak a sok égő gyertyák. Elkezdé a fő secretárius a Jésus születésérül való evangéliomát és mikor arra jött: « és pólába bétakará », megállott, leborula a mezitelen kis Jésushoz. Erre mind elfakadtunk sírva szerzetesek és a világiak is, és igy vagy tíz Miatyánk-ni üdeig senki nem

énekelhetett a sírás miatt. A páter secretárius sírással bétakargatta bársony pólában, azután megtörlötte könyves szemeit, nedves ortzáit, folytatta az evangéliomat; de inkább sírt, mint énekelt, noha igen jó éneklő vala.

Mikor pedig arra jött: « és a jászólba fekteté », felemelte az pólában takartatott kis Jésust és mondá: « és fektette ebben a jászolban ». Arra elfakada sírva, nem énekelhete. Hasonlóképpen mi is utánna sírván ugyan zokogva könyveztünk, és senki egy kevés üdeig nem énekelhete. Azután hozzá látván a sirással együtt-való énekléshez. Ennél nagyobb buzgóságot csak nem láttam, ahol megfordultam. Illyenek a sz. helyen való lakások.

Mit gondolsz te magad felől, Kegyes Olvasó? Most, ha úgy tetzik és vagyon sz. bibliád, olvasd el Sz. Lukátsnak második részét, és ha magad személyed szerént ide nem jöhetsz, legalább küldd el szívedet és heves elmélkedéssel jól meggondold itt a Sz. Familiát, Jésust, Máriát, Jósefet a nagy szegénységben. Ihol az Istennek Sz. Fia! Nints rengő böltsőben, hanem a barmok előtt a jászolyban. Mégis őtet az angyalok énekekkel dücsőítik, az alázatos pásztorok meglátogattyák, az napkeletről jött bölts Mágusok imádgyák és megajándékozzák. Vallyon kivel történt Istennek illyetén megfoghatatlan cselekedete? Gondold el, hogy ebben az alázatos helyben 40 napig voltak, még is soha nem panaszolkodtak, sőtt tellyes örömök volt mind az hármoknak a szegénységben élni. Nékünk példát adtak, hogy az isteni szeretetért mindenekben megnyugodgyunk, ne panaszolkodgyunk szegénység ellen és más nyomorultságunkért.

Most visgállyuk meg az itt tiszteletreméltó sz. helyeket. Ezen Kristus Jésus születése mellett vagyon a mi oltárunk, melly jelenti az helyt, ahol születésnek üdejekor magát megvonta, megalázta Sz. Jósef. Ezen Sz. Jósef oltárához legközelebb vagyon az Aprószentek kriptája, és vas rostélyokkal bé vagyon az ajtaja rekesztve. Innét a Sz. Hieronymus kápolnája következik, ahol imádkozó helye is vala a sz. doctor atyának. Igen csendes hely ez az elmélkedő személyeknek. Halála után ide temettetett az ő hideg teteme. Ehhez közel vagyon az Sz. Paula

aszszony sírkoporsója és az ő leányának, Eustokiumnak. Itt vagyon e mellett Sz. Anastásius vercellai püspüknek sz. teste eltemetve, és tulajdon maga oltára. Innét fel kell menni az igen meredek grádicsokon, a Szűz Sz. Katalin és mártyr templomába, ahol a szerzetes atyák a solosmákat végzik és minden éjjeli s nappali ájtatos isteni szolgálatokat együtt szokták végzeni és naponként folytatni nagy buzgósággal.

A kalastrom, a nagy templommal, kertekkel, erős kőfalakkal, úgy láttatik, mint egy kerített erős váratska, minthogy itt laknak mind a görög, mind az örmény szerzetes barátok. Itt vagyon a Sz. Hieronymus iskolája, mellynek 50 lépés a hoszszúsága. Most az örmény szerzetesek bírják. De minekünk is, valamikor tetzik, szabad az bémenetel. Ez méltó a megtekintésre, mivel hogy itt magyarázta tanítványinak a sz. bybliát és zsidóból deákra fordította, nem Pikárdiában, se nem Vittembergába, mint C[alvin] et L[uther].

Betlehem várassa.

Az Úr Jésus születésének várassát megjövendőlték a próféták, hogy Efrataban, azaz Betlehemben születik. A város nem fölötte nagy, soha sem is volt, annak előtte is, hanem hogy igen kies és egésséges helyen, nem szinte felemelt hegyen vagyon. Most legtöbben vannak benne az római katholika Anyaszentegyháznak deák rendtartásin lévő hív katholikusok. Nints bennek semmi kivetendő, mert mind ájtatosok és mind jó dolgosok. Egynek, úgymint olvasó-csinálónak, javallottam, hogy jönne Európában a kereszténységben maga mesterségét folytatni. Mondá: ha itt hagynám az betlehemi sz. helyeket, a szívem bizonyossan meghasadna. Mindennap eljárulnak a sz. miseáldozatokra és mind férfia, mind aszszonya mezétláb mennek bé; és fogytig mind sz. misén, mind predikátzión jelen vannak. Már felül haladgyák a kétezer számot.

Itt, másutt is az Isten házában, orczájokat a fejér személyek béfödözik. Vannak ezen kis városban görög rendtartáson is vagy négyszázan; mahumetánusok is vagy százan, de ezek legtzudarabbak. Egy rongyos moskeájok vagyon, inkább damasz-

kuszi ólnak, mint templomnak mondhatni. A házak a városban, napkeleti módra, födél nélkül, tornátzokra vannak mindenütt épitve, úgyhogy a házak tetejin vagyon a sétálás; az ugató szelindekek, vagy kuvaszok itt tartatnak őrállásra mind éjjel és nappal. Közel a városhoz vagyon az a hely, az földnek gyomrában, mellyben Heródes üldözése előtt megjelenvén az Isten angyala álmában Jósefnek és mondá: Kelly fel és vidd el a gyermeket s az annyát, és Egyptusba fuss; és légy ott, amig megmondom néked.

Engedett az Isten angyalának Jósef és azonnal béméne a városba, útravaló eleségeket vásárlani. Ebben a sötét barlangban hagyá a Szűz Anyát, az ő szerelmes kis fiával; és tovább késvén, sira a csötsömős kisded. Meg kellelteté a Sz. Anya szűz tejével, azomban mind az félelem, mind az barlangnak sötétsége azt okozta, hogy a kisded Jésus elhibázván a szűz emlőt, és igy a Sz. Anyának szűz teje a köves barlangba lecsordula: azonnal egészlen megvilágositttatott a sötét barlang és a szűz tej tellyességgel megfejéritette, meg is lágyitotta az egész kemény kősziklás barlangot; csudálatos és hasznos erőt adott annak az Úr Jésus, úgymint ezen barlangban való fejér lágy kősziklának. Úgyhogy az hideglelősöket meggyógyittya, a kisded gyermeknek erejét meghozza, a szoptatós anyáknak nevelő tejeket emlőjökben bővségesé tészi, akik ezen Szűz Anya tejétül megfejérittetett lágy következéjéből ájtatossan és bizodalmas reménséggel bévésznek. Én magam is hoztam belőle; akiknek adtam, csalhatatlanul tapasztalták foganatos hasznát. Most élő személlyek vannak többen Ketskemét mező várossában, akik sok hálaadással köszönték. Ezen barlang fölött régenten Sz. Miklós püspök kápolnája volt. Jeles épületke, most is megláttatik omladékos, romlott dölledékje.

Nem külömben ragyogott fényes dücsősséggel a városon kivül az római sz. Paula nevezetes özvegynek és az Eustokhium nevezetű sz. szűz apátza leányának klastromának volta, mellyben mind a ketten testben angyali sz. élétet éltek, több tiszta apátza szűzekkel, kik többnyire mind a szentek lajstromában béirattattak és számláltattak. Ihol mit cselekszik egy sz. életű özvegy: mennyi sok szűzeket nevelt példás sz. életével. Meg nem elégedett azzal, hogy csak maga, vagy szerelmes leánya

lépjenek a sz. életnek üdvösséges úttyára, hanem másokat is szentségre neveltek. Vajha így nevelnék az édesanyák leányikat! De óh fájdalom! Magad vagy az élő bizonyság, óh Kegyes Olvasó, mint nevelődnek, nem mondom szinte minynyájan, de többnyire a vásott nevedékeny leányok. De lássák, magoknak tésznek lelki és testi kárt. A jó, szelid, tiszta szívű, igaz lelkű, mély alázatosságúak pedig merő igaz gyöngyei az Anyaszentegyháznak. Szinte örömmel telik az lelkiatyáknak szívek, midőn láttyák az érdemes aszszonyoknak és szülőknek az isteni szolgálatokban és jámbor keresztény életekben üdvösséges előmeneteleket.

A szent városkától megláttatik a Pásztorok faluja. Igy neveztetik azoknak az alázatos és együgyű három pásztoroknak emlékezetiért, kik az nyáj mellett vigyázván, jelenést és szózatot vettek az Isten angyalától. Igy vagyon megírva (S. Luk. 2.v.9.): Imé az Úr angyala megállapodék mellettek és az Isten fényessége környül fogá őket, és nagy félelemmel megfélemlettek. És mondá nékik az angyal: « Ne féllyetek, mert imé nagy örömet hírdetek néktek, melly lészen minden népnek, mert született ma néktek Üdvözítő, ki az Úr Kristus, a Dávid városában. És néktek az jel: találtok egy gyermetskét pólákba bétakarva és a jászolyba helyhesztetve ». És mingyárt lőn az angyallal mennyei seregnek sokasága, ditsírvén az Istent és mondván: « *Gloria!* Dütsősség magasságban az Istennek és a földön békesség a jóakaratù embereknek ». És lőn, hogy elmenének tőlők az angyalok mennybe, a pásztorok szóllának vala egymásnak: « Mennyünk el Betlehemig és lássuk meg e lőtt dolgot, mellyet az Úr megjelentett nékünk ». És elmenének sietve és találák Máriát és Jósefet és a jászolba tétetett gyermetskét ». Látván pedig, megértették a dolgot, melly nékik e gyermek felől mondatott vala. És minnyájan kik hallák, csudálkozának azokon, mellyek a pásztorok által mondattak vala nékik. Mária pedig magában tartya vala mind ez igéket, szivében forgatván. És viszszatérének a pásztorok, ditsőítvén és ditsérvén az Istent mindenekben, amiket hallottak és láttak vala, amint megmondatott vala nékik.

Az emlitett pásztorok falujárul illyen bizonyos hagyományos közbeszéd vagyon és úgy is tapasztaltatik, hogy ennek

lakosi mindenkor nagy szegénységben vannak, noha az földnek legjavában laknak, tsak azért, hogy a Boldogságos Szűz Máriának az falu kuttyából nem engedtek vizet meríteni. Ezért az irgalmatlanságért az igaz Isten úgy megostorozta, hogy mind ez mai napig a nagy szegénységben laknak az legkövérebb földön is. A kút most is megvagyon, láttam egynehányszor, de ritkán vagyon benne viz, mivel megtagadták a fösvény, hülye, embertelen lakosok. Illyen ám az irgalmatlanság. Magam is tapasztaltam sokakban az illyen kába fösvénységet; az illyeneknek házaitól sok szegények szomorúsággal, ortza pirulattal vonódnak a szomszédban. Óh szemtelen fösvény! *Et quae congregasti, cujus erunt?* De az Úr Isten is csakhamar utóléri őket, vagy tűz, vagy víz, vagy gyalázat, vagy kárvallások által.

Ahol a pásztorok voltak, most fennáll ott az a vigyázó tornyotska és alatta a föld gyomrában régenten templom is vala; de most nagyobb része el vagyon romolva. Itt vagyon amaz nevezetes Boóz pátriárkának termékeny szántófölde, ahol Ruth az aratók után az elmaradott gabona fejet szedegette, amint bizonysága vagyon felőle a Sz. Irásban is (Rut 2.c.). Megláttatik Betlehemben mind a Dávid házának romladékja, mind a Sz. Jósef örökségének fundamentomos helye. És más nevezetes dolgok is lőttek ebben a kis várasban. Ki tetzik annak sokasága a Sz. Irásból.

A HEGYES TARTOMÁNY JUDEÁBAN.

Betlehemből a Hegyes Tartományban, ahol Keresztelő Sz. János született, méltó általmennünk és itt visgálódnunk. Először az odavezető útban mutattatik az a hely, ahol Dalila, mint álnok egy aszszony, megtsalá Sámsont. Engedelmet kérek az jámbor aszszonyoktól, mert megvallom, sok ezeren fénylenek szép jóságos cselekedetekkel, de ellenben több ezeren füstösködnek fortélyos, álnokos, alakos, ravasz, hizelkedő, képmutató, tündérkedő, nyelveskedő, csalfa cselekedetekkel. Hogy mind ezekben hazugságot nem irok, nem szóllok, az magok lelke üsmérete is igy vádollya önnön magokat, igy mészárollya, gyötri éjjel és nappal őket magoknak nyughatatlan lelkeknek üsmérete. De az Úr Isten fordítsa jóra az illyeneket sz. kegyelmeinek világosításával, hogy megüsmérjék sötétségben való botorkálásokat és bolyongásokat. Ám láttya az világ, hogy az fogadók, a kávés házak, a vásárban némelly sátorok ugyan bokrossan dupla, triplássan tartyák az illyetén, ártatlan lelkeket megcsaló, Dalilákot. Sokszor, óh fájdalom! még az erős Sámson felszentelt személyeket is jégre terítenek alakos hizelkedésekkel és tsak akkor vészik észre magokat, midőn szemtelenül elvesztették lelki szemes világosságikat. Óh siralom! Oh fájdalom!

A Dalila megcsaló helyétől nem igen távol vagyon az út mellett az a kút, ahol Sz. Fülöp apostol az hatalmas Kandacsesnek, szerecsenyek királyné aszszonyának komornyikját megkeresztelte. Ehhez ismét közel vagyon a szöllő-gerezdeknek patakja, ahol Israelnek kémjei a szőllő-gerezdet lemetzették és ketten vitték azt rúdon a nép eleibe. Most is igen gazdagon hozza itt a szőllőtő az ő gyümöltsét. Én magam is egy szöllőt megfontoltam és 23 fontot nyoma. Innét vagyon borok az jerusálemi klastrombéli szerzetes atyáknak. Innét az hegyeken által kell menni Jeter várossában, mellyben Zakariásnak, Keresztelő Sz. János attyának háza vala. Most ugyanabból az

házból építtetett az gyönyörü templom és mellette a klastrom, mellyben közönségessen 15 szerzetesek szolgálnak a nagy Ur Istennek és a keresztény híveknek. A templomban 5 igen szép oltárok vannak. Kevés benne a kereszténység: a többiek mind mahumetánusok, egytzersmind arabsok.

Ez a tartomány igen hegyes, völgyes, de mégis olly termékenyek az hegyek, hogy annál szebb búza akárhol sem terem. Két szamárkával szántogat és allig turkállya fel a földet: béveti azt Karátson havában, learattya junius közepén. Az a drága sz. helly, ahol egymást köszöntötték Sz. Örsébeth aszszony és a Boldogságos Szűz Mária, midőn rokonát meglátogatta volna, most is nagy tiszteletben vagyon. Régenten ugyan egy szép apátza klastrom volt ezen az helyen, de most nagyobb része romlásban vagyon, senki nem lakja, hanem bé vagyon boltozva az a hely, ahol egymást megölelék és megcsókolák vala, a köszöntésben mondván: Sz. Örsébeth áldott vagy te az aszszony állatok között és áldott a te méhednek gyümöltse. És lőn, hogy hallá Örsébeth a Mária köszöntését, röpöse a magzat az ő méhébe és bételék Örsébeth Sz. Lélekkel. És nagy szóval felkiálta és mondá mint fellyebb: És honnét vagyon az nékem, hogy az én Uram Annya én hozzám jöjjön? Mert imé, hogy a te köszöntésed szava lőn az én füleimben, örömmel röpöse a magzat az én méhemben. És boldog vagy aki hittél, mert bétellyesednek azok, mellyek néked mondattak az Úrtól. És monda Mária: *Magnificat anima mea Dominum* (Luc. 1.v.46). Mondd el, Kegyes Olvasó, most ezen szent éneket. Imé a te lelked vigasztalására feljegyzem és mondd el úgy, mintha szemeid előtt volnának mind Sz. Örsébeth, mind az nehézkes szentséges Szűz Mária:

Magasztallya az én lelkem az Urat és örvendezett az én lelkem az én Üdvözítő Istenemben.

Mert megteketéntette az ő szolgállójának alázatosságát: mert imé mostantól fogva boldognak mondanak engem minden nemzetségek.

Mert nagy dolgokat cselekedett nékem, aki hatalmas és Szent az ő Neve.

És [száll] az ő irgalmassága nemzetségről nemzetségre az őtet félőknek.

Hatalmasságot cselekedett az ő karjával: elszélesztette a kevélyeket az ő szivök elméjében.

Levetette a hatalmasokat a székből és felmagasztalta az alázatosokat.

Az éhezőket bétöltötte jókkal és a gazdagokat üressen botsátá.

Felvötte Israelt, az ő szolgáját, megemlékezvén az ő irgalmasságáról.

Amint szóllott az atyáinknak, Ábrahámnak és az ő magvának örökké.

Amelly helyen énekeltetett ez az örvendetes zsoltár, a klastrom előtt vagyon, béboltoztatott, mint kápolnátska és olly tiszta, hogy noha a barmok, úgymint ökrök, szamarak, juhok szabadon bémehetnek, legalább a hives árnyék kedvéért, de soha bé nem mennek és a folyosó is mind kápolnátskával együtt olly tiszta, hogy semmi rútság benne nem láttatik. Mikor ide járulnak a szerzetesek, mindenkor eléneklik az *Magnificatot,* és olly örömet érzenek minnyájan, hogy egyik a másikának előhozza, ha ő is szinte olly örömet érzett-e? És megvallyák, hogy úgy vagyon. Ezt magam is bizonyossan tapasztaltam, hálá Istennek.

Innét vagyon lemenetel a Sz. János puszta barlangos helyébe, ahol ártatlanságától fogva sanyaruan élt. Erős a hely és merő kősziklás, de vigasztalást indít, minthogy olly nagy szentnek lakó helye volt. A kőszikla árja eresztette a friss forrást az Isten emberének: most is megvagyon, ittam belőle, igen jó a vize. A sok erdei méz a füveken elég vagyon, én is szettem és ettem: az méhanya füvek tele vannak mézzel.

A Terpetiny patakja éppen alatta vagyon, itt volt Góliáttal való bajvivása Dávidnak és ahonnét a sima köveket felemelte, mi is szedegettünk ollyatin sima köveket emlékezetnek okáért. A városhoz közel vagyon az Obededon háza igen kies egy helyen: innét még a nagy tenger is megláttatik. Jerusálembe viszsza kell már térni és az útban vagyon a georgiánus barátoknak klastroma igen szép völgyben. Ezek mutogattyák azon helyet, ahol a Kristus keresztének fája megtermett. Már a sz. várashoz közel a Gihon tava. Ennek hegyén mutogattyák az helyet, ahol Salamon megkoronáztatott még Dávid éltében.

Jerusálem várassából ismét Emausba vagyon az menetel. Megmutattyák az katholikus vezetők az helyet, ahol a Kristus Jésus feltámadása után az Emausba menő tanítványokhoz ereszkedett és vélek utazott. Megvagyon a Sz. frásban, olvasd el ha tetzik. Régenten egy jeles klastrom volt itt, de most csak az romlott falak mohoskodnak. Ide közel vagyon, ahol Saul az attya szamarait keresvén és Israel királlyává szenteltetett Sámuel próféta által. Ezen az úton bémenének a vezetők az helyre, amellyre a régi zsidók bírái és királyi temetkeztek.

Igen mesterséges épület az föld gyomrában, de nehéz a bemenetel. Az első ajtón négykézláb másztunk bé és semmit nem láttunk volna a gyertya világosság nélkül. Az régi maradványokból ennél csudálatossabb munkát, csinálmányt nem láttam: méltó a megvisgálásra.

A JORDÁNI UTAZÁS.

Jerusálem várossából a Jordán vizéhez és a Quarantána nagy magas hegyhez, amellynek tetején Üdvözétőnk 40 nap és 40 éjjel böjtöle, esztendő által tsak egyszer vagyon a peregrinátzió. Így szokták nevezni a sz. helyeknek meglátogatásait. Virágvasárnap után éjfélkor vagyon az indulás; fel kell menni az Olajfák hegyének Bethániában. Innét a 12 apostolok kuttyához, melly Adaminnak neveztetik, azaz Vér helyének, mert sok gyilkosságok történtek itten, amint az evangéliomi parabola a jerichoi utasról bizonyittya, ki Jerusálemből Jerikóba mene. Éppen az fele uttyán vagyon a Mojzes tava. Itt valaha sok sz. életű remete barátok lakóhelyei valának. De ez üdőben nints egyéb egy török moscheánál és mecsetnél. Óh siralom!

Ami a Jordán vizénél nevezetes dolgok történtek, ezek. Úgymint ezen a vizen jöttek által az Israel fiai Jósué vezérlése alatt, amint meg vagyon írva, melly csudálatossan a folyóviz előttök megszárada és mindaddig megszünt folyásától, míg az egész tábor által nem takarodott. Innét megláttatik az Holt tenger és nem igen távul esik, melly Sós tengernek is mondatik, mert fölöttébb sós a vize és büdös, teli kénköves szenekkel, magam is hoztam belölük. Pestisben igen hasznos volna, mert ennek büdös ereje elűzi a pestist. Az Jordán vize körül most is ollyan a tartomány, mint a földi gyönyörű Paradicsom.

Soha ennél szebb, ékessebb tartományt nem láttam, ahol megfordultam. Hát még Sodoma, Gomorha és annak a tartománynak minden földe kénköves tüzes lángban nem borult, vallyon melly szép lehetett. Az Jordán vize partyán nagykedden voltunk szerzetesek, fellyebb hatvan számnál és sok keresztény jövevények, a sok test őriző jantsárok; legalább voltunk ötszázan. Egy asztalt béterítettek annak módgya szerént és közepette egy zöld firhangot vonának, hogy mind a két részén az asztalnak egyszeribe két sz. misék szolgáltassanak

és így mi négyen szolgáltunk, a négyféle nemzetből való paterek. Egy az olasz részről, második a franczia részről, harmadik (az francziák után) a spanyol részről, én pedig rendeltettem az német és magyar részről. Az többiek, mind fráterek, mind paterek a szentmiséket hallgatták, sz. gyónásokat elvégzették, és az Oltári Nagy Sacramentomot imádással magokhoz vették. Én éppen az Jordán vize partyán szolgáltam, nem volt tőlem tovább 10 lépésnyinél. Sokan megfördöttek benne, mivel itt kereszteltetett meg az Úr Kristus Keresztelő Sz. János által. Itt az Atya Isten megjelent szózatban így szólván: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Megjelent a Sz. Lélek, mert irva vagyon (Luc. 3.v.22): Leszálla a Sz. Lélek testi ábrázatba, mint egy galamb ő reá. Megjelent a Fiú Isten harmintz esztendős korában felvévén a keresztséget. Hol vagytok Sz. Háromság tagadók? Nemde ennél világossabb nem lehet. Hol vagytok Sz. Lélekben hibát találók? Itt vagyon a Sz. Lélek pünkösd előtt.

A Jordán vizétől két órai járó vagyon az nagy hegy, mellynek tetején az Úr Jésus 40 napokig bőjtölt. Ez most Quarantánának neveztetik. De erre az felmenetel igen nehéz. Én ugyan már közel voltam a tetőhöz, de a nagy meredekek mindenütt elszédítik az felmenőket. Annyi páterek közül hárman-négyen, ha egész tetőig felhágnak, allig találtatnak. Mivel egy helyen a kősziklában vasékeket vernek, úgy vonogattyák fel egymást. Ettől elidegenített egynehány páter, én is velek együtt viszszafordultam. De esztendőnek előtte a testvérem p. László felmászott, az beszéllette, hogy egy kápolna vagyon az hegy tetőn és diszessen ki vagyon írva. Egyebet nem lát az felmenő.

Jerikó városában csak általmenőben voltam. Valaha ékes volt, de földig rontották az israeliták és most egyéb nem láttatik benne, hanem a Zacheus régi palotája, de az is fekete, elrongyollott, oda minden dütsőssége a várassal együtt, és most nem másnak, hanem egy rodhatt falunak lehet mondani. De bezzeg szép az határa.

Mi áprilisnak 16. napján voltunk Jerikóba, és már ott a tiszta búza egészlen megérett vala, magos, úgyhogy fejem

tetejét érték a tiszta búza fejek és a vastag, gazdag kalászok. A népe a földnek feketeségét felülhaladgya: majd mint a szeretsenyek. Mind mahumetánusok, arabsok, kár nékik ez a drága termékeny föld. Ennél szebb helyen város allig lehet. Jerusálemtől esik 180 pállya-futásra, a Jordán vizétől 60 pállya-futásra. Az Jordán nem szélessebb a Tisza folyó vizének szélességénél, de sokkal szőkébb a Duna vizénél is. Mélységét nem tudom, de, mondák, meglábolhatatlan és igen mély. A viszszafordulás nagy örömmel volt. Mindenütt lovagoltunk, külömben nem is lehet odajutni és olly meredékek vannak, hogyha megbotlana az öszvér vagy ló, oda lenne mind ember, mind állat. Nagyszerdán hajnalba már az Getzemáni kertben valánk, ahol a Kristus vérrel verítékezett, mi is a disciplinán együtt voltunk a görögökkel és más keresztény nemzetekkel, mert így bisztossabb az utazás.

Hebron városa.

Hebron felé az utban vagyon *Hortus conclusus, Fons signatus*, a berekesztetett kert, bépecsételtetett kút. Ez a hegyekkel bérekesztetett kert most is a bépecsételtetett forrás-kútnak vizétől vészi az ő nedvességét. Mi januárius elein voltunk a Salamon kertében és mondhatom szebbnél szebb mezei virágotskákat szedegettünk benne és koszorútskákat kötözvén belőlök, Betlehemben a Jésus születése helyére tiszteletképpen gyenge szeretettel helyhesztettük, és az jászolyba, mellyben a bépólásztatott Isten Báránykája a szénán fekütt. A kútnak alsó forrására is lementünk egynehányan. Ott, mint a pintzékbe, úgy járhatni, mert boltozat alatt vannak a sok források és egy csatornában vezettetnek minden vizek.

Némelly része a víznek a víztartókba folyik, a másik része mesterséggel készült tsatornák által béfolyik éppen a Sz. Városban, Jérusálembe. Igen hasznos és jó ízű, könnyű vize vagyon. Az első víztartónak hoszszasága 160, a szélessége 90 lépésnyi, a mélysége 18 lépésnyi. A második tónak hoszsza 200, a szélessége pedig 90. Az harmadiknak 220 a hoszsza, a szélessége 90. Mind a három tökélletes épségben vagyon, valamint

Salamon király üdeiben. De a kert gyávább, amint régenten vala; elenyészett az ő dücsősége.

Közelre megláttatik az a falu, amellyben a Boldogságos Szűz Sz. Jóseffel és az áldott kis Jésussal Egyptusban menvén éjjeli nyugodalomra megháltak vala; nem meszsze vagyon Hebrontól, de most schismatikus görögök lakják az falutskát. Mégis szelidebbek ezek az mahumetánusoknál, hanem az előjárói vadak, durtzások, nyakasok, ravaszok. Ettül a falutskától nem igen távul vagyon a Sára aszszony víz-folyó kúttya, mellyben az esső-víz gyüjtetik.

Hebron Jerusálemtől 9, betlehemtől 7 *leuka;* mind öszve 4-5 mértföldet tészen. Ábrahám pátriárka kedves feleségének holtteste temetésére Effromtól négyszáz szikluson vette meg a szántóföldet, mellyben a kettős barlang vala. Azután ide temettettek a sz. Pátriárkák. Azt vélik némellyek, hogy az Úr Isten Ádám első atyánkat a damaskusi földön vernyeheges agyagból alkotta: de minek utánna kihajtatott Paradicsom kertéből, itt tartott Évával penitentziát, ahol most Hebron várossa vagyon, és Káintól gyilkossan megöletett Ábelt, ártatlan fiokat 100 esztendőkig itt siratták, és ezen völgy azért neveztetett Siralom völgyének; most is az a neve.

A damaskusi föld bizonyos, hogy vernyeheges és a törökök előtt nagy betsülletben vagyon, és sok külső tartományokban hordgyák, drága árúba botsáttyák. Itt vagyon az 40 martyroknak klastroma. Itt láttatik egy nagy terebinthus, vagyis terpetény-fa, talán még vízözöntől fogva él. Mert senki nem emlékezik elpalántálásáról, még az krónikák sem tésznek semmi írást felőle, hanem tsak azt, hogy senki az régi emberek közül is nem mondhatták ennek kezdetét az régisége miatt, mindenek illyennek üsmerték lenni.

JERUSÁLEMBŐL NÁZÁRETI UTAZÁS.

A Szent Városból a názáreti földön való út 24 magyar mértföldet tészen: és legelőször kell menni Makhmásnak, mellyet az arabsok most Elbirnek neveznek. Itt vette észre a Boldogságos Szűz Mária, hogy az ő áldott 12 esztendős Sz. Fia elmaradott. Itt épített legelőször Ábrahám oltárt az Úrnak, mellyen az égő áldozatot bémutatta. Itt látta Jákób pátriárka éppen az égig érő lajtorját. Itt állította meg Jósué vezér a napot, hogy meg ne mozdulna, míg az gábianitákkal az hartzot folytatta.

Ezen az úton megláttatik Silo, ahol 369 esztendőkig egyhuzomba a zsidók mutatták be az ő áldozattyokat. Tovább menvén, az út félén vagyon Sichár városán kivül a Jákób kúttya, melly most Szamaritána aszszony kúttyának is neveztetik. Ezen az helyen Sz. Ilona aszszony szép egy templomot monostorral együtt építtetett, mellyben többen száz apátza szűzeknél laktak, az Úrnak szolgáltak. De most egyebet földreborult falainál nem látunk. Illyen a világ! Egyik épít, másik ront. Nints könnyebb mint rontani. Amit egy sereg csinál, vagy amit 10 okos épít, egy ádász, egy romlotteszű elronthattya azt. Amit az istenfélő keresztény jót cselekszik, egy istentelen, hamis lelkű, gonosz, szabados nyelvű azt elgáncsolhattya, vagy hamis szavaival, vagy darabos példáival. Ha ez úgy nints, amint írom, én adózzak az Utolsó Itélet napján a Josafát völgyében.

Samaria várossa fölött való hegyen hajdant igen szép templom vala, a keresztények nyájassan járultak ide az isteni dítsíretekre. Most csak a puszta kőfalak vonnyák az utasokat a keserűségre. De az alsó részében egy kápolnátska vagyon, mellyben Keresztelő Sz. Jánosnak teste Elizaeus és Abdiás próféta sírhalmai között volt eleintén eltemettetve. Az ő fejét pedig Heródiás magával Jerusálembe vitte és ott el is temettette, mert félt, hogy öszve ne ragadgyon az fő a testtel. Amelly kövön feje vétetett, most Velentzében a Sz. Márk templomában emlékezetől tartatik. Az újja pedig, mellyel kimutatta a Kristust, a Jésust: *Ecce Agnus Dei,* az máltai felszentelt vitézeknek

szigetében tiszteltetik. Ezek után eláll az Ezdralomi nagy tágas térség. Ezt elhagyván megláttatik az názáreti szép tartomány, felderülnek az tetős hegyek, végtére megvirágzik a sz. váras, Názáreth is.

NÁZÁRETH.

Kedvem vagyon író tollamat tentában bémártogatni, azt forgatni, betűimet formálgatni a názáreti sz. várast magasztalni. Leginkább azon nagy okokra tekéntve, hogy az Isten Fia neveztetett Názáretbéli Jésus Zsidók Királyának. Azért, mert itt hét esztendős korától fogva harmintz esztendős koráig ebben a szent városkában lakott Szűz Sz. Annyával és Szűz Szent Jóseffel, gondviselő s nevelő dajkájával együtt. Itt volt engedelmes mind Jósefnek, mind pedig Máriának, amint az Irás bizonyíttya: *Erat subditus illis.* Ez a város mutogattya a világ előtt az helyet, ahol az Ige megtestesült. Mutogattya a házat, mellyben lakott. A kutat, mellynek vizéből ivott. Az asztalt, mellyen ebédkor tápláltatott. De nem mutattya sem a bálos házat, mellyben valaha tántzolt; sem a kávés házat, mellybe valaha nyalakodott, vagy piliátot jádzott; sem a kertet, mellyben kuglizott; hanem az méhelyházat, mellyben Jóseffel serényen, izzadással munkálkodott.

E szent váras nem nagy, nem is volt soha. Kőbástyái, sok lakosi, igen felemelt palotái, tágas vendég fogadói, pompás allés kertei soha nem voltak, most sincsenek. Mégis a Názáreti Jésus az illyen alázatos váraskában akart lakni. Betlehem kis várossát választá születése helyének, szegény Názáretet lakóföldének, a világon az legnemessebb, a legszentebb várast szenvedése, halála, dütsősséges feltámadása, mennyben felmenetele helyének; sőtt a rettenetes nagy Itélet napján maga itélő székének. Ihol az ő rendelése, az ő bölts végezése a megtestesült Igének. Mégis mi, óh fájdalom! mindenekben válogatunk: ételbe, italba, ruházatba, lakásba, előjárókba, papokba, barátokba, egyszóval mindenekbe, még az üdőben is. Mert ha szárasság vagyon, essőt kivánsz, ha esőt botsát az Úr, szárasságot óhajtasz. Ha sár vagyon, poros utat, ha poros, nedvességet akarsz. Ha kősziklás utakon jársz, azt mondod, jobb az homok;

ha kősziklás útrúl, az homokrúl erdőbe jutz, a térséget dícséred, a magyar és tót homokat gyalázod. Ha szél fuj, az is baj; ha verő fény, ez is jaj előtted. Óh gyenge viaszom! a Természet alkotója is, úgy szólván alig tud kedvedre járni.

Kérlek, ha jó keresztény vagy, magad mondd el a Miatyánkat. Benne feltalálod: *Fiat voluntas tua,* légyen te akaratod, miképpen mennyben azonképpen a földön is. Kérlek ne kényeskedgyél, mert csak egy féreg ember vagy, egy erőtlen, pondrék eledele, aszszony, kisaszszony, de nagy bűnös vagy. Mindenekben gántsot ne keress, mert magad is telesden tele vagy görcsökkel, csomókkal és fülig vagy hibákkal. Hidd el így vagyon, amint írom: azért ne bosszonkodgyál író tollamra.

De nem homályosétom ezzel írásomat, noha fáj a lelkem hogy ezeket kelletik írásban előadnom. Hanem inkább visgálom Názáret várossát és eljárom ennek külső, belső ditsíretreméltó szegeletit. Ez igen termékeny és kövér földön vagyon fennálva. Ám buzája, bora, pamukja, lova, szamara, fája, gyümölcse és egyébe az emberi életnek megtartására bőven vagyon. Itt mutattatik az az asztal, mellyen a Mester a tanítványokkal együtt sokszor ebédeltek. Az asztalnak hoszszasága 47 arasztnyi: ki vagyon díszessen és símán pallérozva. Egynehányszor csókkal illettem és egynehány falat kenyeret is ettem emlékezetnek és tiszteletnek okáért. Az illyen cselekedetet nevetségre ne vegyed, mert Sz. Ágoston írja: *Quid quid agant homines, intentio judicat omnes.* Amiket emberek szoktak cselekedni, jó vagy gonosz szándék kezdi azt itélni.

Midőn Laurétumban a Szent Házban voltam és kezünkbe nyújtotta a főérdemű káptalanbeli személy az Úr Jésus tálatskáját, hárman valánk. Már sz. miséinket elszolgáltuk. Először megcsókoltuk a tálatskát, melly bé vagyon ezüstbe borítva. Ám az belső része cserép edény. Én nálam szinte fél zsemlétske lévén palástom zsebében, azt darabokra tördeltem, bétettem az tálatskában, megforgattam és falatonként egdegéltünk mind az hárman belőle. A testvérem is ezt cselekedte. Ezt sajdítván a káptalanbéli úr, azt mondá: Ezt még soha nem láttam. Ő kegyelme is megevett vagy három falatot. Vallyon meg-

bántottuk-é az Istent, felebarátunkat, vagy az igaz hitet és kinek vétettünk? De a gonosz roszlelkü mégis az illyen dolgot is balra és roszra magyarázza: vagy képmutatásnak, vagy farizaeusi cselekedetnek, vagy ámításnak, De ő lássa: az illyen mumuskodó! Mert talál még a napban is motskot. Soha senki a nyelvesnek vipera mérges nyelvét el nem kerülheti. Nem is tud egyébről diskurálni, beszélgetni, hanem tsak mást gyalázni, mérgessen mardosni, sebesíteni. Az asztalánál rágalmazás, játék között emberszóllás, kitsúfolás, utzákon kinevetés, templomban megitéllés. Itéld meg, ha hazugságot szóllok-é pennám, írásom által. Ha úgy vagyon, én adózzak hibás írásomért, noha senkit meg nem sértek, senkit nem nevezek, se aszszonyt, se férfiat, se vénet, sem ifiat. Óh Istenem, engedd, hogy hasznos légyen az illyen írás, olvasás!

Názáretben nékünk, Sz. Ferentz fiainak, igen gyönyörű templomunk és monostorunk vagyon, mellyben éjjel, nappal, solosmákkal, sz. miseáldozatokkal, processió járásokkal 15 felszentelt lelkiatyák, hat szerzetes alázatos fraterek dítsérik, áldgyák és magasztallyák a megtestesült Igét, a Názáretbéli Jésus Kristust, a Boldogságos Szűzet és Sz. Jósefet. Édességes lakások vagyon itt mind a szerzeteseknek, mind a jó keresztényeknek, kik másfélezeren vannak, tsak az katholikusok: mind jó szelid emberek, jó szántóvetők, pamuk termesztők, szőllőmivesek.

A szentek szent helye, ahol az Ige megtestesült, mindennap szokás szerént compléta után processióval való lemenéssel megtiszteltetik, jó illatú temjénnel megfüstöltetik; az elrendelt hymnusokkal, válogatott énekekkel a megtestesült Ige dücsőíttetik. Egy márványkőbül faragott síma oszlop vagyon, ahol az Isten erős angyala, Sz. Gábriel álla, midőn tisztelettel üdvözlé a Szűzet mondván mélységes alázatossággal: *Ave gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus* (Luc. 1. v. 28).

A nagy oltár pedig ott vagyon épitve, ahol a Szent Szűz magát megalázta és mondá: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (Luc 1. v. [38]) Azonnal: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* És az Ige testté lőn és miben-

nünk lakozék. Midőn ezen oltár előtt ezen legszentebb szent helyen sz. misét áldoztam a megtestesült Igének, az ő Sz. Atytyának és a Sz. Léleknek, Három Személyű egy Istenségnek, mindannyiszor a nagy lelki édesség miatt annyira röpdösött szívem az én Megváltó Istenemben, minémű örömet és édességet soha életemben nem érzettem. Ugyanezeket tapasztalták a többi felszentelt papi lelkiatyák, szerzetes társaim is.

Az a kút, mellyből annyi sok esztendőkig vizet ívott a Sz. Familia, most is megvagyon. Ennél egésségessebb és jobb-ízű vizet az egész földkerekség alatt nem lehet találni. Nem is volt, nints is, nem is lészen az ég alatt ennél jobb. Mellyet mi merő ájtatosságból is bőven ittuk és szinte hasznunkra vált.

Ebben a szent várasban mindenkor számossan voltak a keresztények: most is vannak, amint emlitém, vagy másfélezeren. De, óh fájdalom! sehol többet nem szenvedtek a mi szerzetes atyáink, mint ebben a sz. városkában. De az mind az Isten akarattya volt, hogy véröntésekkel tiszteltessék a Názáreti Jésus várassa, ki miérettünk annyi vérét öntötte, hogy végtére a keresztfán Sz. Testéből minden vére kiontása után víz és nedvesség folya ki. Óh szeretet! Hát mi sajnossan vegyük-é, ha kelletik szenvednünk, vagy kevés vért szükség öntenünk a mi szerelmes Jésusunknak tekintetiért? Vajha, mind én, mind ez irást szívessen olvasó, vért önthetnénk az Úr Jésusért és az igaz római apostoli sz. hitért. A mi szerzetes atyánkfiai sok ízben kiverettettek a mahumetánusok által ezen városból és csak a világi keresztények vigyáztak az égő és világoskodó lámpásokra, hogy a sz. hely meg ne fosztasson a tisztelettől. Néha azok közül is csak egy vonta meg magát a sz. városkában a pogányoknak kegyetlensége miatt. Illyen vadok voltak az Mahumet fajzati.

Szomszédságban vagyon Názárethez Saffa nevezetű kis falu, a Zebedaeus háza. Némellyek azt írják, hogy itt születtek Jakab és János. Elég az, hogy itt is volt háza Zebedeusnak, mert közel vagyon ide az galilaeai tenger. Ők halászok voltak: a halász kedveli a víz mellett való lakást.

A THÁBOR HEGYE.

Ennek a nevezetes Thábor hegyének nagysága szinte 30 pállyafutásra felemelődik. Az hegytetőn igen szép térség vagyon, melly 20 pállyafutásnyira terjeszti magát. Néhai üdőben ezt a szép térséget erős kőbástyákkal körös-körül foglalták a zsidók, hogy itt védelmezhessék magokat az római erőtől. Názérettől jó egy magyar mértföld és egy darab. Régenten igen nagy monostor volt itt. Most csak az fundamentomi jelentik hajdani nemességit. Még ezen kívül két klastromok voltak itt, mellyeknek jó formán felállonak kőfalai, mohos részei. Az egyik a cluniacensis szerzeteseké, a másik az Remete Sz. Pál szerzetes fiaié, mellyet a magyar királyok épitettek és fundátzióval a benne lévő atyákat értették. Illyen tiszteletben tartották magyar eleink a Sz. Földet és a sz. földi szerzeteseket. Ma-holnap meghidegül a szeretet, nemtsak a szerzetesekhez de magához a Názáreti Jésushoz is: *Et quaerent quae sua sunt et non quae sunt Jesu Christi.*

Nintsen Galileában ennél se dücsőségessebb, se örvendetessebb hegy. Ez úgy láttatik, mintha emberi kéz-csinálmány volna. Az oldalai rakva vannak szép zöldellő tölgy fákkal. Az felmenetel csak egy helyen vagyon az lovaglóknak, vagy szamarazóknak. De az lejövetel gyalog másutt is, noha sok helyeken csak csuszkálva és vigyázva, hogy nyaka ne törjön az lejövőnek. Magam is próbáltam de, megvallom, még a vér is debegett bennem. Megvagyon és jó karban vagyon még az Úr Jésusnak színében-való megváltozása helye és emlékezetnek okáért hármas kápolnátska vagyon az föld gyomrában, három boltozatokra, talán azért, hogy bétellyesedgyen a Péter mondása: *Domine, bonum est hic esse, faciamus hic tria tabernacula.* Itt bizonyos üdőben sz. mise szolgáltatások is vannak. Igen éles itt az levegő ég. Gyakran járt ide Üdvözétőnk.

Mi septembernek második napján legutólszor voltunk a sz. hegyen. Sokan sz. miseáldozatokat mutattak bé a felséges Istennek. Én a kenyér színben elrejtezett szerelmes Jésust feláldoztam a középső oltárnál, és minthogy ez nap tartatik Sz. István királynak ünnepe egész római Anyaszentegyházba, én is sz. pátrónusom napját örömmel üllöttem illy szent he-

lyen. Ezen hegy felülhaladgya az többi galilaeai hegyeket és az ő magas tetejéről egész Galilea megláttatik.

Innét általmentünk a Czizon patakán Hermon hegye alá Náim várassában, ahol a csudatevő Názáreti Jésus feltámasztotta siránkozó özvegy aszony fiát. Még most is megvagyon az a kapu, mellyen kivitték az holttestet, és ott volt a csudatétel. Némellykor nemes, ékes egy váras vala, igen kies helyen feküt. De most annyi villongások után elhagyta szépsége és romladékokban öltöztette; hajdani felemelt palotáiban nints semmi öröme. De bezzeg jó, hasznos és kövér az földgye. Mondhatom, hogy lovagolván a földnek puha kövérségében az ló mindenütt félszárig tapodott. A gyönyörü nagy szemű tiszta buza most is olly bővségessen terem, amint magok mondották a jó keresztény szava-hitte emberek, hogy bizonyossan száz annyit is szaporít, úgyhogy egy véka elhintett tiszta buzának termésiből száz annyit kiszórnak. Illyen itt az Úr Isten áldása: és más egyéb is mind gazdagon terem, ami az földben vettetik. Itt vagyon és ez az a hires Eszdrelon kövér földe. Ezt a Czizon pataka végigfollya és Ptholémais várassa és Kaifa várasi között ugrik bé az nagy Földközepi Tengerbe.

Innét azon kősziklás hegyhez mentünk, ahová felvitték a Kristus Jésust, hogy levetnék őtet. És ott egy darab üdeig mulattunk, azután lelovaglottunk a Sz. Várasban, ott szolgáltunk az Úr Istennek. Elérkezvén az peregrinátio, vagyis a sz. helyek látogatásának üdeje, éjjel éjfél után vagy 15-ten lóhátakra ültünk és már hajnalba Kána Galilaeába az lovak hátairul leugrándoztunk; melly váraska csak egy mértföldnyire vagyon Názárettől.

Most a Kána régi menyegzős házból egy templom épittetett, az ájtatos kereszténység és a görögök bírják. A mi elérkezésünkor a pap ágyi nyugodalomba vala, de felugrott, templomot nyitott, mi pedig megtiszteltük az helyet. Én énekeltem a sz. evangéliomat a Kánai Mennyekzőrül. Itt változtatta Üdvözétőnk a vizet borrá. De mi nem ihattunk az kánai borbúl, mert hajnalhasattakor valánk az várasba. Igazán ezt a földet lehet már tejjel s mézzel-folyó földnek mondani, mert a váras alatt vagyon a Zabulon földe, melly egész Palesztinában tar-

tya az elsőséget. Kár, hogy ezt a drága földet olly méltatlan nép foglallya, holott mindenekkel tetézve bővelkedik.

A gazdag szép hegyek körülfogják. Öröm csak reájok nézni is. Innét általmentünk azon szántóföldeken, ahol az éhes apostolok a búzafejeket tördösték és kimorsolván a kalászbúl a tiszta búzát, azzal enyhitették éhségeket. Óh sz. szegénység! Itt is megállapodtunk és az ide illendő és czélozó sz. evangéliomat egy a páterek közül elénekelte szokás szerént rochétumba és stólába; a többiek környül állottak. Úgy láttatott minnyájunknak, mintha Paradicsomban jártunk volna illy kies és gazdag földön. Hát ha serény nemzetek munkálnák a kövér határokat, mi nem lenne belőlök!

Felutaztunk innét a 8 Boldogság Hegyére. Ennek tetején sok ezer embereknek és aszszony-állatoknak hallattára predikállotta Üdvözétőnk a 8 boldogságokat. Itt is, amint láttam, a földnek nagy a kövérsége. Ismét ezen a sz. helyen is én énekeltem az 8 boldogságról az evangéliomat. Már innét meglátatik a Galileai Tenger. Megláttatnak a nevezetes libanusi hegyek. Meg Betulia várassa is. Ide közel Dothain, ahol Jákob fiai az juhokat őrzötték, Jósefet a vizetlen kútban bévetették, az izmaelitáknak pinzért eladták, ruháját vérbe mártogatták, édes attyának innét haza küldették, azt hazudván, hogy a fenevad őtte meg a kedves fiát, Jósefet. Jól mondották, hogy: a fenevad. Mert egész fenevad az irígység. Ám ez volt az oka, hogy nem szenvedhették ők ezt, mivel: *Videntes, quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui* (Gen. 37 .v. 4). Ihol az ördögi irigység után gyülölség. Illyen a világ. Mindaddig áskálódik az irigy ember, míg gyűlölségének dühös indulattal eleget nem tészen.

A 8 Boldogság Hegyéről mentünk arra az helyre, ahol Üdvözitőnk két ízben sok ezer embereket megelégített öt árpa kenyerekkel, mert *manducaverunt et saturati sunt* (Math. 14. v. 20). Vajmi gazdag föld ez is, de merő pusztaság, imittamott lakják az mórok, kiknek kár csak a földet is tapodni. De haszontalan sajnállyuk a földet tőlök, mert illyen az Isten büntetése az népnek gonosságáért. Ha meg nem becsüllötték az Istennek Sz. Fiát a zsidók, ők is kevésre becsültettnek és

régi lakó örökjeket, földöket a legroszszabb mórok kezeiben adta. Még most is bünteti őket és majd végén a könyvetskémnek rendiben leírom mind a zsidó nemzetségnek különös Istentül vett büntetéseit ez jelen-való üdőkben is.

Bémentünk innét a várasba, melly Tyberiásnak neveztetik, épen az Galileai Tenger szélén vagyon, nem igen meszsze Betulia várassától, mellyet töviből megláttuk. De ide nints bémenetel, mert zsidóság és törökség lakja. Nintsenek is nagyobb számmal zsidók egész Palesztinában, mint Betuliában és Hebron várassában. Betulia gyönyörű hegy tetején vagyon, az hegy allya szép térség. De erről sokat nem írhatok, mert bent a várasban nem voltam. A Galileai Tenger parttyáról megláttatik Kafarnaum és több apró városok. Sőtt a tengeren túl megláthattuk a Huz földét, mellyen Jób pátriárka lakott. Jeles tartománynak szemléltük lenni.

Itt az Galileai Tengerben, vagy Genezareth Tavában, mert mindegy, mivel úgy is neveztetik, szinte azon az helyen voltunk, ahol az apostolok halászgattak és őket Urunk tanítványinak híjta mondván: *Venite post me, faciam vos piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum* (Math. 4. v. 19-20). Boldog Isten! Melly kész engedelmesség ez. Ez hívásra így megvetették mindeneket, tsakhogy emberek lelkek üdvösségét halászhassák. Bé is tellyesitették azután, mert hány ezer, meg ezer bűnös embereket halásztak. Most is híj mindeneket, úgymint sz. sugarlások által, predikállások által, gyóntatók által, sok szép istenes, hasznos könyveknek olvasása által. Igaz, mennek, térnek is sokan. De vannak kemény szivűek is, vakmerők, mert akár a kőszikláknak beszély, mindegy. Még kicsúfollya a lelki halászokat: ki bízta az én lelkemet te reád? Mit czirkálod az lelkem üsméretét? Szabadakarattal teremtett az Isten: úgy élek, amint akarom. Óh esztelen! Megvolt Ádámban is a szabadakarat. De mingyárt kiadta néki a törvént a Teremtő, hogy [nincs] szabad akarattyában az alma evés; igy kötötte le az Ádám akarattyát. *Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo morte morieris* (Gen. 2. v. 16-17).

Hallod ezt szabadakarat szerént nyargalodzó rosz ember?

Néked is szóll itt a letzke. Ha szabadakaratod szerént akarsz élni, mihelest megharagszol, csak öld meg hát az apádat, az anyádat, feleségedet, gyermekedet. Ha megkívánod más jószágát, csak ragadd hát, mint a farkas a szelíd bárányt. Ha felgyullad benned a Vénus tüze, tsak csődörösködgy hát akaratod szerént, mint a sodomiták, gomorhiták. Ha megkìvánod a hust, csak zabálhatz széttiben, még nagypénteken is. Ha cseléded, vagy jobbágyod vagyon, hogy merészelsz nékik parancsolni, hiszen szabadakarattal kell azoknak élni. Lásd füstös elméjű, tevebőrrel béllett lelkiüsmeretű, kevély életű, hogy nem helyes a sütnivalód. Ládd, hogy kiugrott tengelyéből az józan elménck, itéletnek, keresztényi tudománynak igaz forgó karikája. Óh, kegyes Isten! mutasd hozzájok irgalmasságodat, hogy eszekre térjenek. Bártsak illyen vizben uszkáló nagy delfin czethhalakat, tengeri borjukat, tengeri disznóhalakat foghatnánk, sokakat, adná az Isten! De mintha szivedbe volnék, még ezen rövid méltatlan intő irásomat is csúfságra magyarázod, holott a te lelkedért írtam.

Vallyon, ha valaki látna piros ortzádon egy mérges pókot és azt lecsapná, megnehesztelnél-é reá? Vagy királyod eleibe készülnél és bémotskolt ábrázatodat megtörlögetné, megrugdosnád-é az illyen jótévődet? Vagy idegen országban utazol és megállítana valaki mondván: uram forduly viszsza, mert bizonyossan a latrok lesekednek és tsak téged várnak; ha tovább mozdulsz ennél, bizonyos légy benne, hogy felprédálnak, véredtől, életedtől megfosztonak. Ugyan megrágalmaznád-é ezen jótanátsadást? Illyen jókat cselekesznek pedig a lelki halászok, az lelkeket szerető atyák. Ugyanezeket cselekeszik a jó keresztény igazmondó könyvetskék. Illyen Pázmán Péternek Kalahuz könyve, de mégis meggyaláztatik. De csak a motskos, pókos ortzájuaknál. Ha az én irásomat meggyalázzátok, nékem az illyen mérges itélettel, mardosó beszéddel semmi kárt nem hoztok, hanem magatok fejére az Istennek jövendő büntetését ezzel szaporíttyátok, haragját sokasíttyátok. Mert az a bűnösöknek büntetője. Te pedig hogy fülig vagy sok ezer bűnökben, bizonyság ebben magad lelked üsmérete. Én bár hazudnék ebben, de tudod magad is, hogy úgy vagyon amint írám. Mert szánakodásból írám.

Ahol az apostolyok halászgattak és az Úrnak tanuló isko-

lájában béállottak, ott mi is megállottunk minnyájan, akik jelen voltunk. És igen forró hévség lévén, szinte épen azon a helyen megfördödtünk, mert javallották hasznát; lött is, tapasztaltuk, megújúltunk. Azután halásztattunk: fogtak igen szép fejér halat, mintegy harmintz fontost, nagyobbat egy pozsárnál. És bémenvén a görög jó paphoz, ki unitus vala: itt ebédünkre elkészítettük, az jó papot is minden familiástól jó tartottuk. De először a templomba bémentünk, oda ahol az Úr Jésus Sz. Pétert apostolok fejedelmévé, azaz pápává tötte, az mennyeknek országa kultsát reá bízta. Itt volt éjjeli nyugodalmunk. Másnap korán szentmiséket áldoztunk és innét Názáret felé viszszafordultunk.

Meg nem írhatom e földnek és Galilea tartományának szép voltát, hasznos hegyeit, mezeit, völgyeit, gyümölcseit. De lakosit nem ditsírhetem, mert tetézve vannak vadsággal, embertelen gorombasággal, kivévén a jámbor szelíd keresztény híveket. Ez a Tyberiás várassa néha jeles vala, most is kőfalakkal körül vagyon foglalva, de fölötte nagy és forró hévség vagyon a tenger szélein, mert viszszacsapódik a víztől a melegség.

Viszszajövet megmutatták tövéből Michet várossát, Jonás prófétának született helyét. Itt vette az Isten parantsolattyát, avagy ezen mennyei intő szózatot: *Surge, et vade in Niniven civitatem grandem et praedica in ea, quia ascendit malitia ejus coram me.* Kelly fel és eredgy Ninivébe, a nagy városba és praedikálly abba, mert felhatott előmbe az ő gonossága. Ezeket halván Jónás, vagy alázatosságból magát méltatlannak gondolta lenni, vagy félelemből. Mit cselekszik? Felkele Jónás, hogy Tarsisba futna az Úr színe előtt. És alá méne Joppéba és találá Tarsisba menő hajót és megadá annak az hajó bért és bémene abba, hogy elmenne vélek Társisba az Úr színe előtt. De óh fájdalom! Haszontalan szaladott az Úr előtt, mert megtalálá mindenütt. Te is, édes atyámfia, haszontalan bujkálsz a te gonosságodnak elfödözésére, lát az Isten akármint födözzed, mentegessed hamisságidat; de utól ér végtére is, ha igazán meg nem térsz. És úgy ne járj, mint Jónás a tzeth-hal gyomrában, vagyis a föld gyomrában ne vettessél mentül előbb a te égbén-kiáltó gonosságidért. Ez a Jónás lakó helye hat magyar mértföld Názárettől.

Viszszatérvén a szent várasba, Názárethbe, még egynehány napig igen nagy isteni szeretettel itt szolgáltunk a Felségesnek éjjel s nappal, mivel a főtisztelendő páter gvárdián a keresztény híveknek a bérmálás szentségét feladta, azzal őket az igaz hitben megerősítette. Azután Názárettől, ezen sz. várastól és itt-való minden sz. helyektől könyvező szemekkel végső bútsút vettünk, tudván, hogy soha többé életünkbe ide viszsza nem térünk. Igazán mondom, minden paterek nemtsak könyveztek, de sírván nagyon sírtak, artzra borulván először a Megtestesülésnek szentséges helyén; némellyek egyben kultsolván kezeiket, zokogván sürően, könyhullajtásokkal ásztatták ortzájokat.

Délután lőtt az útra ereszkedés, éjjeli nyugodalomra béérkeztünk Caesareában. Az arabusok nevezik ezt Zeforisnak, a keresztények pedig Zefuriának mondgyák. Nevezetes váraska az ő jó kútforrásáról, de leginkább azért, mert itt volt Sz. Joákimnak és Sz. Anna aszszonynak valóságos lakó helyek, és egész váras az ő birtokok vala. Az ő régi felemelt palotás házából most egy szép templom vagyon felállítva, mellyben hajnalkor sz. misét szolgáltam. Igaz, hogy Jerusálemben is laktak, itt volt nagyobb része örökségeknek. Óh sz. örökség!

Ezek a szent személyek az ő jószágaikból bévett kincseit három részre osztották. Az egyik részből tisztességessen éltek és tellyes udvari tselédit táplálták. A másik részét az Isten dütsősségére forditották. Az harmadik részét a szegényeknek, szükölködőknek az Isten szerelméért, magok üdvösségekért elosztogatták. Vajha ezt követnék azok, kiket az Úr Isten megáldott világi mód szerént jószágokkal, gazdag jövedelmekkel. De, óh lelki fájdalom! inkább dibdábságra fordittyák, hogy sem lelkek üdvösségekre. Sokszor, akiknek bőven adnak emberi tekéntetért, azoktól szenvedik a tetemes gyalázatokat. Jól mondgyák azt a magyarok: jó tett helyibe, jót ne várj. Ezt is utánna lehet mondani: felhörpenti nálad gyakran az levet, akkor hizelkedik, fujja az követ, de mihelest megemészti darab kenyered, azonnal motskollya ártatlan fejed.

Ebben a Zefuria váraskájában most is nagy gyülevész nép

vagyon, de az lakosi vadak, kegyetlen mórok, vagyis arabsok. A szegény Sz. Ferentz fiainak nagy ellenségi, holott soha csak lábok nyomát keresztül se hágják. De illyenek a rosz szemét emberek mindenkor és mindenütt. Soha részes nem vagy, vagy nem is voltál egy fillérnyi adománnyában, vagy egy pohár, nem mondom borában, de vizében sem, mégis rágalmazza ártatlan fejedet, gyalázza, rágja betsületedet, utánnad áskálódik, mint a mérges vipera kigyó. Minden nyomaidat számban vészi, jegyző könyvében tészi. Minden cselekedetidben gáncsot, hibát talál. A legszentebb munkádat is piszkálja, sürő rostán hánnya, forgattya, roszra magyarázza. De jól írják: ki miben tudós, abban gyanós. Magáról nem hiszen. Nem is tud senki előtt csak egy fertály órányi üdeig sérelem nélkül beszélleni. Magát az fél holdig magasztallya, azután a csillagok közé számlállya. Más felebaráttyát földig gyalázza, sárban tapodgya. De az Isten irgalmazzon az illyen beretva nyelvűknek.

Az említett helly gyönyörüséges és örvendetes föld, mindennel bővelkedő, ami élelemre való. Innét a sz. miseáldozatok után útnak eredénk, ki öszvér, ki lóháton, ki a frissen lépő szamár hátakon: ezeknél nem is lehet alkalmatossabb és ha nagy úr volnék, mindenkor nyerges szamarat tartanék. Igen szép úttya vagyon Názáretnek Ptolomaida várossában. Nem fölötte magas hegyek és termékenyek, a kies jó illatú völgyek virágokkal kedveznek. Élő-vizek is vannak sok helyeken az völgyi kutakban, nagy nyájas állatok legeltetnek az hegyek oldalaiban.

Általmentünk a Czizon patakán és szerentséssen béérkeztünk Ákon, vagy Akri várossában, melly régenten Ptolemaisnak neveztetett. Ebben a városban is bérmált a főtisztelendő pater gvárdián, Paulus a Placentia, ki hat esztendők fordulása alatt szerentséssen elvégzette a Sz. Városban való gvárdiánságát és a valentziai spanyol országi városban kölletett menni a generale kapitulomba a generalis minister választásra. Nagy híre is futamodott, hogy ő főtisztelendő atyaságát fogják választani. Talán meg is lett volna, de szántszándékkal másnak engedte a fő tisztségét és ő atyasága maga provinciájában és született várassában, Placentziában, kivánt élni és halni. Innét íra.

Már mind Ráma, vagy Ramatáról, mind Joppéról, melly

városokon viszszafordulánk, bőven írtam. Emlékeztem Ptolemais városárul bémenetelemkor. Most már haza felé fordítom hoszszas utazásomnak író tollát. De rövideden, mert a beevezéskor amint lehetett megírtam és imitt, amott írásom közibe bézártam ollyanyokat, mellyekkel egy kis lelki halászatot is tehessek a világnak tágas tengerében: aki beakadott hállótskámban, hála légyen az Istennek; aki pedig a tenger örvényében maradott, majd úsznak azok is halálok óráin a partra, az Itéllő Biró előtt nagy számadásra. Mert: *Nihil est opertum, quod non revelabitur et occultum quod non scietur* (Math. 10. v. 26). Semmi nints elfödözve, ami ki ne nyilatkoztassék, és elrejtve, ami meg ne tudósodnék. Ha az Úr Jésus ezen mondásának is hitelt nem adnak, botsássuk őket zabolátlan kantár szárra, bizony addig nyargalótzdnak szabad franczia gyeplő száron, hogy végtére is kevély nyakok szakad és ők buknak, nem az igazak. Bizony méltók a szánakodásra az illyenek.

Minek-utánna a Szent Várasból, Jerusálemből, az betlehemi kapun kijöttünk volna, mind leborultunk a Sz. Váras felé és hálákat adtunk az Úr Istennek, hogy a sz. helyeken méltóztatta megengedni maga Sz. Felségének való méltatlan szolgálatinkat. Megcsókoltuk minnyájan a Sz. Földet, mellyet a Kristus Jésus lábai tapodtak. Sírva felültünk az állatok nyerges hátaira. Óh fájdalom! Többé nem láttuk a Sz. Várost. Ide jöttünk Ptolemaisba, hogy itt ismét gállyára ülvén magyar édes hazánkban a lelki buzgó szolgálatokra, és halászatokra magunkat adhassuk és amiket láttunk, hallottunk, tapasztaltunk, tanultunk a sz. helyeken, azokat magyar hazánkban, a mi édes nemzetünkkel közölhessük mind szóval, mind írással. Ugyanez a nyomós és hasznos ok indított arra, hogy amit először deák nyelven írtam, utazásom felől kibocsátottam, azokat magyar haza nyelvén is írásban foglallyam, hogy legalább a csendessen balitéllet nélkül olvasóknak, vagy a könyvet olvasni hallgatóknak lelki javokra s hasznokra lehessek, és őket is a szent helyeknek távul való tiszteletére felébreszhessem. Mi némellykor sokat használnak illyen kicsin és együgyűen írott könyvek is az olvasóknak. És bár ollyan heves buzgósággal olvastatnék minden jó könyv, aminémű sz. szándékból irattattak.

MAGYARORSZÁGBA VALÓ VISSZAUTAZÁS.

Minek-utánna a Boldogságos Szűznek szent születése napját Akriba megtiszteltük volna és az Oltári Nagy Szentség előtt hálákat adtunk, hogy a Sz. Földön szarándokságunkat szerentséssen elvégzettük, amint szokás minden jövevényeknek, örvendezett szívünk. Kisétáltunk a nagy tenger partyára a kikötő rév-helyekre tudakozódni, ha volna-é alkalmatosság Czyprus országos szigetbe és azonnal találtunk aki is következendő nap szándékoskodott vitorláját szélnek ereszteni. A csajkások katholikusok voltak, de maroniták, kik jó szívvel ajánlották kész szolgálattyokat.

Indulat.

Septemberén lőtt a 9.-dik nap reggel az indulat napja. Először nedves ortzával elbutsúzván a főtisztelendő pater gvárdiántól és felvettük atyai áldását, az többiektől is főhajtással elváltunk; az Oltári Nagy Sacramentom előtt erőt kértünk a szenvedésre és bészállottunk a csajkába. Egy-egy ládánk lévén tele jerusálemi olvasókkal és keresztekkel; a kettőben öt czerig való. Szerentséssen hajóztunk a tenger szélein. Először Tyrus felé, melly nevezetes várossa volt Syriának, de most csak az allya vagyon, amint szemléltük, mivel éppen a régi váras helye alatt volt eluszásunk.

Ezen tul bémentünk Berith, vagy amint a syrusok mondgyák, Baruth várossába, melly éppen az nagy Libanus hegyének tövébe vagyon. Jeles, nemes, népes, kintses egy város, hatvan ezer ember a lakossa, többnyire mind keresztények, úgymint maroniták, de ezek katolikusok. A többiek majd mind nestóriánusok. Sydonban is voltunk. Itt vagyon egy kalastroma a sz. Custodiának és a francia, jó szerzetes, igaz szívű társaink lakják. Ez ám az igen gazdag gyümöltsös váras. Kérdeztem a czitromnak százát, mondták, hogy három garas és olly nagyok

mint az emberek ökle. Bővsége a pamarantsnak, mind édesnek, mind savanyúnak, a pomagranatoknak vagy arany almáknak nagy sokasága. A füge annyi, hogy egy garabóval egy pótrán lehet tetézve vásárolni. A tzedrus-gyümölts fán terem, de itt ollyanok nagyságra, mint egy kis sárga dinnye. Az Ádám almája igen jó, az fájának levele — emberségemre mondom és irom — vagyon ollyan szélességű, mint a skárlát posztónak szélessége, hosszasága pedig egy ölet is meghalad. Talán illyen levéllel takargatták magokat első atyáink: úgy vagyon.

Innét megindultunk Czyprus szigete felé, ugyanazon maroniták csajkáján. Jó kedvező szelünk érkezvén, úgyhogy ennek éjjeli, nappali erejével 38 óráig elrepültünk 86 nagy magyar mértföldni tengeri vizeket. Először bészállottunk Fám Augusta nevezetes város alatt. Azután Lárnikába hajóztunk, de mi szamárhátakon folytattuk utunkat a városba egész éjjel, úgyhogy virattig béérkeztünk klastromunkba Lárnikában. Ez nagy kereskedő város borral, sóval, festéknek való gyökerekkel és több más föld ajándékival. Itt üllöttük Sz. Ferentz atyánk ünnepe napját és minden tekintetre méltókat meglátogattunk. A sóbányára kimentünk: ez nem egyéb, hanem egy nagy tágas tó, mellynek a vize elapadván, térdig való fáin só marad az allyán. Ezt hordgyák gállyákra és a sok pamukat, a cziprusi legfejedelmibb édes borokat: itt ugyan nem fölötte drága, de Velentzében itzéje már egy talléron folydogál.

Ezen Lárnika városából ismét egy 14 ágyus gállyára ültünk, paterek négyen, és együtt egész Velentzéig úsztunk Sz. Ferentz atyánk ünnepe után való naptól fogva Sz. Katalin napjáig. Itt ebben az utazásban sok, meg sok volt a veszedelmünk, nem is bátorkodok elő számlálni, mert azt mondhatnák a kegyes olvasók, hogy panaszképen írom a veszedelmes szenvedéseket. Ám félve tartok az emberi hamis ítélettől. Négyen voltunk — mondám — paterek: tudniillik egy koloniai pater, másik Boldog Aszszony provinciabéli pater, Sárvári István, és mi ketten testvérek. A szél béhajtott bennünket Anatólia alá. Onnét csaknem Smirna alá. Innét jó úsztunk Ródus szigete mellé és láttuk egész Ródus városát épen talpig. Most is megvagyon hajdani ékessége, de mégsem olly szép virágjában, mint annak előtte tündöklött.

Szűz Szent Terésia napján igen csendes üdőnk vala Ródus alatt és vigan is valánk felséges Maria Terésia emlékezetére. Ez nap egy nagy halat szigonynyal szurtanak a gállyás legényeink a tengerbe a gállya mellett, mellyből másnap igen fáin ebédet készítettek. Mi is mutattuk emberségünknek kegyességét az hajós kapitányhoz és gállyásokhoz, megajándékoztuk minnyájukat fejenként jerusálemi olvasókkal.

A Ródus szigetet meghaladván berepültünk a fő szigetes tengerekben szinte Kréta alá és estvelig tartott a kedvező szél, de megadánk az árát a szerentsés repülésnek, mert szintén napnyugat táján olly ellenkező szelünk támada, hogy viszszaverte gállyánkat és a szörnyen feldagadozott habok között allig, hogy el nem merültünk mind gállyástul, portékástól és a mérges ellenkező szél bévert bennünket csaknem Algiria alá, ahol tiz nap, tiz étzaka ismég semmi szelünk nem lévén, hanem a nagy bonátzán, azaz tengernek haragos indulattyán, úgy lebegtünk az habok között, mint az üres tök fel s alá, éjjel és nappal; már olyanokká lettünk, mint a kriptába feküvők.

De tiz napok mulva változott a szél, el anynyira, hogy már a vitorla sátorok is domborodni kezdének és elérkezék a jó szél, béhajtattunk Zanté szigetébe. Innét a velentzei tengerbe. Zánté és Czefalónia között éjjel ismét olly vipera szélvészünk vala, hogy már a vitorlákot is mind leszedték és ha egy kis sziget mellett nem ért volna a boráska, bizonyossan egy lábig elmerültünk volna; de egész éjjel a kis szigetet körös-körül kerülgették a gályások és így életbe maradtunk. Azután tovább repülgettünk a tenger habjai között és midőn elhaladtuk Korfu szigetét, olly nagy, de kedvező szelünk ereszkedett, melly csak négy óráig szolgált, hogy minden óra alatt elnyargaltunk 4 nagy magyar mértföldni tengert. Mi csaknem kirepültünk örömünkben az gállyából.

De bezzeg: *extrema gaudii luctus occupat.* (Prov. 14,v.13). Az öröm végét siralom foglalá el nekünk is. A kedves, sebes szél fuvallása alatt megjelent egy nagy tzethal és az orrából kilövellette a vizet fel felé vagy húsz ölnyire; ettül ugyan nem igen debbentünk meg, de azt mondák a gállyások: ennek az

hal-hánkodásnak roszsz az jele. Úgy is lőn: megváltozott a jó szél és szinte ellenkező fuvallást hajtott gállyánkra. Itt is, épen Duratzó várassánál, olly habok között voltunk, hogy inkább halálunkat, hogysem életünket vártuk. Igazán mondom: azt véltük, hogy Itélet lészen; egy éjjel és egy nappal tartott. Se nem ehettünk, se nem ihattunk, sem alhattunk. De hála Istennek egész purgatoriumban voltunk. Ez megszünvén Ragusa várassa alá mentünk délután jó kedvező széllel. Igen szép váras ez, méltó a dicséretre. Mind keresztények azok, kik benne polgároskodnak.

Innét Isten kegyelméből Istriába hajtottuk lovainkat, a megdagadozott, széllel megtölt vitorláinkat, Citta-nova alá, és ennek öblös tengeriben 8 nap vártuk az holdnak töltét, hogy a tenger feldagadgyon, amint úgy is lőtt. Ez megdagadván Velentze felé kormányoztunk. Mi mind az négyen a gállyának első orrában vártuk a jó vigyázást: ki láthatná meg legelőször Venetziát. De az hajósok jobban tudták a nézést; egytzeriben minnyájan örömmel felkiáltanak: *Szan Marco, Szan Marko; Che viva Szan Marco!* Meglátták a Sz. Márk templomának sugáros tornyát, legelőször csak magányossan és nékünk is mutogatták, de tsak úgy látzatott, mint egy vízből kinyölt nádszálatska, azonban közelebb, meg közelebb hozzá, hát a sok tornyok magossan szemeink eleiben ötlönek. Bezzeg volt itt öröm, meg öröm, hálaadás, meg hálaadás, és azonnal a legvastagabb jeladó ágyút kisüték úgy, hogy egyet ugrott az gállya az erős durrantatt után. És imé eleinkben jöttek a bévezető sok csajkák; szerentséssen bé is vezettek az Mala-mokkói vár alá, ahol hét öröm ágyút sütöttek el a mi gállyásaink, az várba pedig egy nagy sálvé, öröm ágyut és igy örömmel bémentünk az kikötő nagy révben. Ott is ágyuztak erőssen kimenletlenöl. Mi pedig imádkozánk hálaadásul a *Te Deum*-at. És másnap 8 órakor bevezettettünk mindenestől a Lázárétumban, ahol 40 nap, 40 éjjel *contumátziát* tartottunk; minden nap a sz. templomban sz. miséket szolgáltunk mind az négyen. És igy a nagy tengeren egyhuzomba 58 napig uszkáltunk a tengernek mérges habjai között. Mindennap hálákat adván isteni bölts gondviselésért, elvégezvén a *contumaciát*, bévitettünk a tisztelendő pater sz. földi komissárius eleibe, ki meg

csókola bennünket, úgy látott mint angyalokat. Mi pedig bémentünk a templomban az Úrnak hálákat adni.

Ebben a földön, vizen csudálatossan épült nemes, nevezetes, hires Velentze várossában 100 napig laktam. Innét a római levelünknek erejével, különös engedelmet is vévén, bémentünk Romába, a széles világnak legnemessebb várassában. Útnak adánk magunkat mindketten a pater László testvéremmel, januáriusnak 17. napján. Először a posta tengeri csajkán a Pó folyó vizéig. Ismét ezen folyóvíznek erején szinte Ferária várassa alá. Onnét gyalog Sz. Mártonyig, megént folyó vizen épen Bonóniáig. Itt voltunk hat napig. Nem győzné iró tollam az itt felépült szép templomoknak dìszes mivoltokat és a gazdag épületeket betűk alá ereszteni.

Szent Pál fordulása után fordítánk utunkat ismét a nagy városoknak, úgymint Imolának, Forluviumnak, Ariminiumnak, Fanónak, Sinogalliának, Ankónának, az Laurétumi Sz. Háznak. Itt valánk 4 napig és elvégzettünk minden lelki kívánságinkat. Innét Racinétumnak, Macerátának, Tolentinumnak, Belforténak, Camerinumnak; bé Umbria tartományába Fulginiumnak, Hispellónak, Assisiumnak, a szerafikus nagy pátriárkának sz. Ferentznek testéhez és minden sz. helyeihez, mert úgy láttatik ez, mint egy második Jerusálem. Nem is írok erről többet, mert sok az iró felőle: ne-talántán meghomályosítanám halmos dücsősségét szennyes kis írásommal. Innét mentünk Bevániának, azután Spolétumnak, Inter-Amnénak, Nárni jeles várasnak és igy a római nagy Szent Városban, ahol annyin szenvedtek mártyromságot csak az amfiteátrumba, azaz fő néző helynek udvarában, hogy egy a szentséges pápák közül az angliai király jelenlétében felmarkola egy maroknyi földet és igy szólla az eretnek királyhoz: Ihol ezen a helyen sok ártatlan vér kiöntetett az igaz hitért és az római Anyaszentegyházért, sok ezeren itt hagyták piros véreket és most is tellyes vérrel bizonságul ez a hely. Akkor megpréselvén markában az felemelt földet és imé bőven csordulván csordula, sőt folyik vala az mártyrok piros szép vére a földre. Mellyet látván az angliai király, azonnal ellene monda a Kopasz János fövenyen épittetett ecclesiájának és itt Romában a szentséges pápának kezei között az igaz hitnek professióját letette.

Romának dítsíretére ne induly te, gyenge iró tollam, ha-

nem inkább tompully meg, mert erőtlen, elégtelen vagy arrul írást adni. Nem adok tehát, mert számtalan sokan leírták már azt. Mi ugyan mindaketten Romában 42 napig lévén, sok száz sz. helyeket meglátogattunk. Az római szentséges XIII. Kelemen Rezonicus pápa lábainál csókolásra háromszor valánk és amiket ő Szentségétül buzgón kivántunk, azokat meg is nyertük. Mind a kilentz fő basilika, nagy templomokat megtiszteltük és így 42 napok után örömmel visszatértünk Viterbónak, Monte-Fiaskónak, Orvietumnak, Sinalongának, Aretzonak, Kortona mellett. Innét az Alvernumi Sz. Hegyre felmentünk a nagy kalastromba és ott harmadnapig minden sz. helyeket meglátogatván tiszteltünk: leginkább ahol Sz. Ferentz atyánk a Úr Jésus Kristusnak öt mélly sebeivel megbilyegeztetett. Innét általmentünk Kamaldulában a sz. barlangokban, ahol Sz. Romuáldus fundálta maga szerzetét. Itt is mindeneket rendiben megmutogattak.

Innét felmentük a val-umbrosai szent helyre, ahol Gualbertus Sz. János fundálta az ő szerzetét. Innét lejöttünk a sikon levő legnevezetessebb európai várasba, Florentziába. Itt is megállapodgyon és dítsíretre ne futamodgyon gyáva írótollam, mert elégtelen ezt magasztalni. Itt 4 napig lévén, meglátogattuk az legjelesebb látásra-méltókat és általjöttünk ismét Bononiába. Innét Paduában a Sz. Antal nyelvéhez, mellyet kristal üveg alatt láttani és stóla lévén nyakunkban, sz. csókkal tiszteltük és több más jeles helyeket is. Innét viszszajöttünk Velentzébe és itt *vált* vévén a jó atyáktól, tengerre ültünk, szerentséssen Triesztben érkeztünk. A testvérem pater Sárvári Istvánnal delizsántzra ülvén Bétsbe utazának, én pedig, engedvén helyemet páter Sárvárinak, az olvasós ládákkal maradtam az jövendő delizsántzra.

Azonban elunatkoztam várakozni: a két olvasós ládákat feltétettem a terh-hordozó furmányos szekérre, magam egyedül, egy fillér nélkül, egy palástba, páltza nélkül, az Isten szerelméért egész Bécsig utaztam. Mindenütt az Úr Istennek sz. gondviselésében bizakodván, amelly posta úton bémentem Triesztben, ugyanazon viszsza is jőttem és mindenütt jó szívvel láttak; az Isten szerelméjért ételkét s italkát is nyújtogattak. Amelly szenvedéseim voltak, azokat elő sem hozom, mert jó szivvel szenvedtem.

Grétzból bémentem nagy Mária Tzelbe, ott voltam épen a pünkösdi sz. ünnepekben. Még Magyarországból is voltak ottan számossan. Elvégzettem itt minden ájtatosságomat. A magyarokkal egy darabig utaztam, azután szerentséssen Bétsben béérkeztem: ott találtam utánam várakozó pater László testvéremet. Azonban elérkeztek a furmányosok is az ládákkal együtt, mellyeket mi kezünkhez vévén, a Duna szép folyó vizén hajóra ültünk és — ifiú Izikutz Gergel, örmény kereskedő, erdélyi úrnak kedveskedő kegyelméből az hajóban semmi költségünk nem lévén, minden jókban bővelkedtünk — béjöttünk Posonyba épen úrnapi processióra, mellyen mi is jelen voltunk. Ismét a Dunán szerentséssen leereszkedtünk nagy Győrnek, Komáromnak, Esztergomnak, Visegrádnak és Váczon szerentséssen kiszállottunk a hajóból; bejutottunk a sz. provinciánkban.

Egyenest az Úr Istennek szent templomában hála-adásra járulván artzra borultam az Úr Jésus sz. teste, vére előtt és a *Te Deum*-at elmondottuk. Innét a testvérem p. László egyenest Gyöngyösre, amelly klastromból útra eredett, szerentséssen viszszament, én pedig Budának, Pestnek, a ketskeméti alkalmatosságon szerentséssen haza értem Sz. Antal nap előtt. És itt már helybe lévén, az Oltári Szentség előtt megújítottam az legelső szándékomat, hogy ereszsze a kegyelmes Isten szine eleiben minden fáradságimat, mellyeket felválaltam és engedgye, hogy légyenek mindenek ő Sz. Felségének nagyobb dücsősségére, és szegény bűnös lelkemnek üdvösségére. És minden velem közlött isteni gondviselésért áldassék az Atya, Fiú és Sz. Lélek, a Boldogságos Szűz Mária, a megtestesült és végtére megfeszíttetett Kristus Jésusnak, az én Uti Vezéremnek Szent Annya, mind örökkön örökké. Amen. Amen. Amen.

Vedd kedvessen tőlem sok utazásimat,
Kegyelmes Úr Isten én fáradságimat;
Add lelkem hasznára szent imádságimat,
Éretted felválalt nyomoruságimat.
Tedd részesé bőven e könyv olvasókat,
Ébreszd kegyelmeddel a hiv halgatókat,
Hogy sz. földi jókban foglallyák magokat,
Téjel s mézzel folyó édes ajakikat.
Feláldozom Uram Néked ez írásom,
Milliom betűknek ide rajzolásom.
Hogy halálom útban ez légyen szóllásom:
Jésus, Mária, Jósef én végső mondásom.

FÜGGELÉK.

A téjel s mézzel folyó palesztinai földet megtisztelvén meglátogattam, megüsmértem azt, hogy az Igasságnak Ura és Istene a zsidók bűneiért vette el tőlök ezen drága és gazdag országot; mert megölték az igaz Vért. Megjövendőlte ezt előre a koronás próféta Sz. Dávid a 117. zsoltárba (v. 11.): Környülvévén környül vöttek engem, de az Úr nevében boszszút állottam rajtok. Apostolok Tselekedetiben is meg vagyon írva (Act. 4. v. 11.). Ez a kő, amelly ti tőletek építőktől megvettetett, melly a' szegletnek fejévé lött. Amós próféta is (cap. 9 v. 15.): Ha az égig felmennek is levonszom őket onnét. S imé az Úr szemei a vétkező ország ellen. Sz. Péter apostol is (Pet. [II. 2, 6-8.]), de legvilágossabban maga Üdvözétőnk, amint írva vagyon (Math. 21. v. 42): Soha nem olvastátok-é az írásokban? Amelly követ az építők megvetettek, az lött szeglet fejévé. Az Úrtól lött ez és csudálatos a mi szemeink előtt. Az okáért mondom néktek, hogy el-vétetik tőletek az Isten országa és az ő gyümölcsét hozó nemzetnek adatik. Ugy-is vagyon: mindezek betellyesedtek. Mert azt kiáltották a Pilátus udvara előtt tele torokkal mind a tizenkét nemzetségek, kik jelen voltak: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Math. 27. v. 25.). Az ő vére mi rajtunk és a mi fiainkon. Bezzeg rajtok is vagyon a Kristus Jésus vérének ártatlan ki öntése, mind ez mai napig. Tanullyunk tehát az ártatlanokat védelmezni.

Mindezeket megvallotta egy bizonyos Márk nevezetű zsidó orvos doktor és hitével pecsételte a sz. keresztségnek felvétele után, hogy mind a 12 nemzetség a zsidók között az Úr Istennek különös büntetésit mai napig is tapasztallyák, hogy a Kristus Jésusnak ártatlan vére rajtok vagyon büntetésképen.

Ez a kereszténnyé lőtt doktor azt vallotta maga felől, hogy ő az Gád nemzetségből való volt és meg is mutatta az feje tetején a 15 sebeknek helyeit, mellyekből, amig kereszténné

nem lőtt minden esztendőben mártiusnak 25 napján igen nagy fájdalmára folyt a vér. De keresztény lévén soha többé ezeket nem érzette. Azt is megvallotta, hogy midőn Placentziába a zsidók iskolájában és synagógájában volt látta tulajdon szemeivel, mellynél nagyobb bizonyság nem kell, mind a 12 nemzetségnek az ő átkok alatt való különös büntetéseket, mellyek ezek voltak amint itt rendiben következnek. Jól reá vigyázz, Kegyes Olvasó.

Először a Juda nemzetsége. Az Juda nemzetségéből azok voltak, akikről Sz. Máté evangélistánál bizonyság vagyon (Mát. 27.v.2.). És kötve vitték őtet és adák Pontius Pilátus tiszttartónak. Ezért a gonosz cselekedetikért ebből az Juda nemzetségéből, amint az hagyományok bizonyittyák, magok között de külömbféle tartományokban 30 zsidót gyilkossan megölnek.

Második a Ruben nemzetsége. A Ruben nemzetségéből voltak azok, akik megfogták a Kristus Jésust a Getzemani kertben. És ezeken három átok vagyon. Első az hogy akárminémű zöld élőfát kezekkel illetnek, azon az napon elszárad. Második hogy amelly veteménymagot az földben hintenek, semmi gyümöltsöt nem terem. Harmadik hogy akárhol temettetnek holttestei, az ő sírjok fölött soha semmi fű nem terem.

Harmadik a Gád nemzetsége. A Gád nemzetségéből voltak azok akik az Úr Jésus fejét tövissel megkoronázták. Minthogy a töviskoronában 15 nagy tövisek valának és olly hoszszak, hogy az feje koponyáját általjárták egész feje-velejéig. És ezeknek ez az átok vagyon fejeken hogy minden esztendőben mártiusnak 25. napján 15 sebek lévén fejek tetején, azokból igen nagy fájdalmakra foly a vér.

Negyedik az Áser nemzetsége. Az Aser nemzetségéből voltak azok akik a Kristus Jésust arczul és nyakon csapdosták. És ezeknek jobb karjok egy tényérnivel rövidebb az ő bal karjoknál.

Ötödik a Neftali nemzetsége. Ebből a nemzetségből voltak azok kik az ő fiaikat és leányikat egy disznóólban bézárták és amidőn Ánnás házától a Kaifás főpap házához vitték volna, és az ól ellenében, mellyben a gyermekek és leányok bézárattattak, azt kérdezték a zsidók a Jésustól: Prófétáld meg nékünk kik vannak ebben az ólban? azt felelé a Kristus Jésus: a ti fiaitok és leányaitok. Felelték a zsidók. Nem igaz mert disznók vannak benne. Viszszafelele Jésus és mondá: A ti szavaitok szerént tehát légyenek disznók. És úgy az ő fiai és leányi, kik az ólban bézárattak, disznókká változtak és azonnal disznók módgyára röhögtek és a sárba heveredtek. Ez mái napig is ebből a nemzetségből az ő első négy fogaik és szemeik ollyanok mint a disznóké és büdösek is mint a disznók.

Hatodik a Zabulon nemzetsége. A Zabulon nemzetségéből voltak azok, akik az Úr Jésus ruháira sorsot, vagy kotzkát vetettek és ezeknek átkok ez hogy martiusnak 25. napján minnyájan gyomrokból és szájokból reggeltöl fogva estvélig bővén büdös vért pökdösni meg nem szünnek.

Hetedik az Issakár nemzetsége. Ebből a nemzetségből voltak azok, akik az kőoszlophoz kötöztetett Úr Jésust megostorozták, hogy egész sz.

testén 6666 sebeket ejtettek rajta. Ezek is minnyájan mártiusnak 25. napján sebeket érzenek és reggeltől fogva estig vér folyik testekből.

Nyoltzadik a Manasses nemzetsége. Ebből a nemzetségből kiáltották: az ő vére mi rajtunk és a mi fiainkon. Ezeknek illyen az ő fejeken az átok hogy kitsintől fogva nagyig minnyájan minden esztendőben és minden holdnak az ő megujúlásán vér folyásokat szenvednek nagy fájdalommal és az ő férfi testekből is bőven folyik a vér nagy gyötrelmekre.

Kilentzedik a Jósef nemzetsége. Ebből a nemzetségből voltak azok, akik a megfeszítésre való szegeket csinálták, és ugyanebből a nemzetségből egy Beátrix nevezetű aszszony azt javallotta a többieknek, hogy nagyobb fájdalmára tompa végűeknek hagyattassanak a szegek. És ezért minden zsidó aszszonyok 24 esztendőknek el-bétöltése után, midőn alusznak, tele a szájok férgekkel.

Tizedik a Beniamin nemzetsége. Ebből a nemzetségből voltanak azok, kik spongyiát bémártván epével egyelített savanyú etzetben, és szomjúságában azt nyujtották a keresztfán függő Kristusnak. Ezeken ez az átok, hogy az fejeken felül az levegő égben semmit nem láthatnak és az ő szájok mintha tele volna spongyiával, amidőn beszéllenek, akkor is férgek formára fecseg a nyálok.

Tizenegyedik a Simeon nemzetsége. Ebből a nemzetségből voltak, kik az Úr Jésust keresztre szegeszték és ezért mindenkor ezen nemzetségből martiusnak 25. napján két kezeiken, lábaikon rettenetes vér-folyó sebeket szenvednek.

Végtére tudni kell, hogy minden zsidón megvagyon ez az átok, hogy valami vetemény magot a földben elvetnek, soha többet nem terem, hanem csak annyit, mennyit elhintettek; kivévén azokat, azoknak a zsidóknak maradékait, kik nem akartak az Úr Jésusnak halálára állani.

Mindezeket úgy adom elé, amint deákból forditottam, melly írva találtatott a Prágai Bertholdi György nagyprepost urnak gazdag könyvtartó házában.

Igy bünteti Isten a zsidó nemzetet.
Az ördögi irígy papi személyeket,
A föld hátán széjjel most is tévelgőket,
Mint Kristusnak vérét fejekre kérőket.
Oh, irgalmas Isten, világositsd őket.

Hogy megismérjük világi embereknek hamis itéletét, így vagyon Szent Jánosnál megírva.

Nunc Judicium est mundi (Joan. 12.v. 31).

Most vagyon a világ itéleti.

Az alázatosról azt mondgyák:
Képmutató.

Ha józanon mulatozol azt mondgyák:
Torkos vagy.

Ha a boszszúságot békével szenveded azt mondgyák:
Félelmes vagy.

Az igasságodért azt mondgyák:
Türhetetlen vagy.

Az együgyűségedért azt mondgyák:
Bolond vagy.
Az okosságodért azt mondgyák:
Gonosz vagy.
A te emberkedésidért azt mondgyák:
Tunya vagy.
A te vigasságidért azt mondgyák:
Vásott vagy.
A te ájtatosságodért azt mondgyák:
Magános vagy.
A te sok imádságidért azt mondgyák:
Itélet-nélkül vagy.
A te nyugodásodért azt mondgyák:
Álmos vagy.
A te buzgó predikállásodért és lelki nyereségidért azt mondgyák:
Magad felmagasztalója vagy.
Ha ezektől megszünsz, azt mondgyák:
Lusta vagy.
Ha az emberektől tiszteletben tartatol, azt mondgyák:
Hizelkedő vagy.
Ha hizelkedni nem akarsz, azt mondgyák:
Kevély vagy.
Ha buzgón munkálkodol minden jókban, azt mondgyák:
Ámító vagy.
Illyen a világ itélete.

Az illyen hamis-itélőket így czáfollya Üdvözétőnk. Ne itéllyetek, hogy ne itéltessetek. Mert amelly itélettel itéltek, megitéltettek és amelly mértékkel mértek viszszamérettetik néktek. Mit látod a szálkát atyádfia szemében és a gerendát a te szemedbe nem látod. Avagy mint mondod az atyádfiának: hadd vessem ki a szálkát a szemedből és imé gerenda vagyon a szemedbe. Képmutató, vesd ki először a gerendát a te szemedből és akkor látod kivetni a szálkát az atyádfia szeméből (Math. c. 7, v. 1, 2 ecc.).

Oh Világnak buta hamis itélői.
Sok ártatlanoknak mérges mardosói.
Magatok lelkének kegyetlen sértői,
Örök kárhozatnak vagytok szerzői.
Vajha egyre veszne mardosók serege!
A rágalmazóknak megtompulna nyelve!
Hamis itéllőnek ne bódulna szíve.
Sok gonosságoknak lenne itten

Vége.

JEGYZETEK.

VII.l. P. Kiss István életrajzi adataira v. ö. a gyöngyösi és kecskeméti ferencrendi kolostorok könyvtárában lévő Tabulae Provinciaeket, továbbá: Historia Domus sive Conventus Gyöngyösiensis ord. Min. S. P. Francisci Stricti Obs. Provinciae SS.mi Salvatoris... collecta et adornata a F. Andrea Nagy (Gyöngyös, a ferencrendi kolostor könyvtára); Memorabilia de Constitutionibus antiquis et novis Ven. Conventus Gyöngyösiensis... collecta, Anno 1738-1774 (u.o.); Historia Domus seu descriptio chronologica Ven. Conventus Kecskemétiensis Ord. Min. Stricti Obs. Provinciae SS.mi Salvatoris, I. 1564-1799 (Kecskemét, a ferencrendi kolostor könyvtára); Tabulae defunctorum Patrum Provinciae SS.mi Salvatoris, 1664-1901 (Gyöngyös, a ferencrendi kolostor könyvtára). — Születésére nézve v. ö.: útleírás 10.l.

VIII.l. Papírhiány, 27, 121.l; — indulás, útinehézségek, 15-18.l.

IX.l. Bécs elhagyása, 28.l. — a póstakocsisok öltözete, 30.l. — vihar Velence közelében, 47-48.l. — hálaadás Ptolemaisban, 121.l. — újabb tenegeri út Jaffaba, 123.l.

XI.l. Az útleírás magyar vonatkozásaira v. ö. 34, 81, 97-98, 111, 177, 203, 211, 225.l.

XII.l. I. Ferenc koronázásának említése, 195.l. — jakobinusok, 193, 206.l.

XIII.l. Kanászos ének Alsó-Magyarországon, 97.l. — G. Merati, 95.l. — Quaresmius ismeretére és olvasására, v. ö. 122, 196.l.

XIV.l. Temesvári Pelbárt, 165.l; — v. ö. Quaresmius, i. m. II. 320.l. — az író és fordító viszonyára v. ö. Thienemann Tivadar: Irodalomtörténeti alapfogalmak, Pécs, 1931, 109-114, 207-212.l.

XV.l. Az útleírás célja, « lelki halászat », 240.l. — « Kegyes Olvasó », 85, 200, 202, 208, l. stb. — írásának gyalázása, 236.l.

XVI.l. Eszményképe, 23, 75, 228-229, 238.l.

XVII.l. Eszményképe, 150-151, 194, 202.l.

XVIII.l. Bíráló szavai, 228, 38, 147, 128, 219.l.

XIX.l. Intelmei, 236, 193, 172, 147, 5.l.

XX.l. A Szentföldön, 101.l. — az útleírás stílusa, 1, 23, 124, 34, 78, 120.l.

XXI.l. Stílusa, 219, 147-148.l.; — 145, 113, 170, 172, 181.l.; 24, 43, 199.l.; — 8, 19, 01, 104, 225.l.; — 23, 49.l. — A hibás fordításra v. ö. a jegyzeteket az útleírás 164, 190 lapjaihoz.

XXII.l. Fordítási elve, 201.l.

6.1. A szerzetesnevekben a keresztnév után az « a » vagy « de » szóval odakapcsolt városnév az illető származását jelenti.

26.1. A Bécs feletti hideg nevezetű hegy minden bizonnyal csak Kahlenberg lehet, bár annak jelentése: kopasz, kopár hegy. Ott alapított u.i. II. Ferdinánd 1623-ban a kamalduliak részére kolostort, mely 1782-ig állt fenn. V.ö. Max Heimbucher: Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche, I. Paderborn, 1933, 318.1.

29.1. *Láboch* Laibach, *Grétz* Graz, *Traj-Kirkin* Trajskirchen. Németujhely Bécsujhely régi magyar neve, mellette azonban a Fischa folyik, míg a Lajta Neudörfelt (Lajtaszentmiklós) érinti, ill. szeli át.

30.1. *Najkirkhin* Neunkirchen.

32.1. Marcus Tullius Cicero (Kr.e. 106-43), kiváló római szónok.

34.1. *Regeda* Radkersburg.

35.1. *Frantz Franz.*

37.1. Platon (Kr.e. 429-347) híres görög filozófus.

42 1. *Joppe* Jaffa: a jeruzsálemi zarándokok rendszerint itt érintették először Palesztinát.

44.1. *Kremziri* kremsi.

53.1. *Szent Ferenc klastroma a szőllőnél* S. Francesco della Vigna.

57.1. *Bononia* Bologna, *Marlupum* Morlupo.

58.1. A patriarchalis templom: S. Pietro di Castello, mely 1451-1807 között volt a velencei patriárkák székesegyháza. A Somaskusok szerzetesrendjét Emiliani Szent Jeromos (1537) alapította az ifjuság nevelésére. Első rendházuk a Bergamo melletti Somascaban volt. V. ö Heimbucher, i. m. II, 110. l. — A rend a S. Maria della Salute templomot, melyet a velencei köztársaság az 1630. évi pestis idején tett fogadalom következtében építtetett, 1656-ban nyerte el. V. ö. Venetia, cittá nobilissima et singolare, descritta in XIII libri da M. Francesco Sansovino, con aggiunta ... da Giustiniano Martinioni, Venetia, 1663, 278-280.1.

65.1. A hagyományt, amely Velence alapitását Attilának Aquileia elleni hadjáratával hozza kapcsolatba, a középkori olasz és magyar krónikák egyaránt megörökítették. Eckhardt Sándor: A pannoniai hun történet keletkezése. Klny. a Századok 1928. évi LXII. évfolyamából. 18-28.1; — u. a.: ismeretlen olasz hun krónika 6.1. Klny. az Archivum Philologicum (Egyetemes Philologiai Közlöny) 1936. évi 1-3 füzetéből. — V. ö. Sansovino, i.m. 243.1.

66.1. Krisztus mennybemenetele napján (Áldozócsütörtökön) volt Velencében minden évben a tenger eljegyzése ünnepe. E nap a doge nagy kisérettel végigvonult Velencén a Bucintoro nevű diszes gályán s egy jegygyűrűt dobott a tengerbe, jelképezni akarván ezzel Velence uralmát az Adriai tenger felett. A fényes szertartást egy másik Velencében járt magyar utazó, Kászonyi András, részletesen is leírta (Magyar Országbol tett velentzei utazás, közre botsájtatott az Utazótól, Pozsonyban és

Pesten, 1797. — Az útleírás megjelent latinul is, Temesvárott 1796-ban).

67.l. *Korczyra* Korfu, *Zante* Zakynthos.

68.l. « Ki nem tud imádkozni, menjen a tengerre » (v. ö. Margalits Ede: Magyar közmondások és közmondásszerű szólások. Bp., 1896. 356.l.) — Latin közmondás, először Kovács Pál 1794-ben megjelent könyvében (« Magyar példa- és közmondások gyüjteménye » Györ 1794) található. Ezzel egyidőben (vagy talán megelőzőleg) használta szerzőnk.

72.l. A német hűbériséget elismerő Salamon, — aki 11 éves korában (1063) német segítséggel nyerte el a magyar trónt — 1074-ben elvesztette az uralmat unokaöccsével, I. Gézával, szemben, s hiába tett többször is kísérletet a magyar trón visszaszerzésére. Élete végét homály fedi. Egyes források szerint 1087-ben kunok társaságában görög földön harcolva vitézül küzdve halt meg; mások szerint azonban megmenekült a küzdelemből, remete lett s Pola környékén szentül élve fejezte be életét.

75.l. A Szentjobbot, a magyar nemzet legféltettebb ereklyéjét, Szent István jobb kezét, a török elől menekülő szerzetesek vitték kb. a XVI. sz. első felében Székosfehérvárról Ragusaba, ahonnan csak 1771-ben került vissza Magyarországba.

76.l. *Arnoth* Arnaut, Albánia neve törökül. Albánia az ókorban és a a középkorban is hosszú századokon át szoros kapcsolatban volt Görögországgal, innen Arnoth Görögország elnevezés, amit Kiss István is használ.

77.l. *Kortzyra,* Korfu, melyet a törökök 1537-ben és 1716-18-ban ostromoltak, de hiába. — Achiles, Thetis és Peleus fia, Homeros Iliasának egyik legnagyobb hőse. A hagyomány szerint anyja a trójai háború kitörésekor női ruhában Scyrus szigetén elrejtette hogy ne teljesedhessen be a jóslat, amely szerint e háborúban fog meghalni. Ulysses azonban felfedezi rejtekhelyét s rábírja a harcra. v. ö. Pecz: Okori Lexikon, I. Bp. 1901. 12-15.l. - Czephaloniával való kapcsolatait tudomásom szerint sehol nem említik.

81.l. Teljesen jogos volt P. Kiss kételkedése. Cicero életrajzírói nem tudnak az itt előadottakról.

82-3.l. Az idézet Sz. Ágoston Enarrationes in Psalmos (54,4) c. munkájából (Migne, Patr. Lat., 36 k. 629.l).

92.l. *Romandiola* az olasz Romagna.

95.l. Gaetano Merati, neves olasz liturgikus író (1688-1744). Főművei: La veritá dela religione cristiana e cattolica, Venezia, 1721; Novae observationes et additiones ad Gavanti commentaria in rubricas Missalis et Breviarii Romani, Augsburg, I-II 1740.

98.l. Az asszonyok fátyolviseletére v. ö. 1 Korintusiakhoz 11,5-6

100.l. *Nos stulti propter Christum,* 1 Korintusiakhoz 4,10.

101.l. A Pompeius oszlop néven ismert 30 m. magas corinthusi oszlopfővel díszített vörös gránit emlékművet egy Pompeius nevű római praefectus emeltette Diocletian császár (284-305) tiszteletére.

Pecz, i.m. I. 444-6.l. - Az oszlop eredetét illetően sokáig megoszlottak a vélemények. Quaresmius, i.m. I. 1009-1010.l. s ő utána Hietling szerint is (i.m. I. 321-322.l.) az oszlopot Nagy Sándor emeltette s nevét onnan nyerte mivel ott temették el Pompeius fejét.

102.l. A Kleopátra tűje elnevezésű két obeliszket III. Thutmózisz (Kr. e. 1500-1450) állíttatta fel Heliopontiszban s Kr. e. 236-ban vitték csak Alexandriába. Ma már azonban nem ott állnak. Az egyiket Mohammed Ali az angol királynak ajándékozta s azt 1877-ben Londonba vitték, másik pedig 1880-ban New Yorkba került. V. ö. Mahler Ede: Ókori Egyptom, Bp. 1908, 395-396.l.

103.l. *Koftusok* (koptok) Egyiptom monofizita őslakói, akik az V. század közepén szakadtak el az egyháztól s lettek eretnekek. A monofisitismus szerint Krisztusban nem két (isteni és emberi), hanem csak egy természet van, az isteni, mivel az emberi természet a megtestesüléskor istenivé változott, felszívódott az istenibe. Főleg Egyiptom lakói, a koptok, az abesszinek és a jakobiták csatlakoztak ezen eretnekséghez. — *Georgiánusok* szir származású szerzetesek — *Suriánusok* (sziriaiak) ugyancsak elszakadtak az egyháztól, de utóbb a koldulórendek nagy részüket visszatérítették.

103.l. *Görögök* görög szertartású szerzetesek, akik nemzetségileg lehettek görögök s arabok is. - *Őrmények* örmény liturgiájú szerzetesek.

104.l. *Misereor super turbam,* Márk, 8, 2.

107.l. Sz. Brigitta látomásaira v. ö. Consalvo Duranto, Revelationes S. Brigittae, Romae, 1606, 146.l. (2. könyv, XXI. fejezet).

112,1. Gavanto, Bartolomeo (1569-1638), híres liturgikus író, barnabita rendi generalis, VIII. Kelemen és VIII. Orbán idejében a misekönyv és a breviárium reformját végző bizottság egyik legjelentékenyebb tagja. Fő műve: Thesaurus sacrorum rituum, seu commentarius in rubricas missalis et breviarii romani, Milano, 1628.

113.l. *Pretiosa* ...Az Úr szine előtt drága az ő szentjeinek a halála (115. zsoltár, 15) - *Mors*... Rettentő a bűnösök halála (33. zsoltár, 22).

118.l. *Dámiáta* Damiette. II. András 1217-ben ment a Szentföldre, Damiette elfoglalásában azonban már nem vett részt, mivel a magyar csapatok nagy részével még az ostrom előtt, 1218 januárjában, hazatért Magyarországba.

126.l. Szent Jeromos két alkalommal is írt Joppérol (Jaffa). V.ö. Migne, Patr. Lat. t. XXII, col. 882-883: Sancti Hieronymi Epistola CVIII. ad Eustochium Virginem, és u.o. t. XXV, col. 1177. Commentariorum in Jonam prophetam liber unus. Ad vers. 3.

Kiss István szövege azonban nem az idézett Sz.Jeromos szövegével rokon, hanem Quaresmiuséval. V.ö. Quaresmius, i.m. II, 4-5.l. « Distat a Bethlehem secundum D. Hieronymum, quadraginta sex miliaribus Italicis, et consequenter ab Jerusalem quadraginta, a Rama civitate decem. Fuit una ex Judeae Toparchiis, et finitimis urbibus praeerat... ».

« Portus Joppe satis angustus est, natura et fortasse arte etiam olim munitus, et tutus celebrisque erat; sed nostro tempore arena,

quam furentes undae et maris impetuosi fluctus adduxerunt, et ruinis civitatis repletus, minus tutus est, et non nisi parva navigia admittit. Nec etiam celebris est, quoniam propter portus incommoditatem haud multae merces illuc advehuntur... ».

« Ad hanc civitatem et portum venit Jonas Propheta, cum divino mandato iussus ire in Niniven civitatem ad praedicandum Ninivitis, ut de peccatis, quibus impliciti et involuti erant, poeniterent, et a via sua mala recederent: quo cum pervenisset, ascendit navem, ut fugeret in Tharsis a facie Domini, Jonae 1,3 ».

« Ad portum Joppes ligna et lapides pro templi structura de Libano per mare ratibus transferebantur, atque inde terrestri itinere curribus pervehebantur Jerosolymam, 3.Reg.5,9. Idem dicendum de aliis rebus, quae olim deportabantur et modo deportantur per mare Jerosolymam; est enim, ut diximus, Joppe portus totius Judeae ». Az idézetet tovább is lehetne folytatni.

131.l. A szentírási idézetek: Eccli, 5,4 és Máté 11, 21-22.

132.l. *Erit*... Dicsőséges lesz az ő sírja (Isaiás, 11, 10).

140.l. Zsidó József, Josephus Flavius (Kr.u. 37-103), a zsidók legnagyobb történetírója, aki Titus római császár kíséretében jelen volt Jeruzsálem elfoglalásánál s azt megírta « De bello judaico » c. művében, amely 1900-ban Istóczy György fordításában magyarul is megjelent. Bár P. Kiss István Jeruzsálem leírásánál őt idézi — nem pontosan ugyan, mivel csak a caputot, a fejezetet jelzi, de azt már nem, hányadik könyv 6. fejezetéről van szó —, nem őt követi, hanem a soha nem idézett Conrad Hietling könyvét. V.ö. C.Hietling, i.m. II, 6.1.

« Josephus Hebraeorum disertissimus lib. 6. de bello Jud. c.6. meminit 4.montium in Jerusalem, recenset illorum nomina: Primi Sion in latere civitatis Australi, Secundi Moria in Orientali, Tertii Acra magis in Aquilonari, Quarta Bezeta in Occidentali, montes hi constituebant triplicem Civitatem, Sion occupavit superiorem, possessam a Jabusaeis, occupatam et munitam illis expulsis a David, supputavit suam longitudinem ab occasu ad orientem 4000, latitudinem vero a Meridie ad Aquilonem 2000 cubitorum. Mons Acra se per inferiorem extendit Civitatem. Moria et Bezeta montes humiliati, et vallis interjacens exaltata locum dederunt Templo Salomonis, et tertia comparuit Civitas, quaelibet istarum cincta fuit muro speciali, et unus exterior murus cingebat omnes. Respectus Jerusalem ad partes mundi iste habetur: Ab Oriente Asia, ab Occidente Europa et mare mediterraneum, a Meridie Africa, a Septentrione Scythia, America, et reliquae Ponti Nationes. Reges, qui gubernabant Jerusalem, omnes vocabantur Melchisedech, Melchi interpretabatur Rex, Sedech, justitia, quasi Rex Justitiae: uti Aegypti omnes Reges Pharaones, et Babyloniae Nabuchodonosores nuncupabantur ».

Hietling s őt követve P. Kiss is Jeruzsálem fekvésével kapcsolatban Amerikát is említik, de tévesen; a szöveget Armenia-ra javitottam Quaresmius alapján v.ő. i.m. I, 87.l.; II, 31.l.

142.l. Jeruzsálem leírása is Hietling (I. 33-34.l) alapján, olykor szinte szószerinti fordításban, pl. ...« tenuerunt autem eam Jebusaei

annos octingentos et viginti quattuor. Tantumque Urbis fidebant firmitati, ut Davide Rege ipsam oppugnaturo per contemptum caecos et claudos, ac mutilos in moenibus collocarent; dictantes hos ad arcendum hostem sufficere. At David cum, divina ope adjutus, civitate potitus esset, expulsis Jebusaeis, eam per circuitum reaedificans, arcem muniens, et inhabitans totius Judeae Metropolim, ac regni caput fecit; atque deinceps Jerusalem, quasi Jebusalem B. elemento Euphoniae gratia in R. mutato, Graece autem inflexo vocabulo Jerosolyma apellata ».

143.l. Az eredetiben másfél-ezer, amit Hietling alapján (i. m. I, 33.l.) másfélszázezerre javítottam.

145.l. Az első bekezdés végétől (úgy virágzottak...) az utolsóelőtti bekezdés végéig (Kik ebben...) önálló. Azután v.ö. Hietling i.m. I, 34.l Kiss István itt már mindössze egy-két betoldott jelző erejéig önálló, s néhol a lényeget egy-két szóval részletesebben írja le.

146.l. Bouillon Gottfried és testvére, Balduin, lotharingiai hercegek voltak a Szentföld felszabadítására indított első kereszteshadjárat vezérei, s annak győzelmes befejezése után a megalapított jeruzsálemi királyság első királyai. A 2. bekezdés végétől (Vallyon ha...) önálló, azután ismét Hietling alapján (i. m. I, 34.l.), egy-két önálló kisebb betoldás kivételével.

147.l. Az első bekezdés végétől (Oh nagy alázatosság!) az ezt követő 3. bekezdés végéig önálló.

148.l. Jézus Krisztus prédikációja Máté 7, 13-ból. Az 1187.-i évek eseményeitől ismét Hietling alapján, i. m. I, 35.l. — *Salchardinus* Szaladin, *Szelimán* Szelim.

149.l. A 3. bekezdéstől ismét önálló, bár a Hietling által (I, 35.l.) felvetett gondolatból indul ki, v.i. hogy a Szentföld a ferenceseket illeti meg.

150.l. A török basa halála Hietling (1713-ban jelent meg!) szerint (i. m. I, 35.l.) mintegy 7 éve volt.

A 2. bekezdéstől (Ihol...) három bekezdésen át önálló.

151.l. Sz.Pál mondása Rom. 8, 18-ból.

A jeruzsálemi klastromról szóló fejezetben is Hietlinget (i. m. II, 9.l.) követi Kiss István, nem olyan szorosan azonban mint korábban, mivel az átvett eseményeket önálló megjegyzésekkel kiséri.

153.l. A klastromban tisztelendő szent helyek c. fejezetben Kiss István független Hietlingtől.

154.l. A templomon kívül való szent helyek c. fejezet első szakasza Hietling (II, 11.l.) alapján. Azután

155.l. két bekezdésben önálló, majd ismét Hietling (II, 11-12.l.) szerint.

156.l. *Jakobiták* szír és mezopotámiai monofiziták, kiket alapitójukról Zanzalus Jakabról (541-578) neveztek el.

A szerző bizonnyal szóbeli hallomás után jegyezte fel a Szentföldre érkezte előtt nem egészen 10 évvel korábban lévő történetet a konstantinápolyi kereskedőről.

157.l. A Sz. Péter tömlöcére vonatkozó résztől, — a gazdag Simon házá-

nál történt eseményt kísérő önálló megjegyzést és az utolsó bekezdést kivéve — végig ismét Hietling (II, 19-21.l.) a forrás.

160.l. A Sz. Annáról szóló egész fejezet Hietling alapján (II, 22.l.) van.

162.l. A Salamon templomáról szóló fejezetben is Hietlinget (II. 23-25. l.) követi Kiss István, annak ellenére, hogy itt ismét Josephus Flaviust idézi. Három helyen Hietling alapján javítottam is a szöveget. Igy a téves julius 8.-a helyett aug. 8.-át írtam s helyesbbitettem az angol prédikátor nevét, melyet Kiss István tévesen Manduell-nek írt. Tévesen írja még P. Kiss a Salamon templom hosszát is 170. méternek.

Maundrell Henrik az aleppoi angol kereskedők lelkésze volt. Utleirása A journey from Aleppo to Jerusalem at easter 1697, Oxford 1697, megjelent németül is, v. ö. E. G. Paulus, Sammlung der merkwürdigsten Reisen in den Orient, Jena, 1792.

164.l. A Sion hegyéről c. fejezet, két rövid beszúrástól eltekintve, Hietling alapján (i. m. II. 39-41. l.). Őt követi szerzőnk az Utolsó Vacsora kelyhének lerajzolásában is.

165.l. Az idézett szerzők műveit minden bizonnyal nem olvasta P. Kiss, csak Hietling alapján (II, 41.l.) szól azokról « Obitus Beatissimae Virginis contigit 22 anno post mortem Christi; affertur in hujus testimonium Meliton Episcopus Sardensis. Palma fuit allata ex Paradiso, hoc astruit S. Cosmas cognomento Vestitor apud Pomerium lib. 12. parte 8. c. 2. hist. Non tantum omnes Apostoli, excepto Thoma, dispersi per totum mundum, allati utique per Angelos, comparuerunt in domuncula B. Virginis moribundae, teste Nicephoro lib. 15. c. 4., sed multi Discipuli, inter quos et Dyonisius Areopagita, prout ipsemet de se indicat ... ». A gyors fordítás során P. Kiss hibát is követ el s Pomeriusnak tulajdonítja azt, ami Nicephorusnál található. Valószínű nem olvasta Hietling sem fenti szerzők műveit, hanem Quaresmius alapján (II. 320.l.) írt azokról.

166.l. Az « Oh Isteni Felség » kezdetü bekezdés önálló, azután ismét Hietling (II. 41. l.) a forrás.

168.l. Az utolsó bekezdés « hogyha... cselekedeteinket » része önálló.

169.l. A Josafát völgyéről c. fejezet első része Hietling (II. 66. l.) alapján.

170.l. Az « Itt ki fog tettzeni... » kezdetű mondattól önálló. A Czedron patakáról c. fejezet ismét Hietling (II. 66-67) alapján.

171.l. A getzemani kertről c. fejezet két rövidebb résztől eltekintve Hietlinget (II. 67-71. l.) követi. Önálló a 2. bekezdés kezdete « Oh hála-adatlan... a főpapnak? » s

172.l. az « Oh halál... »-t követő két bekezdés.

174.l. A « Rövid tanúság... » c. fejezet Hietling (II. 106. l.) alapján. Hietling (II. 107. l.) fordításával kezdődik a következő fejezet is.

175.l. Az eredetiben lévő 1719-es évszámot Hietling alapján javítottam 1619-re.

176.l. Az « Igy bünteti... » kezdetű bekezdéstől önálló.

177.l. Az első verset követő bekezdés, s a fejezet utolsó bekezdése — a budai kapukra való utalástól eltekintve — Hietling alapján (II. 107-111. l.).

A Szűz Mária koporsójáról szóló fejezet Hietling (II. 118. l.) alapján kezdődik.

178.l. Önálló az « Oh fájdalom... álnoksággal foglalták el » rész, s a köv.

179.l. első új bekezdése, azután ismét Hietling (II. 119. l.) alapján.

180.l. Önálló az első bekezdés vége « Oh szeretet... boldogság! », s a Kempis Tamás, Krisztus követése c. művéből (l. könyv, 19. fejezet, 2.) vett idézet: *Homo...* Ember tervez, Isten végez, s az azt követő vers. Egyébként Hietling a forrás (II. 122-123. l.). A lap utolsó szavától « Oh » azonban ismét önálló egészen a

181.l. első bekezdésének végéig. — Nem annyira Esdrás könyve (3, 15-16), hanem inkább a Makkabeusok II. könyve (1, 19-23) szól Nehemiás kutjáról.

182.l. Önálló a latin idézet, s az azt magyarázó vers, valamint a Genezisből vett idézetet követő mondat. Azután ismét Hietling (II. 125. l.) a forrás. Az olykor szinte szószerint átvett részek között azonban néha egy-egy részt P. Kiss kihagy, másokat viszont önállóan beiktat.

183.l. Az eredetiben tévesen: Máté 26, 6-7.

184.l. A Sz. István kapujára vonatkozó résztől — a fejezet utolsó bekezdésétől eltekintve — Hietling (II. 137-138. l.) alapján.

185.l. *Videns civitatem...* Lukács, 19, 41-ből. Az Olajfák hegyéről szóló fejezet — egy-egy kisebb önálló megjegyzés, személyes élmény leírásától eltekintve — Hietlingen alapul (II, 146, 148, 150 l.).

187.l. Önálló az utolsóelőtti bekezdés, s az azt megelőző mondat.

188.l. A bethániai út leírása — az utolsó bekezdés kivételével — Hietlinget (II. 159-162. l.) követi.

190.l. A Kálvária hegyéről is Hietling (II. 167-168. l.) alapján szól P. Kiss István. Egy helyet azonban, alaposan félreért, s a fordításban három súlyos hibát követ el. Hietling szövege a következő: « Tradit D. Hieronymus hujus aedificii Architectum fuisse quendam Presbyterum Constantinopolitanum Eusthatium nomine. Anno Domini 618. quinto anno imperii sui Cosroe Rex Persarum coepit, et evertit muros Jerusalem, et Ecclesias destruxit. Septimo anno contra eum surrexit Heraclius Imperator, Persarum Regem vicit, recuperavitque sanctam Civitatem, Ecclesias reformavit, ac instruxit, murum ampliavit, montemque Calvariae, et plurima loca vicina conclusit intra muros Civitatis, sicut antea fecerat Aelius Adrianus. Ita ferme auctor Epitomes bell. sacr. Anno salutis 1018. ab Homar Principe Saracenorum iterum fuit destructum templum Resurrectionis, ut notat Tyrius lib. 1. c. 2 et deinceps, et post 30. annos a Christianis sub Constantino Monomacho reaedificatum... » (Hietling II. 167. l.).

Az idézett rész fordításában 3 súlyos hibát találunk: 1. helytelenül választ szét egy mondatot, s az « auctor Epitomes bell. sacr. » jelzetet tévesen az átvett szöveg második részére vonatkoztatja, nem véve észre, hogy arra, vagyis Homár fejedelem pusztítására a « Tyrius (lib. I, cap. 2.) » jelzet vonatkozik, vagyis

hogy arról Guillemus tyrusi érsek (+ 1186.) írt a Historia Rerum in partibus Transmarinis gestarum című munkájában (Migne, Patr. Lat. 201. kötet. 214. l.).

2. A második hibát ott követi el, hogy az « Epitomes » szót, amely a görög epitome (= valaminek a kivonata) szó genitivusa, tulajdonnévnek, egy történetíró nevének veszi. Tévedése világosan mutatja, hogy nem tudott görögül, de talán nem követte volna el így sem a hibát, ha nemcsak Hietling művét olvasta volna el, hanem az idézett munkákat is. Quaresmius ugyanis többször is idézi e művet s pontosabban is (v. ö. i. m. II. 359. l.) mint Hietling: « Auctor Epitomes Bellorum sacrorum apud Henricus Canisium Tomo 6. Antiquarum lectionum ». Ha azután ennek alapján fel is ütötte volna az 1610-ben meghalt híres egyházjogász s történész Canisius « Antiquae lectiones » című hatalmas gyüjteményes munkájának (Ingolstadt, 1601. - ujabb kiadás Jacobus Basnage: Thesaurus monumentorum ecclesiasticorum et historicorum, sive Henrici Canisii Lectiones Antiquae, ad Saeculorum ordinem Digestae, variisque opusculis Auctae..., I-IV, Antverpiae, 1725.) a 6. kötetét, onnan kitünt volna az is, hogy az epitome, vagyis a kivonat szerzője ismeretlen.

3. Az elkövetett harmadik hiba, amint az előbbi is, amellett is bizonyít, hogy szerzőnk nem tudott görögül. A XI. században uralkodó Constantinos Monomaches (1042-1055.) görög császárt ugyanis, aki alatt a keresztények újra felépitették a Kálvária hegyén lévő templomot, Constin (!) nevű szerzetesnek (monachus = szerzetes) fordítja s egy újabb félreértéssel őt teszi meg a templom épitőjének.

Téved P. Kiss Jeruzsálem megszállásának évében is. Cosroe u.i. nem 618-ban, hanem 614-ben foglalta el Jeruzsálemet. (v.ö. Karl von Raumer: Palestina. Leipzig. 1850. 363. l.) - Itt azonban Hietling, kit P. Kiss követ, maga is téved.

191.l. Nicaeában 325-ben volt az első első egyetemes zsinat, amely eretneknek nyilvánította Arius alexandriai pap azon tanitását, hogy a Fiú nem egylényegű az Atyával. — *Lida* Lydda.

192.l. Általában Hietlinget követik az egyes stációk leírásai is. Egyes stációk helyei azonban nem mindig ugyanazok, s néha nem egyezik meg a leírás sem.

193-194.l. Szent Longynos koporsója Hietlingnél nem stáció, s az egész idevonatkozó rész — kivéve a Szent Ágostonra való hivatkozást, hol ugyan P. Kiss hibázik L. Mor.-t írva, — független is tőle. P. Kiss téves idézetét a szövegben javitottam.

A 4. stáció leírása Hietlinget (II. 168-169 l.) követi, a kápolna onnan átvett leírását azonban P. Kiss saját egyéni megjegyzéseivel kíséri.

195.l. *Treviris* Trier.

195-196.l. Az 5. stáció leírásánál szerzőnk Quaresmiust idézi, valószinű azonban, hogy e részt is Hietlingből vette át. V.ö. Hietling, i. m. II, l. 169, és Quaresmius i. m. II. 401-402 l.

196.l. A 6. stáció leírásának első része Hietlingen (II. 173. l.) alapul,

nála azonban ez a 7. stáció, míg a 6. stáció Sz. Ilona kápolnája. A leírás második fele (Itt találtatott fel...) önálló.

197.l. A 7. stációról szóló rész első szakasza Hietlinget (II. 174. l.) követi, a 2-4 szakasz önálló, majd az utolsó két bekezdésben

198.l. ismét Hietling (II. 177, 183. l.) a forrás.

199.l. A 8. stáció leírása Hietlingnél (II. 183-184. l.) más.

200.l. *sit tibi...* tekintsd pogánynak, vagy vámosnak (Máté 18,17).

201.l. Balduin sírfelirata nem egészen pontos a szövegünkben, a 4. sorban Aegyptus után hiányzik: « Dan ». V.ö. Quaresmius, i. m. II. 482; P. Donatus Baldi, Enchiridion Locorum Sanctorum. Documenta S. Evangelii loca respicientia, Jerusalem, 1935, p. 850. l.

A 9. stáció leírása Hietlingnél (II. 185.l.) más.

203.l. A 10. stáció leírása ismét szorosan követi Hietling szövegét (II. 184-186, 260. l.), bár az átvett helyeket meg-megszakítják önálló részek.

204.l. Önálló a 2. bekezdés (Némellyek...), s a következő bekezdés vége (Nagy itt...).

205.l. *Domus mea...* az én házam az imádság háza (Máté 21, 13). Önálló az utolsó bekezdés.

206.l. Önálló a 2. bekezdés (Jeles...) s a 3. az utolsó két mondat kivételével (Az Úr...). *Erit sepulchrum...* Izaiás II, 10-ből.

207.l. A 11. stáció Hietlingnél (II. 186. l.) csak egy rövid mondat. Ennek átvételétől eltekintve szövegünk önálló.

Noli me tangere: János 20, 17.

A 12. stáció leírása Hietlingnél (II. 186. l.) rövidebb s nem teljesen azonos.

208.l. *Vocavi et renuistis...* Hivtalak benneteket és visszautasítottatok; én is nevetek majd romlástokon. Példabeszédek, I, 24.

210.l. Hietling (I. 39-45. l.) hatása felismerhető a betlehemi út leírásában is, de nem oly erősen, mint a korábbi részeknél.

211.l. Jézus Krisztus születése helyéről szóló részben, s azt követően, P. Kiss még jobban önálló, bár egyes helyek leírása itt is hasonlít Hietlingére (v.ö. I. 55, 59, 235, 238. l.).

218.l. *Et quae congregasti...*, Kiéi lesznek, miket gyüjtöttél?

219.l. A judeai hegyes tartomány leírása Hietlingnél (I. 246-256. l.) egészen más. — *Jeter* Juta.

221.l. Az emmauszi találkozót részletesen Lukács evangélista mondja el, 24, 13-35.

223.l. A jordáni utazás Hietlingnél (I. 257, 261-267. l.) egészen más.

224.l. Az eredetiben téves a Lukács-evangéliumból való idézet (3, 12): Ez az én szerelmes fiam, akiben nekem kedvem telik.

225.l. Hebron leírásánál ismét erősen szembetűnő Hietling (I. 268. l.) szoros követése.

227.l. A názáreti utazás leírása, a 2. bekezdés végétől (Illyen a világ... Josafát völgyében ») eltekintve, Hietlinget (I. 274-275. l.) követi.

228.l. Názáret leírása azonban már önálló. *Erat subditus illis*, engedelmes volt nekik, Lukács 2, 51.

230.l. *Ave gratia...* Üdvözlégy, malaszttal teljes stb. *Ecce ancilla Dei...* Ime az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint. — És az Ige testté lőn... János 1, 14.

232.l. A Tábor hegyének leírása Hietling (I. 280. l.) követésével kezdődik. Az első bekezdés utolsó két mondata (Illyen tiszteletben...) azonban már önálló, s innentől kezdve P. Kiss István most már egészen a munkája végéig független marad.

Et quaerent... Hiszen mindenki a maga és nem Jézus Krisztus dolgaival törődik. Filippi levél 2, 21.

Domine, bonum est... Mester, jó nekünk itt lenni, készítsünk hát három sátrat. Lukács 9, 33.

234.l. *Videntes, quod...* Látván, hogy atyjuk őt minden fiánál jobban szereti, meggyülölték őt s egy jó szót sem tudtak hozzá szólni. Genezis 3, 7.

Manducaverunt... ettek és jóllaktak. Máté 14, 20.

235.l. *Venite post me...* Jőjjetek utánam és emberhalászokká teszlek benneteket. Azok pedig mindjárt elhagyták hálóikat és követték őt Máté 4, 19-20.

Ex omni ligno... A paradicsom minden fájáról ehetsz, de a jó és a gonosz tudásának fájáról ne egyél, mert amely napon eszel, meghalsz. Genezis 2, 16-17.

237.l. « Kelly fel és eredgy Ninivébe... ». János 1, 2.

241.l. *Maroniták,* szír nyelvű keresztények Kis-Ázsiában és Egyiptomban. A VII-XI. században önálló egyházat alkottak, de a XII. sz.-ban nagy részük visszatért a pápa fősége alá.

245.l. 1768 jan. 17.-én indultak el Velencéből. — *Forluvium* Forlí, *Arminium* Rimini, *Sinogallia* Senigallia, *Racinetum* Recanati, *Tolentinum* Tolentino, *Camerinum* Camerino, *Fulginium* Foligno, *Hispello* Spello, *Assisium* Assisi, *Bevania* Bevagna, *Spoletum* Spoleto, *Inter-Amné* Terni.

246.l. *Orvietum* Orvieto, *Sinalonga* Sinalunga. — *Alvernumi Sz. Hegy* La Verna, Arezzotól északra. Ide vonult vissza 1224 nyarán Sz. Ferenc s Krisztus keresztjéről elmélkedve itt nyerte el a stigmákat.

Sz. Romuáld (kb. 952-1027) az Arezzo közelében lévő Campo Maldolon (Camaldoli) alapította meg a kamaldoliak rendjét, amely a bencés rend egyik szigorított ága. V.ö. Heimbucher, i. m. I. 315-320. l.

Sz. Gualbert János (1074) a Firenze meletti Vallombrosában alapította meg 1038-ban rendjét, egy, Szent Benedek szabályai szerint élő, szigoru fegyelmű kongregációt. V.ö. Heimbucher, i.m. I, 320-325. l.

248.l. A zsidók 12 nemzetségének bűnhődéséről szóló hagyomány elterjedt lehetett Magyarországon. P. Kiss Istvánhoz hasonlóan adja elő egy 19. sz. első felében való kézirat is, amely a kecskeméti ferencrendi zárda könyvtárában van (1714. sz. 62-63 l.) E kézirat részletesebben is szól a P. Kisstől is említett Márk nevű zsidó orvosról: Marcus Franciscus, montecassinói konvertita orvos, aki korábban Piacenzában élt.

SZÖVEGVÁLTOZTATÁSOK.

6.l. És tellyes... nyomorúságokat... ezen rövid és csekély írásban *feltett munkátskámat* feláldozom.

8.l. őrizetére, kik*et*... szoktak lenni

9.l. leg-elő*b*ször kezemhez

10.l. tö*b*nyire minden-napi

11.l. és tö*b*nyire; leg-elő*b*ször szentelvén

12.l. éjje*ll* és nappal; kommissáriusához *1763.*-dik

13.l. áprilisb*e*n; mind szi*v*el, mind nyel*v*el

14.l. ezerszer és tö*b*ször

15.l. plébános urn*ak*, a mi; szerzetesi *s*eretettel

20.l. meg-dicsőit*e*tek... fel-jegyz*et* irás; gró*ff*; kápolnában helyheztet*et*; é*j*el s nappal; *n*itrai klastromba; mise ha*l*gatása

19.l. a szerz*es* ebéd; u*g*an ezen

21.l. gró*ff*; é*j*eli nyugodalmat; üdö*tt* tölteni

22.l. é*j*eli nyugodalomra; sötét é*j*el

23.l. unyira terjede*t*; é*j*eli nyugodalomtól

25.l. meg-alázott szi*v*el

26.l. kész szi*v*el; az ha*l*gatásban; az é*j*eli és nappali

27.l. születe*t*; emlété*t*; hoszasága

28.l. é*j*el s nappal; sze*b*nél szebb h*it*ókkal; czandra helye*t*; palás*t*al; dél-elő*t*

30.l. egyébkor fri*s*; hüvelykes u*j*aimat; Leszá*l*ván

31.l. az é*j*eli utazóknak; vize melle*t*

32.l. sze*b*nél szebb

33.l. fri*s* elme szülemény; leg-inká*b* a fri*s*; szélvé*s*zel együtt

34.l. meg-sértődö*t*; kiesse*b*; ki terjede*t*

35.l. fri*s* posta; egyben seregle*t*

36.l. buzgósá*gtól* gyulladozott; négy je*l*y*e*s; é*j*el le-ugorván

37.l. é*j*el és nappal; a szent ha*l*gatást; alu*t* tejetskénél

39.l. é*j*el és nappal; utol-is érik ő-kémeket; *mellyek*... büzhődnek az *akasztófák;* fri*s* gyalog; leányok elő*t*; jó szi*v*el; sz. áldozato*tt*

38.l. nem ha*l*gatták; sz. mise ha*l*gatás; tö*b*re is

40.l. fri*s* katona; tö*b*nyire gyalog; más egyé*b*el

41.l. é*j*el s nappal szüneté -nélkül; ha*l*hassa; jő*j* Atyámnak; leszá*l*hatnak

42.l. hat é*j*eli; é*j*elre;

43.l. min*t* kalahuzom, mind; szá*l*va valának

44.l. ki-kötő ré-partya; bé szá*l*hatnak; keri*t*etett várát; kevésé ditsőitik

45.l. Itt készi*t*etnek; tö*b*nyire három; Tö*b*nyire egyik

46.l. ho*s*zas

47.l. A tenge*r* utazásnak kezdete; egy palás*t*al; lehete*t*

48.l. tsak *ugyan* hányta; é*j*eli nyugodalomra

49.l. szerentsésse*b*; leg-magassa*b*

50.l. együtt és tö*b*nyire; el-sillyede*t* gállya; nem egyé*bb*

51.l. élemede*t*, koros; ola*s*zal; leg-elő*b*ször; hideg szi*v*el

52.l. akkor nevelődö*t*... szaká*l*kám. A szaká*l*; Ezt ha*l*ván... aláb-való; szaká*l*kám vala; Jó ked*v*el

54.l. fri*s* levegő; hozzám mutato*t*; ki terjede*t*; kövekből épi*t*ete*t*; tö*b*nyire hives.

55.l. kerite*t* várban; *Ennek* 5 kontignátzióra; sze*b*nél szebb

56.l. Ez legfái*nnab*

57.l. tö*b*nyire ő; mutatták az hajdani görö*g*; leg alá*b* nints

58.l. é*j*eli álmokat

59.l. ha*l*gattuk az isteni

60.l. Ső*t*t bé-vezetett; a*k*or; lábunk u*j*ain; jó szi*v*el; más*u*t-is

62.l. tö*b*nyire mindenkor; nagyo*b*ra becsülik; fri*s* paripáikat

63.l. ro*s*z kereszténye*k*nek; Ső*t*t; me*ny*országot; A*k*or vészik; ha*l*gatókat is; é*j*el és nappal

64.l. egyé*bb* jószágom; é*j*eli nyugodalomra

65.l. rab-szi*j*al; városá csinálták; vi*s*za tekeredik

66.l. é*j*el és nappal; keri*t*e*t* hely

68.l. lelkünket megkönnye*b*itettük

69.l. Zánté szigetének gubernáto*rrá* rendeltetett

70.l. haran*g*al; mind é*j*eli

71.l. szélvészek közö*t*; nem egyé*bb*

73.l. jó szi*v*el; töltöttük üdő*k*et

74.l. leg-felső*b* réttyén; *s*éles tengerre

75.l. Egy kevésé; nem egyé*bb*; nem tsak *nem* nyargaltunk

76.l. ingadozási mia*t*; egész é*j*el; jó ked*v*el; é*j*el és nappal; ső*t*

77.l. min*t* görögök

78.l. el-érkeze*t* Velentzéből

79.l. Leg-inkáb Zánte; szebnél-szebb
80.l. sőtt forró
81.l. a' dolgott nem vittatom; szép épületett; többnyire minden; többnyire nem; többnyire mind
82.l. jó izü, szent életü; egész szivel; Boldog Aszony
83.l. Minden rosz; roszaknak; estvéig többnyire
84.l. rosz tanitók
85.l. több türedelemre; egüt viaskodván
86.l. habok... igen ugrándoztatta
87.l. halmok... megrepeszti; éjeli nyugodalmunk
88.l. nevetet; lehetet; egész éjel
89.l. szánakodással halgattuk; egy kevésé; szélin álván; nem egyébb
91.l. mind Istenünkhöz, mint a felebarátunkhoz
92.l. hagytuk ép testel; egésséges ép testel; ki-szálván
94.l. térden-álva; sz. mise halgatást
95.l. Többnyire minnyájan artzal; menyben menetele; jó-tevőkért, ki
96.l. szebnél szebb; tiszteletét kissebiteni; malasztál tellyes; tellyes malasztal
97.l. többnyire éjfélig; menyben fel-menetele; és többnyire meg-gyoóntak; buzgó halgatását; térden-álva; folylt
98.l. szentül kel
99.l. Szent Rochusnak ünnepe és á' pestis ellen-való nagy pátronussa
100.l. Fris életben; kel szenvednünk
103.l. mezitláb kel-bé-járulni; mellyen álsz; egész éjel
104.l. nyőteleneket... és a többitt, az illyeneknek javallani... sorgos
105.l. had koptassák; ellenségess
106.l. többnyire; mind engem, mint felebarátaimat
107.l. vitorláit, mellyen mi is...ezen...
108.l. othon; halgattam; tornátzánn
110.l. leg-fáinab török kávé; nyelvel
111.l. illyetén álguzások; nagy számal-való; könyen
112.l. az első, mely tramontana; halván ezeket
114.l. rosz indulatod; águja vala
115.l. semmi roszat
116.l. fő eretnekséget koholója böltsebnek álittya; melynél nagyob
117.l. többnyire Roszetum
119.l. térden álva
120.l. gyümöltsel; kész szivel; Előbször
121.l. téjel s mézzel; fris élettel; éjel és nappal

122.l. szebnél szebbeket; emberiségel fénylő; kivántsott ád; éjel nyugodalomra; vig-kedvel; visza térénk; térden-álva; hoszassan

123.l. Mind edig

124.l. egész éjel; szebnél szebb; ott termet

125.l. szijártó háza; téjel, mézzel; erőtt vette; többnyire

127.l. tengertől kellet; térden álva

128.l. mind adig; egyébb; jó szivel

129.l. friss italt; jó szivel; meny s föld

130.l. termesztik bene

131.l. fordulnak visza; mert többnyire

132.l. két narántz; kiseb

133.l. vérbül eredet; ezek többnyire; meg-ütögetvén tenyerekkel, mellyeket; ez vezetet-bé; elveszne *mint* öszvér

135.l. egész éjel

136.l. keseredet szivel; hasadozot; megfestet; kelletet

137.l. halgatással nem

138.l. keresztel együtt; Ehez

139.l. ollyan utszák ... utszákon; rosz vénei

140.l. tik ennyi; hoszszasága ... *hoszszasága* pedig; Schithia és *Amerika*

141.l. utszán ... eset artzal

142.l. mellette vannak *Haczeldama* az Olaj-fák hegye

143.l. szántó földé tétetett

144.l. igy ekor

147.l. tövisel; rosz imádság; kenyőtsel

149.l. Ez volt *Solimannak*

150.l. zaklatnak, *szenvednek*

152.l. Az eredetiben a « barátok » szó után zárojelben ott még: « mind templomjokat, mind klastromjokat, melyben sok esztendőkig tartózkodtak », amely nem illik oda, zárójelben is van. Minden bizonnyal a szerző először így, e fenti szavakkal kezdte a fordítást, utóbb azonban másképen forditotta le latin eredetének e részét; a fentebbi szavakat utóbb részben meg is ismétli.

153.l. kel fel-venni

154.l. éjel s nappal

155.l. éjel s nappal; Etől; meg-eset; előbször; leg-erőseb, leb-bőven; rosz cselekedetit.

156.l. el-kel-veszteni

157.l. válasz magadnak; meg-kel-lenni; palotától, *melly*

158.l. lakot; ehez; földel, szemettel

159.l. tiltot; ju-mosogató tóban; ehez; templomá

160.l. fen-áll; éjel; jó szivel

161.l. ki az ő annyával... *laktak*; elő*b* hala-meg

162.l. *Juliusnak* 8.-dik

163.l. e*n*ek előtte; mennyből eresz*tet*; nagy ked*v*el; é*j*el; de é*j*el

164.l. templo*má* forditott

165.l. volt me*l*ette; együtt lako*t*; szüz tes*t*ül

166.l. jö*j*

167.l. ke*g*es olvasók; szomoru szi*v*el; el*s*áradtak; Anyaszent-e*g*házban

168.l. an*g*ali éneklés; tiszta gyó*ts*nál; dücsősségesé*;* szivében szá*l*ván; me*ly*-verésre

169.l. ennek hosz*szá*ga; e*h*ez

170.l. jókat jo*b*ra; szemetes rosz; tö*b*nyire

172.l. va*l*d-meg; Mon*d*-meg; nézed; nagy és le*b*-főbb; bővséges kö*ny*-hu*l*atást; csö*p* kö*ny*-hu*l*atást

173.l. a*l*uva találta; Er*ő*l; eleibe *á*litották

174.l. mellyek... épi*t*ettek; a*h*oz a helyhez; az ártatlan*t* meg-feszittetett

175.l. meg-fi*s*zittetését; épi*t*etett

176.l. é*j*el mind; föl*d*é lészesz; lisz*t*el; é*j*el

177.l. három é*j*el

178.l. é*j*el és nappal

179.l. A ro*sz*

180.l. E*h*ez pedig

181.l. csak ha*l*gatni; jö*j* utánnam

182.l. ro*sz* istentelenek; *á*li*t*atta-fel; a*sz*onyok; Moloch Bálvá*n*t

183.l. fri*s* levegő; E*h*ez

184.l. *j*u nyájak; le ke*l*; innét ke*l*; szente*k* lábak; melyre ese*t*... me*ny*be menetelekor... *le vetett* vala. *Mellyel el-lévén*

185.l. épi*t*etve; egy kevésé; fel-ke*l* lépdegélni

186.l. sze*b*nél szebb; ha*l*gatására; bé-ira*t*atott; kerekdé*t* formán; erősi*ti*, ékesi*ti*; jo*b*ra; a me*ny*ben; me*ny*be

187.l. me*ny*ben menetele; u*j*ain*k*al

188.l. Erül; kö*ny*hullajtásinál; E*h*ez; melle*t*; beszélgete*t*

189.l. hoszaságára; *Á*l-kaptza; ál-kaptzái

191.l. Urunk 1009.-dik esztend*ő*ben

192.l. helyreá*l*itotta

194.l. moszka öltöze*tt*; lelki szerete*tt*ből; csö*p*nyi; kö*ny*hullajtást; u*j*aimból

195.l. ha néki bőszü*l*, marokkal hánnya; iro*n* palotádban; meg-feszi*t*etésének; másu*t*; aho*n*ét

196.l. anya nyel*v*el; Quare*si*mus; másu*t*; *Egyikét*... a sz. aszszony bévetette az *egyik szeget;* engede*t*; *á*lhatatosságot

197.l. ka*r*afiak; márvá*n*; kö*ny*hullajtásra

198.l. Jésusnak ortzája *a'mint* a kereszt*e*l; hoszasága; kereszt*e*l együtt

199.l. é*p*en; e*h*ez képest; midőn fü*g*ne, véres kö*ny*-hullajtásokat.

200.l. kö*ny*-hullajtásokra; szenvede*t*; me*ny*nek; ha*l*gattya; mondo*d*tad

201.l. Versel; kereszté*ny*é tette; me*ny*-országba; kö*ny*-hullajtásokkal

202.l. egy ran*k*ba

203.l. másu*t*; é*j*el

204.l. é*j*el; é*j*el és nappal

205.l. koporsójának belső része; térden *á*lva; fel-*á*lva; é*j*el

206.l. sze*b*nél szebb; me*ny* országnak

207.l. farago*t* képei; ne okozanak; fü*g* ... a póral

208.l. meg-elevenede*t*; fes*l*e*t*; - sz. helyeknek látogatásit, *a'mellyeket* minden nap ... a'mint fellyebb irám, *ezen tizenkét* helyeken megállapodnak. Utóbbi minden bizonnyal a gyors fordítást és az azonnali másolást mutatja. A fordítás másképpen fejeződik be, mint indult.

209.l. ki*tt*

210.l. Egy kevésé; Innét jo*b*ra; Hogy a*k*or; melle*t*

211.l. Ebben a nagy templomb*a*

212.l. születe*t*

213.l. másu*t*; Karátson é*j*el

214.l. jászóba fekteté; m*a*d felől, Ke*g*es; leg-alá*b* küld-el; E*h*ez közel

215.l. itt ha*g*nám; rongyos mo*k*eájok; inkább dama*szi*

216.l. itt tarta*tt*nak; mind é*j*el; foganatos haznát; kik tö*b*nyire

217.l. de tö*b*nyire; megálla*pék;* meg*ért*t*é*k a dolgot

218.l. fe*n*-áll; nagyo*b* része; mind a Dávid ... *még*

219.l. é*j*el és nappal; Kandácse*s*; E*h*ez; szőllő-gerezde*tt*

220.l. házból épittete*t*; hozzám jö*j*ön; mon*d*-el; mon*d*-el

220-221.l. A szövegben helyesen Ptholemais

222.l. Mesterséges épüle*tt*

223.l. é*j*el böjtöle; fel ke*l* menni; nints egyé*bb*; mind a*d*ig

224.l. ha*l*gatták; el-ide*n*itett; visza fordultam; áprilisnek

225.l. sze*b*nél szebb; szénán*n*; hoszasága; 18 lépés*n*i

226.l. é*j*eli nyugodalomra; agyagból *ak*otta

227.l. ke*l* menni; épitetett; tes*t*el

228.l. serénye*nn*

229.l. mon*d*-el; a*s*zony; fe*n*-á*l*va

230.l. ro*sz*-lelkü; ro*s*zra; utztzákon; é*j*el, nappal; tes*t*é lőn

231.l. vo[*n*]ta meg magát; melle*t*

232.l. dara*bb*

233.l. é*j*el; te*j*el

235.l. szélé*nn*

236.l. tovább m*o*szd*u*sz

237.l. volt é*j*eli

238.l. *mig* egynehány; é*j*el s nappal; inká*b*; jó*t* tett

239.l. ro*sz* szemét

240.l. bő*v*e*nn*; l*e*lki; haza nyelv*e*n; ha*l*gatóknak

241.l. tö*b*nyire

242.l. é*j*eli; éjel; egyé*bb*

243.l. mellyből ... készitettek *belőle*; é*j*el és; é*j*el ismét; egész é*j*el

245.l. ro*sz*; hajto*t*; egy é*j*el; 40 é*j*el

246.l. jó-szi*v*el

247.l. jó-szi*v*el

249.l. mellyekből ... *az fején lévő 15 sebekől* igen nagy fájdalmára folyt ...; Pilátus tiszt*a*rtónak

250.l. a*z* javallotta; a*k*or-is; Hogy meg-i*s* érjük

251.l. czáfol*ly* Üdvözétőnk.

IDEGEN ÉS KEVÉSBBÉ ISMERT MAGYAR SZAVAK.

A forrásmunkák rövidítésének jegyzéke.

Bárczi = Bárczi Géza: Magyar szófejtő szótár. Bp. 1941.

CzF. = Czuczor Gergely és Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. I-VI, 1862-1874.

EtSz. = Gombocz Zoltán és Melich János: Magyar Etymologiai szótár. I-II.

MTSz. = Szinnyei József: Magyar Tájszótár. I-II, Bp. 1893-1901.

NySz. = Szarvas Gábor-Simonyi Zsigmond: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. I-III, 1890-1893.

NyUSz. = Szily Kálmán: A magyar nyelvújítás szótára. I-II, Bp. 1902-908.

Actualis mostani, jelenlegi, ezidei.

alkorány (al-Kor'án)», a mohammedánok szent írása.

alkalmatosság kocsi.

áltána erkély, tetőterrasz; itt: terraszosan kiképzett magas fedélzet.

aproválva jóváhagyva.

archivum levéltár.

arszenaria (*arsenale*) fegyvertár.

author szerző.

azonban azonnal.

azontul azután, azonnal.

Bagácsia (*bagázsia*) poggyász, szerelvény (EtSz. I, 223).

barketta (*barchetta*) ladik.

barókás parókás (NySz. II, 1240).

bastimentum (bastimento) teherhajó.

bátor ámbár.

baziliskus (*basilisco*) tarajos gyík, a Zsoltárok sárkánykígyója, (EtSz. I, 318). P. Kiss egyszer krokodilnak fordítja.

beneventálással Isten hozottal.

birbikel (*birbitel*) hangutánzó, szó, a.m. mormol, dörmögve imádkozik (EtSz. I, 362; CzF. I, 585)».

bonátza (*bonaccia*) nyugodt tenger, szélcsend, jóidő.

boráska, borátska (*bora*) ÉK. és KÉK. közti irányból fújó erős, hideg szél.

burza (*borsa*) pénztárca, erszény, pénz.

Charitate való irgalmasságból.

commendáns (*Commandant*) parancsnok (NySz. II, 338).

commissarius generalis a rendfőnök általános megbízottja rendi ügyekben.

commissarius, szentföldi = szentföldi biztos. Az egyes országokban ő a szentföldi ügyek intézője.

compléta (*completorium*) az egyházi karima utólsó, befejező része.

concionator hitszónok, prédikátor.

conductor vezető.

confrater a rend lelkitestvérületének tagja, aki részes mindazon lelki javakban, melyekben a rend tagjai részesülnek.

consiliarius tanácsos.

contignatió emelet (NySz. I, 345).

contumacia vesztegzár.

custodia őrség, a rendtartomány egy része; minden rendtartomány u. i. több custodiából állott, egyedül a szentföldi custodia volt önálló, állott önmagában. Ma már csak a szentföldi custodia van meg.

custos tartományőr, a tartományfőnök helyettese, ill a Szentföldön a custodia önálló feje.

csapka sapka (EtSz. I, 862).

czandra (*czondra*) daróc szövet, szűr (EtSz. I, 751-753)».

czeremonarius szertartásmester.

Delizsántz póstakocsi.

diffinitor (*definitor*) tartományi tanácsos.

diffinitorális gyülekezet tartománygyülés.

diffinitorium (definitorium) rendtartományi tanács, amely a tartományfőnökből, a custosból és 4 definitorból állott.

dukat aranypénz.

elmulat elmulaszt.

El ne kámpullyonak szemeitek a szemek fényéről mondják, amidőn megtörik, homályossá válik (C F. III, 358). Faludinál: kiverni, kiugorni.

el-szelesztette szétszórta.

el-tsábul elámul.

emin vámszedő, vámbiztos, vámos.

ex voto fogadalmi, fogadalomból.

Familia itt: szzerzetes család.

filegoria kerti mulatóház (CzF. II, 846; MtSz. I, 590).

forma eső mintha eső... (NySz. I, 940-941).

fottig teljesen, kivétel nélkül, folyton, mindvégig (NySz. I, 899).

furmányos fuvaros (MtSz. I, 644).

fregata egy biz. hajótípus.

fundáczió alapítvány.

Gubernator kormányzó.

gulya a gula régi alakja, az olasz guglia szó átvétele, jelentése obeliszk (Bárczi, 100; NySz. I, 1128).

guardian házfőnök.

gundula (*gondola*). Velencében használatos csónak.

gyakor gyakori.

gyermetske kis gyermek (MtSz. I, 751).

Hajdaniság régiség.

hamaritskálkodni elsietni.

hara szőrszövet, szőrzsák (CzF. II, 1397; MtSz. I, 807).

harátska kb. hara szóból, szőrszövetből készült kötényke.

hocsa (hodzsa) török pap (NySz. I, 1466).

hotsálni kb. a hodzsa szóból, a.m. imádkozni, tanitani.

Iberrajt pontos jelentését s eredetét nem sikerült megfejtenem kb. a.m. kiséret.

indérkedni dunántuli tájszó, a.m. ingérkedni (CzF. III, 82).

iron palota minden bizonnyal tollhiba, irott palota helyett.

irott festett (NySz. I, 1604).

ismég ismét (MtSz. I, 956-957).

Kapitolom generalis (*capitulum generale*) rendi nagykáptalan.

kimenletlenül kiméletlenül (utóbbi NyUSz. I, 178 szerint először csak 1836-ban fordul elő).

kivánts kívánság, étvágy.

klepszidra vizióra.

kolatzió (*kolláció*) itt ált. étkezés.

kommissarius v.ö. commissarius.

kontignátió v.ö. contignatio.

kontumatzió v.ö contumacia.

kotsul, keresztül-kotsul keresztülkasul (NySz. II, 235).

kránytz karinthiai, krajnai.

kustos (*custos*) tartományőr, a tartományfőnök helyettese.

kuria (*curia*), *szentföldi*, a szentföldi custos székhelye.

Lázáretom (*lazaretum*) járványkórház.

lector rendi theologiai tanár.

lector generalis theologiai tanár, aki a rend központi főiskoláján (studiumán) nyerte el a tanári képesítést.

leuka mérföld.

levante kelet, keleti szél.

L.S. (*Locus sigilli*) pecsét helye.

lomp nadrág, bugyogó (MTSz, I, 625).

lustos nyelvű trágár beszédű, csunya, szemtelen dolgokat mondó, rágalmazó (CzF. III, 1575; MTSz. I, 1370).

Majdin (*ma' den*) fém, pénzdarab, egy garas.

majesztro (*maestro*) főárbócz, fővitorla, északnyugati szél.

manika (*manica*) ruha-, ing-ujj.

manu propria saját kezűleg.

mediana (*mezzana*) hátsó tőrzsvitorla.

méhely mühely (MtSz. I, 1498).

meszles meszelyes, egy meszely (kb. 0.547.liter) tartalmú (NySz. II, 797).

moje (helyzesen: *má*) arabul:víz.

moschea török templom, mecset, a francia mosqée szóból.

mozlea pontos jelentését és eredetét nem sikerült megtalálnom.

Nauta de ventis a hajós a szelekről (t.i. beszél, gondolkodik folyton).

nave hajó.

notarius jegyző.

novitziatus ujoncház, oly kolostor, ahol a jelőltek egy éves ujoncidejüket eltöltik.

Pamarants narancs (CzF. IV, 738).

pamuk pamut régies alakja (NySz. II, 1222).

papafigo (*pappafico*) az árbócozat legmagasabb része, ill. az azon lévő vitorla.

parochetto (*parrocchetto*) elő-derékvitorla.

passus utlevél.

pater minister itt: tartományfőnök.

pedid pedig.

pedum (pedo) pásztorbot.

peregrinus zarándok.

pervatás cselekedet, pervàta árnyékszék (CzF. V, 290).

peszmeg csenevész, hitvány, roszszul sült kenyér, ill. hajósok számára készült kétszersültféle eledel (CzF. V, 194; MTSz. II, 130).

petrinus világi pap.

piksis doboz, szelence.

piliát biliárd (EtSz. I, 402 szerint először csak 1803-ban fordul elő).

piartz piac.

pirók hirtelen szőke, vöröses (MTSz. II, 161; CzF. V, 242).

pogonyit gyaláz (MTSz. II, 181).

poláka (*polacca*) a földközi tengeri hajók egyik tipusa.

poltura régi pénznem (CzF. V, 290 szerint fél garas; NySz. III, 1308 szerint pedig másfél garas értékü).

pomagránát (*pomogranato*) gránátalma.

pondré (*pondró*) féreg (NySz. II, 1312).

ponente nyugat, nyugati szél.

portétza (*portezza*) kisebb kikötő hely.

portikus oszlopcsarnok.

portus kikötő.

potra poltura.

pozsár ponty, potyka (CzF. V, 341).

praesidens elnök.

praetorianus testőr.

praktika (*pratica*) kikötési engedély.

processio kőrmenet.

provincia rendtartomány.

provinciae pater (*provincia attya*) tiszteletbeli cím, mellyel a nagy érdemeket szerzetteket, pl. volt provinciálisokat tüntettek ki.

provincialis tartományfőnök.

provinciális szolga tartományfőnök.

prokurátor (*procurator*) gondnok, az egyes zárdák pénzügyeinek intézője.

Rank rang.

recluta ujonc.

regula rendszabály.

residentzia kisebb rendház.

ré rév (MTSz. II, 281).

rochetum karing, papi szertartási ruha.

rosoli, rosolis édes, fűszerrel készitett szeszes ital (CzF. V, 626).

röhög röfög (MtSz. II, 317). A röhög szó mai népies értelmét Faludi honositotta meg az irodalomban (NyUSz. I, 279).

röjtök rejték (CzF. V, 633).

Sacramentum szentség.

secretarius titkár.

silyed süllyed.

sinki senki.

sirokko (*scirocco*) délkeleti szél.

siruppos (*sciroppo*) szörp, szirup.

sit venia bocsánatot kérek.

skutella tál.

solya szandál, papucs (CzF. V, 875; NySz. III, 1592).

spék az olasz specchio szóból, amely annyit jelent, mint sima, csiszolt felület, amely visszaveri a fényt (pl. a tükör); de így nevezik a quadro di poppa-t is, v.i. a hajófarnak rendszerint díszesen kiképzett négyszögét is.

sugárlás sugalom (NyUSz. I, 289 szerint először 1814-ben Kazinczynél); megsugárol = megsug, sugall, (MT Sz. II, 433).

superpellicium egyházi szertartásoknál használt hosszú újjas papi ruha.

syroppus (*sciroppo*) szőrp, szirup.

Szangyiák (*szandzsák*) török kormányzati és közigazgatási kerület, élén a szandzsákbej. P. Kiss azonban utóbbit nevezi szandzsáknak.

székső szélső (MTSz. II, 517).

sziklus régi zsidó pénznem, kb. fél tallér értékű.

szinogallai senigalliai.

szurdik (*szurdék*) szeglet, sarok, sötét luk, zug hely (MTSz. II, 611).

Taibb szépen (arabul).

talamács tolmács.

támétalami (*támétalan*) tömény-telen (MTSz. II, 646).

táts német.

távulkán kissé távolabb.

terebinthus terpentina fa (NySz. III, 599).

terepé, terepékes terebélyes (CzF. VI, 239).

tér-föld sik, lapályos föld (CzF. VI, 241).

teriaka opiumos orvosság.

terra szárazföld.

thopárkátusi, toparchia tartományfőnökség, kormányzóság.

tingetto (*trinchetto*) elő tőrzsvitorla, előárbóc.

titoknok titkár.

trabakula (*trabaccolo*) rövidjáratú 2-3 árbócos kereskedelmi hajó.

triangulare (*triangolo*) háromszögű.

tziking (*zecchino*) aranypénz.

tzulla (*czulla*) poggyász (CzF. I, 1166).

Ujatz ujonc (Szily I, 354 szerint először 1787-ben fordul elő).

uniáltak, unitusok, egyesültek, a kat, egyházhoz visszatért szakadárok.

Vernyeheges veres színű (CzF. VI, 945).

vicarius a házfőnök helyettese.

vicarius generalis a rendfőnök helyettese.

visitator a rendtartomány felülvizsgálója. A rendi szabályok szerint a rendfőnök 3 évente felülvizsgálni tartozott a zárdákat személyesen, vagy pedig ad hoc kinevezett megbizott: visitator generalis commissarius utján.

TARTALOMJEGYZÉK.

Bevezetés VII

Jerusálemi utazása P. Kiss Istvánnak 1

A Kegyes Olvasóhoz 3

Előálló beszéd 5

Az utazásnak kezdete 15

Ketskemét, Czegléd, Jászberény, Jász Árok-Szállás (15) — Gyöngyös (16) — Hatvan, Szob (17) — Kissarlai határ, Léva, Verebély, Nyitra (18) — Galgótz (19) — Nyitra-Györöd (21) — Léva, Hont, Balassa Gyarmat, Szécsény (22) — Léva, Nyitra (23) — Galgótz, Sárfü, Pozsony (24) — Fissemény (Fischamend, 25) — Béts (26) — Trajkirkin (Trajskirchen), Német Új-hely (Wienerneustadt) (29) — Najkirkhin (Neunkirchen), Mertz-Schlag (Mürzzuschlag) (30).

Styriának kezdete (30) — Muripunt (Bruck a. d. Mur), Pekkau (Peggau), Grétz (Graz) (31) — Ern-hauzen (Ehrenhausen, 33) — Marpurg (Marburg, 34) — Fejsztriz (Windisch-Feistritz), Czille (Cilli), Kránytz ország (Karinthia): Ozwald (St. Oswald) (35) — Póthpéts (Petsch, 36) — Láboch (Laibach, 37) — Oberláboch (Oberlaibach, 38) — Laszer (Lase), Odll-sperg (Adelsberg), Prébolth (Präwald) (39) — Kornyal (Corgnale, 40) — Trieszt (41).

A tengeri utazásnak kezdete 47

Vihar Trieszt közelében (47) — Velentze (51).

A tengeri utazás 68

Lusin (Lussine, 72) — Szent Péter (S. Pietro, 73) — Zánthé (Zante, 78) — Kréta (84) — vihar a tengeren (85) « szomoru eset » (87) — megérkezés Alexandriába (91).

Egyptusban való bémenetel 92

Alexandriában (92) — Sz. Katalin temploma (94) — Szűz Mária tisztelete (96) — Sz. Rochus ünnepe, « zenebona » az arabok és a keresztények között (99) — Pompeius oszlopa (101) — Sz. Márk temploma (102) — Mohammed születésnapja (103) — Sz. István király ünnepe (105) — Hajótörés Alexandria közelében (106) — P. Bonaventura halála (112) — Rosze-

tum (Rosette, 117) — Damiáta (Damiette, 118) — a kármelusi szent hegy (119) — Ptholemais (Akko, 120) — Joppé (Jaffa, 124) — Ráma (128) — megérkezés Jeruzsálembe (133).

A Szent Városba, Jerusálemben való bémenetel . . . 135

A Szent Város leírása (139) — Jeruzsálem története (142) — az jerusálemi klastromról (151) — a klastromban tisztelendő szent helyek (153) — a templomon kivül való szent helyek (154) — a pisai vár (154) — Sz. Tamás temploma (155) — Sz. Jakab apostol temploma (155) — Máriák temploma (156) — Szűz Mária bemutatásának temploma (156) — Sz. Péter tömlöce (157) — Zebedeus háza (157) — Sz. János anyjának háza (158) — a gazdag Simon háza (158) — Sz. István mártír kapuja (158) — Bethszaida tava (158) — Sz. Anna háza (159) — Sz. Anna asszanyról (160) — Salamon temploma (162).

Sion hegye (164) — Jósafát völgye (169) — Czedron pataka (170) — a getzemáni kert (171) — Pilátus háza (174) — Szűz Mária koporsója (177) — Sz. Joakim és Sz. Anna koporsója (180) — Jósafát király koporsója, Absolon koporsója, Mahommed széke (180) — Zakariásnak, Jójada fiának koporsója, Siloe völgye és faluja, Gyehenna völgye (181) — Botránkozás hegye (182) — Haceldama, a Fazekas mezeje, Siloe kútja (183) — Sz. István mártír halálának helye (184) — Olajfák hegye (185).

Bethániában való menetetel: a poklos Simon háza, Lázár koporsója, Sz. Márta háza (188) — Betfágé (189) — Kálvária hegye (190).

Jerusálemből az betlehemi utazás 210

Bersabé tava (210) — Jézus születésének helye (211) — Betlehem városa (215).

A hegyes tartomány Judeában 219

Sámson és Dalila, Jeter városa (219) — Mária látogatása Erzsébetnél (220) — Keresztelő Sz. János barlangja, Góliát és Dávid küzdelmének szinhelye, Obededon háza, Gihon tava, Emmaus (221).

A jordáni utazás 223

Mózes tava (223) — Quarantana hegye, Jerikó (224) — Hebron (225).

Jerusálemből názáreti utazás 227

Jákob kútja, Samaria (227) — Názáret (228) — Saffa: Zebedeus háza (231). Táborhegy (232) — Náim, Kána (233) — a nyolc boldogság hegye (234) — Tyberias, Genezáret tava (235) — Michet (237) — visszatérés Názáretbe: Zefuria (238) — útban hazafelé: Ptolemais (239).

Magyarországba való visszautazás 241

Berith (Beirut), Sydon (241) — Czyprus, Rodus (242) — Kréta, Algiria, Zánté (243) — Duratzó (Durazzo), Ragusa, Istria, Velentze (244) — utazás Rómába (245) — Róma (246) — haza-

térés Magyarországba: Alvernumi Sz. Hegy (La Verna), Kamalduli, Vallumbrosa, Florentz (Firenze), Bononia (Bologna), Padua, Trieszt, (246) — Grétz (Graz), Mária Tzel (Maria Zell), Béts, Pozsony, Vácz, Buda, Pest, Ketskemét (247).

Függelék: A zsidók 12 nemzetségének bűnhődése . . 248

Jegyzetek 253

Szövegváltoztatások 264

Idegen és kevésbbé ismert magyar szavak 271

LA FIACCOLA per le Arti Grafiche - Borgo Pio 70 Roma